

Jaarboek onderwijs in cijfers
2008

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek – Facilitair Bedrijf

Druk

OBT bv, Den Haag

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel.: (088) 570 70 70

Fax: (070) 337 59 94

Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Fax: (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2007.

Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Prijs is excl. administratie- en verzendkosten.

Prijs: € 37,80

ISBN: 978-90-357-1849-4

ISSN: 1388-9737

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2006–2007	= 2006 tot en met 2007
2006/2007	= het gemiddelde over de jaren 2006 tot en met 2007
2006/'07	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2006 en eindigend in 2007
1996/'97–2006/'07	= boekjaar enz., 1996/'97 tot en met 2006/'07

In geval van afronding kan het voorkomen dat de som van de aantallen afwijkt van het totaal.

Inhoud

Voorwoord	7
Kerncijfers	10
1. Algemeen overzicht	13
1.1 Kerncijfers 2006/'07	13
1.2 Leerlingenstromen van 2004/'05 naar 2005/'06	15
2. Primair onderwijs	19
2.1 Basisonderwijs	19
2.2 Speciaal basisonderwijs	23
2.3 Speciale scholen	24
2.4 Toelichting	26
3. Voortgezet onderwijs	29
3.1 Leerlingen, scholen en geslaagden	29
3.2 Uitgaven en inkomsten	40
3.3 Toelichting	44
4. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	47
4.1 Middelbaar beroepsonderwijs	47
4.2 Educatie	54
4.3 Uitgaven en inkomsten	55
4.4 Toelichting	58
5. Hoger onderwijs	61
5.1 Hoger onderwijs	61
5.2 Hoger beroepsonderwijs	63
5.3 Uitgaven en inkomsten hbo	68
5.4 Wetenschappelijk onderwijs	71
5.5 Uitgaven en inkomsten wetenschappelijk onderwijs	77
5.6 Toelichting	81

6. Publieke en private uitgaven aan onderwijs	83
6.1 Financieringsstromen en kerncijfers	83
6.2 Internationale vergelijking	86
6.3 Private uitgaven	88
6.4 Studiefinanciering.....	89
6.5 Toelichting	90
7. Onderwijs en maatschappelijke omgeving	93
7.1 Bevolking naar opleidingsniveau en arbeidspositie.....	93
7.2 Werknemers op cursus.....	96
7.3 Voortijdig schoolverlaters en hun baanbezit na schooluitval.....	101
7.4 Een levenlang leren: post-initiëel onderwijs	107
7.5 Jongeren steeds langer op school.....	112
7.6 Studievoortgang in het voortgezet onderwijs naar achtergrond- kenmerken	117
7.7 Uitgaven per diploma	122
7.8 De financiële positie van instellingsbesturen in het onderwijs.....	127
7.9 Het opleidingsniveau van Nederlanders in internationaal opzicht... ..	132
Tabellen	137
1. Algemeen overzicht.....	138
2. Primair onderwijs	141
3. Voortgezet onderwijs	150
4. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	165
5. Hoger onderwijs.....	179
6. Publieke en private uitgaven aan onderwijs.....	215
7. Onderwijs en maatschappelijke omgeving	218
Onderwijs op de CBS-website	233
Toelichting op enkele gebruikte begrippen	235
Lijst met afkortingen	237
Aan deze publicatie werkten mee	241

Voorwoord

Dit is de tiende editie van het *Jaarboek onderwijs in cijfers*. Hierin presenteert het CBS ieder jaar de meest actuele informatie over onderwijs. Het boek is bedoeld als naslagwerk voor iedereen die beroepshalve of op een andere manier geïnteresseerd is in het onderwijs in Nederland. Net als de vorige edities, bestaat het *Jaarboek onderwijs* uit vaste hoofdstukken met informatie over leerlingen, onderwijsinstellingen en onderwijsuitgaven. Nieuw dit jaar is dat hierin cijfers zijn opgenomen over de leeftijdsverdeling in het middelbaar beroepsonderwijs.

Daarnaast wordt elk jaar een aantal thema's speciaal belicht. Deze keer is er aandacht voor het opleidingsniveau van de bevolking, bedrijfsopleidingen, een Europese vergelijking van het post-initieel onderwijs, de gemiddelde verblijfsduur in het voltijdonderwijs en studievoortgang van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Ook komen de voortijdig schoolverlaters aan bod. De financiële kant van het onderwijs wordt extra belicht met uitkomsten over de financiële positie van onderwijsbesturen en met een bijdrage over de kosten voor de samenleving van een diploma in het regulier onderwijs.

Enkele conclusies in deze thematische hoofdstukken zijn:

- De helft van de voortijdig schoolverlaters van het schooljaar 2004/'05 had in september 2005, na het verlaten van school, een betaalde baan.
- Voortijdig schoolverlaters vanuit het mbo hadden vaker betaald werk dan leerlingen die voortijdig uitstroomden uit het voortgezet onderwijs.
- Jongeren zitten in ons land steeds langer op school. Sinds 1990 is de gemiddelde verwachte verblijfsduur in het voltijdonderwijs voor een vijfjarige toegenomen van bijna 16 naar ruim 17 jaar.
- De gemiddelde financiële positie van instellingsbesturen in het onderwijs was in 2005 in alle onderwijssectoren gezond te noemen.

Het Jaarboek onderwijs bevat ook een bijdrage van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In deze editie wordt daarin het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking vergeleken met dat in andere Europese landen. Daaruit blijkt dat het aandeel 25–34-jarigen dat over een startkwalificatie beschikt in Nederland net iets boven het Europees gemiddeld niveau ligt. Vergeleken met de ons omringende landen ligt het aandeel in ons land echter wat lager dan gemiddeld.

In het tabellengedeelte vindt u een overzichtelijke presentatie van de diverse onderwijsgegevens. Het CBS heeft echter meer in huis aan onderwijscijfers dan in het

Jaarboek onderwijs is opgenomen. Meer informatie kunt u vinden op de themapagina onderwijs en in de statistische database StatLine op de website van het CBS (www.cbs.nl).

De Directeur-Generaal van de Statistiek

Drs. G. van der Veen

Voorburg/Heerlen, december 2007

Kerncijfers

Kerncijfers onderwijs¹⁾

	Einheid	1995/'96	2000/'01	2005/'06	2006/'07*
Leerlingen/studenten					
Basisonderwijs	1 000	1 477	1 547	1 549	1 549
Speciaal basisonderwijs	1 000	58	52	48	46
Speciale scholen ²⁾	1 000	35	46	59	62
Voortgezet onderwijs ³⁾	1 000	894	894	940	943
Beroepsopleidende leerweg	1 000	320	299	347	355
Beroepsbegeleidende leerweg	1 000	116	153	134	141
Basiseducatie	1 000	125	125	104	99
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	1 000	46	24	15	10
Hoger beroepsonderwijs	1 000	271	313	357	366
Wetenschappelijk onderwijs	1 000	178	166	206	208

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Gediplomeerden

Voortgezet onderwijs	1 000	171	153	166	.
Beroepsopleidende leerweg	1 000	75	79	91	.
Beroepsbegeleidende leerweg	1 000	36	49	51	.
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	1 000	6	5	4	.
Hoger beroepsonderwijs (bachelor)	1 000	51	53	59	.
Wetenschappelijk onderwijs (bachelor)	1 000		0	19	.
Wetenschappelijk onderwijs (master)	1 000			12	.
Wetenschappelijk onderwijs (doctoraal)	1 000	28	20	17	.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Instellingen

Basisonderwijs	1	7 411	7 059	6 970	6 941
Speciaal basisonderwijs	1	514	368	326	320
Speciale scholen ²⁾	1	337	332	323	323
Voortgezet onderwijs ³⁾	1	1 096	850	666	664
Beroepsopleidende leerweg	1	141	73	70	71
Beroepsbegeleidende leerweg	1	73	70	66	67
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	1	52	41	37	36
Hoger beroepsonderwijs	1	69	62	52	52
Wetenschappelijk onderwijs	1	13	13	13	13

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

	Einheid	1995	2000	2005	2006*
Uitgaven aan onderwijs⁴⁾					
Als % van het bruto binnenlands product	mld euro	16,6	21,2	28,4	29,9
	%	5,4	5,1	5,6	5,6

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

¹⁾ De gegevens hebben betrekking op het door de overheid bekostigde onderwijs.

²⁾ Tot voor kort ook wel expertisecentra genoemd.

³⁾ Het voortgezet onderwijs omvat vwo, havo, mavo, vmbo (inclusief lwoo), vbo, svo en praktijkonderwijs.

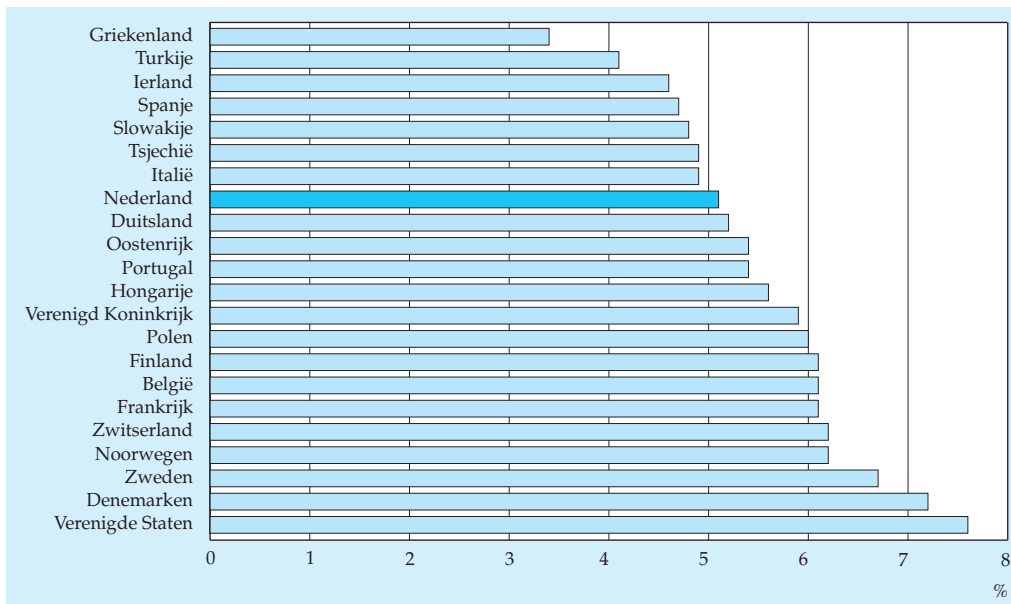
⁴⁾ Het betreft hier de publieke en private uitgaven aan huishoudens en instellingen. De onderwijs gerelateerde private uitgaven aan niet-onderwijsinstellingen zijn hierin niet opgenomen.

Internationale onderwijsgegevens, 2005

	Verwachte verblijfsduur in het voltijd- onderwijs voor een 5-jarige	Onderwijs- deelname van 15-19- jarigen	Onderwijs- deelname van 20-29- jarigen	Onderwijs- deelname van 30-39- jarigen
	<i>jaren</i>	<i>%</i>		
België	16,4	94	29	8
Denemarken	18,3	85	38	8
Duitsland	17,3	89	28	3
Finland	18,6	88	43	13
Frankrijk	16,7	86	20	3
Griekenland	17,5	97	24	6
Hongarije	15,8	87	24	6
Ierland	16,5	89	21	4
Italië	17,0	80	20	3
Nederland	16,9	86	26	3
Noorwegen	17,0	86	30	7
Oostenrijk	.	80	19	3
Polen	15,6	92	31	5
Portugal	17,0	73	22	4
Slowakije	15,1	85	16	3
Spanje	16,2	81	22	4
Tsjechië	16,8	90	20	4
Turkije	11,9	41	10	2
Verenigd Koninkrijk	15,3	79	29	16
Verenigde Staten	15,1	79	23	5
Zweden	17,0	87	36	13
Zwitserland	16,3	83	22	4

Bron: OECD (Education at a Glance 2007).

Internationale onderwijsgegevens, uitgaven aan onderwijsinstellingen als percentage van het bruto binnenlands product, 2004¹⁾

¹⁾ De gegevens kunnen als gevolg van een andere berekeningsmethodiek iets afwijken van de gegevens in de rest van het Jaarboek.

Bron: OECD (Education at a Glance 2007).

1. Algemeen overzicht

1.1 Kerncijfers 2006/'07

In het schooljaar 2006/'07 volgden 3,68 miljoen leerlingen en studenten onderwijs (exclusief de basiseducatie) aan een door de overheid bekostigde instelling. Dit zijn er 25 duizend meer dan een jaar eerder.

Basisonderwijs

In 2006/'07 bezochten bijna 1,55 miljoen leerlingen het basisonderwijs, bijna evenveel als in het voorgaande jaar. Ongeveer 14 procent van de leerlingen is van niet-westers allochtone herkomst. In de vier grote steden is dit aandeel 49 procent en in de rest van het land 10 procent. In 2006/'07 telde een vestiging van een basisschool gemiddeld 218 leerlingen.

Speciaal basisonderwijs en speciale scholen

Het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs is in 2006/'07 verder afgenomen en kwam uit op 46 duizend. Op de speciale scholen is het aantal leerlingen in hetzelfde schooljaar met bijna 3 duizend toegenomen tot 62 duizend. Ten opzichte van 1995/'96 zijn dit er 27 duizend meer. Onder speciale scholen vallen het basis- en voortgezet onderwijs aan zintuiglijk of lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen.

Voortgezet onderwijs

Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs is in 2006/'07 met 3 duizend gestegen tot 943 duizend. Ongeveer 127 duizend leerlingen waren aangewezen op extra zorg (lwoo en praktijkonderwijs). De gemiddelde grootte van een school in het voortgezet onderwijs (inclusief eventuele nevenvestigingen) was 1 420 leerlingen. Dat zijn er veel meer dan in 1995/'96 toen dit soort scholen gemiddeld 816 leerlingen telden. Ook in het voortgezet onderwijs is ongeveer 14 procent van de leerlingen van niet-westers allochtone herkomst. Deze groep gaat in vergelijking met autochtone en westers allochtone leerlingen vaak naar de lagere leerwegen binnen het vmbo. In 2005/'06 behaalden 166 duizend leerlingen een diploma in het voortgezet onderwijs. Dat zijn er ruim 3 duizend meer dan een jaar eerder. Van de examenkandidaten in het vmbo slaagde 95 procent. Op de havo was dit 89 procent en in het vwo 93 procent.

Middelbaar beroepsonderwijs

In het schooljaar 2006/'07 is het aantal leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs toegenomen tot 496 duizend. In de beroepsopleidende leerweg (bol) zaten 355 duizend scholieren. Dat zijn er 8 duizend meer dan een jaar eerder. Aan de

beroepsbegeleidende leerweg (bbl) namen 141 duizend leerlingen deel. Dat zijn er 7 duizend meer dan een jaar eerder. In de bol kiest ruim de helft van de leerlingen voor een opleiding op het hoogste niveau, dat wil zeggen een middenkader- of specialistenopleiding. Binnen de bbl geeft driekwart van de leerlingen de voorkeur aan een basisberoeps- of vakopleiding. Leerlingen van niet-westerse herkomst gaan relatief vaak naar een assistentopleiding. Dit is het laagste niveau binnen het mbo. In 2005/'06 behaalden in het middelbaar beroepsonderwijs 144 duizend leerlingen een diploma, 91 duizend in de bol en 51 duizend in de bbl. Daarnaast waren er 3 duizend geslaagden waarvan de leerweg onbekend is.

Volwasseneneducatie

In 2006 namen ruim 99 duizend personen deel aan de basiseducatie, bijna 5 duizend minder dan in het jaar ervoor. Het aantal deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is ook afgenomen en kwam uit op 10 duizend. In 1995/'96 namen nog 46 duizend personen aan dit type onderwijs deel.

Hoger onderwijs

In 2006/'07 stonden bijna 572 duizend personen ingeschreven bij het door de overheid bekostigde hoger onderwijs. In het hoger beroepsonderwijs zaten toen 366 duizend studenten. Dat zijn er bijna 10 duizend meer dan in het voorgaande studiejaar. Het aantal geslaagden in het hbo nam nauwelijks toe. In 2004/'05 bekroonden ruim 59 duizend hbo'ers hun bacheloropleiding met een eindexamen.

Het aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs is in 2006/'07 toegenomen tot 208 duizend, bijna 2 duizend meer dan een jaar eerder. Het aantal geslaagden voor een doctoraal examen of master is in 2005/'06 opnieuw gestegen en kwam uit op ruim 29 duizend. De afgelopen jaren is het aantal allochtonen in het hoger onderwijs sterk toegenomen. Hun studierendement is echter veel lager dan dat van de autochtonen.

Onderwijsinstellingen en werkgelegenheid

In 2006/'07 is in het basisonderwijs en in het speciaal basisonderwijs het aantal door de overheid bekostigde instellingen verder afgenomen. Bij de overige schoolsoorten is er geen of slechts een enkele instelling bijgekomen of gesloten. De werkgelegenheid in het onderwijs is ten opzichte van het voorgaande jaar licht gestegen. Omgerekend in voltijdbanen (fte's) bood het (bekostigd) onderwijs aan bijna 314 duizend personen werk.

Onderwijsuitgaven

In 2006 hebben de publieke en private sector samen 29,9 miljard euro aan onderwijs uitgegeven. Daarvan ging 26,4 miljard euro naar onderwijsinstellingen. Het aandeel van de totale onderwijsuitgaven in het bruto binnenlands product bedroeg 5,6 procent. Per hoofd van de bevolking is 1 833 euro uitgegeven aan onderwijs.

1.2 *Leerlingenstromen van 2004/'05 naar 2005/'06*

Sommige scholieren en studenten verlaten het onderwijs. Anderen veranderen van schoolsoort, blijven zitten of gaan naar een ander leerjaar. Al deze veranderingen worden jaarlijks weergegeven in de onderwijsmatrix, die in het tabellengedeelte achterin dit jaarboek is opgenomen.

Primair onderwijs

In 2004/'05 verlieten 210 duizend kinderen het basisonderwijs. Daarvan ging ruim 87 procent naar een brugklas voor vmbo, havo of vwo. Bijna 8 procent kwam in een andere schoolsoort terecht en bijna 5 procent verliet aan het eind van het schooljaar het onderwijs. In hetzelfde schooljaar stroomden ruim 13 duizend kinderen uit het speciaal basisonderwijs. Daarvan ging iets meer dan de helft naar een brugklas voor vmbo, havo of vwo en een derde naar het praktijkonderwijs. Slechts 4 procent verliet het onderwijs. De rest van de kinderen ging naar een andere schoolsoort. In 2004/'05 verlieten ruim 8 duizend leerlingen de speciale scholen voor leerlingen met een zintuiglijke of lichamelijke handicap, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen. Daarvan ging 19 procent naar het basisonderwijs of naar het speciaal basisonderwijs. Verder ging 31 procent naar een vorm van voortgezet onderwijs of middelbaar beroepsonderwijs. De helft volgde aan het eind van het schooljaar geen onderwijs meer.

Voortgezet onderwijs

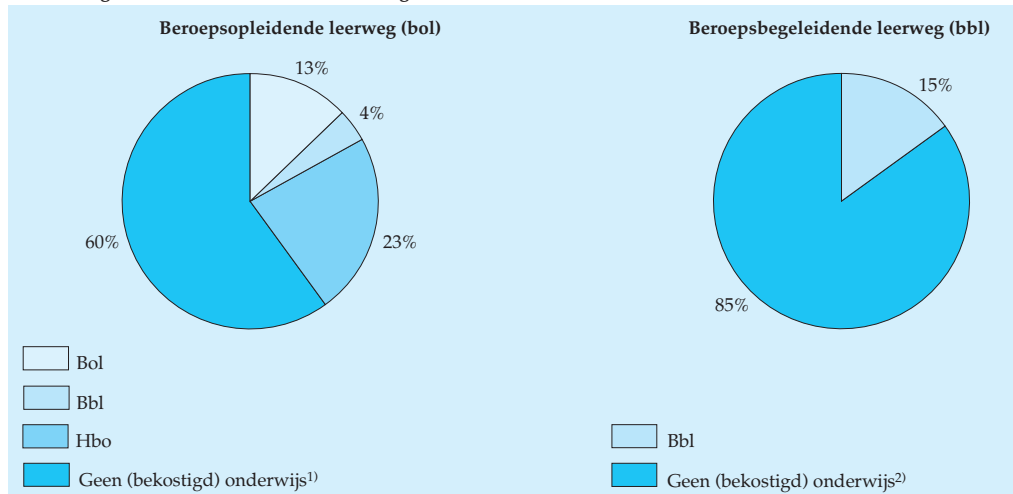
In 2003/'04 behaalden bijna 168 duizend leerlingen een diploma in vmbo, havo of vwo. Van de 100 duizend gediplomeerde vmbo'ers stroomde ruim driekwart door naar het middelbaar beroepsonderwijs en 7 procent naar de havo. Ruim 15 procent van de geslaagden hield het onderwijs na het behalen van het vmbo-diploma vooralsnog voor gezien. In hetzelfde schooljaar slaagden bijna 39 duizend leerlingen voor de havo. Hiervan ging 83 procent naar het hoger beroepsonderwijs. Een beperkt aantal gediplomeerden koos voor het middelbaar beroepsonderwijs (3 procent) of het vwo (4 procent). Eén op de tien havisten verliet na het behalen van het diploma voor minstens één jaar het onderwijs. Van de ruim 29 duizend geslaagde vwo'ers stroomde bijna driekwart door naar het wetenschappelijk onderwijs. Verder ging 15 procent naar het hbo. Eén op de tien stopte al dan niet tijdelijk met het volgen van onderwijs.

Middelbaar beroepsonderwijs

In 2004/'05 slaagden 87 duizend leerlingen voor de beroepsopleidende leerweg (bol) in het mbo. Eén op de zes koos voor nog een andere opleiding in het middelbaar beroepsonderwijs en een bijna een kwart stroomde door naar het hbo. Het merendeel (60 procent) verliet het onderwijs na het behalen van het diploma. In hetzelfde schooljaar ontvingen ruim 56 duizend leerlingen een diploma voor de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) in het mbo. Hiervan verliet 85 procent na het

examen het onderwijs. De overige geslaagden gingen door voor nog een ander diploma in het middelbaar beroepsonderwijs.

1.2 Geslaagden mbo 2004/'05 naar bestemming in 2005/'06

¹⁾ Inclusief een zeer klein aantal geslaagden (0,3%) dat doorstroomt naar vmbo (theoretische leerweg), havo of vwo.

²⁾ Inclusief een zeer klein aantal geslaagden (0,6%) dat doorstroomt naar vmbo (theoretische leerweg), havo of bol.

Bron: Voorlopige cijfers onderwijsmatrix 2005 OCW(Cfi), CBS.

Hoger onderwijs

In 2004/'05 hebben ruim 62 duizend studenten met succes een hbo-opleiding afgerond. Van deze bachelors verliet 85 procent het onderwijs. Slechts een klein deel studeerde door: 5 procent koos voor nog een andere opleiding in het hbo en 10 procent voor het wetenschappelijk onderwijs. In 2004/'05 ontvingen aan de universiteit bijna 28 duizend studenten het diploma voor hun doctoraal- of masteropleiding. Na het bereiken van deze mijlpaal verliet 88 procent van de academici het onderwijs. De rest schreef zich opnieuw in voor een studie in het hoger onderwijs.

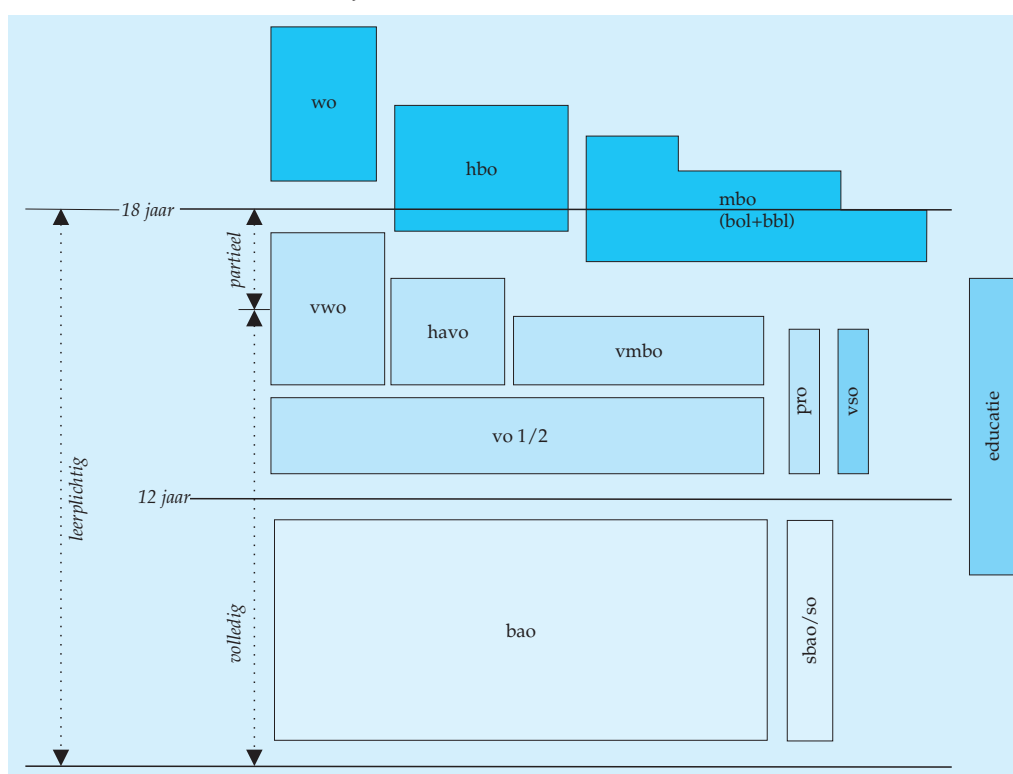
Onderwijsmatrix

In de matrix van 2005 worden de veranderingen beschreven tussen de schooljaren 2004/'05 en 2005/'06. De instroom in een schoolsoort omvat alle leerlingen die in 2005/'06 zijn ingeschreven, maar in 2004/'05 niet voor die schoolsoort waren ingeschreven of geen onderwijs volgden. De doorstroom in een schoolsoort omvat alle leerlingen die in 2005/'06 zijn veranderd van leerjaar binnen dezelfde schoolsoort in vergelijking met 2004/'05. De uitstroom uit een schoolsoort omvat alle leerlingen van 2004/'05 die in 2005/'06 niet meer in die schoolsoort zijn ingeschreven. Zij zijn of naar een andere schoolsoort gegaan of hebben het onderwijs verlaten.

De randtotalen in de onderwijsmatrix wijken soms in geringe mate af van de cijfers in de hoofdstukken 2-5. Dat komt doordat de matrix gebaseerd is op voorlopige leerlingentellingen voor wat betreft het schooljaar 2005/'06. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat in de onderwijsmatrix de doorstroom binnen het middelbaar beroepsonderwijs is onderschat. Dit betekent dat de uitstroom voor deze schoolsoort naar buiten het onderwijs is overschat.

Het Nederlands onderwijsstelsel

Bron: OCW.

bao	basisonderwijs	vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
bbi	beroepsbegeleidende leerweg	vo	voortgezet onderwijs
bol	beroepsopleidende leerweg	vso	voortgezet speciaal onderwijs
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs	vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs	wo	wetenschappelijk onderwijs
mbo	middelbaar beroepsonderwijs		
pro	praktijkonderwijs		
sbao	speciaal basisonderwijs		
so	speciaal onderwijs		

2. Primair onderwijs

In het schooljaar 2006/'07 telde het basisonderwijs ruim 1,5 miljoen leerlingen, een fractie minder dan een jaar eerder. Vergeleken met het schooljaar 1995/'96 is het aantal leerlingen in het basisonderwijs met 72 duizend gestegen. De gemiddelde grootte van een vestiging van een school in het basisonderwijs is in deze periode met 10 procent toegenomen tot 218 leerlingen.

Het aantal leerlingen dat in 2006/'07 was aangewezen op speciaal basisonderwijs is opnieuw afgenomen en kwam uit op ruim 46 duizend. Ten opzichte van het schooljaar 1995/'96 gingen ruim 11 duizend leerlingen minder naar het speciaal basisonderwijs. De gemiddelde grootte van een vestiging van een school in het speciaal basisonderwijs kwam in 2006/'07 uit op 126 leerlingen, bijna evenveel als in het jaar ervoor.

In het schooljaar 2006/'07 zaten er bijna 62 duizend leerlingen op speciale scholen. Dit is driekwart meer dan in 1995/'96. Vooral het aantal zeer moeilijk opvoedbare kinderen in het voortgezet onderwijs nam in deze periode sterk toe. De gemiddelde grootte van een vestiging van een speciale school bleef met 129 leerlingen ten opzichte van het jaar ervoor ongewijzigd.

2.1 Basisonderwijs

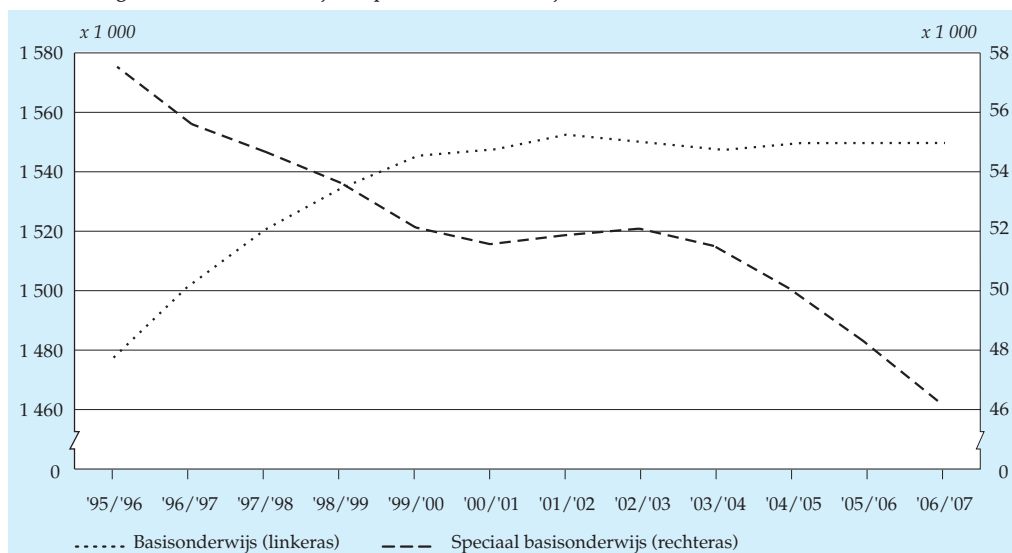
Aantal leerlingen in het basisonderwijs licht gedaald

In het schooljaar 2006/'07 bezochten 1 549 duizend leerlingen het basisonderwijs. Dat is een fractie minder dan een jaar eerder. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal leerlingen in het basisonderwijs met 72 duizend toegenomen. Dat is een groei van 5 procent.

Vanaf het midden van de jaren negentig nam het jaarlijkse groeipercentage van het aantal leerlingen in het basisonderwijs steeds verder af. Evenals een paar jaar geleden kwam het in 2006/'07 zelfs in de min. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal leerlingen in het basisonderwijs in het schooljaar 2007/'08 toch nog iets toenemen. Daarna volgt een afname tot bijna 1 401 duizend leerlingen in 2016/'17. Deze raming is aanmerkelijk lager dan die van vorig jaar. Dit komt doordat de bevolkingsprognose van het CBS neerwaarts is bijgesteld als gevolg van de recente migratie- en geboortenontwikkeling.

De verdeling van leerlingen naar denominatie van de school is het afgelopen decennium nauwelijks gewijzigd. In 2006/'07 ging 31 procent van de leerlingen naar een

2.1.1 Leerlingen in het basisonderwijs en speciaal basisonderwijs

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

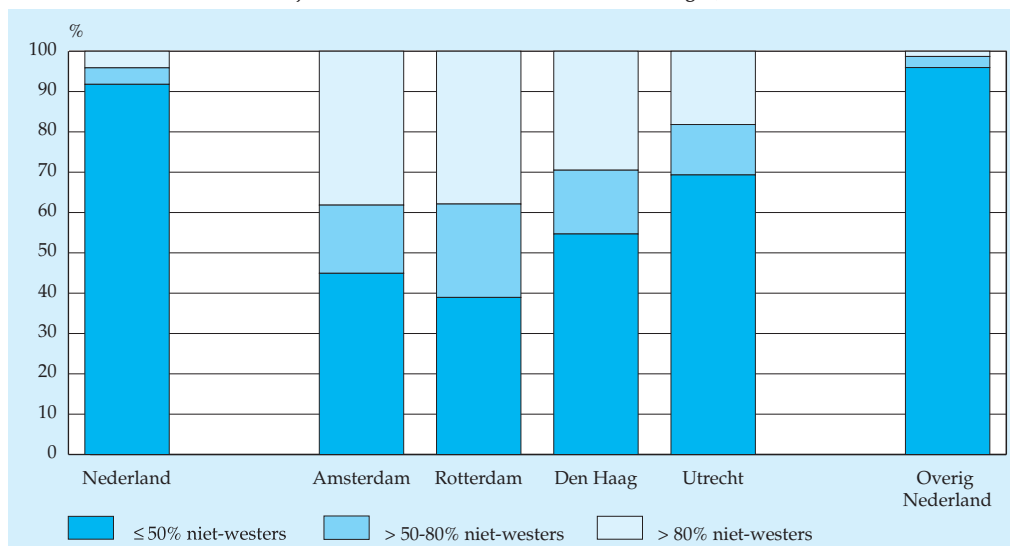
openbare school, 34 procent naar een rooms-katholieke, 28 procent naar een protestants-christelijke en 8 procent naar een andere. In het basisonderwijs maken jongens bij iedere leeftijdsgroep iets meer dan de helft van het totale aantal leerlingen uit. Hun aandeel is het hoogst bij de groep van 12 jaar en ouder (53 procent).

In de vier grote steden is ruim de helft van de basisscholen een 'gekleurde' school

In het schooljaar 2006/'07 was 14 procent van de leerlingen in het basisonderwijs van niet-westers allochtone herkomst. In Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht was dit aandeel gemiddeld 49 procent en in de rest van het land 10 procent. In de vier grote steden was van de autochtone en westers allochtone leerlingen één op de vier schoolgenootjes niet-westers allochtoon. Van de schoolgenootjes van niet-westers allochtone leerlingen waren er drie op de vier niet-westers allochtoon. Dit grote verschil is voor een belangrijk deel een gevolg van een ongelijke verdeling van niet-westerse allochtonen over de wijken in genoemde steden.

In de vier grote steden kan ruim de helft van de basisscholen als een 'gekleurde' school worden aangemerkt. Dat wil zeggen dat meer dan 50 procent van de leerlingen van niet-westers allochtone herkomst is. Bij een derde van de scholen behoort zelfs meer dan 80 procent van de leerlingen tot de niet-westerse allochtonen. Van de vier grote steden heeft Rotterdam relatief de meeste 'gekleurde' scholen (61 procent) en Utrecht de minste (31 procent).

2.1.2 Scholen in het basisonderwijs naar aandeel niet-westers allochtone leerlingen, 2006/'07

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Werkgelegenheid in het basisonderwijs iets toegenomen

In het schooljaar 2006/'07 waren er in ons land 6 941 basisscholen. Dat waren er 29 minder dan het jaar ervoor. In de tweede helft van de jaren negentig van de vorige eeuw nam het aantal basisscholen nog met gemiddeld 70 scholen per jaar af. In 2006/'07 waren er bijna 106 duizend voltijdbanen (fte's) in het basisonderwijs. Dat is een fractie meer dan in 2005/'06. Ten opzichte van 2000/'01 is het aantal voltijdbanen (fte's) met ruim 15 procent gestegen.

Aantal leerlingen per vestiging stijgt

In het schooljaar 2006/'07 hadden de basisscholen 7 108 vestigingen. Dit zijn er 26 minder dan in 2005/'06. De gemiddelde vestigingsgrootte is de afgelopen elf jaar toegenomen van 199 naar 218 leerlingen. Dit betekent een groei van 10 procent. Het aantal vestigingen is afgenomen en het aantal leerlingen toegenomen. Doorgaans tellen de vestigingen in de grote steden meer leerlingen dan die in de kleinere gemeenten. Zo was in 2006/'07 de gemiddelde vestigingsgrootte in de vier grote steden 273 leerlingen, tegenover 203 leerlingen in de gemeenten met minder dan honderdduizend inwoners. Bij de vier grote steden liep de gemiddelde vestigingsgrootte in het basisonderwijs uiteen van 257 leerlingen in Utrecht tot 297 leerlingen in Den Haag.

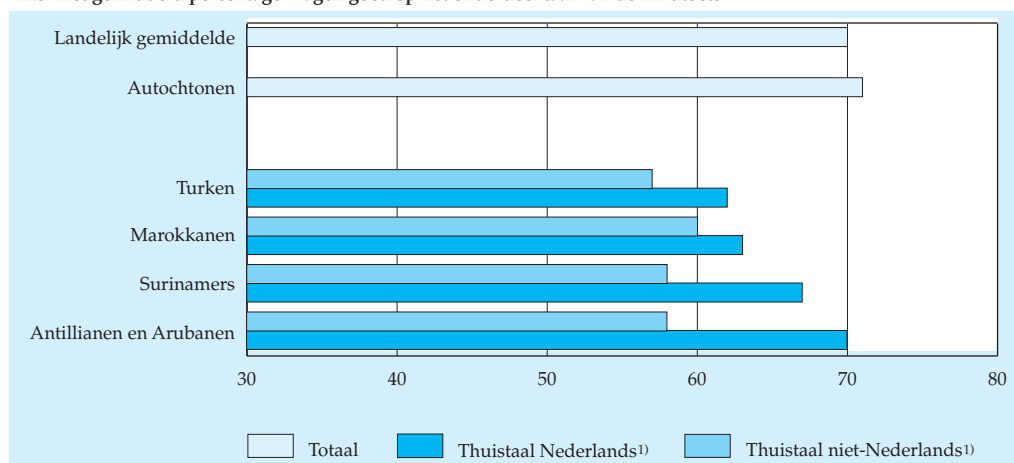
Thuistaal van invloed op schoolprestaties

Allochtone kinderen die thuis Nederlands spreken, scoren over het algemeen hoger op de Eindtoets Basisonderwijs dan allochtone kinderen die thuis geen Nederlands

spreken. Bij de totaalscore, waarin de resultaten van de drie onderdelen taal, rekenen-wiskunde en studievoordigheden worden gecombineerd, hadden deze groepen respectievelijk 69 en 62 procent van de vragen goed beantwoord. De verschillen tussen wel of niet thuis Nederlands spreken zijn bij het onderdeel taal groter dan bij het onderdeel rekenen-wiskunde (respectievelijk 8 en 4 procentpunten verschil). Dit blijkt uit resultaten van de Eindtoets Basisonderwijs 2005 van Cito in combinatie met GBA-gegevens over de herkomstgroepering.

Van de niet-westerse allochtonen die thuis geen Nederlands spreken, hadden de Antilliaanse, Arubaanse, Surinaamse en Turkse kinderen bij het onderdeel taal gemiddeld zo'n 58 procent van de vragen goed beantwoord en de Marokkaanse kinderen 60 procent. Bij de niet-westerse allochtonen die thuis wél Nederlands spreken, zijn de verschillen groter. Van deze groep scoorden de Antillianen en Arubanen bij het onderdeel taal met 70 procent van de vragen goed het hoogst en de Turken met 62 procent van de vragen goed het laagst. Zowel bij de autochtone, westers allochtone en niet-westers allochtone leerlingen scoren meisjes bij het taalonderdeel hoger dan jongens. Omgekeerd zijn bij alle herkomstgroeperingen de prestaties van de jongens bij het onderdeel rekenen-wiskunde beter dan die van de meisjes. Het wel of niet thuis Nederlands spreken lijkt daarbij geen rol van betekenis te spelen.

2.1.3 Het gemiddeld percentage vragen goed op het onderdeel taal van de Eindtoets

¹⁾ De taal die bij de leerlingen thuis gesproken wordt, is door de leerkracht ingevuld op het antwoordblad 1e toetsdag van de Eindtoets Basisonderwijs. Bij 3% van de leerlingen is de thuistaal niet ingevuld. In deze groep zijn de allochtonen oververtegenwoordigd. Cito heeft geen mogelijkheden om de juistheid van de ingevulde thuistaal te controleren.

Bron: CITO, CBS (GBA).

2.2 Speciaal basisonderwijs

Verdere afname van het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs

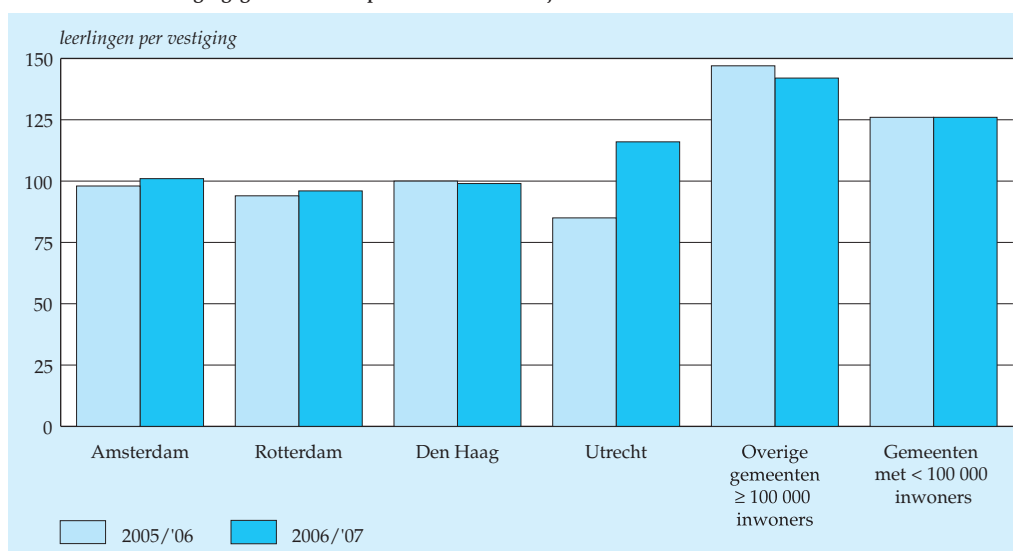
Kinderen die meer hulp behoeven bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs kan bieden, zijn aangewezen op vormen van speciaal onderwijs. In het schooljaar 2006/'07 was het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs ruim 46 duizend. Met uitzondering van 2001/'02 en 2002/'03 is het aantal leerlingen in deze schoolsoort voortdurend afgenomen. Het Weer-Samen-Naar-School-beleid, dat in 1991 van start ging, is er op gericht om zoveel mogelijk zorgleerlingen in het reguliere basisonderwijs te houden. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs de komende tien jaar met bijna een kwart afnemen.

De verdeling van leerlingen naar de denominatie van het speciaal basisonderwijs is anders dan die voor het reguliere basisonderwijs. Vergeleken met het reguliere basisonderwijs is het aandeel leerlingen op openbare en protestants-christelijke scholen kleiner, op rooms-katholieke scholen gelijk en op de overige scholen voor bijzonder onderwijs veel groter. In 2006/'07 bezocht een ruim kwart van de leerlingen in het speciaal basisonderwijs een openbare school, 24 procent een protestants-christelijke, 33 procent een rooms-katholieke en 18 procent een andere.

Aantal scholen voor speciaal basisonderwijs iets afgenomen

In het 2006/'07 waren er in ons land 320 scholen voor speciaal basisonderwijs. Dat is 6 minder dan het jaar ervoor. Vóór de invoering van de Wet op het Primair Onder-

2.2 Gemiddelde vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

wijs in 1998 waren er nog ruim 500 scholen voor speciaal basisonderwijs. Afdelingen voor in hun ontwikkeling bedreigde kleuters, die toen nog aan scholen voor moeilijk lerende kinderen en kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden verbonden waren, zijn destijds namelijk als afzonderlijke scholen aangemerkt. In 2006/'07 was de werkgelegenheid in het speciaal basisonderwijs met bijna 8 duizend voltijdbanen (fte's) iets lager dan in de drie voorafgaande jaren.

Gemiddelde vestigingsgrootte in de vier grote steden het kleinst

In het schooljaar 2006/'07 waren er 367 vestigingen voor speciaal basisonderwijs. Vergeleken met het voorgaande schooljaar zijn dat er 14 minder. De gemiddelde vestigingsgrootte kwam uit op 126 leerlingen, 1 minder dan in 2005/'06. In de vier grote steden was de vestigingsgrootte met gemiddeld 100 leerlingen het kleinst. In de overige steden met meer dan honderdduizend inwoners was de gemiddelde vestigingsgrootte (142 leerlingen) het grootst. In vergelijking met het vorige schooljaar nam in 2006/'07 de gemiddelde vestigingsgrootte in de stad Utrecht sterk toe. Dit komt doordat daar twee van de zes vestigingen zijn opgeheven.

Meer terugverwijzingen naar het basisonderwijs

In de periode 1 oktober 2005 tot en met 30 september 2006 zijn 8,5 duizend leerlingen van het basisonderwijs naar het speciaal basisonderwijs verwezen. Het aantal terugverwijzingen van het speciaal basisonderwijs naar het basisonderwijs was met zo'n 300 leerlingen evenals in voorgaande jaren veel lager.

2.3 Speciale scholen

Aantal leerlingen op speciale scholen opnieuw toegenomen

In het schooljaar 2006/'07 zaten er bijna 62 duizend leerlingen op speciale scholen. Zeven van de tien leerlingen zijn jongens. Onder speciale scholen vallen onder andere het basis- en voortgezet onderwijs aan visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieken. Acht van de tien leerlingen zitten op een speciale school die onder het bijzonder onderwijs valt. Daarbij is het opmerkelijk dat, in vergelijking met het regulier en speciaal basisonderwijs, een relatief groot aantal leerlingen les volgt op een school die niet tot het protestants-christelijke en rooms-katholieke deel van het bijzonder onderwijs behoort.

Ten opzichte van 2005/'06 is het aantal leerlingen op speciale scholen met 5 procent gestegen. Vergeleken met 1995/'96 bedroeg de totale groei 76 procent. Ieder jaar is het aantal leerlingen in deze vorm van speciaal onderwijs toegenomen. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het aantal leerlingen op speciale scholen de komende tien jaar met bijna 10 procent toenemen.

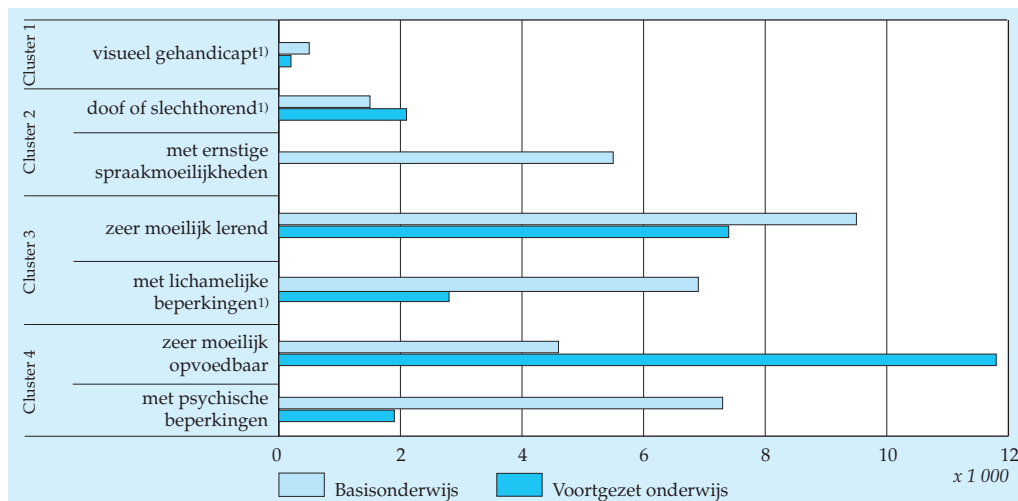
Veel zeer moeilijk opvoedbare kinderen in het voortgezet onderwijs

Vanaf het schooljaar 2003/'04 zijn kinderen op de speciale scholen op basis van hun handicap onderverdeeld in vier clusters. Welke leerlingen precies bij een bepaald cluster horen, is omschreven in de toelichting aan het eind van dit hoofdstuk.

In de afgelopen elf jaar is het aantal leerlingen in het basisonderwijs op de speciale scholen met ruim de helft gestegen tot bijna 36 duizend in 2006/'07. Van hen zat bijna de helft op een school die onder cluster 3 valt. In dit cluster zijn de zeer moeilijk lerende kinderen in de meerderheid. Daarnaast ging een derde naar een school die onder cluster 4 valt. Behalve de zeer moeilijk opvoedbare kinderen bevat dit cluster ook veel kinderen met psychische beperkingen. Tot slot is in het basisonderwijs op de speciale scholen cluster 2 van belang. Daarbij gaat het hoofdzakelijk om kinderen met ernstige spraakmoelijkheden. In 2006/'07 bezochten 5 500 kinderen vanwege deze handicap een speciale basisschool. Bij een verdere onderverdeling van de vier clusters zijn bij vrijwel alle afdelingen de jongens in de meerderheid. Bovendien blijkt dat ten opzichte van het schooljaar 2005/'06 het aantal psychisch langdurig zieken duidelijk is toegenomen.

In het voortgezet onderwijs op de speciale scholen is het aantal leerlingen de afgelopen elf jaar meer dan verdubbeld. In 2006/'07 telde deze onderwijssoort ruim 26 duizend leerlingen. Met een aandeel van 52 procent van de leerlingen was cluster 4 het grootst. Bij dit cluster springen de bijna 12 duizend zeer moeilijk opvoedbare kinderen het meest in het oog. Dat zijn er ruim tweeëneenhalf keer

2.3 Leerlingen op speciale scholen naar soort handicap, 2006/'07

¹⁾ Inclusief meervoudig gehandicapten met deze handicap.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

zoveel als in het basisonderwijs op de speciale scholen. Cluster 3 nam met een aandeel van bijna 40 procent eveneens een belangrijke plaats in. Evenals in het basisonderwijs gaat het daarbij vooral om zeer moeilijk lerende kinderen. In vergelijking met voorgaande jaren is het aantal leerlingen in deze categorie sterk toegenomen.

Naast plaatsing op speciale scholen is er een mogelijkheid om kinderen met een handicap op een school voor regulier basis- of voortgezet onderwijs te plaatsen. Dit gaat gepaard met een leerlinggebonden financiering om speciale voorzieningen in het onderwijs mogelijk te maken (het zogenaamde rugzakje). Uit de notitie Kwantitatieve ontwikkelingen deelname Speciaal Onderwijs van het onderzoeksinstituut CentERdata blijkt dat in het schooljaar 2004/'05 in het basisonderwijs ruim 8 duizend leerlingen een leerlinggebonden financiering hadden. In het voortgezet onderwijs waren dit er bijna 3 duizend.

Opnieuw meer werkgelegenheid op speciale scholen

In het schooljaar 2006/'07 waren er 323 speciale scholen, evenveel als het jaar ervoor. In 1995/'96 waren dat er nog 337. Het aantal personeelsleden dat in deze vorm van primair onderwijs werkzaam is, is in 2006/'07 opnieuw toegenomen. Er waren toen bijna 18 duizend voltijdbanen (fte's). Dat is 58 procent meer dan in 2000/'01.

Gemiddelde vestigingsgrootte gelijk gebleven

In 2006/'07 hadden de speciale scholen 479 vestigingen. Dat waren er 22 meer dan het jaar ervoor. Door deze groei werd de toename van het aantal leerlingen op de speciale scholen zodanig opgevangen dat de vestigingsgrootte met een gemiddelde van 129 leerlingen ongewijzigd bleef. Per gemeente zijn er echter grote verschillen. Zo liep bij de vier grote steden het gemiddeld aantal leerlingen op de speciale scholen per vestiging uiteen van 102 in Amsterdam tot 197 in Utrecht. In de overige steden met meer dan honderdduizend inwoners zaten op een speciale school per vestiging gemiddeld 150 leerlingen. Evenals bij het speciaal basisonderwijs zijn de vestigingen van speciale scholen het kleinst in gemeenten met minder dan honderdduizend inwoners. Een speciale school telde daar gemiddeld 117 leerlingen.

2.4 Toelichting

Tot augustus 1998 was het primair onderwijs geregeld in twee wetten: de Wet op het Basisonderwijs (WBO) en de Interimwet Speciaal Onderwijs en Voortgezet Speciaal Onderwijs (ISOVSO). De WBO omvatte zowel het voormalige kleuteronderwijs als het voormalig lager onderwijs en maakte een eind aan het bestaan van aparte scholen voor kleuteronderwijs en voor lager onderwijs. De ISOVSO behelsde al het onderwijs aan kinderen die, bijvoorbeeld als gevolg van een verstandelijke, lichamelijke of zintuiglijke handicap, meer hulp nodig hadden bij de opvoeding en het leren dan het regulier basisonderwijs of voortgezet onderwijs kon bieden. Het ging om:

- kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (lom; so en vso);
- moeilijk lerende kinderen (mlk; so en vso);
- in hun ontwikkeling bedreigde kleuters (iobk; alleen so);
- zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk; so en vso);
- zeer moeilijk opvoedbare kinderen (zmok; so en vso);
- dove kinderen (so en vso);
- slechthorende kinderen (so en vso);
- visueel gehandicapte kinderen (so en vso);
- lichamelijk gehandicapte kinderen (so en vso);
- meervoudig gehandicapte kinderen (so en vso);
- langdurig zieke kinderen (so en vso);
- kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden (alleen so);
- kinderen in scholen verbonden aan pedologische instituten (so en vso).

Vanaf 1 augustus 1998 zijn de WBO en de ISOVSO niet meer van kracht en wordt het primair onderwijs geregeld in twee nieuwe wetten: de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) en de Wet op de Expertisecentra (WEC). De WPO regelt het basisonderwijs zoals opgenomen in de WBO én het speciaal basisonderwijs, dat bestaat uit het voormalige so-lom, het voormalige so-mlk en het voormalige so-iobk (voor zover verbonden aan scholen voor so-lom en so-mlk). Het voormalige vso-lom en vso-mlk vallen vanaf augustus 1998 onder de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO). De WEC regelt het onderwijs voor alle overige schoolsoorten die onder de ISOVSO vielen. Bij deze speciale scholen wordt de opleiding aan kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden alleen aangeboden op het 'niveau' van het basisonderwijs. De andere opleidingen worden ook aangeboden als voortgezet onderwijs.

Vanaf 1 augustus 2003 zijn de kinderen op de speciale scholen onderverdeeld in vier clusters:

- cluster 1 omvat scholen voor visueel gehandicapte kinderen, of meervoudig gehandicapte kinderen met deze handicap;
- cluster 2 omvat scholen voor dove kinderen, slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden, of meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps;
- cluster 3 omvat scholen voor lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende kinderen en langdurig zieke kinderen met een lichamelijke handicap, of meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps;
- cluster 4 omvat scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen, langdurig zieke kinderen anders dan met een lichamelijke handicap en onderwijs aan kinderen in scholen verbonden aan pedologische instituten.

De WEC biedt ook de mogelijkheid om kinderen met een handicap op een school voor regulier basis- of voortgezet onderwijs te plaatsen. Dit gaat gepaard met een leerlinggebonden financiering om speciale voorzieningen in het onderwijs mogelijk

te maken (het zogenaamde rugzakje). Onderwijs aan leerlingen met zo'n leerling-gebonden financiering wordt door het CBS niet afzonderlijk waargenomen. Uit de Registratie Geïndiceerde Leerlingen, die door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt bijgehouden, zijn wel enkele cijfers over het aantal rugzakleerlingen bekend. Deze aantallen zijn opgenomen in de notitie van CentERdata (zie paragraaf 2.3).

Het reguliere basisonderwijs is bedoeld voor kinderen van 4–12 jaar. In Nederland is ieder kind verplicht om naar school te gaan vanaf de eerste schooldag van de maand na de vijfde verjaardag. Kinderen mogen echter al naar de basisschool als ze vier jaar worden. Leerlingen verlaten het basisonderwijs in elk geval aan het einde van het schooljaar waarin zij 14 jaar worden.

Het speciaal basisonderwijs is bedoeld voor kinderen die meer hulp behoeven bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs kan bieden. Vergeleken met scholen voor regulier basisonderwijs hebben scholen voor speciaal basisonderwijs kleinere groepen leerlingen en beschikken ze over meer afzonderlijke deskundigen om de leerlingen met leer- en gedragsproblemen te begeleiden.

Speciale scholen zijn bedoeld voor basis- en voortgezet onderwijs aan visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieken.

3. Voortgezet onderwijs

In 2006/'07 is het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs opnieuw gestegen. In totaal bevolkten 943 duizend scholieren de klaslokalen, waaronder 127 duizend leerlingen die op extra zorg zijn aangewezen. De gemiddelde schoolgrootte in het voortgezet onderwijs is toegenomen tot 1 420 leerlingen. Dat is bijna driekwart meer dan in 1995/'96. Van de leerlingen in het voortgezet onderwijs was in 2006/'07 gemiddeld 14 procent van niet-westers allochtone herkomst. In de vier grote steden is dit aandeel 44 procent en in de rest van Nederland 11 procent. Leerlingen van niet-westers allochtone herkomst volgen relatief vaak de lagere leerwegen binnen het vmbo. Ook hebben ze vaker een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs. In de laatste leerjaren van het vmbo, havo en vwo kiezen niet-westerse allochtonen opvallend vaak voor de economische richtingen. Aan het eind van het schooljaar 2005/'06 hebben in het voortgezet onderwijs 166 duizend leerlingen een diploma behaald. Dat is 2 procent meer dan een jaar eerder. Autochtone en westerse allochtone leerlingen doorlopen het voortgezet onderwijs doorgaans met meer succes dan niet-westers allochtone leerlingen.

3.1 Leerlingen, scholen en geslaagden

Aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs neemt licht toe

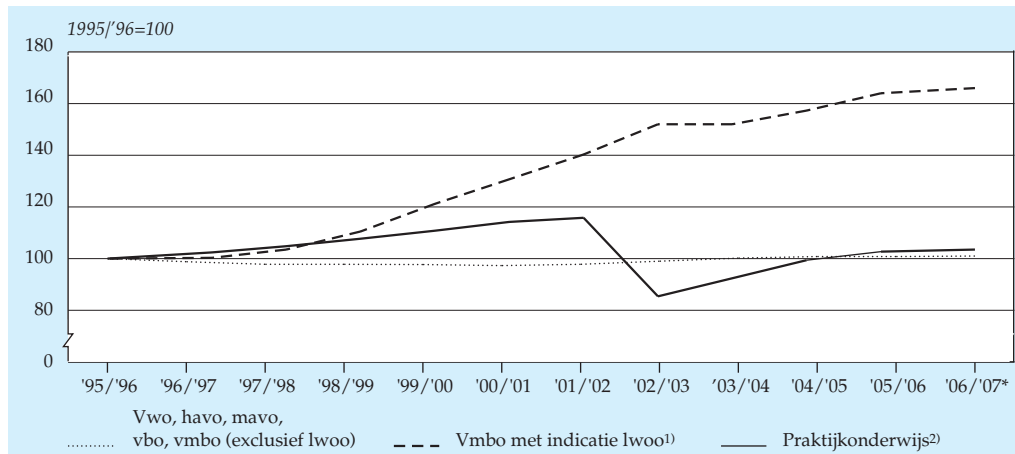
Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs is de afgelopen jaren voortdurend gestegen, maar het groeitempo neemt wel af. In het schooljaar 2006/'07 gingen 943 duizend scholieren naar het voortgezet onderwijs. Dat is 0,3 procent meer dan een jaar eerder. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs de komende vier jaar afnemen tot 920 duizend. In de periode 2011–2015 verwacht men een tijdelijke groei tot ruim 941 duizend leerlingen. Daarna gaat OCW er van uit dat het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs als gevolg van demografische ontwikkelingen zeer sterk zal dalen. Tot het voortgezet onderwijs behoren het vwo, de havo, het vmbo (inclusief het leerwegondersteunend onderwijs) en het praktijkonderwijs. Het vmbo is met ingang van het schooljaar 1998/'99 in de plaats gekomen van de mavo en het vbo. Het praktijkonderwijs is tussen 1999 en 2002 ontstaan uit het speciaal voortgezet onderwijs.

In het schooljaar 2006/'07 volgden 816 duizend leerlingen lessen op een school voor vwo, havo of vmbo (exclusief lwoo). De overige 127 duizend leerlingen in het voortgezet onderwijs waren aangewezen op extra zorg. Tot de zorgleerlingen behoren de leerlingen in het vmbo met een indicatie voor het lwoo en leerlingen in het praktijkonderwijs. In 2006/'07 waren er 1 procent meer zorgleerlingen dan een jaar eerder. Vooral het aantal leerlingen in het vmbo met een indicatie voor het lwoo is vanaf

1998/'99 zeer sterk gestegen. Het Ministerie van OCW verwacht dat het totaal aantal zorgleerlingen de komende tien jaar zal toenemen tot ruim 145 duizend.

Vanaf 2002/'03 zijn er geen leerlingen meer in het speciaal voortgezet onderwijs (svo). Deze onderwijsvorm is volledig opgegaan in het leerwegondersteunend onderwijs binnen het vmbo en het praktijkonderwijs. Het svo bestond uit het onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (svo-lom) en het onderwijs aan moeilijk lerende kinderen (svo-mlk). De svo-lom leerlingen zijn overgegaan naar het leerwegondersteunend onderwijs binnen het vmbo en het praktijkonderwijs. De svo-mlk leerlingen gingen uitsluitend naar het praktijkonderwijs.

3.1.1 Leerlingen in het voortgezet onderwijs

¹⁾ Vóór 1998/'99 was dit het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (ivbo).

²⁾ Vóór 1999/'00 was dit uitsluitend het svo-lom en het svo-mlk en vanaf 2002/'03 uitsluitend het praktijkonderwijs. In de tussenliggende jaren ging het om al deze vormen van speciaal voortgezet onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

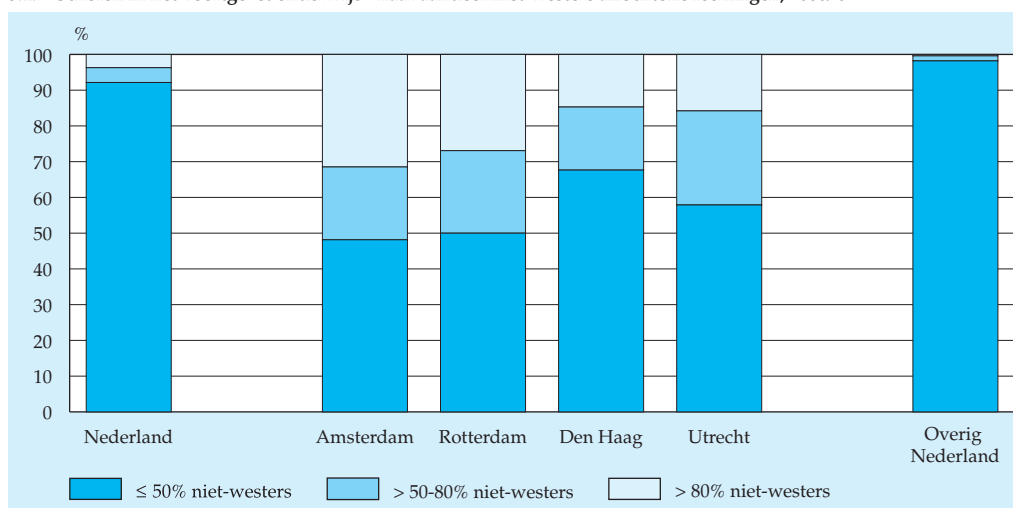
De afgelopen elf jaar is het aantal leerlingen op openbare scholen voor voortgezet onderwijs met ruim een derde toegenomen. De rooms-katholieke scholen verloren daarentegen vooral in de tweede helft van de jaren negentig veel leerlingen. Ten opzichte van 1995/'96 bedroeg de afname 14 procent. In 2006/'07 kreeg ruim een kwart van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs les op een openbare school, nog eens ruim een kwart op een rooms-katholieke school en 23 procent op een protestants-christelijke school. De overige leerlingen bezochten een andere school voor bijzonder onderwijs.

Sterke concentratie allochtone leerlingen op scholen in de vier grote steden

De allochtone bevolking is voor een groot deel geconcentreerd in het westen van het land, met name in de vier grote steden: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. In 2006/'07 was in deze vier steden 44 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs van niet-westers allochtone afkomst. In de rest van Nederland was dat 11 procent. In de vier grote steden hadden autochtone leerlingen gemiddeld 26 procent niet-westers allochtone schoolgenoten. Voor de niet-westers allochtone leerlingen lag dat percentage op 65. Dit is voor een groot deel een gevolg van het feit dat allochtonen en autochtonen verschillende schoolsoorten volgen. Zo gaan autochtonen vaker naar havo en vwo, terwijl niet-westerse allochtonen vaker naar de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen van het vmbo gaan. Daarnaast zijn de niet-westers allochtone leerlingen binnen de grote steden niet gelijk over de wijken verspreid, terwijl ook de bewuste keuze van 'witte' ouders voor een minder gekleurde school van hun kind een rol speelt.

In de vier grote steden had 46 procent van de scholen voor voortgezet onderwijs meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen. Bij ruim de helft van deze scholen is dit aandeel zelfs meer dan 80 procent. Van de vier grote steden heeft Amsterdam relatief de meeste 'gekleurde' scholen (52 procent) en Den Haag de minste (32 procent).

3.1.2 Scholen in het voortgezet onderwijs¹⁾ naar aandeel niet-westers allochtone leerlingen, 2006/'07*

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs, maar inclusief de vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Werkgelegenheid in het voortgezet onderwijs neemt verder toe

In 2006/'07 waren er in ons land 664 scholen voor voortgezet onderwijs. Dat zijn er 2 minder dan het jaar ervoor. In de tweede helft van de jaren negentig verdwenen er onder andere door fusies gemiddeld nog bijna 50 scholen per jaar. De werkgelegenheid is in 2006/'07 opnieuw iets toegenomen. Omgerekend in voltijdbanen (fte's) werkten er toen bijna 84 duizend personen in het voortgezet onderwijs.

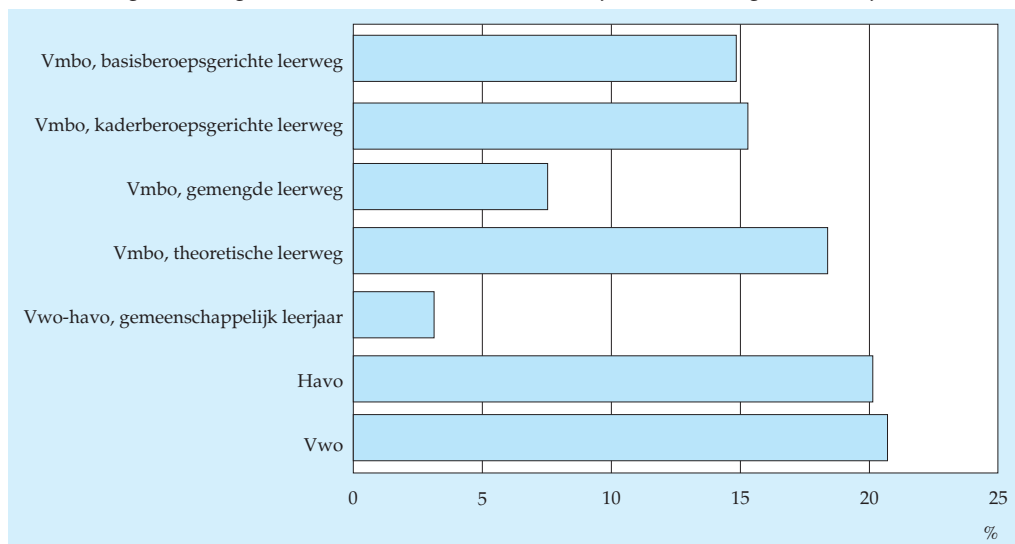
Sterke schaalvergroting in het voortgezet onderwijs

In 2006/'07 had een school in het voortgezet onderwijs gemiddeld 1 420 leerlingen. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal scholen met bijna 40 procent afgenomen, terwijl het aantal leerlingen steeg. Het gemiddeld aantal leerlingen per school nam daardoor met bijna 75 procent toe. In de grote steden tellen de scholen voor voortgezet onderwijs gemiddeld minder leerlingen dan die in de kleinere gemeenten. Zo telde in 2006/'07 een school voor voortgezet onderwijs in gemeenten met minder dan honderdduizend inwoners gemiddeld 1 506 leerlingen, tegenover 1 097 leerlingen in de vier grote steden en 1 396 leerlingen in de overige steden met meer dan honderdduizend inwoners. Bij de vier grote steden liep de gemiddelde schoolgrootte daarbij uiteen van 778 leerlingen in Utrecht tot 1 365 leerlingen in Rotterdam. Door een halvering van het aantal scholen voor voortgezet onderwijs is in Rotterdam het aantal leerlingen per school de afgelopen elf jaar zelfs verdubbeld.

Ruim de helft van de leerlingen volgt vmbo

In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs hebben bijna alle leerlingen hun definitieve keuze voor een schoolsoort gemaakt. Daarom is dit leerjaar heel geschikt

3.1.3 Verdeling van leerlingen over de schoolsoorten in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs, 2006/'07*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

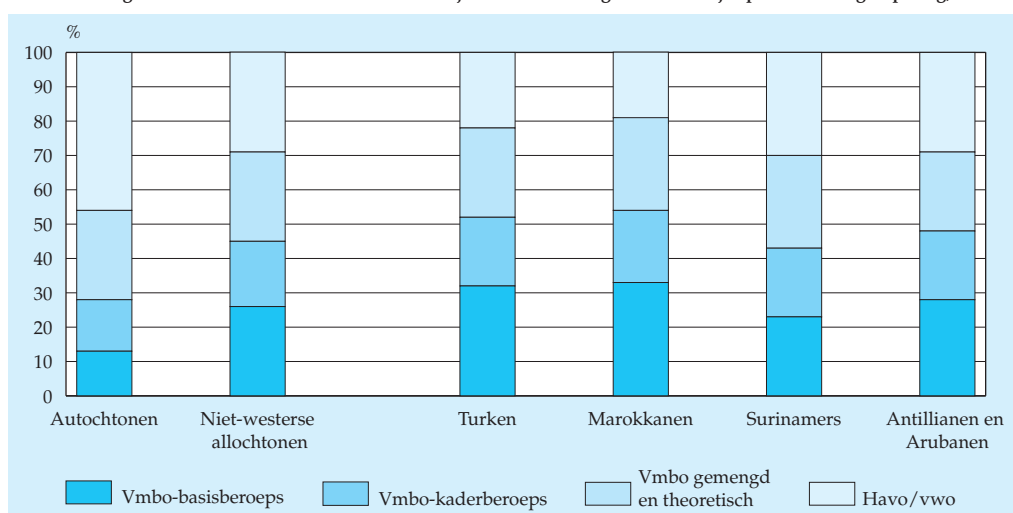

om na te gaan hoe de leerlingen over de schoolsoorten van het voortgezet onderwijs zijn verdeeld. In 2006/'07 waren er in het voortgezet onderwijs 201 duizend derdeklassers. Dit aantal is exclusief het praktijkonderwijs, maar inclusief de vmbo-afdelingen van de agrarische opleidingscentra (AOC's). In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs volgde 56 procent het vmbo (inclusief het lwoo), 20 procent de havo, 21 procent het vwo en een kleine groep (3 procent) een gemeenschappelijk leerjaar van havo en vwo. Binnen het vmbo kozen de meeste leerlingen voor de theoretische leerweg, op enige afstand gevolgd door de kaderberoepsgerichte leerweg en de basisberoepsgerichte leerweg. Een betrekkelijk klein aantal volgde de gemengde leerweg.

Leerlingen van niet-westerse herkomst relatief vaak naar de lagere leerwegen in vmbo

In vergelijking met autochtone leerlingen zitten derdeklassers van niet-westers allochtone herkomst relatief vaak op het vmbo. Bovendien gaan zij binnen het vmbo vaker naar de lagere leerwegen. Zo volgde in 2006/'07 in het voortgezet onderwijs een derde van de leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst de basisberoepsgerichte leerweg in het vmbo. Van de autochtone derdeklassers was dit maar 13 procent. Voor de kaderberoepsgerichte leerweg was dit aandeel respectievelijk een vijfde en 15 procent. Van de autochtone en westerse allochtone derdeklassers zat daarentegen bijna de helft op de havo of het vwo. Van de niet-westers allochtone kinderen was dit nog geen derde. Het minst goed doen de leerlingen het met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Van hen volgde slechts één op de vijf leerlin-

3.1.4 Verdeling over de schoolsoorten in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs¹⁾ per herkomstgroepering, 2006/'07*

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs, maar inclusief de vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

gen een havo- of vwo-opleiding. Voor alle onderscheiden herkomstgroeperingen geldt dat meisjes vaker op de havo of het vwo zitten dan jongens.

Autochtone leerlingen in de grote steden vaker naar vwo

De grootte van de gemeente waar de school staat, heeft weinig invloed op de verdeling naar schoolsoort van leerlingen van niet-westerse allochtone herkomst. Bij de autochtone leerlingen maakt het wel uit. Hoe groter de schoolgemeente, hoe meer autochtone leerlingen in het derde leerjaar het vwo volgen. In 2006/'07 liep de deelname van autochtone leerlingen in het vwo uiteen van 20 procent in de kleinere gemeenten tot 30 procent in de vier grote steden. Verder valt op dat autochtone leerlingen die in één van de vier grote steden naar school gaan in het derde leerjaar relatief vaak nog geen definitieve keuze voor havo of vwo hebben gemaakt.

Drie op de tien niet-westerse allochtonen in het vmbo volgen lwoo

Binnen het vmbo kunnen leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen een indicatie krijgen voor het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo). Zij krijgen dan meer ondersteuning en individuele begeleiding bij het volgen van het vmbo. Niet-westers allochtone leerlingen hebben naar verhouding vaker een indicatie voor het lwoo dan autochtone en westers allochtone leerlingen. In 2006/'07 volgde in het vmbo 29 procent van de niet-westers allochtone leerlingen het lwoo, tegenover 20 procent van de autochtone leerlingen. Van de niet-westerse vmbo-leerlingen die in het buitenland zijn geboren (eerste generatie allochtonen) had 36 procent een lwoo-indicatie. Dit laatste is niet zo verwonderlijk. Leerlingen met bijvoorbeeld een taalachterstand kunnen met wat extra ondersteuning misschien toch nog een vmbo-diploma halen.

Zorg en welzijn bij vmbo'ers het meest in trek

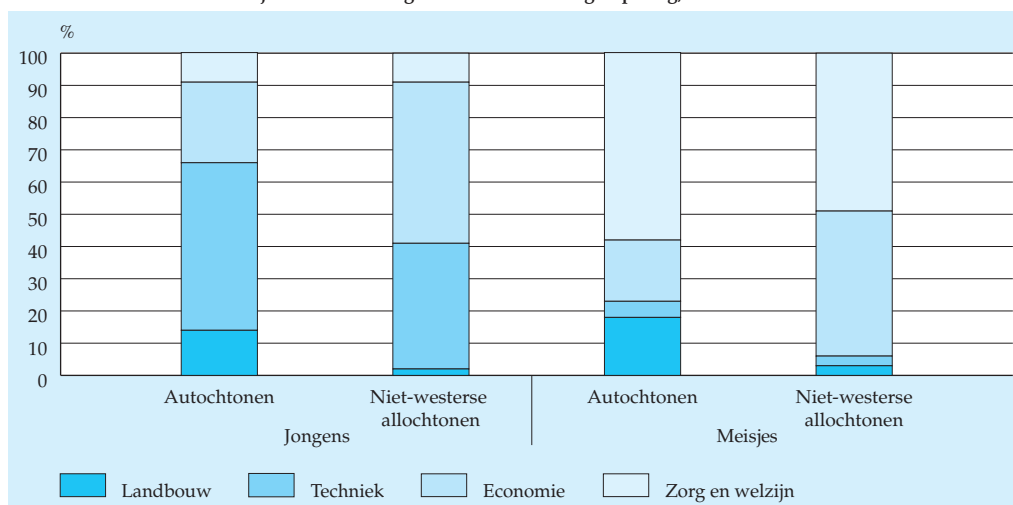
In de laatste leerjaren van het voortgezet onderwijs kiezen de leerlingen in de lagere leerwegen van het vmbo en in de havo en het vwo een sector of profiel. De vmbo'ers kunnen in het derde en vierde leerjaar van de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg kiezen uit de vier sectoren: *landbouw*, *techniek*, *economie* en *zorg en welzijn*. De leerlingen van de gemengde leerweg kiezen ook uit deze sectoren, maar dat geldt maar voor één vak.

Binnen de leerjaren 3 en 4 van het vmbo (inclusief het lwoo) trok in 2006/'07 de sector *zorg en welzijn* de meeste leerlingen. Bijna een derde van de vmbo'ers had voor deze sector gekozen. Op enige afstand volgen de sectoren *techniek* en *economie*, beide met een aandeel van 28 procent. Slechts één op de acht leerlingen volgde een vmbo-opleiding in de sector *landbouw*. In vergelijking met het schooljaar 2000/'01 is de belangstelling voor de sector *techniek* afgenomen. Het aandeel van de sector *zorg en welzijn* is daarentegen flink gestegen. De belangstelling voor de sector *economie* steeg in iets mindere mate.

Niet-westerse allochtonen kiezen vaker voor economie

In het vmbo kiezen de niet-westers allochtone jongens twee keer zo vaak voor *economie* dan de autochtone jongens. Bij de meisjes is dit verschil zelfs nog iets groter. Voor niet-westerse allochtonen is *economie* daarmee de meest gekozen sector in het vmbo. Autochtone jongens kiezen het meest voor *techniek*, terwijl *zorg en welzijn* veruit de meest populaire sector is bij de autochtone meisjes.

3.1.5 Sectorkeuze vmbo¹⁾ leerjaren 3 en 4 naar geslacht en herkomstgroepering, 2006/'07*

¹⁾ Exclusief de theoretische leerweg.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Profielkeuze in het vwo gelijkmatiger verdeeld dan binnen de havo

In de hoogste leerjaren van havo en vwo kunnen de leerlingen uit vier profielen kiezen: *natuur en techniek*, *natuur en gezondheid*, *economie en maatschappij* en *cultuur en maatschappij*. Op de havo kiezen jongens en meisjes vaker voor een maatschappij- dan voor een natuurprofiel. Evenals in voorgaande jaren was in 2006/'07 *economie en maatschappij* het meest populair. Dat geldt met name voor allochtone jongens en in iets mindere mate ook voor autochtone jongens. Van de jongens met een Turkse of Marokkaanse achtergrond volgde zelfs bijna twee derde lessen binnen dit profiel. Van de havo-meisjes koos ruim de helft voor *cultuur en maatschappij*. Bij hen kwam *economie en maatschappij* op de tweede plaats. Zij kozen daarentegen zelden voor *natuur en techniek*. Zowel bij autochtone als allochtone havisten spreekt dit profiel kennelijk alleen de jongens aan.

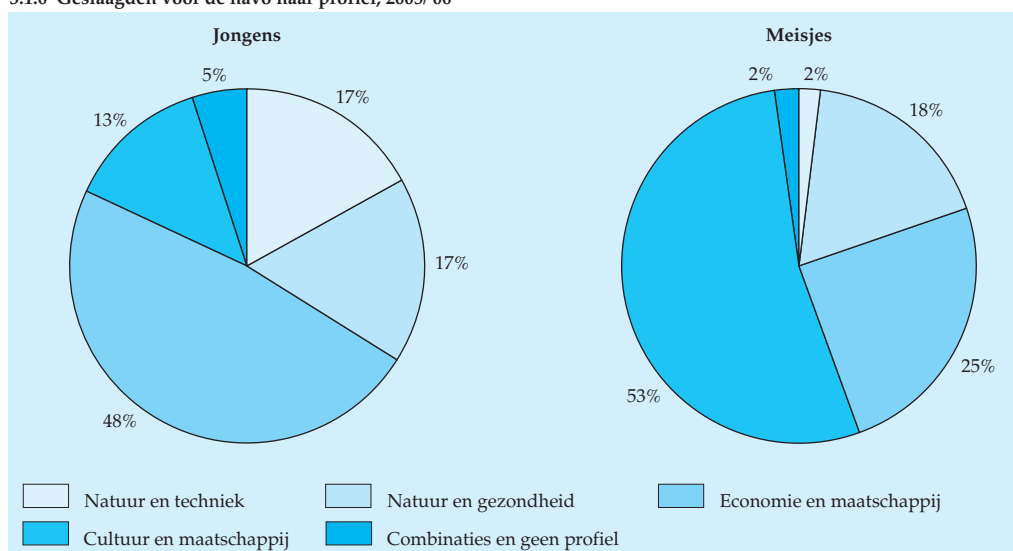
In het vwo is de profielkeuze wat gelijkmatiger verdeeld dan binnen de havo. Met uitzondering van *cultuur en maatschappij* bij de jongens en *natuur en techniek* bij de

meisjes worden alle profielen geregeld gekozen. Jongens hebben een lichte voorkeur voor *economie en maatschappij*, bij de meisjes staat *natuur en gezondheid* duidelijk bovenaan. In 2006/'07 kwamen bij de autochtone jongens *natuur en techniek* en *natuur en gezondheid* op de gedeelde tweede en derde plaats. Bij de niet-westers allochtone jongens was *natuur en gezondheid* het meest in trek. Autochtone meisjes kozen na *natuur en gezondheid* vaak voor *cultuur en maatschappij*. Bij de niet-westers allochtone meisjes was *economie en maatschappij* het op een na grootste profiel.

Aantal geslaagden in het voortgezet onderwijs licht toegenomen

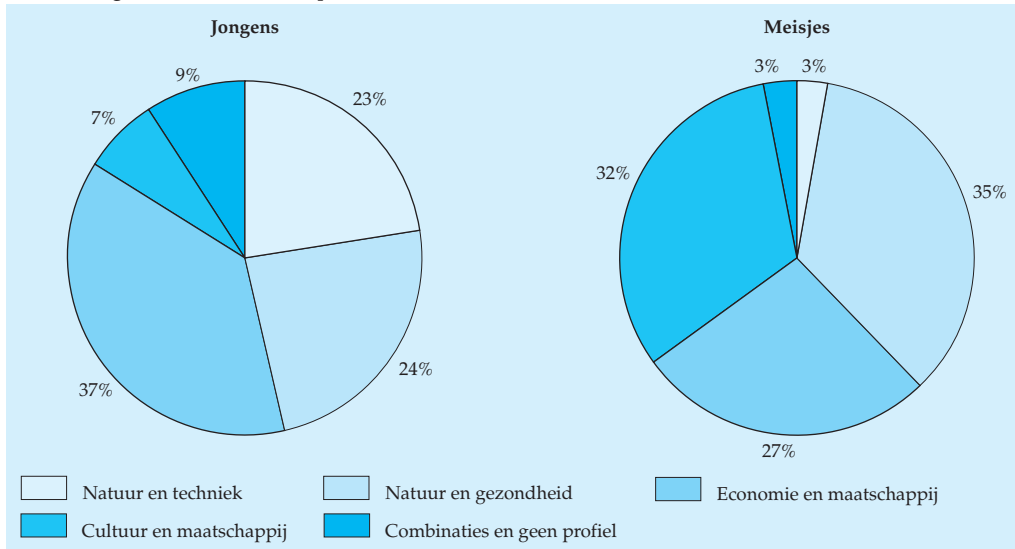
Aan het eind van schooljaar 2005/'06 behaalden in het voortgezet onderwijs bijna 166 duizend leerlingen een diploma. Dat is 2 procent meer dan een jaar eerder. In het vmbo had tweevijfde van de geslaagden de theoretische leerweg gevolgd. Zowel de havisten als vwo'ers deden het vaakst examen in het profiel *economie en maatschappij*. De eerder beschreven profielkeuze van jongens en meisjes op de havo en het vwo weerspiegelt zich vrij goed in de verdeling van de geslaagden. In 2005/'06 haalde op de havo bijna de helft van de jongens een diploma voor het profiel *economie en maatschappij*, terwijl bij de meisjes iets meer dan de helft slaagde voor *cultuur en maatschappij*. De andere profielen waren bij de havisten duidelijk minder in trek. In het vwo waren de meisjes vrijwel gelijk verdeeld over de profielen *natuur en gezondheid*, *cultuur en maatschappij* en *economie en maatschappij*. De jongens hadden een duidelijke voorkeur voor *economie en maatschappij* en kozen in iets mindere mate voor *natuur en gezondheid* en *natuur en techniek*.

3.1.6 Geslaagden voor de havo naar profiel, 2005/'06

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.7 Geslaagden voor het vwo naar profiel, 2005/'06

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Hoogste slagingspercentages in het vmbo

In 2005/'06 waren de kandidaten die examens deden voor de kaderberoepsgerichte leerweg in het vmbo het meest succesvol. Van hen slaagde 97 procent. Binnen het vmbo bleven de eindexamenkandidaten in de drie andere leerwegen daar nauwelijks bij achter. Zowel in de theoretische en gemengde leerweg als in de basisberoepsgerichte leerweg behaalde 95 procent een diploma. Met een slagingspercentage van 89 vielen de havisten enigszins uit de toon, want van de vwo'ers slaagde 93 procent.

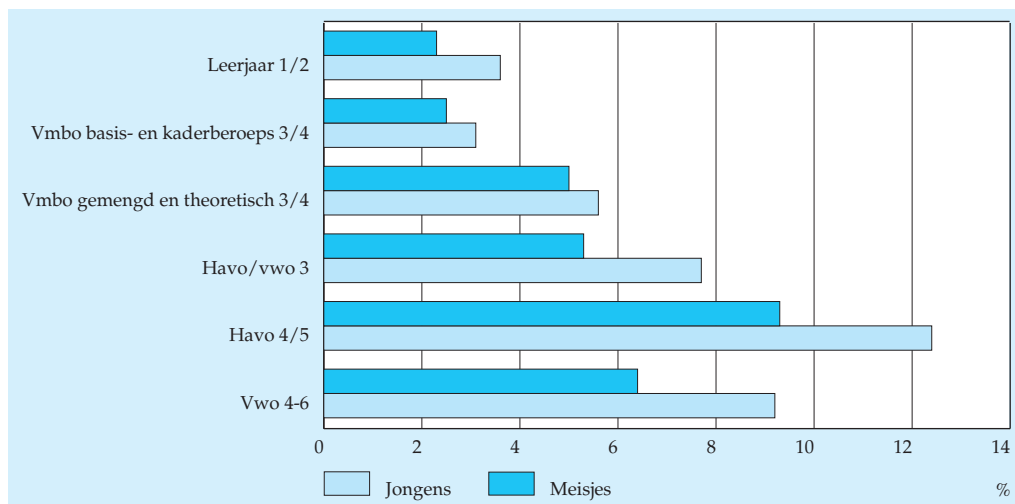
Bij alle schoolsoorten in het voortgezet onderwijs slagen jongens bijna even vaak voor het eindexamen als meisjes. Daarentegen is het slagingspercentage van autochtone eindexamenkandidaten duidelijk hoger dan dat van niet-westers allochtone eindexamenkandidaten. De westerse allochtonen, scoren daarentegen niet veel lager dan de autochtonen. Bij de niet-westerse allochtonen zijn de eindexamenkandidaten van Antilliaanse of Arubaanse herkomst bij de meeste schoolsoorten het meest succesvol. In 2005/'06 scoorden zij weliswaar steeds iets lager dan de autochtone kandidaten, maar deden zij het bij de meeste leerwegen wel veel beter dan degenen die van Turkse herkomst zijn. Naarmate de schoolsoort hoger is, lopen de slagingspercentages van deze twee groepen verder uiteen. Zo kreeg aan het eind van het schooljaar in het vmbo 91 procent van de Antillianen en Arubanen een diploma uitgereikt, tegenover 85 procent van de Turken. In het vwo waren deze percentages respectievelijk 92 en 74 procent.

Veel zittenblijvers in vierde leerjaar havo

In het schooljaar 2005/'06 bleef een op de twintig leerlingen in het voortgezet onderwijs zitten. Dat wil zeggen dat 5 procent van de leerlingen een schooljaar later nog in hetzelfde leerjaar van hetzelfde of een lager schooltype zat. Deze leerlingen liepen dat jaar dus vertraging op in hun schoolloopbaan. Jongens bleven in bijna alle onderscheiden schoolsoorten en leerjaren vaker zitten dan meisjes. Leerlingen van niet-westers allochtone herkomst liepen gemiddeld vaker vertraging op dan autochtone leerlingen.

De grootste verschillen naar herkomst zijn te vinden binnen de theoretische en gemengde leerweg van het vmbo en de hoogste leerjaren van havo en vwo. Door het systeem van brugjaren is de vertraging in het eerste en tweede leerjaar van het voortgezet onderwijs niet groot (respectievelijk 2 en 4 procent). In het schooljaar 2005/'06 vond de meeste vertraging plaats in de havo, vooral als gevolg van slechte prestaties in het vierde leerjaar. In havo-4 bleef toen 17 procent van de jongens en 12 procent van de meisjes zitten of stroomden af naar het vmbo. Ook het vierde leerjaar van het vwo bleek een moeilijke hindernis: 10 procent van de leerlingen liep daar vertraging op. In het vmbo was de vertraging minder groot dan in havo/vwo. Vooral de leerlingen in de beroepsgerichte leerwegen doubleerden niet vaak (4 procent in het derde en 2 procent in het vierde leerjaar). Dit betekent overigens niet dat alle andere leerlingen hun leerjaar met goed gevolg afsloten. Een deel van de leerlingen vertrok uit het (bekostigd) onderwijs en anderen stroomden door naar de assistentopleiding van het mbo. Deze opleiding heeft namelijk een drempelloze instroom.

3.1.8 Vertraagde leerlingen in het voortgezet onderwijs¹⁾ naar schoolsoort en geslacht, 2005/'06–2006/'07*

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Hoge uitstroom van ongediplomeerden in beroepsgerichte leerwegen van het vmbo

Van de leerlingen die in 2005/'06 in een eindexamenklas van het vmbo zaten, stroomde het merendeel het jaar daarna door naar het mbo. Ook diegenen die hun diploma niet haalden. Deze laatste groep kwam vooral vanuit de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg. Van de niet-geslaagde vmbo'ers in de gemengde en theoretische leerweg deed bijna de helft het jaar nog een keer over. Van de niet-geslaagde vmbo'ers in de beroepsgerichte leerwegen bleef echter maar 14 procent in het voortgezet onderwijs om alsnog een vmbo-diploma te behalen. In de beroepsgerichte leerwegen was de uitstroom uit het (bekostigd) onderwijs voor de ongediplomeerde leerlingen vrij hoog (22 procent). In de gemengde en theoretische leerweg lag dit percentage veel lager (9 procent).

Leerlingen die in 2005/'06 een vmbo-diploma behaalden, bleven voor het grootste deel onderwijs volgen. Van de geslaagden in de beroepsgerichte leerwegen verliet 8 procent het (bekostigd) onderwijs. Van de geslaagden in de gemengde en theoretische leerweg was dit 4 procent. Driekwart van de leerlingen met een beroepsgericht vmbo-diploma koos voor een vervolgopleiding in de beroepsopleidende leerweg (bol) van het mbo, terwijl 17 procent de leer-werkvariant (bbl) koos. Werkend leren is vooral populair bij autochtone jongens. Meer dan een kwart van de jongens en een vijfde van de autochtonen met een beroepsgericht vmbo-diploma koos voor deze leerweg. Van de niet-westerse allochtonen was dit slechts 4 procent. Gediplomeerden in de gemengde en theoretische leerweg kozen maar heel weinig voor de bbl (3 procent). Van hen ging meer dan driekwart naar de bol en 16 procent naar de havo. Allochtone leerlingen stroomden vaker door naar de havo dan autochtone leerlingen (respectievelijk 21 en 15 procent).

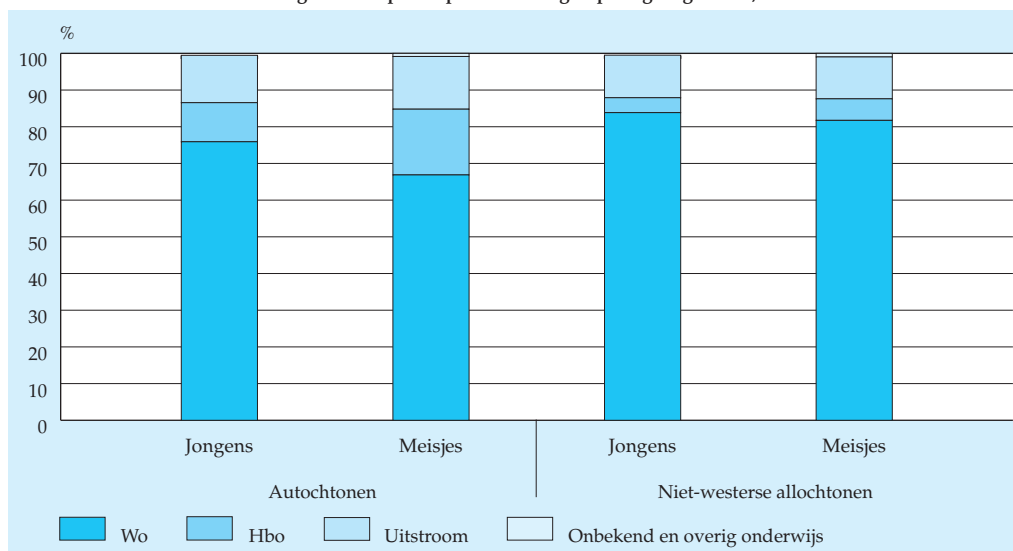
Veel autochtone meisjes met vwo-diploma naar hbo

Veruit de meeste leerlingen die in 2005/'06 in een eindexamenklas van havo of vwo zaten, volgden het jaar daarop nog steeds een opleiding in het bekostigd onderwijs (havo: bijna 90 procent; vwo: ruim 80 procent). De eindexamenkandidaten die hun diploma niet haalden deden het jaar vaak nog eens over of stroomden door naar ander onderwijs. Van de ongediplomeerde havisten deed de helft het examen nog een keer, ging 11 procent naar het mbo en 27 procent naar een andere vorm van bekostigd onderwijs (vooral vavo). Van de ongediplomeerde vwo'ers deed 41 procent het examen over (meisjes en allochtonen minder vaak dan jongens en autochtonen). Verder ging 2 procent van hen naar het mbo en 7 procent naar het hbo. Deze laatste groep had waarschijnlijk al eerder een havo-diploma behaald. Daarnaast stroomde 32 procent door naar overig bekostigd onderwijs (vooral vavo).

Leerlingen die in 2005/'06 een havo- of vwo-diploma behaalden, stroomden veelal door naar het hoger onderwijs. Van de havo-gediplomeerden ging 78 procent naar het hbo, 5 procent naar het vwo en 4 procent naar het mbo. Daarnaast stroomde 12 procent voor minstens één jaar uit het (bekostigd) onderwijs. Niet-westerse

allochtonen stroomden vaker direct door naar het hbo (83 procent) en minder vaak naar mbo of uit het onderwijs (1 en 9 procent). Van de vwo-gediplomeerden ging 13 procent naar het hbo en 72 procent naar het wo, terwijl 14 procent het (bekostigd) onderwijs voor ten minste één jaar verliet. Ook bij de vwo-gediplomeerden valt op dat niet-westerse allochtonen vaker direct voor de hoogst mogelijke vervolgopleiding hebben gekozen (83 procent van hen stroomde door naar het wo). Verder is het opmerkelijk dat naar verhouding veel autochtone meisjes met een vwo-diploma op zak kozen voor een hbo-opleiding (18 procent) en niet voor het wo (67 procent).

3.1.9 Doorstroom van vwo-leerlingen met diploma per herkomstgroepering en geslacht, 2005/'06–2006/'07*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.2 Uitgaven en inkomsten

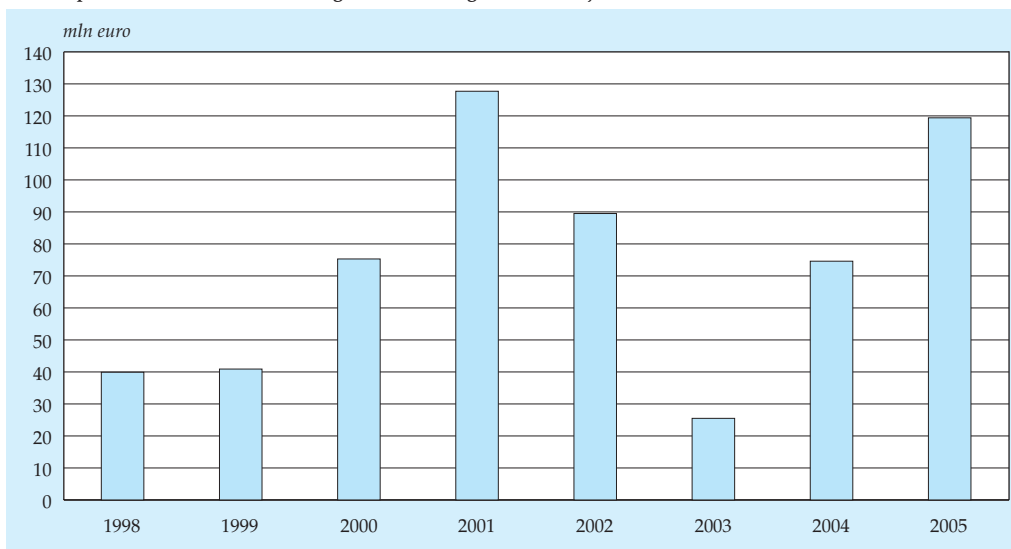
3.2.1 Baten en lasten

Opnieuw forse verbetering exploitatieresultaat

De lasten van de instellingen in het voortgezet onderwijs (vo) waren in 2005 bijna 5,8 miljard euro. De toename ten opzichte van 2004 bedroeg 5 procent. De baten zijn sterker gestegen, met 6 procent naar bijna 5,9 miljard euro. Dit leverde een exploitatieresultaat op van 119 miljoen euro, opnieuw een forse verbetering ten opzichte van het voorgaande jaar.

3.2.1 Exploitatieresultaat van instellingen in het voortgezet onderwijs

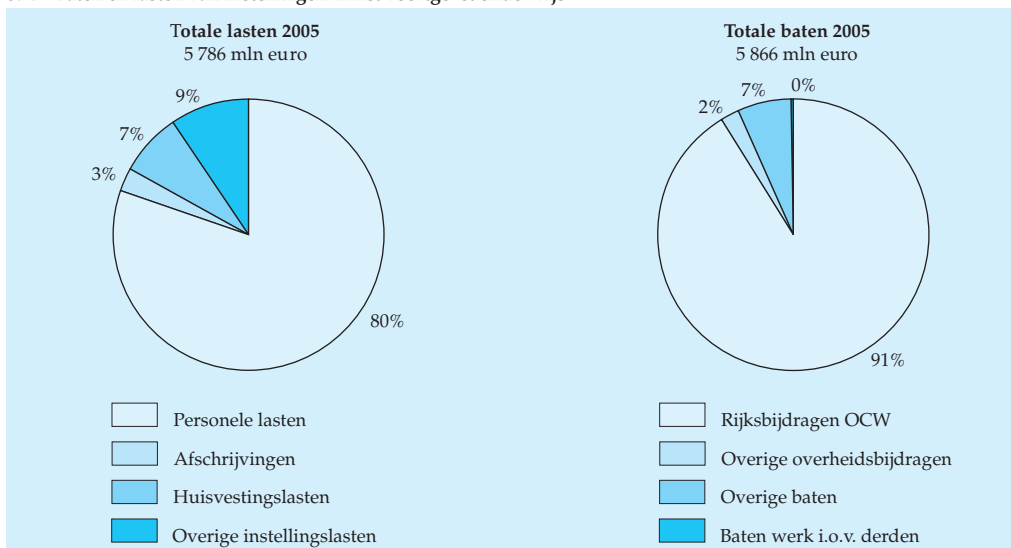

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Personele lasten grootste uitgavenpost

De personele lasten vormden de grootste uitgavenpost. In 2005 bedroeg het aandeel hiervan in de totale lasten 80 procent. Personele lasten hebben voor het grootste deel

3.2.2 Baten en lasten van instellingen in het voortgezet onderwijs

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

betrekking op lonen, salarissen en sociale lasten. De baten bestaan voor het overgrote deel uit rijksbijdragen. In 2005 maakten deze bijdragen 91 procent uit van de totale baten. Dit percentage is de afgelopen jaren vrijwel hetzelfde gebleven. De instellingen in het voortgezet onderwijs worden volgens het 'lumpsumsysteem' bekostigd. Dit houdt in dat de overheid jaarlijks een bedrag aan de instellingen ter beschikking stelt dat zij in principe vrij kunnen besteden. Ze zijn ter verantwoording van hun feitelijke uitgaven verplicht om een financieel jaarverslag bij het Ministerie van OCW in te dienen.

De zelfstandige instellingen bij het speciaal voortgezet onderwijs (svo) die onder de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO) vallen, hanteren nog het declaratiestelsel en hoefden over 2005 geen financiële jaarverslagen in te dienen. Deze groep valt hiermee vooralsnog buiten de waarneming.

Forse groei lasten en baten sinds 2000

De totale lasten van instellingen in het voortgezet onderwijs namen toe van 4,3 miljard euro in 2000 tot bijna 5,8 miljard euro in 2005. Lastenstijgingen vloeiden vooral voort uit onderwijscao's gericht op verbetering van arbeidsvoorwaarden, nieuwe onderwijsmethoden (met toenemend gebruik van digitale leermiddelen), gestegen huisvestingskosten (onder andere schoonmaak- en energiekosten) en uitbreiding van administratieve en beheerstaken. Dit laatste hangt samen met de decentralisatie van taken naar en overheveling van budgetten aan de instellingen als gevolg van verzelfstandigingen en fusies van (of samenwerkingsverbanden tussen) scholen. De lasten- en batenontwikkeling in 2005 werd enigszins beïnvloed door de komst van het nieuwe zorgstelsel in 2006. Het ging om de afwikkeling van de verplichtingen in het oude stelsel. Zo werd de reguliere tegemoetkoming in de ziektekosten van het onderwijspersoneel al eind 2005 in één keer betaald (0,4 miljard euro voor het hele onderwijs), waar deze onder het oude stelsel pas gespreid in 2006 zou worden uitgekeerd.

Minder instellingen en meer personeel

Ondanks een afnemend aantal vo-instellingen blijft de totale omvang van het onderwijzend personeel met een vast dienstverband nog steeds groeien. Vooral het aantal deeltijdwerkers nam toe. De groei van het personeelsbestand wordt ten dele veroorzaakt door het nog steeds groeiend aantal leerlingen. In het kader van beleid van het Ministerie van OCW om de professionaliteit in het personeelsbeleid te versterken en de werkdruk in het voortgezet onderwijs te verminderen, is extra budget beschikbaar gesteld. De gestegen lasten voor uitzendkrachten, declaranten en dergelijke hangen hiermee samen. Declaranten zijn gastdocenten en ander incidenteel personeel.

3.2.2 *Investerings*

Investerings stabiel

In 2005 werd voor circa een kwart miljard euro geïnvesteerd in gebouwen en andere activa. Dit bedrag is na aftrek van verkoop van activa. Dit ligt redelijk in lijn met voorgaande jaren. Het betreft hier overigens alleen de investeringen die door de instellingen zelf zijn gedaan. De schoolgebouwen in het voortgezet onderwijs zijn meestal eigendom van de gemeenten. Bij het bve, hbo en wo zijn de instellingen wel zelf eigenaar van de schoolgebouwen.

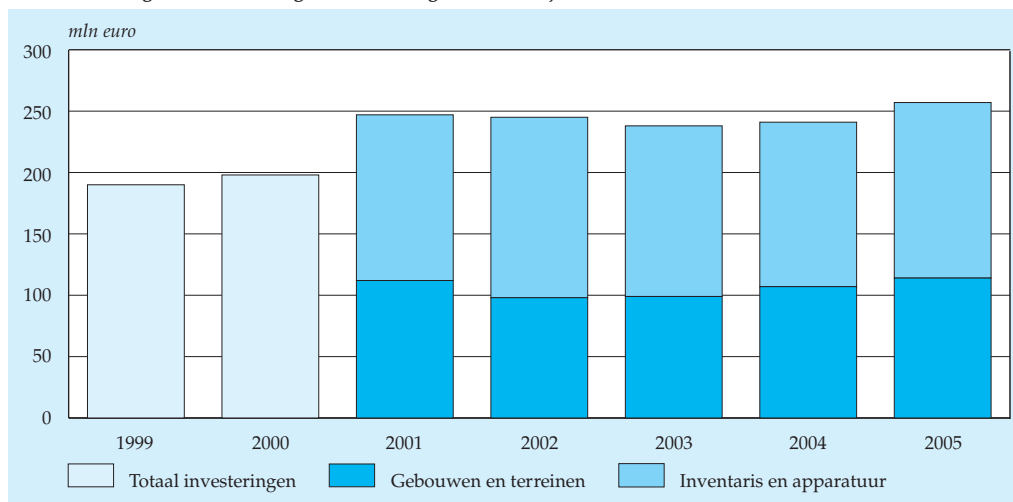
Van rijk naar gemeente

Op 1 januari 1997 zijn de taken en bevoegdheden op het terrein van investeringen in onderwijshuisvesting voor het voortgezet onderwijs (openbaar en bijzonder) overgedragen van het Ministerie van OCW aan de gemeenten. De schoolbesturen waren sindsdien verantwoordelijk voor het binnenonderhoud (groot onderhoud in de vorm van verbouwingen e.d.) en de gemeenten voor de overige taken op het gebied van onderwijshuisvesting, zoals het onderhoud van de buitenkant (groot onderhoud in de vorm van renovatie e.d.) en de nieuwbouw en uitbreiding van schoolgebouwen. De gemeenten krijgen hiervoor een vergoeding via de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Een deel van het geld dat is gemoeid met huisvestingsinvesteringen gaat dus buiten de instellingen om en maakt deel uit van de gemeentebegrotingen.

Sinds 1997 bestaat voor gemeenten ook de mogelijkheid van doordecentralisatie, waarbij de verantwoordelijkheid voor investeringen in schoolgebouwen toch wordt overgedragen aan schoolbesturen. In een aantal gevallen is dat ook gebeurd, waarbij het overigens vooral ging om overdracht van het buitenonderhoud.

Vanaf 1 januari 2005 is ook de verantwoordelijkheid voor het buitenonderhoud van schoolgebouwen in het voortgezet onderwijs aan de schoolbesturen overgedragen. Ter financiering van dit extra onderhoud door de schoolbesturen, is in 2005 structureel ongeveer 25 miljoen euro aan de 'lumpsum' rijksbijdrage toegevoegd.

3.2.3 Investerings door instellingen in het voortgezet onderwijs

Investerings: betreft hier het saldo van aanschaf en verkoop van activa

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

3.3 Toelichting

In 1968 vond de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) plaats. Deze wet, ook wel bekend als de Mammoetwet, bracht voor het eerst alle bestaande schooltypen voor het voortgezet onderwijs onder in één wet. Tot 1996 vielen het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) ook onder de WVO. Met ingang van 1996 zijn deze twee schooltypen ondergebracht in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB), waardoor het werkingsgebied van de WVO vanaf dat moment de volgende schoolsoorten omvatte:

- het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo);
- het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo);
- het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo);
- het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo).

Het vwo is bestemd voor leerlingen van 12–18 jaar en heeft een duur van zes jaar. Tot het vwo behoren de schooltypen gymnasium (klassieke talen verplicht), atheneum (zonder klassieke talen) en lyceum (klassieke talen als keuze). Het vwo geeft toegang tot het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs.

De havo is bestemd voor leerlingen van 12–17 jaar en heeft een duur van vijf jaar. De havo bereidt voor op het hoger beroepsonderwijs. Havo-gediplomeerden kunnen ook doorstromen naar het vijfde leerjaar vwo.

Vanaf 1998 heeft een aantal ingrijpende veranderingen plaatsgevonden in het voortgezet onderwijs. Een belangrijke verandering is de invoering van de zogenaamde profielen in de hogere leerjaren van de havo en het vwo. Elk profiel bevat gemeenschappelijke (profielonafhankelijke) vakken, verplichte en profielspecifieke vakken en vrije vakken. Door de invoering van de profielen is de vrije keuze van examenvakken in de havo en het vwo grotendeels komen te vervallen. Er zijn vier profielen:

- natuur en techniek;
- natuur en gezondheid;
- economie en maatschappij;
- cultuur en maatschappij.

De eerste examens in de nieuwe profielen vonden in het schooljaar 1999/'00 in de havo plaats.

Verder is op 1 augustus 1999 een nieuw onderwijstype ingevoerd: het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo). Met de invoering van het vmbo kwamen de oude programma's van de mavo en het vbo te vervallen. Het vmbo is bestemd voor leerlingen van 12–16 jaar, heeft een duur van vier jaar, en bereidt voor op het middelbaar beroepsonderwijs. Het vmbo kent vier leerwegen:

- de theoretische leerweg;
- de gemengde leerweg;
- de kaderberoepsgerichte leerweg;
- de basisberoepsgerichte leerweg (inclusief leerwerktrajecten).

Met uitzondering van de theoretische leerweg worden binnen elke leerweg dezelfde vier sectoren onderscheiden als in het 'oude' vbo (landbouw, techniek, economie en 'zorg en welzijn').

In het schooljaar 2002/'03 zijn voor het eerst examens in de verschillende leerwegen afgelegd. Voor alle leerlingen zijn Nederlands en Engels een verplicht examenvak. Daarnaast moeten zij twee vakken kiezen die verband houden met hun sector en ook nog eens twee andere vakken of een beroepsgericht programma.

Binnen het vmbo is het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) de opvolger van het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (ivbo) en het voortgezet speciaal onderwijs voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (vso-lom). Het lwoo is bestemd voor leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen die met extra begeleiding wel in staat zijn om een diploma te behalen.

Ten slotte is met ingang van het schooljaar 1998/'99 het voortgezet speciaal onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (vso-lom) en aan moeilijk lerende kinderen (vso-mlk) onder het werkingsgebied van de WVO gebracht. De nieuwe benaming van deze onderwijssoorten is speciaal voortgezet onderwijs (svo). Het svo-lom is vervolgens tussen 1999 en 2002 omgevormd tot leerwegonder-

steunend onderwijs of praktijkonderwijs. Het svo-mlk is in dezelfde periode omgezet in praktijkonderwijs. Deze schoolsoort is bestemd voor leerlingen die onvoldoende capaciteiten hebben om een diploma te behalen. Het praktijkonderwijs is geen voorbereiding op vervolgonderwijs. Stages vormen een essentieel deel van het onderwijsprogramma. Leerlingen die het praktijkonderwijs verlaten, krijgen een getuigschrift.

In dit hoofdstuk wordt onder meer aandacht besteed aan de vertraging van leerlingen in het voortgezet onderwijs van 2005/'06 naar 2006/'07. Bij de vertraging gaat het om de groep leerlingen die in ieder geval een jaar langer nodig heeft om een diploma van het voortgezet onderwijs te behalen dan de norm. Vertraging is gedefinieerd als het percentage leerlingen dat in het schooljaar 2006/'07 ofwel in een lager leerjaar, ofwel in een gelijk leerjaar van een niet-hoger schooltype zat dan in het schooljaar 2005/'06. Leerlingen die geen overgangsbewijs kregen voor het volgende leerjaar van hun eigen schooltype, maar wel naar het volgende leerjaar van een lager schooltype werden bevorderd, zijn hier niet als vertraagden beschouwd. Ook de overstap naar hetzelfde leerjaar van een hoger schooltype (van bijvoorbeeld havo-3 naar vwo-3) is niet als vertraging beschouwd. Leerlingen die hun jaar niet hebben gehaald, maar het daaropvolgende leerjaar niet meer in het voortgezet onderwijs zaten, worden evenmin tot de vertraagden beschouwd. Zij behoren tot de uitstroom van het voortgezet onderwijs. Zij volgen het volgende schooljaar of helemaal geen onderwijs meer, of stromen door naar een andere vorm van onderwijs. De eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs zijn vaak algemene leerjaren, waarin nog geen definitieve schoolkeuze is gemaakt. Bij de berekening van de vertraging in deze leerjaren is daarom geen onderscheid gemaakt in de schoolsoort van de bestemming. Vertraging betreft hier dus alleen zittenblijven in hetzelfde leerjaar.

4. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

In 2006/'07 telde het mbo 496 duizend scholieren, 14 duizend meer dan het jaar ervoor. Binnen de beroepsopleidende leerweg (bol) kiest ruim de helft van de leerlingen voor een middenkaderopleiding, terwijl binnen de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) driekwart van de leerlingen een basisberoepsopleiding of een vakopleiding volgt. In de bbl zijn leerlingen doorgaans een stuk ouder dan in de bol. Leerlingen van niet-westerse herkomst volgen relatief vaak het laagste niveau in het middelbaar beroepsonderwijs. Vooral voor de sector zorg en welzijn is de belangstelling van de mbo-leerlingen de afgelopen jaren sterk toegenomen. Het aantal geslaagden in het mbo is in 2005/'06 gestegen tot 144 duizend.

In 2006 namen ruim 99 duizend personen deel aan de basiseducatie, bijna 5 duizend minder dan in het jaar ervoor. Het aantal deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is in 2006/'07 zeer sterk afgenomen. Er namen toen 10 duizend personen aan dit type onderwijs deel, 5 duizend minder dan in het jaar ervoor. In 1995/'96 waren er nog 46 duizend deelnemers bij het vavo.

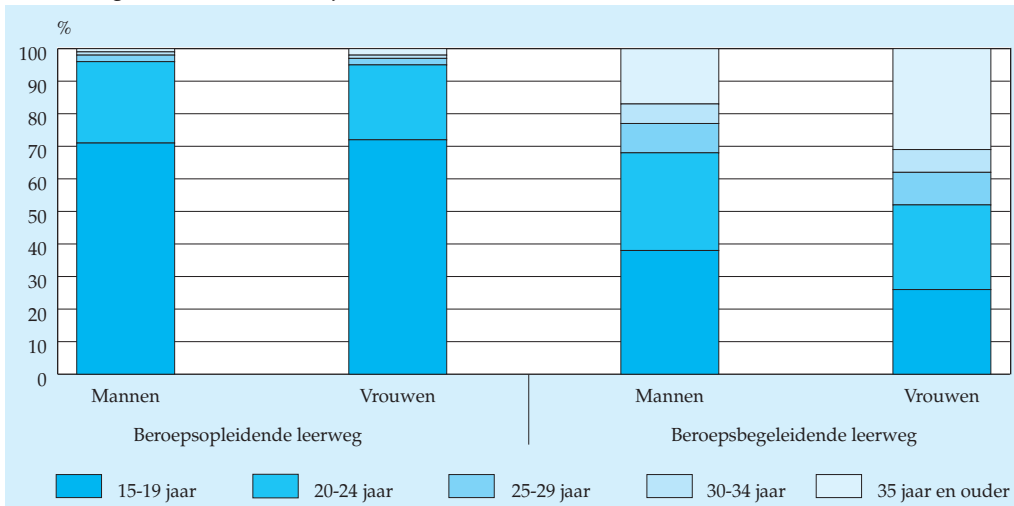
4.1 Middelbaar beroepsonderwijs

Relatief veel oudere leerlingen in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl)

In het schooljaar 2006/'07 telde het mbo 496 duizend leerlingen, 14 duizend meer dan in het jaar ervoor. Van alle mbo'ers volgde 72 procent hun opleiding in de beroepsopleidende leerweg (bol). De overige 28 procent deed de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). In de bol was bijna driekwart van de leerlingen tussen de 15 en 20 jaar en bijna een kwart tussen de 20 en 25 jaar. Dit geldt zowel voor mannen als vrouwen. Daarmee verschilt de leeftijdsopbouw van de leerlingen in de bol duidelijk met die van de leerlingen in de bbl. In de beroepsbegeleidende leerweg was slechts twee derde van de mannen en de helft van de vrouwen jonger dan 25 jaar. Vooral bij de vrouwen waren de 35-plussers in deze leerweg ruim vertegenwoordigd.

Per sector zijn er in de beroepsbegeleidende leerweg aanzienlijke verschillen in de leeftijdsopbouw van de leerlingen. Zo komt men bij *techniek* in de bbl veel minder ouderen tegen dan bij *zorg en welzijn*. In 2006/'07 was bij *techniek* slechts 13 procent van de leerlingen 35 jaar of ouder, tegen 37 procent in de sector *zorg en welzijn*. Ook in de sector *landbouw* begon men in de bbl op wat latere leeftijd aan een opleiding. In de bol daarentegen zijn de leerlingen in de sector *landbouw* relatief jong: bijna 80 procent is tussen de 15 en 20 jaar. Bij de andere sectoren is dat zo'n 70 procent.

4.1.1 Leerlingen in het mbo naar leeftijd¹⁾ · 2006/'07*

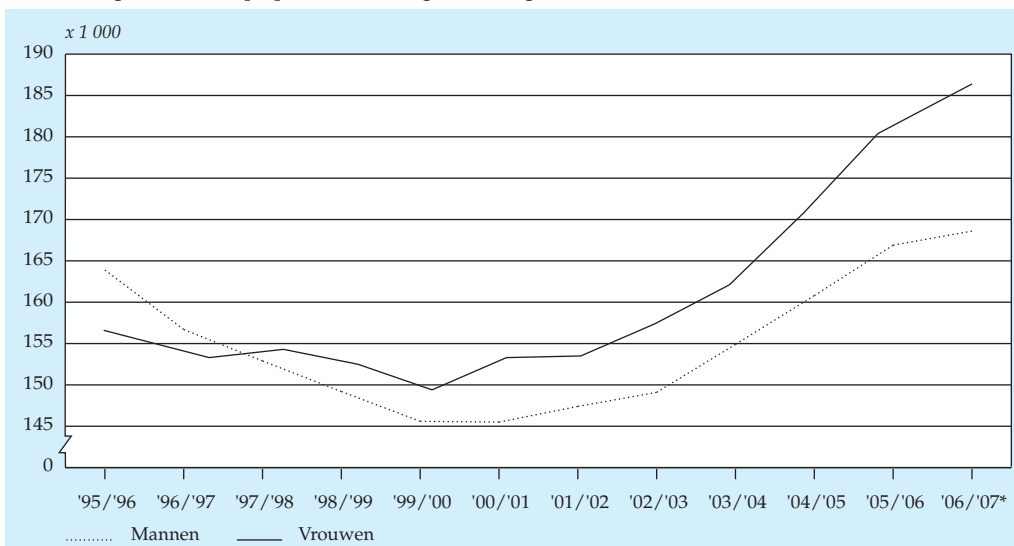
¹⁾ Exclusief een zeer klein aantal leerlingen waarvan de leeftijd onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Aantal leerlingen in de bol neemt nog steeds toe

In het schooljaar 2006/'07 bedroeg het aantal leerlingen in de beroepsopleidende leerweg (bol) 355 duizend. Dat is 2 procent meer dan in het jaar ervoor. Na een daling in de tweede helft van de jaren negentig is het aantal leerlingen in de bol van-

4.1.2 Leerlingen in de beroepsopleidende leerweg (bol) naar geslacht

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

af het schooljaar 2000/'01 fors gestegen. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal leerlingen in de bol de komende jaren toenemen tot bijna 389 duizend in 2016/'17. Voor 2007/'08 is daarbij een aanzienlijke groei voorspeld als gevolg van het verlengen van de leerplicht tot 18 jaar. Vanaf het schooljaar 1997/'98 zijn de vrouwen in de beroepsopleidende leerweg in de meerderheid. In de jaren daarna hebben zij deze positie ten opzichte van de mannen geleidelijk aan versterkt.

In 2006/'07 volgden ruim 341 duizend leerlingen een opleiding in de voltijd-bol. Dat is 3 procent meer dan een jaar eerder. In de voltijd-bol zijn de vrouwen in de meerderheid. Bijna alle leerlingen zijn jonger dan 25 jaar. In 2006/'07 volgden bijna 14 duizend leerlingen de deeltijd-bol. Dat is 7 procent minder dan in het voorgaande schooljaar. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal leerlingen in deze opleidingsvorm zelfs meer dan gehalveerd. Bij vrouwen is de belangstelling voor de deeltijd-bol de afgelopen jaren iets sterker afgenomen dan bij mannen. In de deeltijd-bol is twee derde van de leerlingen 25 jaar of ouder. Bij de mannen is dit aandeel iets lager (61 procent) en bij de vrouwen iets hoger (73 procent).

Stijging sector zorg en welzijn in de bol zet door

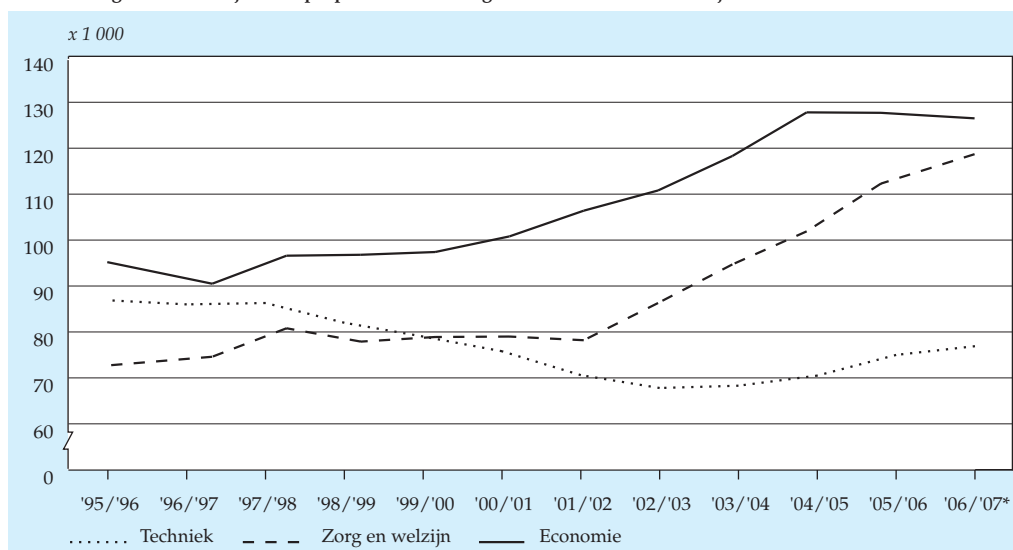
In het schooljaar 2006/'07 was in de voltijd-bol *economie*, met een aandeel van 37 procent van de leerlingen, opnieuw de grootste sector. Daarna volgden *zorg en welzijn* met 35 procent en *techniek* met 23 procent van het totaal aantal leerlingen. In de sector *zorg en welzijn* is het aantal leerlingen de afgelopen elf jaar met bijna twee derde gestegen. Alleen al in 2006/'07 kwamen er ruim 6 duizend leerlingen bij. In dezelfde periode steeg het aantal leerlingen in de sector *economie* met een derde. Na een jarenlange daling is de belangstelling voor de sector *techniek* vanaf 2003/'04 toegenomen. Toch was het leerlingental in deze sector in 2006/'07 nog altijd zo'n 12 procent lager dan elf jaar geleden. In de voltijd-bol volgt slechts een klein gedeelte (5 procent) landbouwonderwijs. Vanaf 2005/'06 is er ook een zeer kleine groep die de combinatiesector *techniek en economie* volgt. Het gaat daarbij om enkele opleidingen op het gebied van logistiek of ICT.

Ruim de helft van de leerlingen in de voltijd-bol volgde in 2006/'07 een middenkader- of specialistenopleiding, dat wil zeggen een opleiding op het hoogste niveau binnen het mbo (niveau 4). Verder had ruim 20 procent voor een vakopleiding (niveau 3) gekozen en iets minder dan 20 procent voor een basisberoepsopleiding (niveau 2). Daarnaast volgde een kleine groep (4 procent) een assistentopleiding (niveau 1). In de afgelopen vier jaar is in de voltijd-bol vooral de belangstelling voor de basisberoepsopleiding sterk gestegen. In iets mindere mate geldt dit ook voor de vakopleiding

In de deeltijd-bol wijkt de verdeling over de vijf onderwijssectoren nauwelijks af van die in de voltijd-bol. Wel kiest een veel kleiner deel (38 procent) van de leerlin-

gen voor een middenkader- of specialistenopleiding. Ruim de helft van de deeltijd-leerlingen geeft de voorkeur aan een basisberoeps- of vakopleiding.

4.1.3 Leerlingen in de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol) naar enkele onderwijssectoren

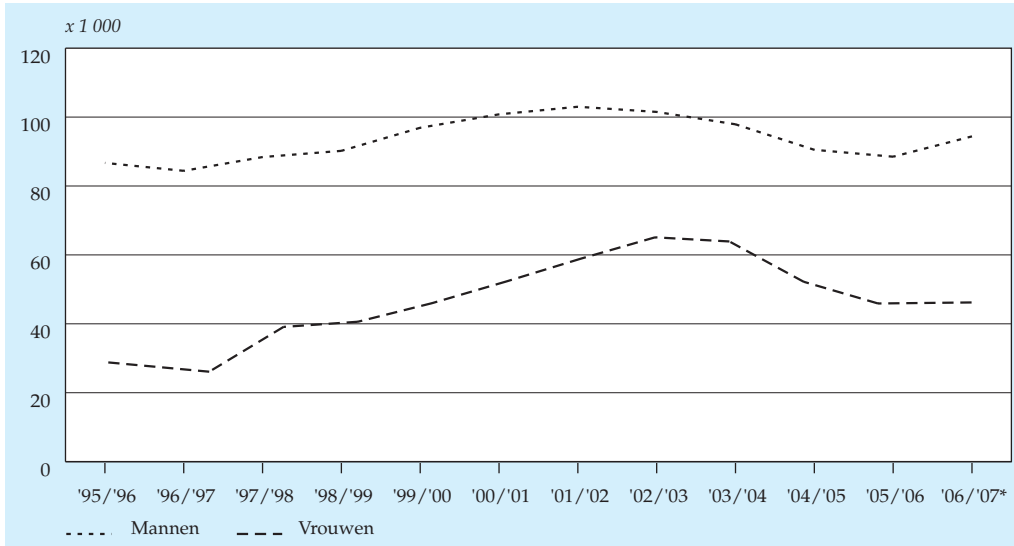
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Aantal leerlingen in de bbl iets toegenomen

In 2006/'07 namen bijna 141 duizend leerlingen deel aan het onderwijs in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Dat is 5 procent meer dan in het jaar ervoor. In de periode 1996–2002 steeg het aantal leerlingen in de bbl gemiddeld met 8 duizend leerlingen per jaar. In 2003/'04 begon het aantal leerlingen te dalen, vooral doordat minder vrouwen voor dit type middelbaar beroepsonderwijs kozen. In 2006/'07 steeg het aantal leerlingen in de bbl weer. Ten opzichte van het voorgaande schooljaar telde het ruim 6 duizend leerlingen meer. Deze hernieuwde groei komt vooral door de mannen. Over een langere periode bezien is het aandeel van de mannen in de bbl echter afgenomen. In 1995/'96 maakten zij driekwart van de totale populatie uit en in 2006/'07 nog maar twee derde. In de bbl is een op de drie mannen 25 jaar of ouder. Van de vrouwen overschrijdt zelfs bijna de helft deze leeftijdsgrens. Daarbij zijn leerlingen van 40 jaar en ouder geen uitzondering.

Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het aantal leerlingen in de bbl in de schooljaren 2007/'08 en 2008/'09 stijgen tot bijna 150 duizend leerlingen. Dit is een gevolg van het invoeren van de verlengde leerplicht tot 18 jaar. Daarna zal het aantal leerlingen geleidelijk aan afnemen tot 136 duizend in 2016/'17.

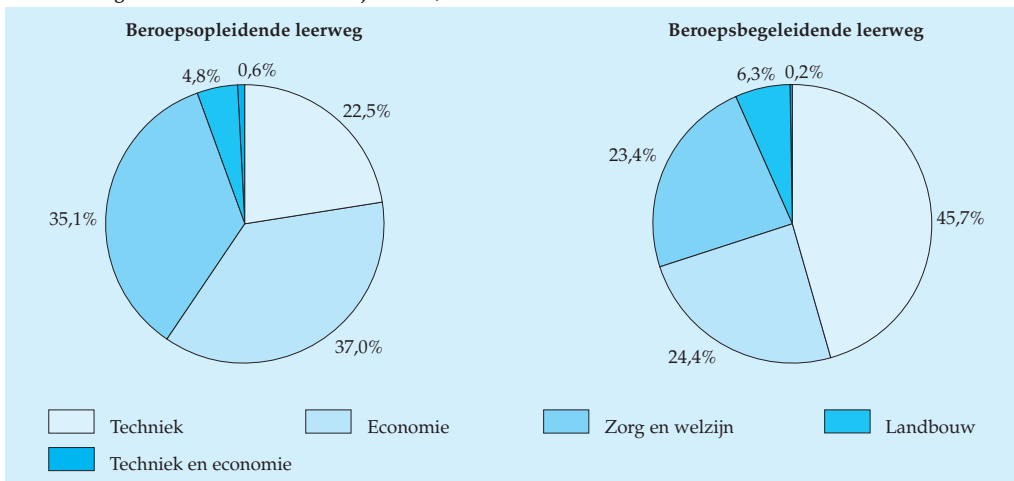
4.1.4 Leerlingen in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) naar geslacht

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Net als de bol kent ook de bbl sinds het schooljaar 2005/'06 vijf sectoren. In tegenstelling tot de bol is hier *techniek* de grootste sector. In 2006/'07 volgde bijna 46 procent van het totaal aantal leerlingen in de bbl een technische opleiding. Daarna

4.1.5 Leerlingen in het mbo naar onderwijssector¹⁾, 2006/'07*

¹⁾ De combinatie sector techniek en economie is vrijwel niet zichtbaar omdat zowel in de bol als in de bbl het aandeel zeer klein is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

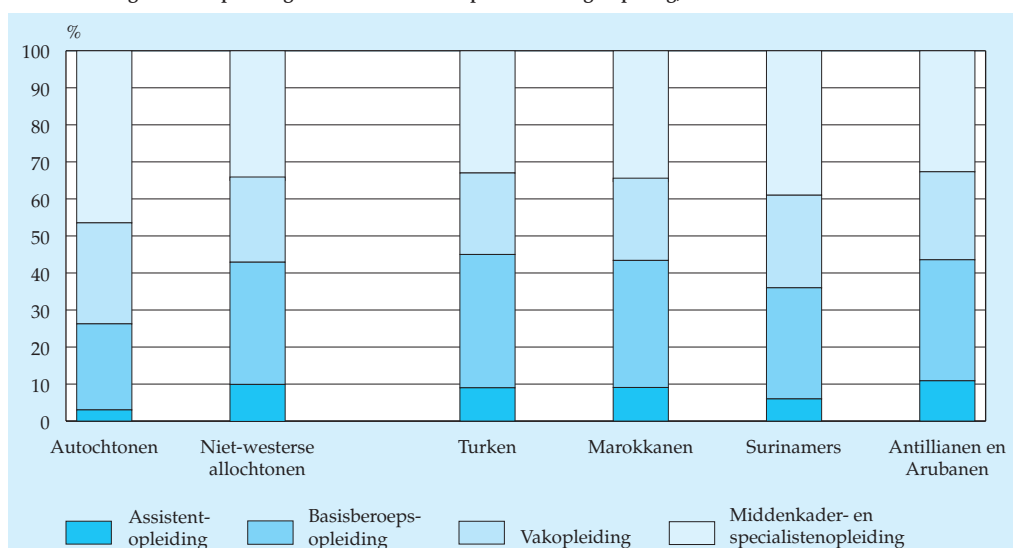
volgen *economie* (ruim 24 procent) en *zorg en welzijn* (ruim 23 procent). Iets meer dan 6 procent van de leerlingen volgt landbouwonderwijs. Het aantal leerlingen dat in de bbl de combinatiesector *techniek en economie* volgt, is nog zeer klein.

Ook de verdeling van de leerlingen over de opleidingsniveaus is in de bbl anders dan in de bol. In de bbl kiest driekwart van de leerlingen voor een basisberoeps- of een vakopleiding. In de bol (voltijd en deeltijd samen) zijn dit er slechts vier op de tien. Daar geeft ruim de helft de voorkeur aan een middenkader- of specialistenopleiding.

Relatief weinig niet-westerse allochtonen in het hoogste opleidingsniveau mbo

In 2006/'07 volgde 5 procent van alle mbo-leerlingen een assistentopleiding, dat wil zeggen een opleiding op het laagste niveau binnen het middelbaar beroeps onderwijs. Een kwart van de leerlingen volgde de basisberoepsopleiding, eveneens een kwart volgde de vakopleiding. De meeste mbo-leerlingen (44 procent) gingen naar een opleiding op het hoogste niveau, namelijk een middenkader- of specialistenopleiding. Autochtone leerlingen volgden vaker een opleiding op een hoger niveau dan allochtone leerlingen. De niet-westerse allochtonen bleven daarbij op hun beurt weer achter bij de westerse allochtonen. Zo volgde van de autochtone leerlingen bijna de helft een opleiding op het hoogste niveau, terwijl dit er van de niet-westers allochtone leerlingen slechts één op de drie was. Van de belangrijkste niet-westerse herkomstgroepen volgden Surinamers nog het vaakst een opleiding op het hoogste niveau. Omgekeerd volgde in 2006/'07 slechts 3 procent van de autochtone leerlin-

4.1.6 Verdeling over de opleidingsniveaus in het mbo per herkomstgroepering, 2006/'07*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

gen een opleiding op het laagste niveau, tegenover 6 procent van de westerse allochtone leerlingen en 10 procent van de niet-westerse allochtone leerlingen.

Ongeacht de herkomstgroepering gingen in het mbo de vrouwen vaker naar een opleiding op de twee hoogste niveaus dan de mannen. Van de autochtone leerlingen volgde van de vrouwen 80 procent een opleiding op een hoger niveau, tegenover 67 procent van de mannen. Dat verschilt sterk met de groep niet-westers allochtone leerlingen. Bij hen volgde van de vrouwen 36 procent een opleiding op een van de twee laagste niveaus en van de mannen 49 procent.

Verdere groei van het aantal geslaagden in het mbo

In 2005/'06 behaalden 144 duizend leerlingen een mbo-diploma. Dat zijn er 2 duizend meer dan in het jaar ervoor. In de bol kregen 91 duizend leerlingen een diploma uitgereikt en in de bbl 51 duizend leerlingen. Daarnaast waren er 3 duizend geslaagden van wie de leerweg onbekend is.

De eerder beschreven leeftijdsopbouw van de leerlingen in de bol en bbl weerspiegelt zich vrij goed in de verdeling van de geslaagden. In de bol slaagde men doorgaans op veel jongere leeftijd voor het eindexamen dan in de bbl. In de beroepsopleidende leerweg was in alle sectoren meer dan 90 procent van de geslaagden jonger dan 25 jaar. In de bbl liep dit percentage uiteen van 33 procent in de sector *zorg en welzijn* tot 73 procent bij *techniek*.

Meeste diploma's in de voltijd-bol voor een middenkaderopleiding

In de voltijd-bol sloten in 2005/'06 ruim 87 duizend leerlingen hun opleiding succesvol af, bijna 5 duizend meer dan in het jaar ervoor. Vooral de sectoren *zorg en welzijn* en *techniek* droegen bij aan de groei van het aantal geslaagden. Bijna de helft van de geslaagden kreeg een diploma voor een middenkaderopleiding. Zowel bij de mannen als vrouwen waren bijna alle geslaagden jonger dan 25 jaar. In 2004/'05 verliet in de voltijd-bol twee derde van de geslaagden het onderwijs. Ruim een kwart stroomde door naar het hbo. Bij de mannen was de animo voor een vervolgopleiding iets groter dan bij de vrouwen.

In de deeltijd-bol werd in 2005/'06 aan iets minder dan 4 duizend leerlingen een diploma uitgereikt. Dat is 10 procent minder dan een jaar eerder. Deze afname kwam geheel voor rekening van de sector *economie*. Naar opleidingsniveau bezien werden er minder diploma's uitgereikt bij de assistent- en middenkaderopleidingen. In de deeltijd-bol was driekwart van de geslaagden 25 jaar of ouder. Bij de vrouwen was zelfs de helft van de geslaagden de grens van 35 jaar al gepasseerd.

In 2005/'06 behaalden in de bbl 51 duizend leerlingen het diploma. Dat is 9 procent minder dan in het jaar ervoor. Vooral het aantal vrouwelijke geslaagden nam af. Ook waren er duidelijk minder geslaagden in de sector *zorg en welzijn* en op het niveau van de basisberoeps- en vakopleiding.

Werkgelegenheid in het mbo iets toegenomen

In het schooljaar 2006/'07 telde het mbo 71 scholen voor de beroepsopleidende leerweg. Vrijwel alle scholen boden ook de beroepsbegeleidende leerweg aan. In de periode 2000–2004 is het aantal scholen waar leerlingen de bol kunnen volgen geleidelijk aan afgenomen. De afgelopen twee jaar zijn er echter weer drie bij gekomen. Het aantal scholen voor de bbl nam tot en met 2005/'06 af, maar telt nu ook weer één school meer. Ten opzichte van het schooljaar 2000/'01 is de werkgelegenheid in het middelbaar beroepsonderwijs (inclusief educatie) met ruim 10 procent toegenomen. Omgerekend in voltijdbanen (fte's) bood deze onderwijssoort in 2006/'07 aan 37 duizend personen werk. Dat is iets meer dan in het jaar ervoor.

4.2 *Educatie*

Beperkte afname van het aantal deelnemers aan de basiseducatie

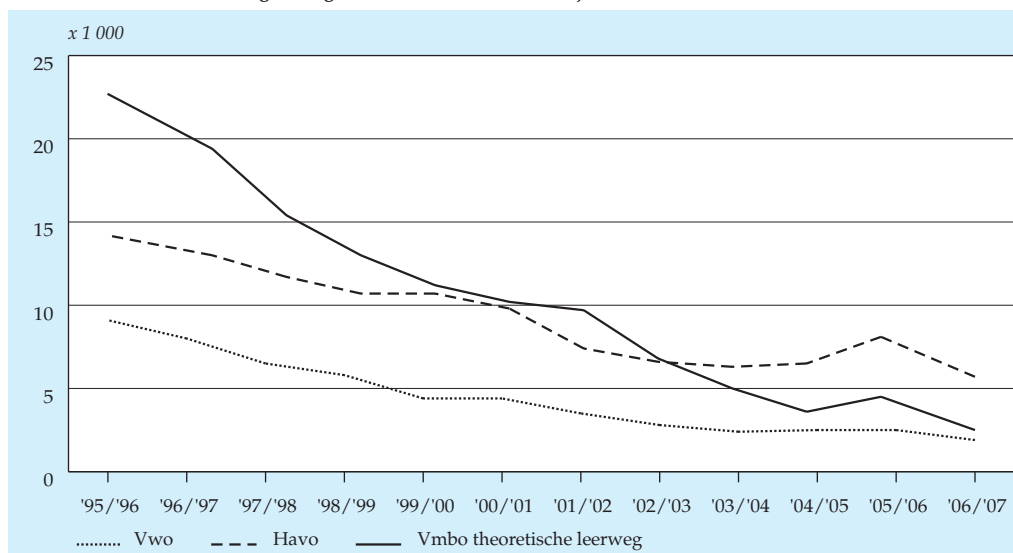
In 2006 namen ruim 99 duizend personen deel aan de basiseducatie, bijna 5 duizend minder dan in het jaar ervoor. In vergelijking met 2005 is deze afname beperkt, want toen daalde het aantal deelnemers immers met ruim 35 duizend. Binnen dit onderwijsveld deden zich toen meerdere veranderingen voor, zoals de introductie van een nieuwe Opleidingsstructuur Educatie. De afgelopen twee jaar is vooral het aantal ingeschrevenen tot 30 jaar sterk afgenomen. Momenteel is de helft van de deelnemers aan de basiseducatie tussen de 30 en 50 jaar en zijn twee op de drie deelnemers vrouw.

Deelname aan het vavo zeer sterk gedaald

In 2006/'07 telde het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) ruim 10 duizend deelnemers, bijna 5 duizend minder dan in het jaar ervoor. In 1995/'96 namen er nog 46 duizend personen deel aan het vavo. Daarna is dit aantal vrijwel ieder jaar afgenomen. De opleving in 2005/'06 lijkt vooralsnog een incident te zijn geweest. De afgelopen elf jaar vond de grootste daling plaats bij de theoretische leerweg van het vmbo (de vroegere mavo). Het aantal deelnemers nam met ruim 20 duizend af tot 2,5 duizend in 2005/'06. In hetzelfde tijdvak nam binnen het vavo ook de belangstelling voor havo en vwo verder af. Bij alle drie de schoolsoorten lieten vooral de vrouwen het afweten. In 2006/'07 waren er voor het eerst meer mannelijke dan vrouwelijke deelnemers aan het vavo. Elf jaar geleden was slechts een op de drie deelnemers van het mannelijk geslacht.

In 2005/'06 werd aan ruim 4 duizend deelnemers van het vavo een diploma uitgereikt. Dat zijn er zo'n 1 400 meer dan in het jaar ervoor. De opmerkelijke groei van het aantal deelnemers aan het vavo in 2005/'06 zal op deze ontwikkeling van invloed zijn geweest. Aan het eind van dat schooljaar werden immers vooral meer havo-diploma's uitgereikt, dat wil zeggen diploma's voor de schoolsoort die in 2005/'06 de grootste opleving kende. In de jaren daarvoor nam het totaal aantal

4.2 Deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs naar schoolsoort

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

geslaagden nog in rap tempo af. Bij alle drie de schoolsoorten slaagden in 2005/'06 evenveel mannen als vrouwen. Evenals in voorgaande jaren bleef de havo de schoolsoort die de meeste geslaagden in het vavo aflevert.

4.3 *Uitgaven en inkomsten*

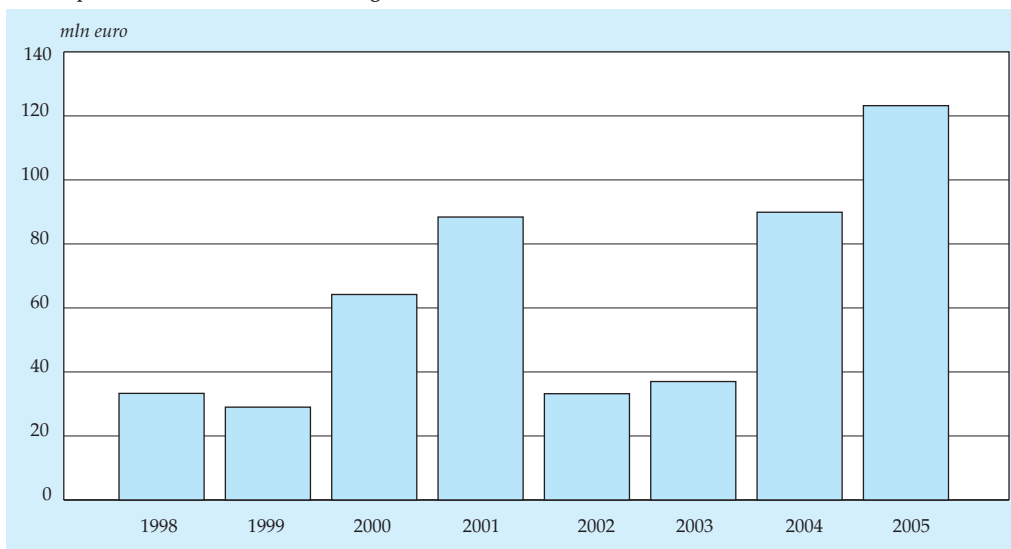
4.3.1 *Baten en lasten*

Hoogste exploitatieresultaat sinds invoering lumpsum

De instellingen voor beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve) omvatten de instellingen voor middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en de regionale opleidingscentra (ROC's). In 2005 waren de totale lasten van de bve-instellingen ruim 3,6 miljard euro, een toename van bijna 2 procent ten opzichte van 2004. De baten groeiden naar ruim 3,7 miljard euro. Het exploitatieresultaat kwam daarmee uit op 123 miljoen euro. Dit is aanzienlijk hoger dan het vorige jaar en het hoogste exploitatieresultaat sinds de invoering van de lumpsum financiering in 1997.

De rijksbijdragen (2,9 miljard euro) en overige overheidsbijdragen (455 miljoen euro) vormden gezamenlijk ruim 89 procent van de baten. De bve-instellingen worden volgens het 'lumpsumsysteem' bekostigd. Dit houdt in dat de overheid jaarlijks een bedrag aan de instellingen ter beschikking stelt. In het algemeen worden er geen centrale voorschriften gesteld, zodat de instellingen een grote mate

4.3.1 Exploitatieresultaat van bve-instellingen

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

van beslissingsvrijheid hebben over de besteding van het budget. Ter verantwoording van hun feitelijke uitgaven zijn ze wel verplicht om een financieel jaarverslag bij het Ministerie van OCW (c.q. LNV) in te dienen.

Rijksbijdragen vier procent gestegen

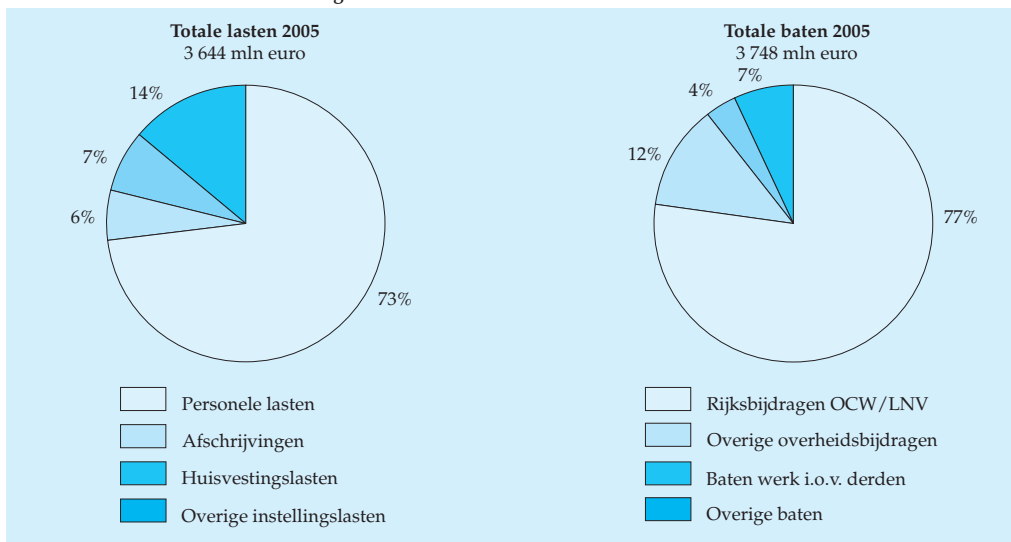
De rijksbijdragen zijn in 2005 met 4 procent gestegen ten opzichte van 2004, ongeveer dezelfde stijging als het jaar daarvoor. De overige overheidsbijdragen bestaan onder meer uit de gemeentelijke bijdragen voor educatie (volwassenenonderwijs) en inburgering. Deze gemeentelijke bijdragen hadden in 2005 een omvang van 378 miljoen euro.

Afname lonen, salarissen en sociale lasten

De personele lasten vormden met 73 procent het grootste deel van de lasten. De personele lasten bestaan vooral uit lonen, salarissen en sociale lasten. De interpretatie van de jaarlijkse ontwikkeling van diverse lasten- en batensoorten wordt enigszins gehinderd door sterk gewijzigde opgaven van sommige onderwijsinstellingen (bijv. als gevolg van een fusie). Hierdoor kunnen sommige posten plots sterk stijgen of dalen. Niettemin was er in 2005 een opvallende ontwikkeling te constateren bij de personele lasten. Zo daalden, mede door een afname van het aantal werknemers, de totale lasten van lonen, salarissen en sociale lasten. Daarentegen namen de kosten van ingehuurd personeel (onder andere uitzendkrachten) vrij sterk toe.

4.3.2 Baten en lasten van bve-instellingen

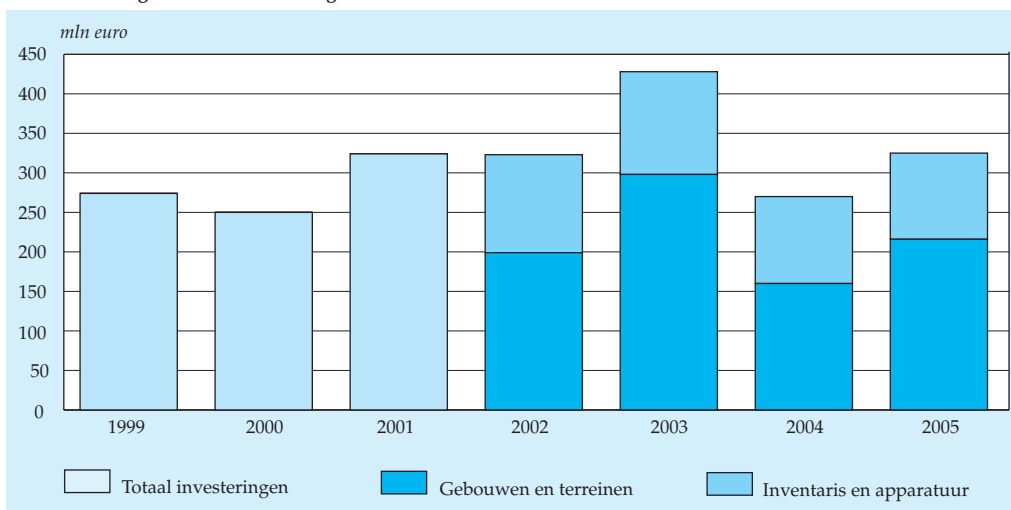
Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

4.3.2 Investerings

Flinke fluctuaties in (des)investeringen

Het saldo van aanschaf en verkoop van activa is in 2005 ten opzichte van 2004 met 21 procent gestegen tot 326 miljoen euro. Investerings en desinvesteringen ver-

4.3.3 Investerings door bve-instellingen

Investerings: betreft hier het saldo van aanschaf en verkoop van activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

tonen echter vaak sterke fluctuaties: zo valt het hoge niveau op van de desinvesteringen in 2004 en de investeringen in 2003. In het laatstgenoemde jaar werd vooral door de ROC's sterk geïnvesteerd in gebouwen en terreinen: deze instellingen trokken dat jaar bijna 100 miljoen euro extra uit. De instellingen zijn eigenaar van de gebouwen, waardoor ze zelf zorg dienen te dragen voor investeringen. Het Ministerie van OCW biedt via de rijksbijdragen ondersteuning bij de financiering van investeringen in huisvesting.

4.4 Toelichting

Op 1 januari 1996 trad de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) in werking. Deze wet bracht de volwasseneneducatie en het middelbaar beroepsonderwijs onder in één regeling.

Bij de invoering van de WEB is voor vrijwel het gehele middelbaar beroepsonderwijs een landelijke kwalificatiestructuur van kracht geworden, die moet bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Deze kwalificatiestructuur onderscheidt vijf opleidingstypen op vier niveaus:

- niveau 1: assistentopleiding met een duur van een half tot één jaar;
- niveau 2: basisberoepsopleiding met een duur van twee tot drie jaar;
- niveau 3: vakopleiding met een duur van twee tot vier jaar;
- niveau 4a: middenkaderopleiding met een duur van drie tot vier jaar;
- niveau 4b: specialistenopleiding met een duur van één tot twee jaar.

Naast dit onderscheid worden er in het mbo twee leerwegen onderscheiden:

- de beroepsopleidende leerweg, waarbij de omvang van de beroepspraktijkvorming (stage) tussen de 20 en 60 procent van de totale opleidingsduur ligt. Deze leerweg is vergelijkbaar met het oude mbo;
- de beroepsbegeleidende leerweg, waarbij het percentage beroepspraktijkvorming meer dan 60 procent van de totale opleidingsduur bedraagt en waarbij alleen diegenen worden toegelaten voor wie de volledige leerplicht is geëindigd. Deze leerweg is vergelijkbaar met het oude leerlingwezen.

Binnen de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg zijn de opleidingen tot en met het schooljaar 2004/'05 geclusterd in vier sectoren, namelijk landbouw, techniek, economie en 'zorg en welzijn'. In 2005/'06 is daar de combinatie van techniek en economie bijgekomen. Het gaat daarbij om enkele opleidingen op het gebied van logistiek en ICT. Al deze sectoren komen zowel in het voltijd- als in het deeltijdonderwijs voor.

Bij de educatie wordt er onderscheid gemaakt tussen basiseducatie en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo). De basiseducatie ging in 1987 van start en is gericht op het aanleren van sociale vaardigheden en basisvaardigheden in lezen,

Schema 4.4
Kwalificatiestructuur middelbaar beroepsonderwijs

	Niveau 1: assisterend beroeps- beoefenaar	Niveau 2: basis- beroeps- beoefenaar	Niveau 3: zelfstandig beroeps- beoefenaar	Niveau 4a: middenkader- functionaris	Niveau 4b: specialist
Opleidingstype	assistent- opleiding	basisberoeps- opleiding	vakopleiding	middenkader- opleiding	specialisten- opleiding
Vooropleidings- eisen	geen	(vaak) diploma vmbo: basisberoeps- gerichte leerweg;	diploma vmbo: – theoretische leerweg – gemengde leerweg – kaderberoeps- gerichte leerweg – (soms) basisberoeps- gerichte leerweg diploma mbo: basisberoeps- opleiding; overgangsbewijs van 3 naar 4 havo of vwo	diploma vmbo: – theoretische leerweg – gemengde leerweg – kaderberoeps- gerichte leerweg diploma mbo: basisberoeps- opleiding; overgangsbewijs van 3 naar 4 havo of vwo	vakopleiding
Doorstroom- mogelijkheden	mbo: basisberoeps- opleiding	mbo: vakopleiding	mbo: – middenkader- opleiding – specialisten- opleiding	hbo	hbo (incidenteel)
Duur	0,5–1 jaar	2–3 jaar	2–4 jaar	3–4 jaar	1–2 jaar

schrijven en rekenen. Deze onderwijsvorm is bestemd voor autochtone en allochtone volwassenen die niet leerplichtig zijn en een onderwijsachterstand hebben. De basiseducatie vervult een belangrijke rol bij de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving. Het vavo kan worden gezien als tweedekansonderwijs, waarbij in principe personen van 18 jaar of ouder alsnog een diploma of een deelcertificaat op het niveau van de theoretische leerweg van het vmbo (mavo), de havo of het vwo kunnen behalen.

Bij de invoering van de WEB op 1 januari 1996 viel de basiseducatie uiteen in de KSE-niveaus 1–3 en de NT2-niveaus 1–3. KSE staat daarbij voor Kwalificatiestructuur Educatie en NT2 voor Nederlands als tweede taal. Bij de kwalificatiestructuur is niveau 1 het redzaamheidsniveau, niveau 2 het drempelniveau en niveau 3 het

basisniveau. Bij Nederlands als tweede taal is niveau 1 taalbeheersing op elementair niveau, niveau 2 taalbeheersing waarbij iemand zich kan redden in het Nederlands en niveau 3 vergelijkbaar met de eindtermen van het staatsexamenprogramma I van NT2.

Met ingang van het schooljaar 2004/'05 zijn bij de basiseducatie de KSE-niveaus 1-3 vervangen door de niveaus 1 en 2 van de Opleidingenstructuur Educatie. Daarnaast worden de cursussen Nederlands als tweede taal niet meer apart aangeboden, maar zijn ze als vak geïntegreerd in de verschillende niveaus van de nieuwe opleidingenstructuur.

Bij de cijfers over de basiseducatie gaat het om een volumetelling. Dat wil zeggen dat in een bepaald kalenderjaar alle deelnemers, ongeacht de cursusduur, zijn meegeteld. Bij alle andere onderwijssoorten die in dit hoofdstuk zijn beschreven, hebben de cijfers betrekking op één peilmoment aan het begin van het schooljaar.

In 1996 is ook het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) opgegaan in de educatie. Daarbij viel het vavo uiteen in de KSE-niveaus 4-6. KSE 4 kwam daarbij overeen met het oude mavo-niveau, KSE 5 met het niveau van de havo en KSE 6 met het niveau van het vwo. Met ingang van het schooljaar 2004/'05 is het Ministerie van OCW met de terminologie KSE 4-6 gestopt en wordt voor het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs weer de afkorting vavo gebruikt met de niveaus vmbo theoretische leerweg, havo en vwo.

De opleidingen voor het middelbaar beroepsonderwijs, de basiseducatie en het vavo worden merendeels gegeven op Regionale Opleidingen Centra (ROC's). Voor het middelbaar beroepsonderwijs zijn daarnaast vakscholen en Agrarische Opleidingscentra (AOC's) van belang.

5. Hoger onderwijs

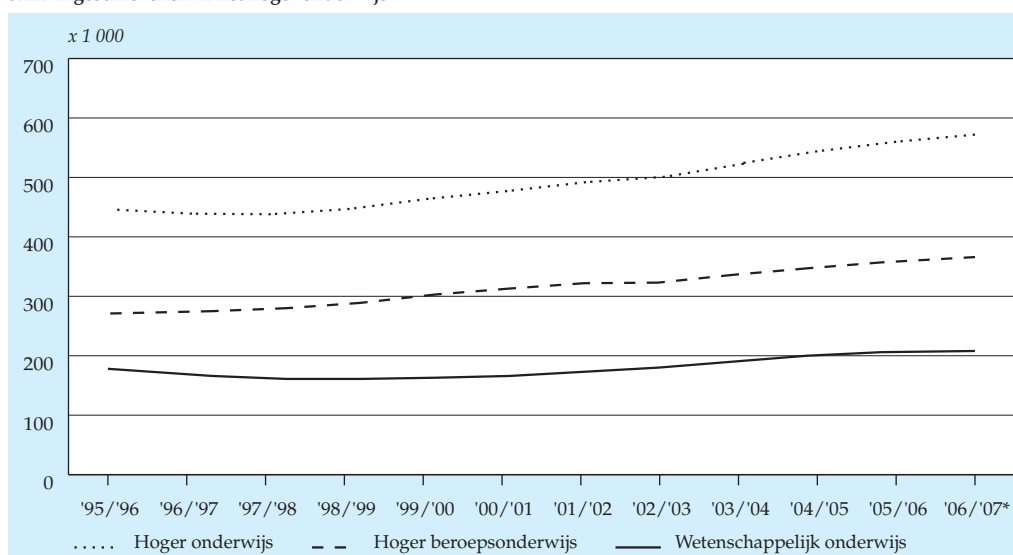
Het hoger onderwijs telde in het studiejaar 2006/'07 opnieuw meer studenten. In het hoger beroepsonderwijs stonden ruim 366 duizend studenten ingeschreven en in het wetenschappelijk onderwijs bijna 208 duizend. In het hoger onderwijs kiezen mannen vooral 'bedrijfskunde en administratie', bij de vrouwen zijn 'gezondheidszorg en welzijn' en 'onderwijs' in trek. In het studiejaar 2005/'06 slaagden ruim 59 duizend hbo'ers voor het bachelordiploma en behaalden ruim 29 duizend studenten aan de universiteit hun doctoraal of master. Zowel in het hbo als wo hebben vrouwen een duidelijk hoger studierendement dan mannen. In de afgelopen jaren is het aantal allochtonen in het hoger onderwijs sterk toegenomen. Hun studierendement is echter veel lager dan dat van de autochtonen. Dit geldt met name voor de niet-westerse allochtonen.

5.1 Hoger onderwijs

Aantal studenten in het hoger onderwijs blijft stijgen

In het studiejaar 2006/'07 stonden bijna 572 duizend personen ingeschreven in het door de overheid bekostigde hoger onderwijs. Dat is 2 procent meer dan in het jaar ervoor. In de afgelopen elf jaar is het aantal studenten in het hoger beroepsonderwijs voortdurend toegenomen. Na een afname in de jaren negentig is het aantal studen-

5.1.1 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs

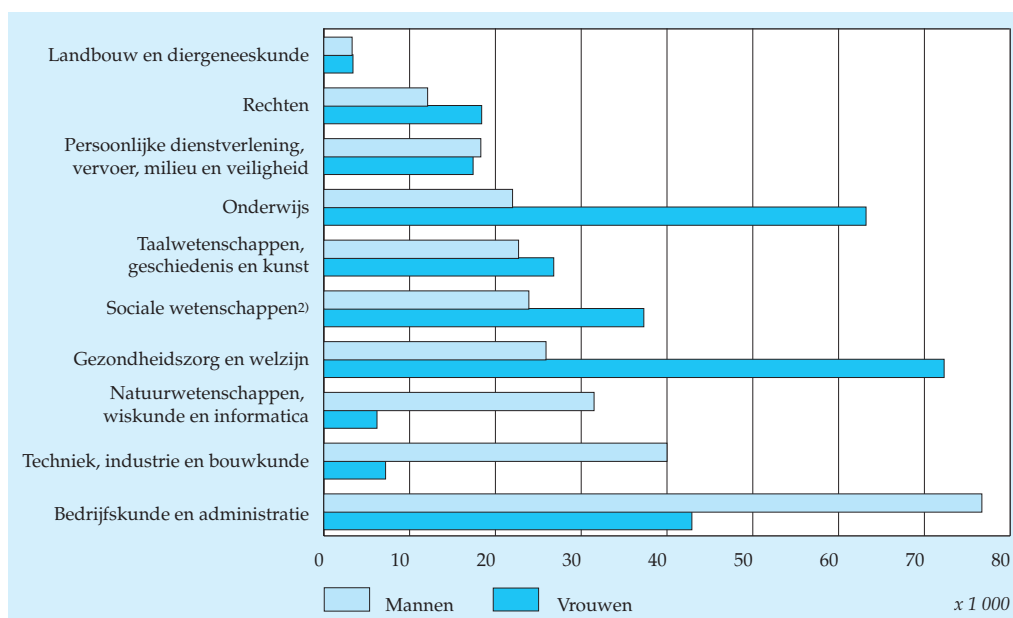
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

ten in het wetenschappelijk onderwijs vanaf 1999/'00 eveneens ieder jaar gestegen, zij het dat de groei in 2006/'07 zeer bescheiden was. Ingeschrevenen die in één opleidingsjaar zowel een hbo- als wo-studie volgden, zijn bij beide vormen van hoger onderwijs meegeteld. Dat gold in 2006/'07 voor ruim 2 duizend personen. Binnen het hoger onderwijs als geheel worden zij slechts eenmaal meegeteld. Het aantal ingeschrevenen in het hoger onderwijs is daardoor iets lager dan de som van het aantal ingeschrevenen in het hbo en wo afzonderlijk.

Bedrijfskunde het meest in trek

In 2006/'07 volgden in het hoger onderwijs 85 procent van de ingeschrevenen een voltijdstudie. Ruim de helft van de studenten was vrouw. Bij mannen is *bedrijfskunde en administratie* de populairste studierichting, vrouwen zijn het meest geïnteresseerd in *gezondheidszorg en welzijn*. Daarnaast zijn bij de vrouwelijke studenten ook studies op het gebied van *onderwijs* in trek. Typische opleidingen voor mannen zijn *techniek, industrie en bouwkunde* en *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica*.

5.1.2 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs per studierichting¹⁾, 2006/'07*

¹⁾ Exclusief een zeer klein aantal ingeschrevenen waarvan de studierichting onbekend is.

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Werkgelegenheid bij universiteiten verder afgenomen

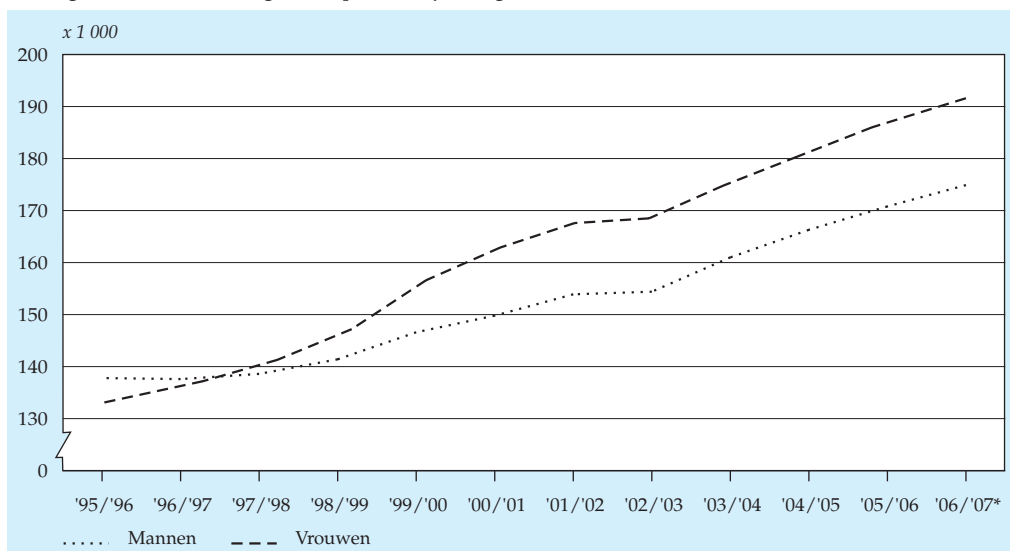
In 2006/'07 waren er in ons land 65 door de overheid bekostigde instellingen voor hoger onderwijs: 52 hogescholen en 13 universiteiten. De Open Universiteit wordt ook door de overheid bekostigd, maar is in deze aantallen niet meegeteld. Vooral door fusies is het aantal hogescholen de afgelopen elf jaar sterk afgenomen. In 1995/'96 waren er nog 69 hogescholen. Omgerekend in voltijdbanen (fte's) bood het hoger onderwijs in 2005/'06 aan ruim 61 duizend personen werk. Tegenover een groei van het aantal voltijdbanen (fte's) in het hoger beroepsonderwijs, staat een verdere afname van de werkgelegenheid in het wetenschappelijk onderwijs.

5.2 Hoger beroepsonderwijs

Vrouwelijke studenten in de meerderheid

In het studiejaar 2006/'07 volgden ruim 366 duizend studenten een opleiding in het door de overheid bekostigde hbo. Dat is een stijging van bijna 3 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) verwacht dat het aantal hbo-studenten de komende tien jaar verder zal stijgen. In de Referentieraming wordt uitgegaan van 416 duizend studenten in het studiejaar 2016/'17. De afgelopen elf jaar is het aantal vrouwelijke studenten in het hbo met 44 procent gestegen en het aantal mannelijke studenten met 27 procent. Vanaf 1997/'98 studeren er meer vrouwen dan mannen in het hbo. In 2006/'07 was

5.2.1 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht

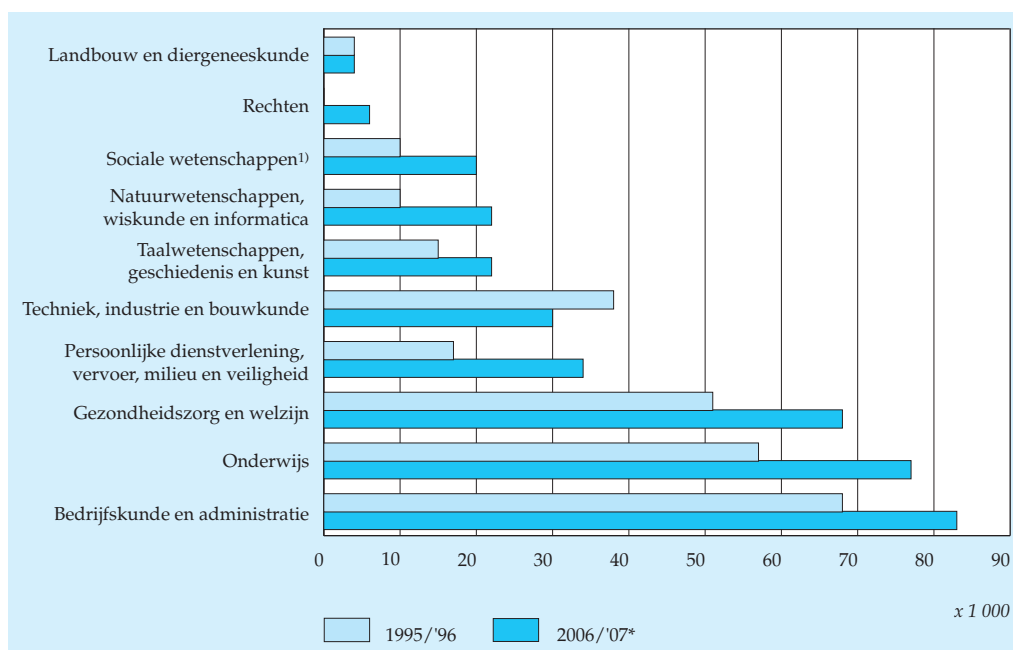
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

52 procent van de ingeschrevenen vrouw. Dat komt overeen met bijna 192 duizend studenten.

Sterkste groei bij de studierichting onderwijs

In het studiejaar 2006/'07 was *bedrijfskunde en administratie* met ruim 83 duizend studenten opnieuw de populairste studierichting binnen het hbo. Daarna volgden studies op het gebied van *onderwijs* en *gezondheidszorg en welzijn*. Het kleinste aantal studenten stond ingeschreven bij *landbouw en diergeneeskunde*. De afgelopen elf jaar is het aantal studenten in de studierichtingen *onderwijs* en *persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid* het sterkst gestegen. In 2006/'07 nam de belangstelling voor *techniek, industrie en bouwkunde* voor het eerst sinds vele jaren ook iets toe. Vooral tussen 1995/'96 en 2000/'01 had deze studierichting bij het aantal (her)inschrijvingen een flinke veer moeten laten. In het studiejaar 2003/'04 konden studenten zich voor het eerst inschrijven voor een hbo-studie rechten. Vanaf dat moment is dit een van de snelst groeiende studierichtingen.

5.2.2 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs per studierichting

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Aantal niet-westers allochtone studenten meer dan verdrievoudigd

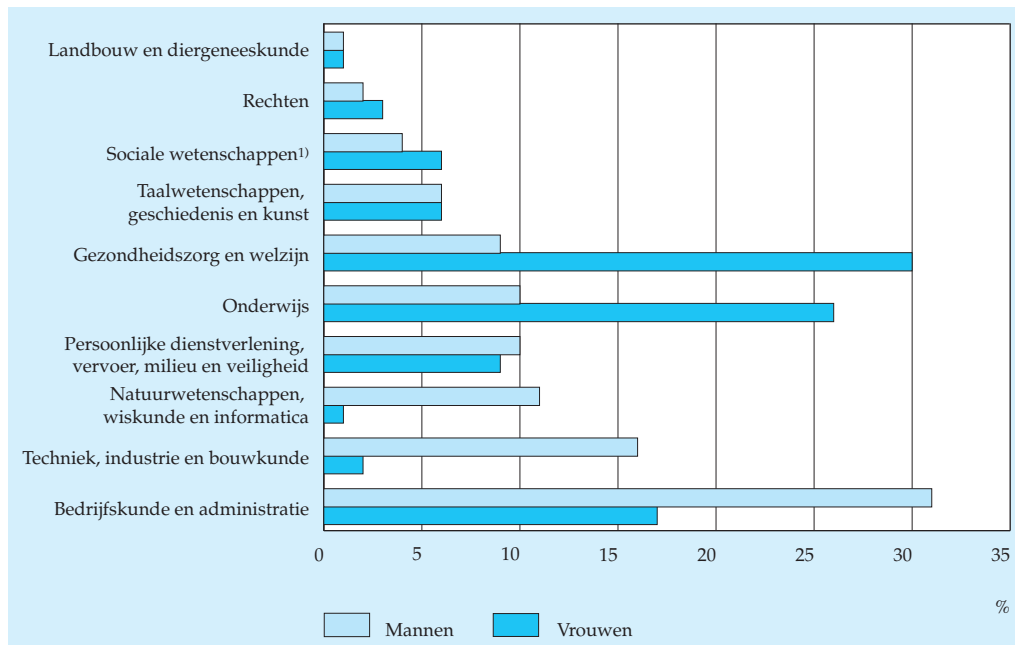
In het studiejaar 2006/'07 stonden in het hoger beroepsonderwijs ruim 79 duizend allochtonen ingeschreven. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal westers allochtone studenten met 56 procent toegenomen tot ruim 30 duizend en is het aantal niet-westers allochtone studenten zelfs meer dan verdrievoudigd tot bijna 48 duizend. Ter vergelijking: het aantal autochtone hbo'ers nam in dezelfde periode met bijna een kwart toe tot 278 duizend.

Bij niet-westerse allochtonen is de studierichting *bedrijfskunde en administratie* veruit favoriet. Westers allochtone studenten kiezen relatief vaak voor *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst*. In vergelijking met de autochtone hbo'ers staan er daarentegen betrekkelijk weinig westerse en niet-westerse allochtonen ingeschreven bij de studierichting *onderwijs*.

Geringe groei aantal eerstejaarsstudenten

In 2006/'07 waren er bijna 91 duizend eerstejaarsstudenten in het hoger beroepsonderwijs. Dat is 2 procent meer dan in het jaar ervoor. Vier van de tien hadden havo als vooropleiding en ruim drie van de tien mbo. Ten opzichte van 1995/'96 is het aandeel vwo'ers dat aan een hogere beroepsopleiding begon, gehalveerd van

5.2.3 Eerstejaars in het hoger beroepsonderwijs naar studierichting, 2006/'07*

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

20 naar 10 procent. In hetzelfde tijdvak nam het aandeel havisten en mbo'ers beiden met 5 procentpunten toe. In 2006/'07 nam onder de eerstejaars de belangstelling voor de studierichting *persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid* voor het eerst sinds jaren iets af.

Ruim de helft van de eerstejaars in 2006/'07 was vrouw. Van hen kozen drie op de tien voor een studie op het gebied van *gezondheidszorg en welzijn*, ruim een kwart voor *onderwijs* en een zesde deel voor *bedrijfskunde en administratie*. Bij de mannelijke eerstejaars neemt alleen laatstgenoemde studierichting, met een aandeel van 31 procent, een prominente plaats binnen het hoger beroepsonderwijs in.

Aantal geslaagden licht gestegen

In 2005/'06 zijn ruim 59 duizend studenten geslaagd voor de bacheloropleiding in het hbo. Dat is een fractie meer dan in het jaar ervoor. Het record blijft echter nog in handen van het studiejaar 2003/'04. Het Ministerie van OCW verwacht dat het aantal geslaagden de komende tien jaar zal stijgen tot ruim 67 duizend. Sinds 1993/'94 overtreft het aantal vrouwelijke geslaagden het aantal mannen dat een diploma behaalt. In het studiejaar 2005/'06 was 56 procent van de geslaagden vrouw. Acht op de tien geslaagden studeerde in voltijd. Ruim driekwart van de hbo-geslaagden was 25 jaar of jonger. Dat het aantal geslaagden in het hbo licht toenam, is te danken aan de opmars van de allochtonen. Tegenover een verdere toename van het aantal geslaagden bij met name de niet-westerse allochtonen staat namelijk opnieuw een afname van het aantal autochtone geslaagden. De afgelopen tien jaar is bij alle studierichtingen het aantal geslaagden toegenomen met uitzondering van *techniek, industrie en bouwkunde*. Bij *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica* is het aantal geslaagden zelfs verdubbeld.

Vwo'ers studeren het snelst af

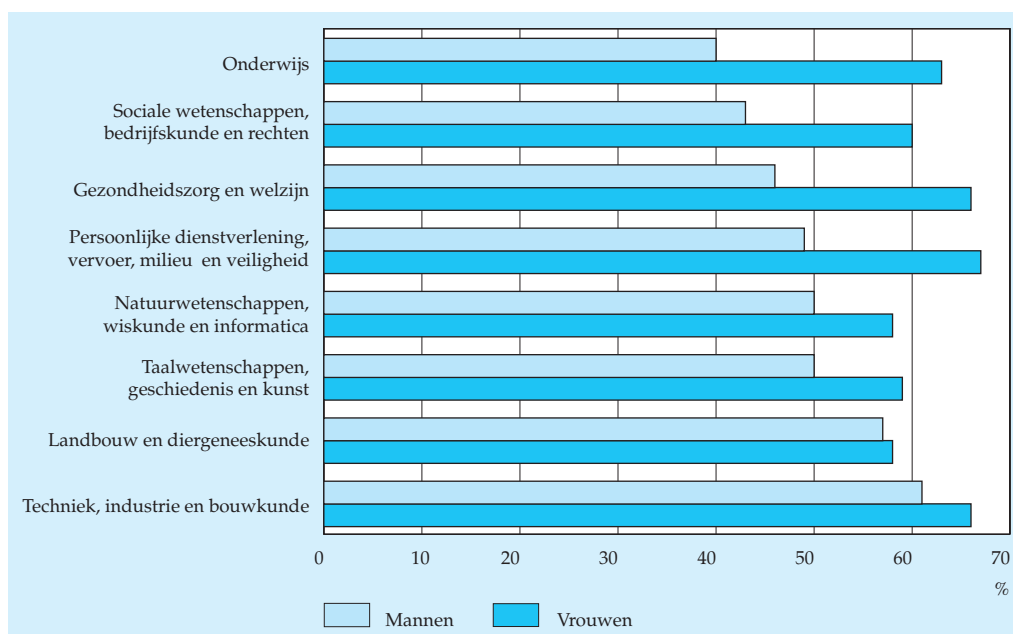
Voor de meeste opleidingen in het hoger beroepsonderwijs staat een studieduur van vier jaar. Van de studenten die in de periode 1995–2002 aan een voltijdstudie begonnen, haalden rond de 57 procent het diploma binnen vijf jaar. Bij de deeltijdstudies was dit rond de 47 procent. De relatief grote groep hbo'ers met havo als vooropleiding doet gemiddeld iets langer over de studie dan degenen die daarvoor op het vwo of mbo/bol hebben gezeten. In het hoger beroepsonderwijs zijn studenten die van het vwo komen het meest succesvol. Zij studeren niet alleen het snelst af, maar halen ook het meest de eindstreep. Na negen jaar had bijna 80 procent van hen het diploma op zak. Bij degenen die van de havo of mbo/bol afkwamen, bleef dit aandeel na negen jaar steken op zo'n 70 procent.

Vrouwen studeren doorgaans sneller af dan mannen. Vanaf 1995 is bij de voltijdstudies in alle jaargroepen (cohorten) het percentage geslaagden na vijf jaar studie onder vrouwen ongeveer 15 procentpunten hoger dan bij de mannen. Na negen jaar studie is van de vrouwen nog steeds 10 procentpunt meer geslaagd dan van de

mannen. Bij alle studierichtingen hebben de vrouwen eerder een diploma op zak dan de mannen. Van de autochtone hbo'ers is na vijf jaar ongeveer 60 procent geslaagd. Van de westers allochtone studenten had na vijf jaar de helft het diploma op zak, terwijl van de niet-westers allochtone studenten op dat moment rond de 40 procent de studie met succes had afgerond. Ook na negen jaar is van beide categorieën allochtonen een veel kleiner deel geslaagd dan van de autochtonen.

Van de hbo'ers die in 1995 of later aan een voltijdstudie zijn begonnen, haakte na 1 jaar ongeveer één op de zeven af. Afgaande op de cohorten 1995–1998 heeft uiteindelijk bijna een kwart geen einddiploma in het hoger onderwijs behaald.

5.2.4 Geslaagden voor het bachelordiploma¹⁾ in het voltijd hbo²⁾ na vijf jaar studie (cohort 2001)

¹⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

²⁾ Inclusief geslaagden voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Na vijf jaar beste studieresultaten bij gezondheidszorg en welzijn

In het voltijd-hbo had van cohort 2001 na vijf jaar 57 procent van de studenten een eerste einddiploma in het hoger onderwijs op zak: 49 procent van de mannelijke en 65 procent van de vrouwelijke studenten. Van dit cohort had in de tussentijd 22 procent het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Een bijna even grote groep stond in het zesde jaar nog ingeschreven. Studenten met vwo als vooropleiding hadden het hoogste rendement. Van de grote groep autochtonen had na vijf jaar 61 procent de

studie succesvol afgerond. Van de westerse allochtonen was dit 54 procent en van de niet-westerse allochtonen slechts 43 procent. Bij laatstgenoemden liep het rendement uiteen van 33 procent bij de Antillianen en Arubanen tot 49 procent bij de studenten uit de categorie 'overige niet-westerse allochtonen'. De niet-westerse allochtonen stonden in het zesde jaar nog wel vaak ingeschreven in het hoger onderwijs.

Bij het onderscheid naar studierichting lopen de slagingspercentages minder ver uiteen. Bij cohort 2001 werden de beste resultaten behaald bij *gezondheidszorg en welzijn*. Na vijf jaar was 64 procent van dit cohort voor een studie in deze richting geslaagd. Hier staat tegenover dat bij de studierichtingen *sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten* en *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica* op hetzelfde moment pas 52 procent een diploma op zak had. Wel stond bij laatstgenoemde studierichtingen nog een relatief grote groep studenten ingeschreven.

Aantal geslaagden voor vervolgopleidingen opnieuw toegenomen

In 2005/'06 is het aantal geslaagden voor een vervolgopleiding of master in het hbo toegenomen tot ruim 4 duizend. Acht van de tien geslaagden zijn vrouwen. Veruit de meesten volgden een verdere studie op het gebied van onderwijs. Daarbij gaat het hoofdzakelijk om vervolgopleidingen voor het speciaal onderwijs. Daarnaast waren als enige ook vervolgopleidingen op het gebied van taalwetenschappen, geschiedenis en kunst in trek. Het merendeel van deze studies heeft betrekking op muziek, beeldende kunst en (grafische) vormgeving.

5.3 Uitgaven en inkomsten hbo

5.3.1 Baten en lasten hoger beroepsonderwijs

Exploitatieresultaat verdubbeld

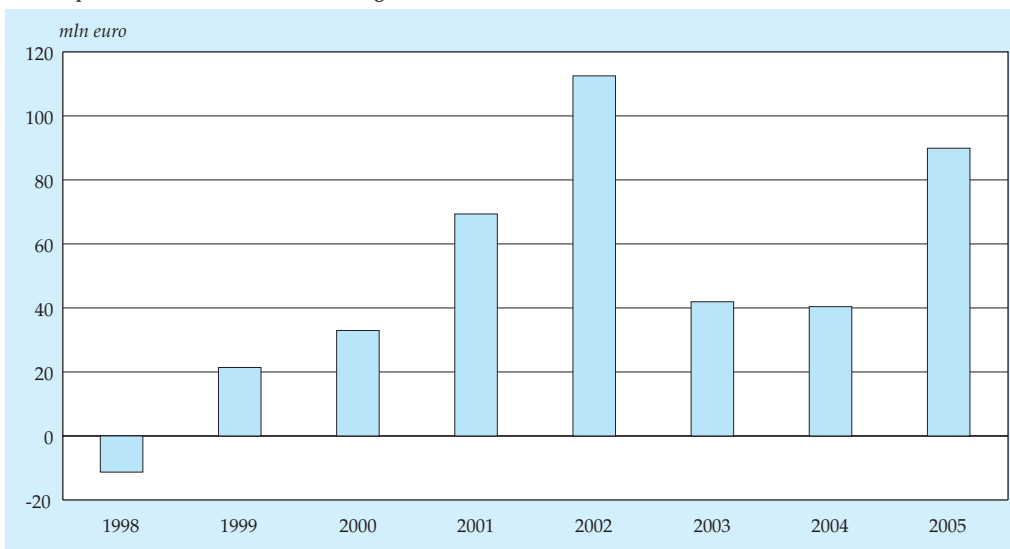
De lasten van de hbo-instellingen bedroegen 2,6 miljard euro in 2005. Dat is een toename van 3 procent ten opzichte van 2004. De baten namen met ruim 5 procent toe, tot 2,7 miljard euro. Het exploitatie-resultaat verdubbelde hierdoor ruimschoots tot 90 miljoen euro.

De personele lasten bestaan voor het grootste deel uit lonen, salarissen en sociale lasten. In 2005 vormden de personele lasten 70 procent van de totale lasten van hbo-instellingen. Dit aandeel is over de jaren heen stabiel. Het aantal docenten bleef ten opzichte van 2004 nagenoeg gelijk, het aantal ondersteunende personeelsleden nam licht toe.

Opbrengst collegegelden gestegen

De rijksbijdragen zijn in 2005 ten opzichte van 2004 met 6 procent gestegen. Deze ontwikkeling is daar-mee weer in lijn met die van voorgaande jaren (met uitzonde-

5.3.1 Exploitatieresultaat van hbo-instellingen

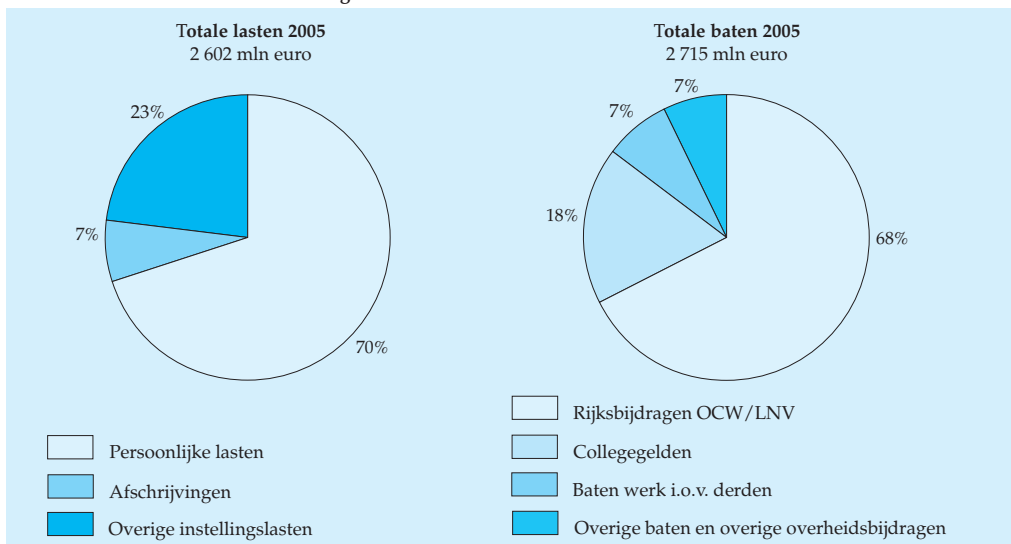
Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

ring van 2003). De baten uit collegegelden zijn in de periode 2000–2005 met 31 procent gestegen. Dit is over de jaren heen te verklaren door de verhoging van het wettelijke collegegeld enerzijds en het toegenomen aantal studenten aan hbo-instellingen anderzijds. De baten bestonden voor 68 procent uit rijksbijdragen. De overige 32 procent aan baten werden verkregen uit andere inkomstenbronnen, zoals de collegegelden en werk in opdracht van derden. Bij werk in opdracht van derden gaat het in het hbo vooral om contractonderwijs.

Lumpsum voor de instellingen

De rijksbijdragen worden bijna geheel in de vorm van een lumpsumbedrag aan de instellingen ter beschikking gesteld. Naast deze in principe vrij te besteden middelen komen er ook (tijdelijke) subsidies voor. Deze zijn voor realisatie van specifieke beleidsdoelen geormerkt. Een voorbeeld is de 33 miljoen euro aan subsidies die de hbo-instellingen in 2005 kregen. Deze waren bestemd voor de realisatie van specifieke beleidsdoelstellingen, zoals kennisinnovatie in het hoger beroepsonderwijs, vergroten van de instroom voor bèta/techniekstudies in het hbo, versterking van de zorgopleidingen in het hbo en investering in informatie- en communicatietechnologie ter ondersteuning van de (digitale) vernieuwing van het hbo.

5.3.2 Baten en lasten van hbo-instellingen

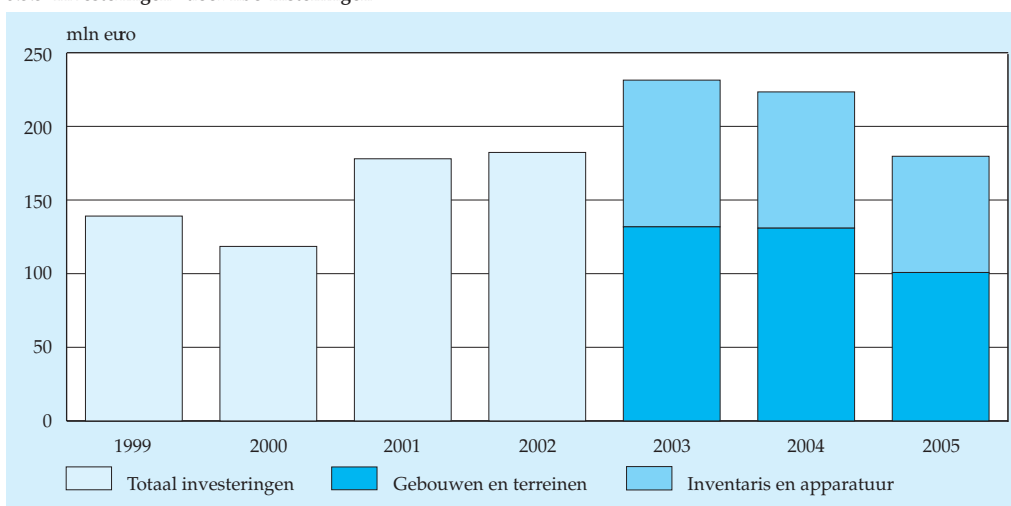
Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

5.3.2 Investerings

Afname investeringen

Hbo instellingen investeerden in 2005 264 miljoen euro in nieuwe gebouwen en andere activa. Daartegenover stond een fors bedrag aan verkoop van gebouwen en

5.3.3 Investerings¹⁾ door hbo-instellingen

¹⁾ Investerings: betreft hier het saldo van aanschaf en verkoop van activa

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

terreinen (84 miljoen euro), waarvan overigens één instelling al ruim 54 miljoen euro voor haar rekening nam.

Dit leverde een investeringsaldo op van 180 miljoen euro, een wat lager niveau dan voorgaande jaren.

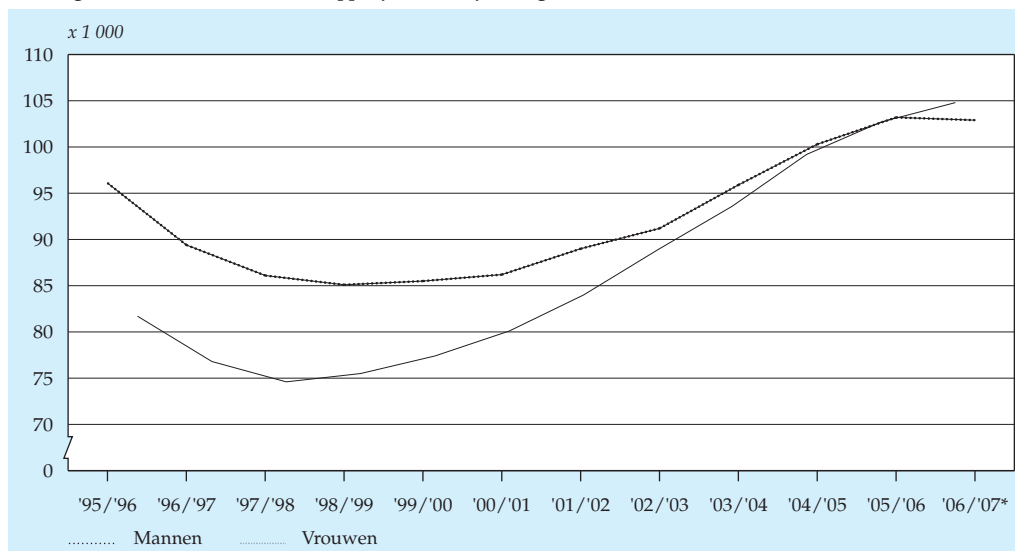
De hbo-instellingen zijn eigenaar van de gebouwen en dienen daarom zelf voor investeringen in gebouwen zorg te dragen. Een deel van de rijksbijdragen is bedoeld ter financiering van deze investeringen.

5.4 Wetenschappelijk onderwijs

Aantal studenten blijft toenemen

In het studiejaar 2006/'07 telde het wetenschappelijk onderwijs bijna 208 duizend studenten. Dat is 1 procent meer dan in het jaar ervoor. Het Ministerie van OCW verwacht dat het aantal studenten in het wo de komende tien jaar flink zal stijgen. In de Referentieraming wordt uitgegaan van bijna 275 duizend studenten in het studiejaar 2016/'17. De afgelopen jaren is het aantal vrouwelijke studenten veel sneller gestegen dan het aantal mannelijke studenten. In 2006/'07 stonden bij de universiteiten voor het eerst meer vrouwen dan mannen ingeschreven.

5.4.1 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht

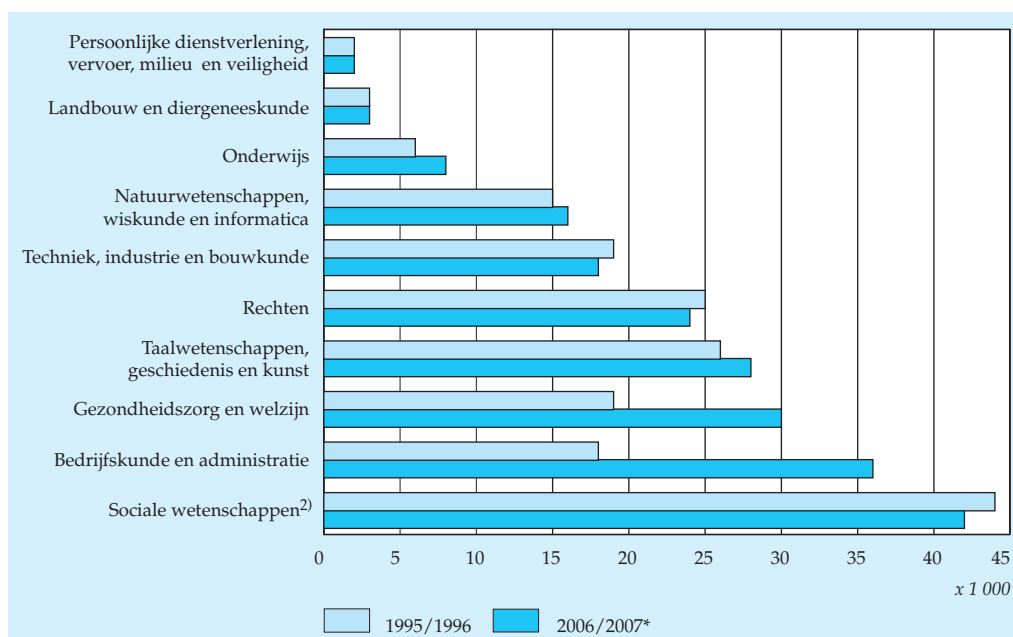

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Sociale wetenschappen meest in trek

Enkele jaren geleden stond binnen het wetenschappelijk onderwijs ongeveer een kwart van alle studenten ingeschreven voor een studie op het gebied van *sociale wetenschappen*. De afgelopen drie jaar is dit aandeel afgenomen tot 20 procent. Desondanks bleef deze studierichting in 2006/'07 met een kleine 42 duizend studenten het meest in trek. Op ruime afstand volgen daarna *bedrijfskunde en administratie* en *gezondheidszorg en welzijn*. De belangstelling voor deze twee studierichtingen is de afgelopen elf jaar sterk gestegen. Studies op het gebied van *persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid* en *landbouw en diergeneeskunde* kenden veruit het kleinste aantal ingeschrevenen en zijn ten opzichte van 1995/'96 zelfs iets in populariteit gedaald.

5.4.2 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs per studierichting¹⁾

¹⁾ Exclusief een zeer klein aantal ingeschrevenen waarvan de studierichting onbekend is.

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Opmars van niet-westers allochtone studenten

In het studiejaar 2006/'07 stonden in het wetenschappelijk onderwijs bijna 47 duizend allochtonen ingeschreven. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal westers allochtone studenten met ruim een kwart toegenomen tot 22 duizend en is het aantal niet-westers allochtone studenten meer dan verdubbeld tot bijna 25 duizend. Hierbij is vooral het aantal ingeschrevenen uit de minder traditionele niet-westerse

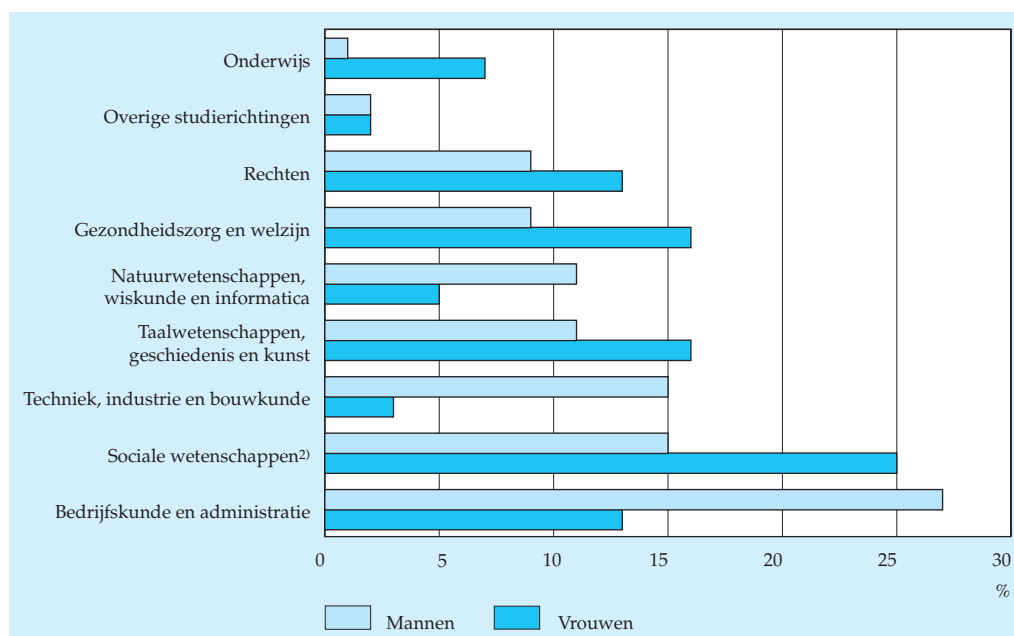
landen zeer sterk gestegen. In dezelfde periode is het aantal autochtone studenten aan de universiteiten met slechts 6 procent toegenomen tot bijna 156 duizend.

In 2006/'07 waren zowel bij de westers als niet-westers allochtone studenten de vrouwen in de meerderheid. Bij de autochtonen hebben de mannen nog een kleine voorsprong op de andere sekse. De niet-westerse allochtonen stonden het meest ingeschreven voor *bedrijfskunde en administratie*. Ook kozen zij relatief vaak voor een studie *rechten*. De westerse allochtonen kozen daarentegen net als de autochtonen het meest voor *sociale wetenschappen*. Daarnaast was bij de westerse allochtonen de studie *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst* populair..

Opnieuw meer eerstejaarsstudenten

In 2006/'07 stonden ruim 43 duizend studenten voor het eerst ingeschreven bij een universiteit. Dat is 2 procent meer dan in het jaar ervoor. Ruim de helft van de eerstejaarsstudenten was vrouw. In het studiejaar 1998/'99 waren er voor het eerst meer vrouwelijke dan mannelijke eerstejaars. In 2006/'07 hadden zes van de tien eerstejaars vwo als vooropleiding en was een kwart in het bezit van een hbo-propedeuse of hbo-einddiploma. De afgelopen elf jaar is ook het aantal eerstejaars met een andere (buitenlandse) vooropleiding sterk gestegen. In vergelijking met 2005/'06

5.4.3 Eerstejaars in het wetenschappelijk onderwijs naar studierichting¹⁾, 2006/'07*

¹⁾ Exclusief een zeer klein aantal eerstejaars waarvan de studierichting onbekend is.

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

vond procentueel de grootste stijging van het aantal eerstejaarsstudenten plaats bij *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica*. Bij deze studierichting nam het aantal eerstejaars met 8 procent toe.

Bedrijfskunde en administratie was in 2006/'07 bij de mannelijke eerstejaars het meest in trek. Ruim een kwart koos voor deze studierichting. Daarnaast waren er veel mannen die aan een studie *sociale wetenschappen* of *techniek, industrie en bouwkunde* begonnen. De vrouwelijke eerstejaars schreven zich het meest in voor *sociale wetenschappen* (25 procent). Bij hen waren ook de studierichtingen *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst* en *gezondheidszorg en welzijn* in trek.

Aantal geslaagden opnieuw toegenomen

In het studiejaar 2002/'03 is officieel de bachelor-masterstructuur ingevoerd. In 2005/'06 werd aan bijna 19 duizend studenten het bachelordiploma uitgereikt en aan ruim 12 duizend studenten het masterdiploma. Voor beide opleidingen betekent dit een forse toename van het aantal geslaagden. In 2005/'06 werden er ook voor het eerst meer bachelor- dan doctoraal diploma's uitgereikt. Met bijna 17 duizend geslaagden zijn de oude opleidingen in het wetenschappelijk onderwijs evenwel nog lang geen verleden tijd. Behalve deze diploma's kregen ook nog eens 3 100 studenten een beroepsdiploma uitgereikt.

Omdat de doctoraal- en masteropleidingen een vrijwel vergelijkbaar opleidingsniveau garanderen, kunnen de geslaagden daarvan bij elkaar worden geteld. Zodoende slaagden in 2005/'06 ruim 29 duizend studenten voor een doctoraal-examen of master. Dat is een stijging van 11 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Van alle geslaagden was 53 procent vrouw en bijna tweederde 25 jaar of jonger. Een overgroot deel, 27 duizend studenten, sloot met het behalen van het diploma een voltijdstudie af. Van alle geslaagden was één op de vijf allochtoon. In zes jaar tijd is het aantal niet-westerse allochtonen dat een doctoraal-examen of master succesvol afsloot meer dan verdubbeld. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het totaal aantal studenten dat een doctoraal- of masteropleiding succesvol afrondt de komende tien jaar oplopen tot bijna 33 duizend.

In het voltijdonderwijs is na zes jaar ruim de helft geslaagd

In het wo staat voor de meeste doctoraalopleidingen een studieduur van vier of vijf jaar. Met de invoering van het bachelor-masterstelsel in 2002/'03 zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop aansluitende masterfase van één of twee jaar. Van de studenten die in 2000 aan een voltijdstudie begonnen, slaagde 54 procent binnen zes jaar voor een eerste einddiploma in het hoger onderwijs, dat wil zeggen het diploma voor een doctoraal- of bachelorexamen. Bij de deeltijdstudies was dit slechts 29 procent. Vanaf cohort 2000 is een steeds groter deel van de studenten al na 3, 4 of 5 jaar geslaagd. Daarbij moet echter de kanttekening worden gemaakt dat het aandeel geslaagden voor de drie-

jarige bacheloropleidingen in plaats van de vierjarige doctoraalopleidingen een steeds belangrijker plaats inneemt. Door dit verschil in de duur van de opleidingen is het niet direct mogelijk na te gaan of het studierendement de afgelopen jaren verbeterd is. Afgaande op de resultaten van de afzonderlijke cohorten is het studierendement bij voltijdstudies wel veel hoger dan bij deeltijdstudies. Gemiddeld doen studenten niet alleen korter over een voltijdopleiding, maar wordt die ook door een groter deel van de studenten met succes afgerond. Een kleine groep studenten stapt na korte tijd van het wo over naar het hbo en haalt daar een bachelordiploma.

Studierendement van vrouwen hoger dan dat van mannen

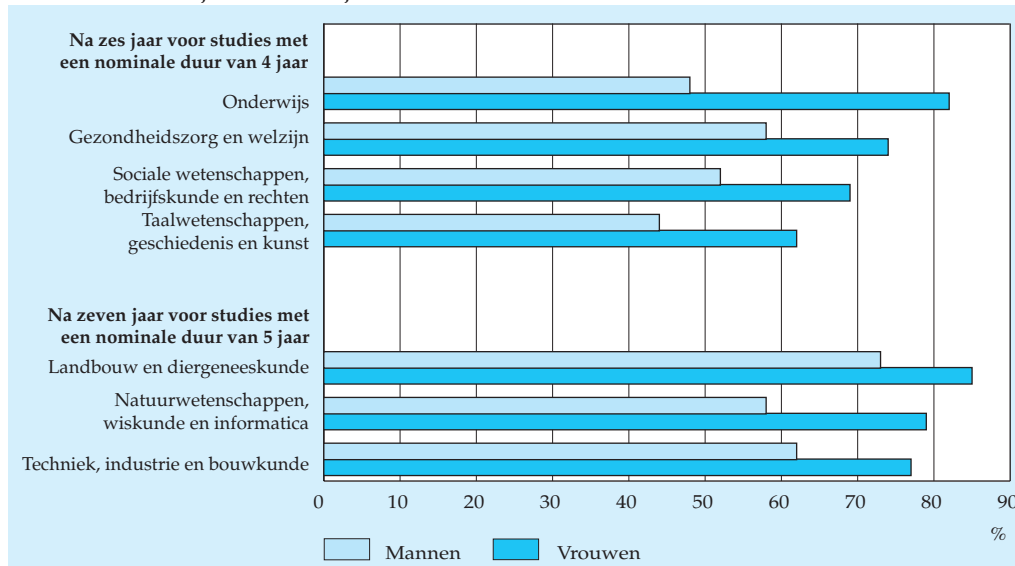
Bij de voltijdstudies is het studierendement van vrouwen hoger dan dat van mannen. Vrouwen studeren niet alleen sneller af, maar halen uiteindelijk ook vaker een einddiploma in het wo dan mannen. De relatief grote groep studenten met vwo als vooropleiding doet gemiddeld veel langer over een universitaire studie dan degenen die een hbo-diploma op zak hebben. Laatstgenoemden hebben echter in veel gevallen recht op een of meer vrijstellingen. Toch haalt na verloop van tijd een groter deel van de vwo'ers dan van de ingestroomde hbo'ers de eindstreep in het wo. Van de cohorten 1995–1997 was na negen jaar 70 procent van de vwo'ers voor het eerste einddiploma in het wo geslaagd, tegen ruim 60 procent van de hbo'ers. Autochtonen zijn in het wo op hun beurt succesvoller dan westerse en niet-westerse allochtonen. Na zes jaar blijft vooral het studierendement van de niet-westerse allochtonen duidelijk achter bij dat van hun autochtone studiegenoten. Na negen jaar is het verschil alleen maar groter geworden. Van de autochtonen is dan rond de 70 procent geslaagd en van de niet-westers allochtonen 55 procent.

Studierendement van vwo-instroom bij onderwijs het hoogst

Per studierichting lopen de percentages geslaagden in het voltijd-wo na een bepaald aantal jaren sterk uiteen. Ook als men onderscheid maakt tussen studies met een nominale studieduur van vier en vijf jaar. Tot de laatste groep behoren *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica, techniek, industrie en bouwkunde* en *landbouw en diergeneeskunde*. Bij de vierjarige studies varieert het percentage geslaagden voor studenten met vwo als vooropleiding uit cohort 2000 na zes jaar van 44 procent voor *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst* bij de mannen tot 82 procent voor onderwijs bij de vrouwen. Bij de vijfjarige studies loopt dit percentage voor studenten met vwo als vooropleiding uit cohort 1999 na zeven jaar uiteen van 58 procent voor *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica* bij de mannen tot 85 procent voor *landbouw en diergeneeskunde* bij de vrouwen. Bij alle studierichtingen is het studierendement van vrouwen gemiddeld hoger dan van mannen.

Van de wo-studenten uit cohort 2000 met vwo als vooropleiding had na zes jaar ruim de helft een eerste einddiploma in het hoger onderwijs behaald: 49 procent van de mannen en 70 procent van de vrouwen. Van de autochtone studenten uit deze jaargroep had op dat moment 61 procent het doctoraaldiploma of bachelordiploma

5.4.4 Geslaagden voor het eerste einddiploma¹⁾ in het voltijd wo²⁾ met vwo als vooropleiding
(cohort 2000 na 6 jaar en 1999 na 7 jaar)

¹⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding. De categorie 'persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid' is in deze grafiek niet vermeld omdat het aantal geslaagden in deze studierichting te klein is om daar betrouwbare cijfers over te geven.

²⁾ Inclusief geslaagden voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

op hbo- of wo-niveau op zak. De westerse en niet-westerse allochtonen blijven daar met respectievelijk 54 en 48 procent duidelijk bij achter. Bij laatstgenoemden liep het rendement uiteen van 44 procent bij de Antillianen en Arubanen tot 53 procent bij de studenten uit de categorie 'overige niet-westerse allochtonen'. Van de vwo-instream van cohort 2000 had in dezelfde periode 7 procent het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Vooral Marokkanen en Turken stopten voortijdig met hun studie. Bij de vierjarige opleidingen was de uitval het laagst bij *gezondheidszorg en welzijn* en bij de vijfjarige opleidingen bij *techniek, industrie en bouwkunde* en *landbouw en diergeneeskunde*. In het zevende jaar stond van de vwo-instream van cohort 2000 nog 34 procent van de studenten ingeschreven bij het hoger onderwijs.

Meer beroepsdiploma's en promoties

Voor bepaalde beroepen is met het behalen van het doctoraal- of masterdiploma de universitaire opleiding nog niet voltooid. Zo moet voor (dier)geneeskunde, tandheelkunde, farmacie, wijsbegeerte en alle universitaire lerarenopleidingen een afsluitend beroepsexamen worden afgelegd. In 2005/'06 is het aantal geslaagden voor deze studies in vergelijking met een jaar eerder iets toegenomen. Er werden toen bijna 3 100 beroepsdiploma's uitgereikt. Daarnaast promoveerden er bijna 3 000 personen, 4 procent meer dan in het voorgaande studiejaar. In de afgelopen vijf

jaar is vooral het aantal vrouwelijke gepromoveerden sterk gestegen. Veruit de meeste promoties vonden plaats bij de faculteit geneeskunde.

Aantal theologische universiteiten afgenomen

Behalve de bijna 208 duizend ingeschrevenen aan de reguliere universiteiten volgden in 2006/'07 ook nog eens zo'n 750 studenten een studie aan een theologische universiteit of de Universiteit voor de Humanistiek. Dit aantal is veel lager dan in voorgaande jaren doordat de theologische universiteit van Utrecht en Tilburg vanaf het studiejaar 2006/'07 beide zijn opgegaan in de reguliere universiteit van Tilburg. Bij deze twee opgeheven instellingen stonden hoofdzakelijk deeltijdstudenten ingeschreven.

Bij de overige instellingen is de geringe groei van het aantal studenten een gevolg van een groter aantal (her)inschrijvingen bij de Universiteit voor de Humanistiek. In 2006/'07 stonden bij de vier overgebleven instellingen iets meer vrouwen dan mannen ingeschreven. Van het totaal aantal ingeschrevenen studeerde ruim de helft theologie, de overigen humanistiek. In 2005/'06 kregen 66 studenten een diploma als bewijs dat ze geslaagd waren voor een van deze doctoraal- of masterstudies.

Verdere daling aantal deelnemers aan de Open Universiteit

Het aantal personen dat een opleiding volgt via de Open Universiteit is de afgelopen elf jaar sterk gedaald. In 2007 stonden er bij deze instelling ruim 15 duizend studenten ingeschreven. Dat is 44 procent minder dan in 1995. In 2007 nam het aantal diploma-studenten voor het tweede opeenvolgende jaar sterk af. Tegelijkertijd nam het aantal mensen dat er niet direct op uit is om een diploma te behalen (onder andere cursusstudenten) duidelijk toe. Toch had in 2007 nog altijd meer dan 60 procent van de ingeschrevenen zich als doel gesteld om een hbo- of wo-diploma te behalen. Van alle deelnemers aan de Open Universiteit had bijna tweederde een betaalde baan en de helft minimaal hbo als vooropleiding.

5.5 Uitgaven en inkomsten wetenschappelijk onderwijs

5.5.1 Baten en lasten wetenschappelijk onderwijs

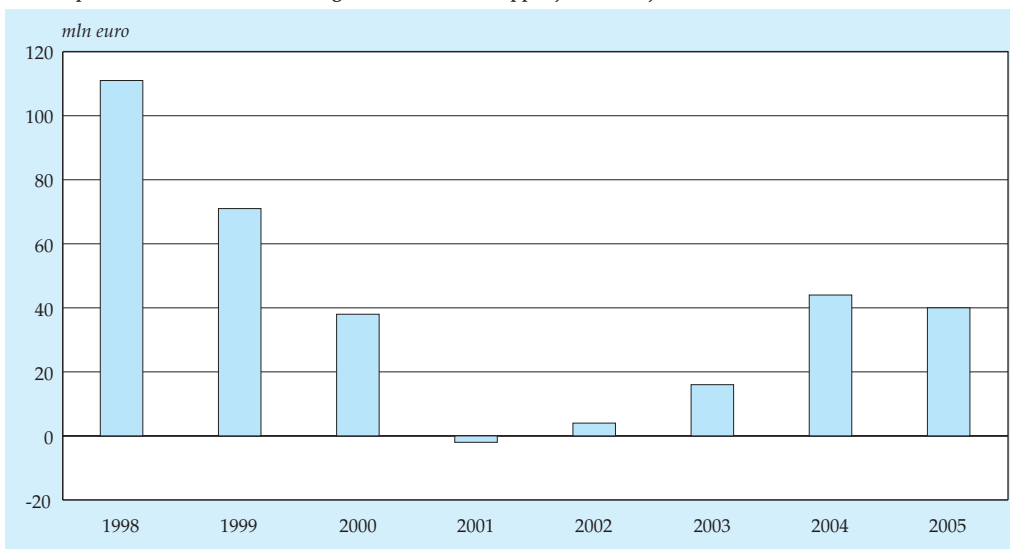
Exploitatieresultaat universiteiten gestabiliseerd

De lasten van instellingen voor wetenschappelijk onderwijs (wo) zijn in 2005 met 4 procent gestegen ten opzichte van 2004 en kwamen uit op 5,1 miljard euro. In 2005 bedroeg het exploitatieresultaat van de universiteiten 40 miljoen euro, dit was vrijwel gelijk aan 2004. Het beeld is hiermee wat anders dan bij de overige sectoren waar sprake is van sterk stijgende exploitatieoverschotten.

Personeelslasten relatief laag

De personele lasten (hoofdzakelijk lonen, salarissen en sociale lasten) vormden evenals het jaar ervoor 58 procent van de totale lasten. Het aandeel van de personele

5.5.1 Exploitatieresultaat van instellingen in het wetenschappelijk onderwijs

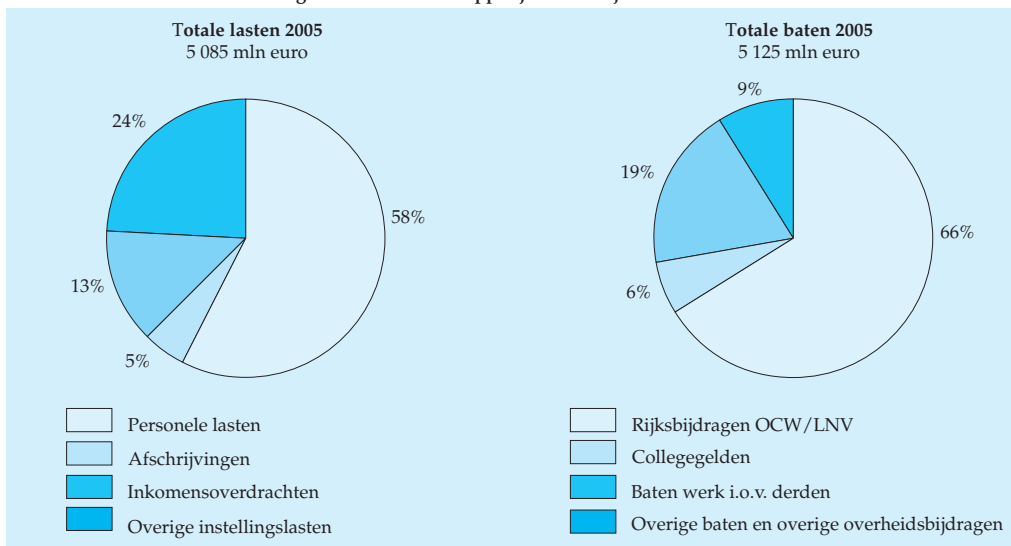
Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

lasten in de totale lasten is een stuk lager dan bij de overige onderwijssectoren doordat bij de wo-instellingen ook omvangrijke inkomensoverdrachten voorkomen. Deze overdrachten hebben grotendeels betrekking op (doorbetaling van) de rijksbijdragen voor academische ziekenhuizen en universitaire medische centra. Deze rijksbijdragen worden voor-namelijk gebruikt voor de bekostiging van de werkplaatsfunctie die zij vervullen voor de universiteiten.

Rijksbijdragen in lijn met voorgaande jaren

Het overgrote deel van de baten (66 procent) kwam in 2005 voor rekening van de rijksbijdragen. Ten opzichte van 2004 namen de rijksbijdragen met 3 procent toe. De ontwikkeling bleef daarmee gelijk aan het gemiddelde van de voorgaande periode 1998–2004. De verdeling van de rijksbijdragen over de universiteiten is voor een deel afhankelijk van prestatie-indicatoren, zoals het aantal eerstejaars studenten, het aantal behaalde diploma's en het aantal promoties. Het overige deel van de rijksbijdragen wordt onafhankelijk van prestatie-indicatoren vastgesteld en toegewezen. Voor dit deel vindt jaarlijks een correctie plaats voor de ontwikkeling van de loonkosten, de prijsontwikkeling, studentenontwikkelingen en eventuele beleidsmatige bijstellingen vanuit het Ministerie van OCW. De universiteiten beschikken over bestedingsvrijheid binnen de wettelijke taken. Zij kunnen zelf de prioriteiten bepalen en de toegewezen middelen schuiven tussen onderwijs en onderzoek. In het jaarverslag dienen de wo-instellingen aan het Ministerie van OCW (c.q. LNV) verantwoording af te leggen over ontvangen rijksbijdragen en het gevoerde beleid van de instelling.

5.5.2 Baten en lasten van instellingen in het wetenschappelijk onderwijs

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Academische ziekenhuizen

In de rijksbijdragen aan de universiteiten is een deel inbegrepen dat is bestemd voor academische ziekenhuizen. Via een inkomensoverdracht worden deze gelden door de universiteiten doorgegeven aan de betreffende ziekenhuizen die deze bijdragen besteden aan onderzoek en onderwijs. De academische ziekenhuizen vervullen de onderzoeksfunctie en werkplaatsfunctie voor de medische faculteiten van de universiteiten. Op de werkplaats komen aankomende medici met de dagelijkse praktijk van de geneeskunde in aanraking. Tevens vervullen de academische ziekenhuizen met de medische faculteiten een onderzoeksfunctie. Steeds meer medische faculteiten fuseren overigens met academische ziekenhuizen tot zogeheten universitaire medische centra (UMC). Dit bemoeilijkt de vergelijking van de universitaire cijfers, omdat de universiteiten in hun jaarrekening verschillende manieren hanteren voor het aangeven van de overdrachten aan de UMC's.

Forse stijging contractonderzoek

Ten opzichte van de rijksbijdragen zijn baten uit werk in opdracht van derden een belangrijkere inkomstenbron geworden. Over de periode 2000–2005 is het aandeel van deze baten in de totale baten gestegen van 17 naar 19 procent. Vooral op het gebied van contractonderzoek namen de baten toe. Dit contractonderzoek wordt gefinancierd door internationale organisaties, nationale overheden, het NWO

(Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek), de KNAW (Koninklijke Nederlandse Academie van de Wetenschappen), overige non-profitorganisaties en bedrijven.

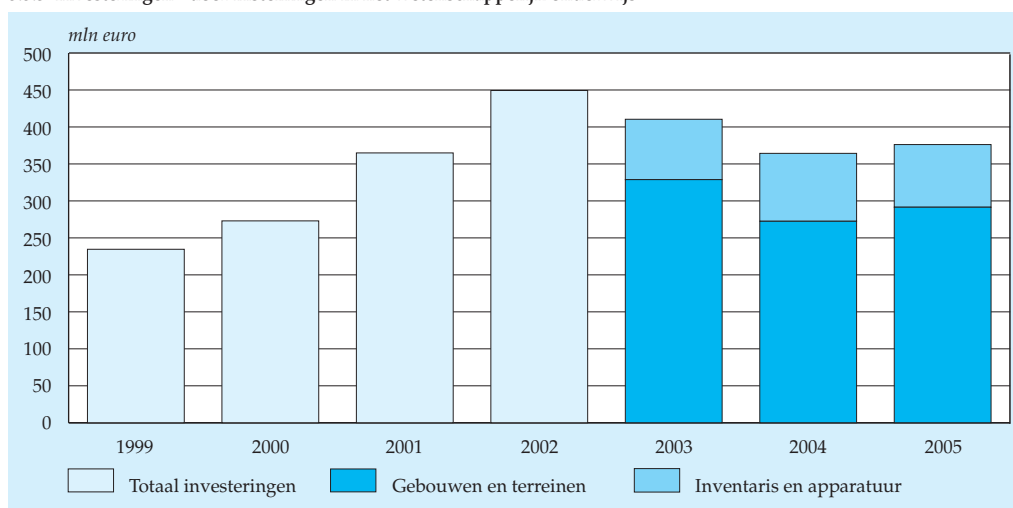
In 2005 was hiermee een bedrag van 0,8 miljard euro gemoeid. De relatief forse stijging ten opzichte van 2004 (30 procent) is ten dele te verklaren doordat universiteiten bepaalde overige inkomsten van derden in 2005 onder contractonderzoek hebben verantwoord.

5.5.2 Investerings

Investerings aan- en verkopen activa stabiel

Universiteiten investeerden in 2005 in totaal voor 376 miljoen euro (na aftrek van verkoop van activa). Twee van de veertien universiteiten hadden samen een aandeel van 29 procent in de totale investeringen en staken daarmee boven de andere universiteiten uit. De totale investeringen bleven in 2005 ongeveer op het niveau van het jaar ervoor. De wo-instellingen zijn eigenaar van de gebouwen en dienen daarom zelf voor investeringen in gebouwen zorg te dragen. Het Ministerie van OCW biedt via de rijksbijdragen ondersteuning bij de financiering van investeringen in huisvesting.

5.5.3 Investerings¹⁾ door instellingen in het wetenschappelijk onderwijs

¹⁾ Investerings: betreft hier het saldo van aanschaf en verkoop van activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

5.6 Toelichting

In 1993 vond de invoering van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) plaats. Deze wet regelt het hoger beroepsonderwijs, het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek en het onderwijs van de Open Universiteit. Hoger beroepsonderwijs (hbo) wordt gegeven aan reguliere en aangewezen hogescholen, wetenschappelijk onderwijs (wo) aan reguliere en aangewezen universiteiten. Reguliere hogescholen en universiteiten worden door de overheid bekostigd. Zij zijn gebonden aan het wettelijk vastgestelde collegegeld. Studenten hebben recht op studiefinanciering. De Open Universiteit wordt ook door de overheid bekostigd, maar richt zich uitsluitend op afstandsonderwijs: schriftelijke cursussen zowel op hbo- als wetenschappelijk niveau.

Aangewezen hogescholen en universiteiten zijn particuliere instellingen die wettelijk erkende opleidingen aanbieden. Zij ontvangen geen bekostiging van de overheid en kunnen zelf de hoogte van hun collegegeld vaststellen. Voor de wettelijk erkende opleidingen die zij aanbieden, hebben de studenten recht op studiefinanciering. De aangewezen instellingen moeten voor die erkende opleidingen aan dezelfde eisen voldoen als de reguliere hogescholen en universiteiten.

De cijfers in dit hoofdstuk hebben uitsluitend betrekking op het door de overheid bekostigde hoger onderwijs. Aangewezen instellingen blijven dus buiten beschouwing. Uitzondering is dat er bij het wo een tabel is opgenomen met gegevens van de aangewezen theologische universiteiten en de Universiteit voor de Humanistiek. In dit hoofdstuk gaat het bovendien alleen om wettelijk erkende opleidingen. Dat zijn opleidingen die opgenomen zijn in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO).

Met ingang van het studiejaar 2002/'03 is in het hoger onderwijs het zogenoemde bachelor-masterstelsel (BaMa) ingevoerd. Als gevolg daarvan zijn de meeste reguliere hbo-opleidingen omgezet in bacheloropleidingen van 4 jaar en zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase (3 jaar) en een daarop aansluitende masterfase (1 of 2 jaar).

Studenten of ingeschrevenen aan de reguliere hogescholen en universiteiten zijn degenen die hun collegegeld of examengeld hebben betaald en van wie de inschrijvingsprocedure is voltooid.

Geslaagden zijn degenen die met goed gevolg een afsluitend examen in het hbo of wo hebben afgelegd. Bij het hbo gaat het daarbij om een examen voor de hoofdphase van een opleiding 'oude stijl', een bachelor- of een vervolgopleiding. Bij het wo gaat het om een examen voor een doctoraalopleiding, een bachelor- of masteropleiding, een afsluitend beroepsexamen of een promotie.

Bij de promoties worden de mensen geteld die hun proefschrift hebben afgerond en het doctoraat hebben behaald.

Bij de studierichtingen in het hoger onderwijs is gebruik gemaakt van de nieuwe International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco. Deze classificatie maakt het mogelijk onderwijsprogramma's internationaal te vergelijken. Bij de toepassing van de ISCED op het hoger onderwijs in Nederland zijn steeds verder uitgesplitste indelingen naar studierichting gehanteerd. Omdat de classificatie in het hbo en het wo hetzelfde is, zijn ook uitkomsten voor het totale hoger onderwijs naar studierichting gepresenteerd.

In dit jaarboek wijken bij de studierichtingen in het hoger onderwijs de absolute aantallen en procentuele verdelingen bij alle jaren dikwijls af van die in de voorgaande edities. Dit is het gevolg van het maken van een betere aansluiting tussen de onderwijsrubrieken van de Standaard Onderwijsindeling (SOI) van het CBS en de International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco bij de revisie van de SOI in 2006. Op het laagste niveau, dat 190 opleidingsclusters omvat, is daardoor ongeveer een kwart van de studies in het hoger onderwijs aan een andere studierichting toebedeeld. Incidenteel zijn er ook wijzigingen doorgevoerd als gevolg van een verbeterd inzicht in de inhoud en richting van bepaalde studies en door een verbeterde toepassing van de ISCED op het hoger onderwijs in Nederland.

In dit hoofdstuk is het aantal ingeschrevenen en geslaagden gebaseerd op uitkomsten van het 'Project één cijfer Hoger Onderwijs'. In dit project werken het CBS, de Informatie Beheer Groep (IBG), de HBO-raad, de Vereniging van Universiteiten (VSNU), Cfi en het Ministerie van OCW samen om bij publicaties over het hoger onderwijs dezelfde bronbestanden te gebruiken en met uniforme definities en berekeningsmethoden tot een gecoördineerde telling te komen. De tabellen over de promoties en de theologische universiteiten en de Universiteit voor de Humanistiek zijn gebaseerd op CBS-enquêtes. De jaarcijfers over ingeschrevenen en eerstejaarsstudenten hebben uitsluitend betrekking op degenen die op de peildatum 1 oktober in een bepaald studiejaar in het bronbestand voorkwamen. Bij de cijfers over de geslaagden en studierendementen gaat het om een volumetelling. Bij de geslaagden wil dat zeggen dat in een bepaald studiejaar alle geslaagden zijn meegeteld, ongeacht de datum waarop ze het diploma in de loop van dat studiejaar hebben behaald. Bij de studierendementen houdt de volumetelling in dat in een bepaald jaar alle eerstejaarsstudenten zijn meegeteld, ongeacht de datum waarop zij in de loop van dat studiejaar voor het eerst stonden ingeschreven.

6. Publieke en private uitgaven aan onderwijs

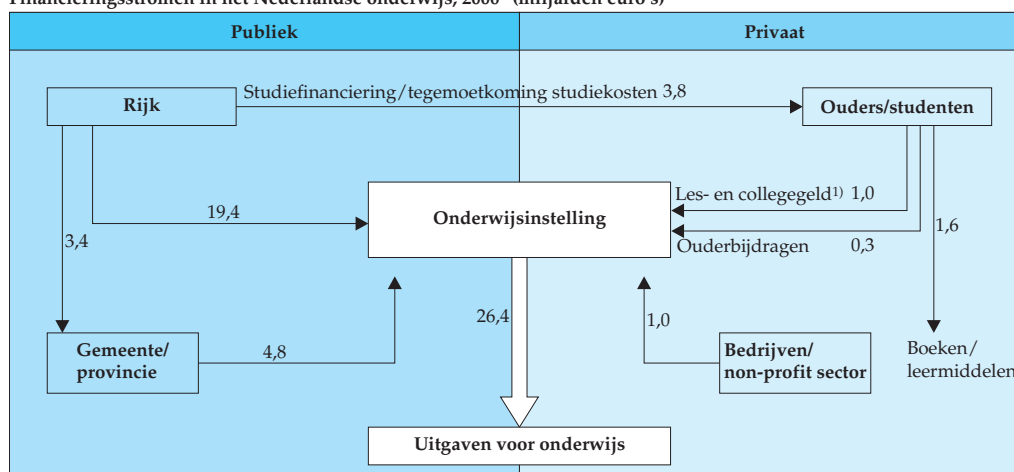
In 2006 hebben de publieke en private sector samen 29,9 miljard euro aan onderwijs uitgegeven. Daarvan ging 26,4 miljard euro naar onderwijsinstellingen. Het aandeel van de totale onderwijsuitgaven in het bruto binnenlands product is 5,6 procent gebleven. Per hoofd van de bevolking is 1 833 euro uitgegeven aan onderwijs.

6.1 Financieringsstromen en kerncijfers

Onderwijsinstellingen geven ruim 26 miljard euro uit

In 2006 besteedden de publieke en private sector samen 26,4 miljard euro aan de onderwijsinstellingen. Het Rijk was de belangrijkste financier binnen de publieke sector. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en andere ministeries, zoals het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), gaven in totaal 22,8 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen. Ruim 85 procent van dit geld stroomde rechtstreeks naar de instellingen, de rest kwam via de gemeenten bij de instellingen terecht. Naast de uitgaven aan onderwijsinstellingen, besteedde het Rijk 3,8 miljard euro aan scholieren en studenten in de vorm van studiefinanciering.

Schema 6.1
Financieringsstromen in het Nederlandse onderwijs, 2006* (miljarden euro's)

¹⁾ Ondanks dat lesgeld door het Rijk geïnd wordt, worden ze in dit overzicht als betalingen van ouders/studenten aan de onderwijsinstellingen beschouwd. Het Rijk dient hierin slechts als doorgeefluik.

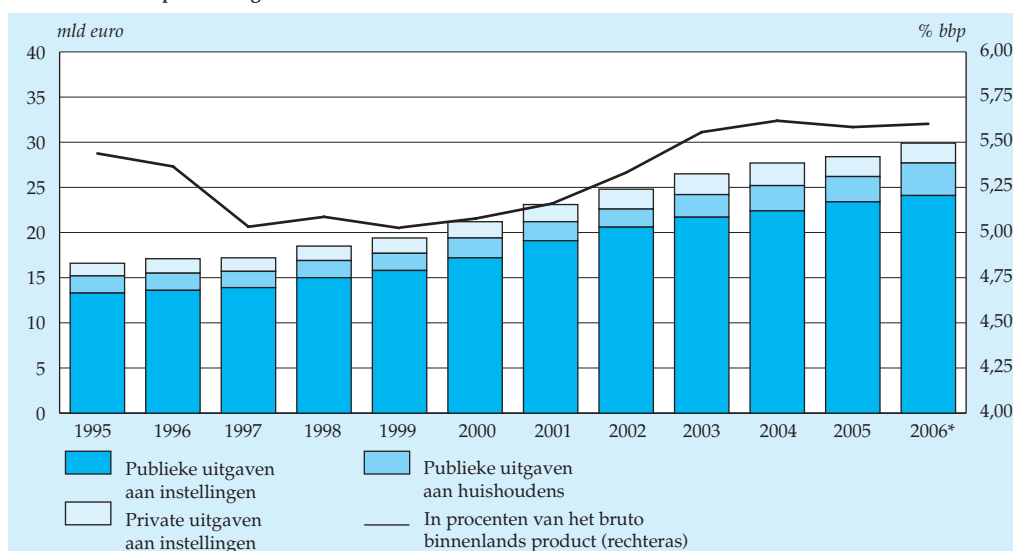
Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

De private sector heeft in 2006 aan onderwijsinstellingen 2,3 miljard euro besteed. Bedrijven (inclusief instellingen in de non-profit sector) gaven 1,0 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen. Twee derde van dit geld werd besteed aan contract-onderzoek dat op universiteiten plaatsvindt. Huishoudens betaalden 1,3 miljard euro aan onderwijsinstellingen. Daarnaast gaven ze nog 1,6 miljard euro uit aan boeken en andere leermiddelen.

Onderwijsuitgaven in bbp blijven stabiel

De onderwijsuitgaven zijn in 2006 ten opzichte van een jaar eerder met 5,3 procent toegenomen. In constante prijzen bedroeg de stijging 3,4 procent. De onderwijsuitgaven als percentage van het bruto binnenlands product (bbp) geven aan welk deel van ons nationaal inkomen aan onderwijs wordt besteed. Na een periode van stijging, zijn de onderwijsuitgaven als percentage van het bbp de afgelopen jaren gestabiliseerd en bedragen nu al enige jaren 5,6 procent. De stijging vanaf 2000 houdt onder meer verband met de inzet van meer middelen voor de verbetering van arbeidsvoorwaarden van leraren, het integreren van ICT in het basis- en voortgezet onderwijs en het realiseren van aantrekkelijker beroepsonderwijs (vmbo-mbo-hbo). Ook het afzwakken van de groei van het bbp na 2000 speelt een rol. De laatste jaren gaan de groei van de economie en die van de uitgaven voor onderwijs gelijk op. In 2006 werd per hoofd van de bevolking 1 833 euro uitgegeven, bijna 500 euro meer dan in 2000, een toename van 37 procent. In prijzen van 2000 was de groei echter maar 17 procent.

6.1.1 Publieke en private uitgaven

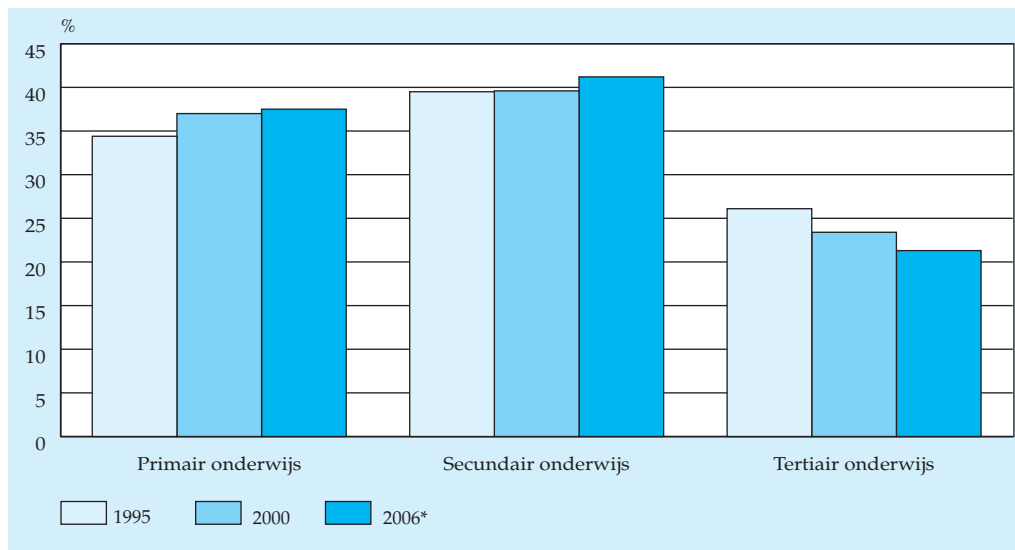
Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Stijging publieke uitgaven aan secundair onderwijs

In 2006 gaven Rijk, provincie en gemeenten samen 24,1 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen, een stijging van 3,3 procent ten opzichte van 2005. De laatste jaren zijn vooral de uitgaven aan het secundair onderwijs gestegen en dan met name de uitgaven voor het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (plus 11 procent). Dit hangt samen met de toename van het aantal leerlingen, maar er is ook extra geld beschikbaar gesteld door het Rijk voor de bestrijding en voorkoming van voortijdige schooluitval en voor praktijklokalen.

In 2006 ging 79 procent van de onderwijsuitgaven naar het primair en secundair onderwijs. De overheid besteedde aan instellingen in het primair en het secundair onderwijs respectievelijk 9,1 en 9,9 miljard euro. Het tertiair onderwijs ontving 5,1 miljard euro. Bijna twee derde van het geld voor het tertiair onderwijs ging naar het wetenschappelijk onderwijs. De afgelopen jaren hebben het primair en secundair onderwijs verhoudingsgewijs meer en de universiteiten minder geld gekregen. Dit is ook een trend in veel andere Europese landen (zie paragraaf 6.2).

6.1.2 Aandeel van onderwijssectoren in de totale publieke uitgaven aan onderwijsinstellingen

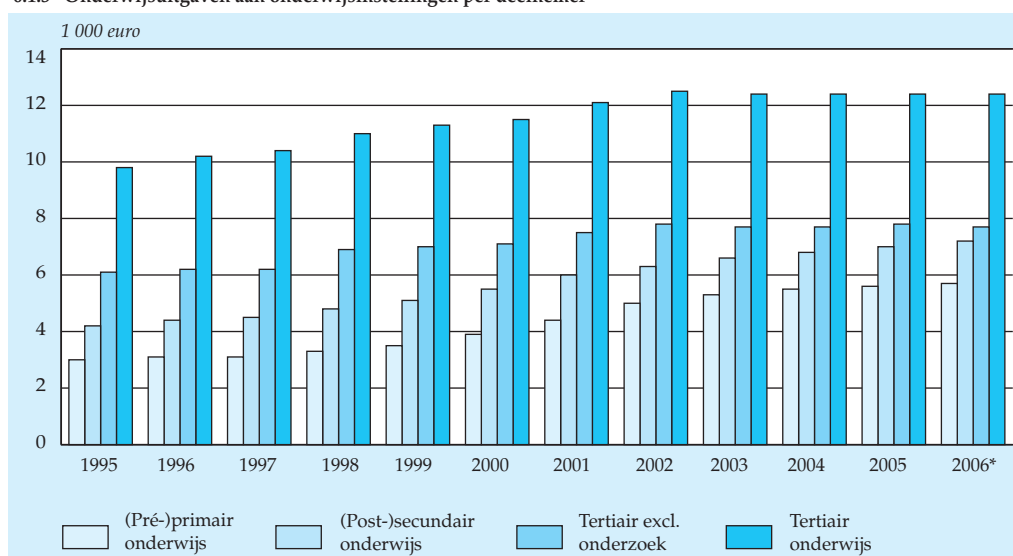
Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Daling uitgaven per student in het tertiair onderwijs

Gecorrigeerd voor inflatie zijn de uitgaven per leerling in het primair en secundair onderwijs in de periode 2002–2006 slechts licht gestegen, terwijl de uitgaven per student in het tertiair onderwijs juist verder zijn afgenomen. De uitgaven per student in het tertiaire onderwijs daalden in vier jaar tijd met 7,5 procent. Deze

afname wordt enerzijds veroorzaakt doordat het aantal studenten in het tertiair onderwijs groeit en anderzijds door een relatief lage groei van de rijksbijdrage. Wanneer het onderzoek op de universiteiten wordt meegenomen, zijn de uitgaven aan de onderwijsinstellingen per deelnemer in het tertiair onderwijs overigens veel hoger dan in het primair en secundair onderwijs. De onderzoeksuitgaven maken in het tertiair onderwijs namelijk bijna 40 procent van de totale uitgaven uit. Zonder de onderzoeksuitgaven zijn de verschillen tussen de onderwijssectoren veel kleiner. In 2006 werd er in het primair onderwijs 5 700 euro per deelnemer uitgegeven, in het secundair onderwijs 7 200 euro en in het tertiair onderwijs exclusief onderzoek 7 700 euro.

6.1.3 Onderwijsuitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

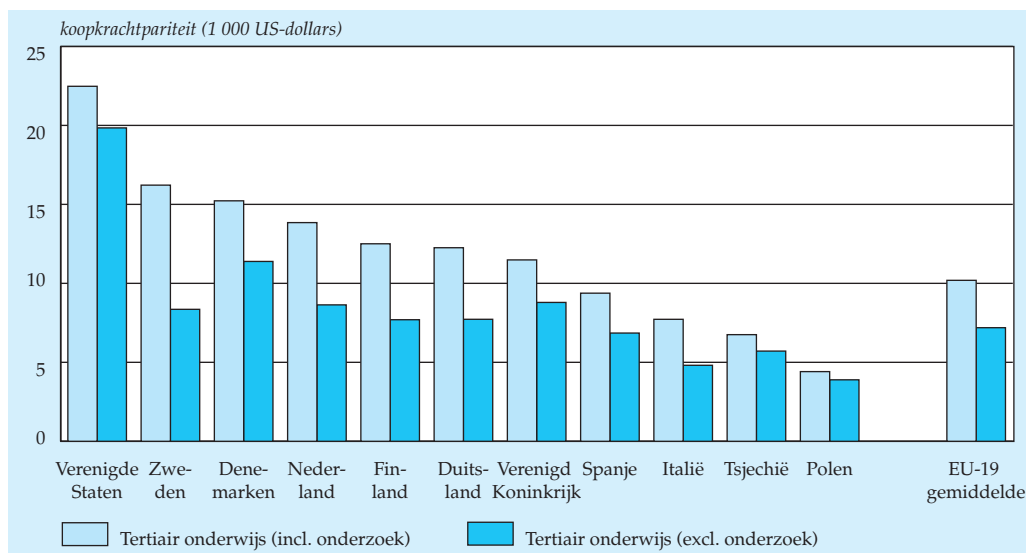
6.2 Internationale vergelijking

Uitgaven aan tertiair onderwijs boven EU-gemiddelde

De totale uitgaven aan tertiaire onderwijsinstellingen per student waren in Nederland in 2004 hoger dan het EU-gemiddelde. Nederland behoort samen met een aantal Scandinavische landen, Zwitserland en Oostenrijk tot de groep Europese landen met de hoogste uitgaven. Voor Nederland komt dit vooral doordat onderzoek hier in belangrijke mate op universiteiten plaatsvindt.

Opvallende uitschieter zijn de Verenigde Staten die veel hogere uitgaven hadden dan de EU-landen. Dit houdt onder andere verband met de inrichting van het

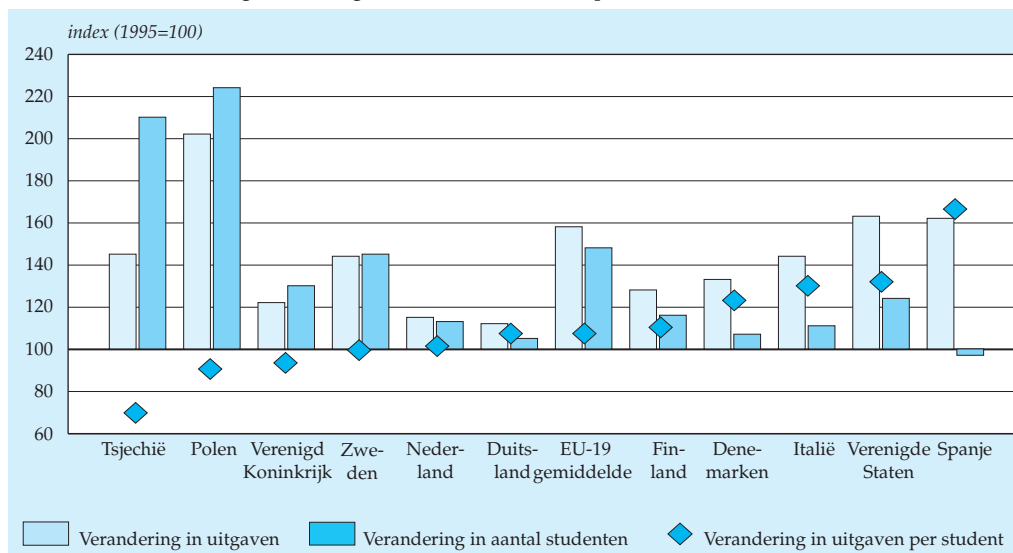
6.2.1 Internationale vergelijking uitgaven aan tertiaire onderwijsinstellingen per student, 2004

Bron: Education at a Glance - OESO 2007 (Tabel B1.1a blz 186).

onderwijssysteem aldaar (hoge collegegelden, duur campussysteem). In de Verenigde Staten is ook een heel andere verhouding te zien tussen de financieringsbronnen dan in de Europese landen. In de Verenigde Staten is tweederde van de uit-

6.2.2 Oorzaken verandering tertiaire uitgaven (inclusief onderzoek) per student, 1995 t.o.v. 2004

Bron: Education at a Glance - OESO 2007 (Tabel B1.5 blz 192)

gaven aan tertiair onderwijs afkomstig van private bronnen, zoals huishoudens en bedrijven. Huishoudens nemen daarbij iets meer dan de helft van de private financiering voor zich. In Europa is het juist de publieke sector (de overheid) die het grootste deel van de uitgaven voor haar rekening neemt.

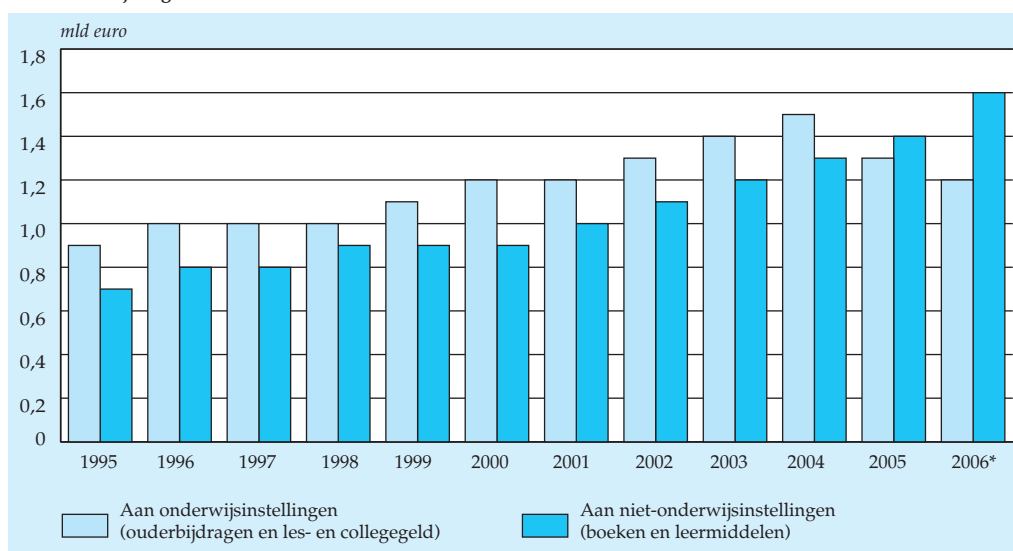
Zichtbaar wordt dat Nederland zich bevindt in een groep EU-landen (met onder andere het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Zweden) waarvan – in tegenstelling tot het relatief hoge uitgavenniveau – de stijging van de reële uitgaven beneden het EU-gemiddelde lag. De Nederlandse uitgaven per student zijn in 2004 bijna gelijk aan die in 1995. De meest recente CBS-gegevens voor 2005 en 2006 bevestigen het beeld van een relatief achterblijvende uitgavenontwikkeling.

6.3 Private uitgaven

Private uitgaven stijgen door hogere schoolkosten

In 2006 betaalde de private sector (huishoudens en bedrijven) 2,2 miljard euro aan de onderwijsinstellingen. Het aandeel van de private uitgaven in de totale uitgaven aan instellingen bedraagt daarmee ruim 8 procent. In 2006 hebben huishoudens 2,9 miljard euro besteed aan onderwijsdoeleinden. Bijna de helft van deze uitgaven ging rechtstreeks naar de onderwijsinstellingen in de vorm van de vrijwillige ouderbijdrage (0,3 miljard euro) of les- en collegegelden (1,0 miljard euro). Daarnaast gaven huishoudens 1,6 miljard euro uit aan boeken en andere leermiddelen. Dit is een relatief hoge stijging ten opzichte van het voorgaande jaar (in 2005 gaven de

6.3 Onderwijsuitgaven van huishoudens

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

huishoudens 1,4 miljard euro hieraan uit). Vooral in het speciaal en secundair onderwijs zijn de schoolkosten gestegen en dan met name de bijkomende kosten voor leermiddelen, waarvan de aanschaf door de onderwijsinstellingen verplicht wordt gesteld.

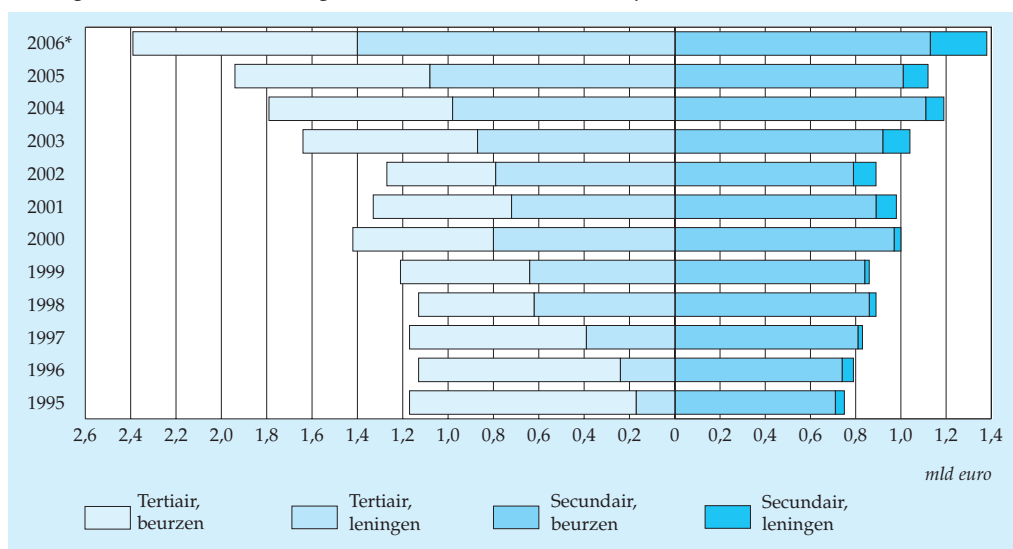
6.4 Studiefinanciering

Verdere toename aandeel leningen in de verstrekte studiefinanciering

Het Rijk gaf in 2006 bijna 3,8 miljard euro uit om studenten tegemoet te komen in de kosten van hun studie of opleiding. Dit is 716 miljoen euro meer dan in 2005. Belangrijke reden voor deze stijging is dat het Rijk in 2006 een deel van de OV-jaarkaart voor 2007 heeft vooruitbetaald aan de openbaar vervoerbedrijven (300 miljoen euro). Daarnaast is er een toenemend aantal studenten dat gebruik maakt van studiefinanciering. Zowel de verstrekking van de beurs als het gebruik van de leenfaciliteit (reguliere rentedragende lening) neemt toe, deze laatste vooral in het tertiair onderwijs.

Tussen 1995 en 2006 is een verschuiving opgetreden in de samenstelling van de studiefinanciering. In 1995 werd 11 procent verstrekt in de vorm van een lening, in 2006 was dat opgelopen naar 44 procent. Dit komt door de introductie van de prestatiebeurs in 1996. In de prestatiebeurs wordt de studiefinanciering in eerste instantie verstrekt als lening. Als een student voldoende studieresultaten behaalt, kan deze

6.4 Uitgaven voor studiefinanciering in het secundair en tertiair onderwijs

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

vervolgens worden omgezet in een gift. Hierdoor nam het aandeel van de leningen in het tertiair onderwijs toe van 15 procent in 1995 tot 58 procent in 2006.

In het secundair onderwijs is het aandeel van de leningen lange tijd laag gebleven, maar vanaf 2005 is ook in deze onderwijssector een stijging te zien. Dit komt doordat het prestatiebeursregime vanaf 1 augustus 2005 voor de nieuwe deelnemers van 18 jaar en ouder op niveau 3 en 4 van de beroepsopleidende leerweg (bol) van kracht is geworden. Verwacht wordt dat de toename van het aandeel van de leningen binnen de studiefinanciering voor het secundair onderwijs de komende jaren zal voortduren.

6.5 Toelichting

De gegevens over de publieke uitgaven zijn ontleend aan de rekeningen van het Rijk, de provincies, de gemeenten en samenwerkingsverbanden van gemeenten. Ze hebben betrekking op de in het verslagjaar uitgegeven en ontvangen bedragen. De uitkomsten over het jaar 2006 hebben nog een voorlopig karakter omdat sommige gegevensbronnen nog niet (volledig) beschikbaar waren.

De gegevens over de private uitgaven worden samengesteld uit meerdere bronnen. De private uitgaven door bedrijven aan instellingen in het primair of secundair onderwijs worden ontleend aan de gemeenterekeningen. Gegevens over de private uitgaven door huishoudens zijn ontleend aan verschillende schoolkostenonderzoeken. Het Ministerie van OCW laat sinds 1999 de hoogte van de schoolkosten periodiek onderzoeken.

De gepresenteerde cijfers zijn berekend volgens door de OESO gestandaardiseerde definities. De overheidsuitgaven aan onderwijs zijn verdeeld in de uitgaven aan instellingen en de uitgaven aan huishoudens. Onder de uitgaven aan onderwijsinstellingen vallen de kosten van de onderwijskundige diensten, de aanvullende niet-onderwijskundige diensten (vervoerskosten, studentenvoorzieningen e.d.) en de zogenaamde apparaatskosten. Deze laatste uitgaven hebben betrekking op het bewaken van de kwaliteit van het onderwijs, het voeren van beleid en administratie door ministeries en gemeenten, subsidies aan schoolbegeleidingsdiensten en dergelijke.

De uitgaven aan huishoudens omvatten de door de overheid verstrekte beurzen en leningen. Door middel van een verdeelmodel wordt berekend welk deel van de verstrekte beurzen door de huishoudens wordt gebruikt om betalingen te verrichten aan onderwijsinstellingen. Dit deel kan namelijk worden beschouwd als publieke subsidies die via de huishoudens naar instellingen vloeien. Met deze geldstroom wordt rekening gehouden wanneer de publieke en private uitgaven gesommeerd worden tot een totaal van de onderwijsuitgaven aan instellingen en huishoudens.

Om een internationale vergelijking van onderwijssystemen mogelijk te maken, worden de verschillende onderwijsprogramma's ingedeeld in een aantal categorieën volgens internationaal afgesproken regels. In dit hoofdstuk worden Nederlandse termen gebruikt voor de verschillende ISCED-categorieën (International Standard Classification of Education). Deze termen corresponderen als volgt met Nederlandse onderwijsprogramma's:

- primair onderwijs (ISCED 0+1): basisonderwijs, speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs;
- secundair onderwijs (ISCED 2,3+4): voortgezet speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs, voortgezet algemeen volwassenen onderwijs;
- tertiair onderwijs (ISCED 5+6): hoger beroepsonderwijs, wetenschappelijk onderwijs, onderwijs aan promovendi.

De studiefinanciering wordt verstrekt als beurs of als lening. Voor de bepaling wat moet worden toegerekend als leningen wordt hier de internationale OESO-definitie gebruikt. In deze definitie worden alle uitgaven die initieel als lening verstrekt worden meegenomen, ongeacht of ze later kwijtgescholden worden of omgezet worden in een beurs.

7. *Onderwijs en maatschappelijke omgeving*

7.1 *Bevolking naar opleidingsniveau en arbeidspositie*

De toename van het opleidingsniveau van de bevolking (15–64 jaar) komt vooral voor rekening van vrouwen. Meer vrouwen leren door, waarbij ze steeds vaker terecht komen in het hoger onderwijs. Hiermee hebben vrouwen hun onderwijsachterstand op mannen zo goed als ingelopen. Wel blijven de laagst opgeleide vrouwen ondervertegenwoordigd op de arbeidsmarkt.

Meer Nederlanders met hoger onderwijs

In de afgelopen tien jaar is het aandeel personen in de leeftijd 15–64 jaar met een diploma in het hoger onderwijs gestegen. Was dit aandeel in 1996 nog 20 procent, in 2006 had 25 procent van de bevolking een hbo- of wo-diploma. In dezelfde periode is het aandeel vmbo'ers, havo/vwo'ers en mbo'ers vrijwel gelijk gebleven. Het aandeel personen dat alléén het basisonderwijs heeft afgerond, is afgenomen van 14 procent in 1996 tot 9 procent in 2006.

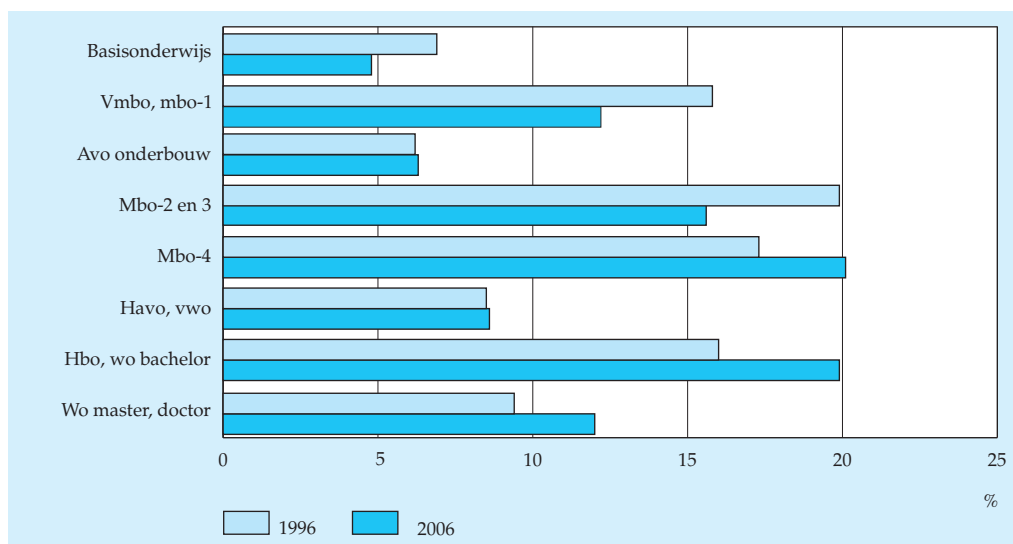
Vooraf opleidingsniveau van vrouwen toegenomen

De toename van het aandeel personen met hbo- of wo-diploma in de periode 1996–2006 komt vooral voor rekening van vrouwen. Voor vrouwen is het aandeel met een hbo- of wo-diploma met 8 procentpunten toegenomen tot 24 procent in 2006. Bij mannen slechts met 4 procentpunten tot 26 procent. Ook hebben minder vrouwen dan in het verleden uitsluitend basisonderwijs behaald of een diploma vmbo, avo onderbouw of mbo-1. In 1996 had nog 44 procent van de vrouwen basisonderwijs, vmbo, avo onderbouw of mbo-1 als hoogst behaalde opleidingsniveau. In 2006 was dit 34 procent. Bij de mannen is dit aandeel in dezelfde periode minder gedaald van 37 procent naar 32 procent. Vrouwen leren vaker door dan in het verleden, waarbij ze steeds vaker een opleiding in het hoger onderwijs succesvol afronden. Hiermee hebben ze hun onderwijsachterstand op mannen zo goed als ingelopen.

Hoogst opgeleiden in de leeftijd 25–34 jaar

Personen in de leeftijd 25–34 jaar zijn gemiddeld genomen het hoogst opgeleid. In 2006 had 34 procent van hen een diploma in het hoger onderwijs behaald. Bij de andere leeftijdsgroepen varieert dit aandeel van 29 procent bij 35–44 jarigen tot 7 procent bij 15–24 jarigen. Voor de laatste groep geldt echter dat het merendeel van hen nog niet is uitgeleerd.

7.1 Opleidingsniveau werkzame beroepsbevolking 1996 en 2006

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Laag opgeleide vrouwen ondervertegenwoordigd in werkzame beroepsbevolking

Het opleidingsniveau van de werkzame beroepsbevolking in de leeftijd 15–64 jaar ligt gemiddeld hoger dan dat van de totale beroepsbevolking. In 2006 had 32 procent van de werkzame bevolking een diploma in het hoger onderwijs behaald. In 1996 was dit nog 25 procent. Werkzame vrouwen zijn doorgaans hoger opgeleid dan werkzame mannen. Dit komt omdat maar weinig laagopgeleide vrouwen kiezen voor werk. Dit was zowel in 1996 als in 2006 het geval. Hierdoor blijven laag opgeleide vrouwen ondervertegenwoordigd bij de werkzame beroepsbevolking. Het komt tegenwoordig nog maar weinig voor dat werkzame personen alléén het basisonderwijs hebben afgerond. In 1996 gold dit voor 7 procent en in 2006 voor 5 procent van de werkzame personen.

Toelichting

De gegevens in deze paragraaf zijn ontleend aan de Enquête beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De EBB wordt sinds 1987 gehouden onder mensen die in Nederland wonen met uitzondering van de personen in institutionele huishoudens (zoals tehuizen, internaten, revalidatiecentra en gevangenissen). Deze enquête wordt bij een steekproef van 1 procent van de bevolking uitgevoerd. De EBB bevat arbeidsmarktenmerken en demografische kenmerken. De demografische kenmerken, zoals geslacht, geboortedatum, burgerlijke staat, land van herkomst en positie in het huishouden, hebben betrekking op alle leden van het huishouden. De vragen naar de positie op de arbeidsmarkt worden alleen gesteld aan personen van 15 jaar of ouder. Zij hebben onder andere betrekking op het al dan niet werkzaam zijn, de

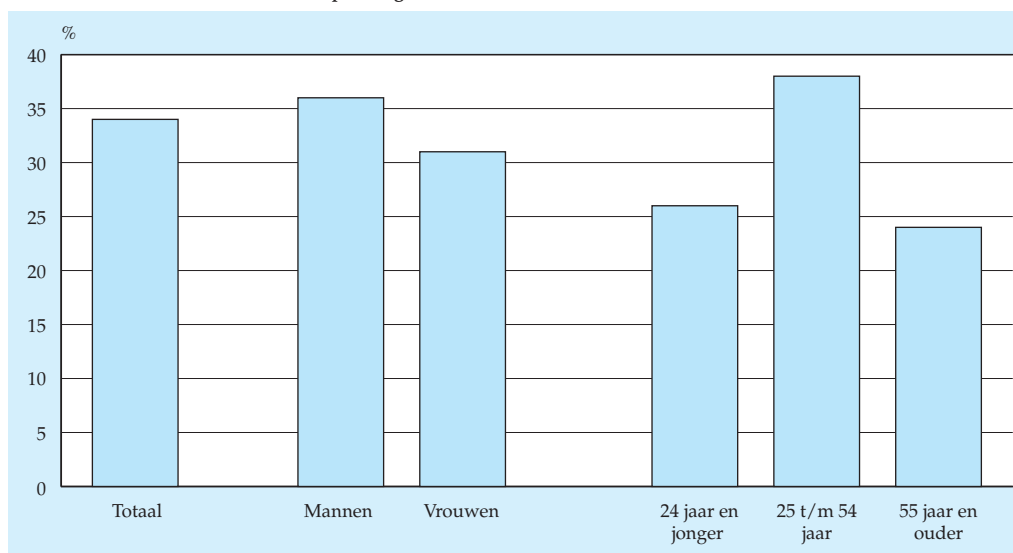
positie in de werkring, het bedrijf waar men werkt, het zoeken naar werk, de gevolgde opleiding en het ingeschreven zijn bij een Centrum voor Werk en Inkomen (CWI).

De uitkomsten van de EBB zijn gebaseerd op een steekproefonderzoek. De uitkomsten hebben daardoor een onnauwkeurigheidsmarge.

7.2 Werknemers op cursus

In 2005 werden bij zeven van de tien particuliere bedrijven met tien en meer werknemers bedrijfsopleidingen¹⁾ gegeven. Ruim een derde van de werknemers in deze bedrijven volgde een bedrijfsopleiding in de vorm van een cursus of opleiding²⁾. De meeste arbeidstijd is besteed aan cursussen voor techniek en voor boekhouding. Particuliere opleidingsinstituten verzorgden bijna de helft van de externe cursussen. Vier op de tien bedrijven had personeel met een leerbaan³⁾.

7.2.1 Werknemers met een cursus of opleiding, 2005

Bron: CBS (Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2005).

Mannen iets vaker op cursus dan vrouwen

In 2005 nam één op de drie werknemers van particuliere bedrijven met tien werknemers of meer, deel aan een cursus of opleiding. Van de mannen nam 36 procent deel aan zo'n soort bedrijfsopleiding. Dat is meer dan bij de vrouwen. Van hen volgde 31 procent in 2005 een cursus of opleiding.

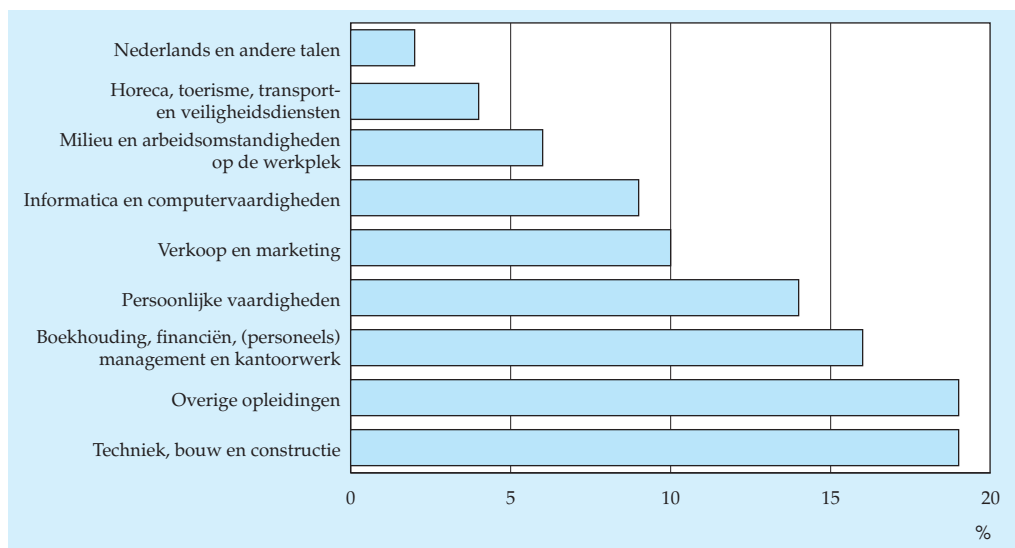
Jongere en oudere werknemers gaan iets minder vaak op cursus dan hun collega's van middelbare leeftijd. Van de werknemers tot 25 jaar volgde 26 procent in 2005 een cursus of opleiding. Bij de 55-plussers lag dit aandeel op 24 procent. Van de werknemers van 25 tot en met 54 jaar ging daarentegen 38 procent op cursus.

Veel cursustijd voor techniek en voor boekhouding

In totaal zijn in 2005 bijna 47 miljoen arbeidsuren oftewel ongeveer 24 duizend arbeidsjaren besteed aan cursussen of opleidingen. Per cursist was dat ongeveer 36 uur. Naast de categorie overige cursussen of opleidingen zijn de meeste arbeidsuren besteed aan cursussen op het gebied van techniek, boekhouding en persoonlijke vaardigheden. Informaticaopleidingen kwamen op de zesde plaats. Aan talen is slechts 2 procent van de tijd besteed.

7.2.2. Arbeidsuren cursussen of opleidingen naar type opleiding, 2005

Bron: CBS (Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2005).

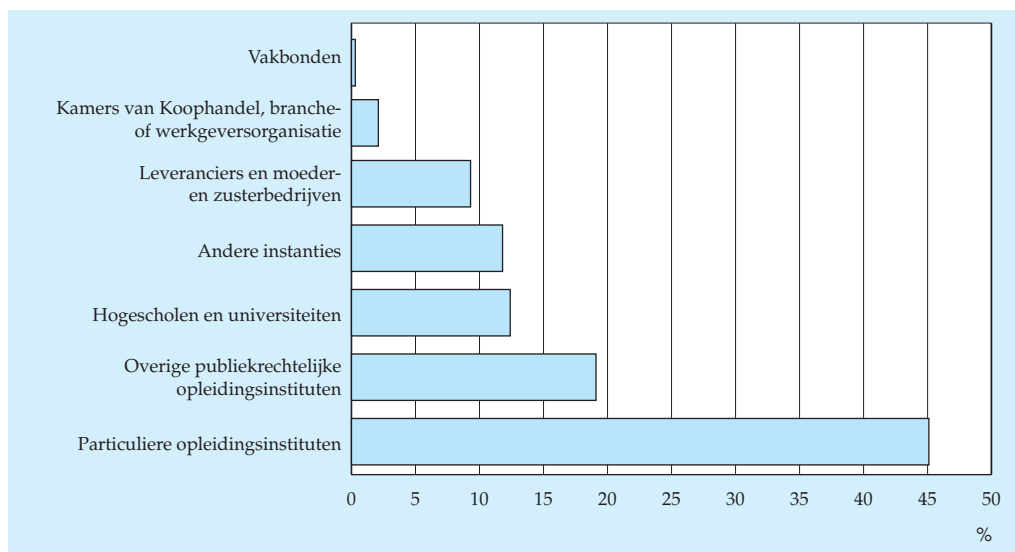
Welk type opleiding de werknemers volgen is sterk afhankelijk van de branche waarin ze werken. In de industrie is een derde van de voor cursussen of opleidingen gebruikte arbeidstijd besteed aan techniek. Bij de bouwnijverheid is zelfs de helft van de studietijd gebruikt voor techniekcursussen. In de horeca ging ruim de helft van de studietijd op aan horecacursussen. In bedrijven met handelsactiviteiten werden vaak cursussen over verkoop en marketing gevolgd, terwijl bij financiële instellingen 62 procent van de studietijd opging aan cursussen voor boekhouding, financiën, (personeels)management en dergelijke.

Externe cursussen vaak verzorgd door particuliere instituten

Cursussen of opleidingen kunnen door het bedrijf zelf ontworpen en georganiseerd worden. Er is dan sprake van een interne cursus. Ze kunnen ook door derden verzorgd worden, dan is het een externe cursus of opleiding. In 2005 zijn bijna 47 miljoen arbeidsuren besteed aan cursussen of opleidingen, waarvan ruim 27 mil-

joen uren extern verzorgd is. Particuliere opleidingsinstellingen hadden met 45 procent veruit het grootste aandeel in de bestede arbeidsuren aan externe cursussen. De publiekrechtelijke opleidingsinstellingen, zoals de Regionale Opleidingscentra, namen bijna 20 procent van de externe opleidingsuren voor hun rekening. Hogescholen en universiteiten hadden een aandeel van 12 procent. Leveranciers van machines, apparatuur, software en dergelijke en moeder- of zusterbedrijven verzorgden 9 procent van de uren voor externe cursussen.

7.2.3 Opleidingsinstellingen van externe cursussen of opleidingen, 2005

Bron: CBS (Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2005).

Veel meer mannen met een leerbaan

Bijna vier op de tien bedrijven had in 2005 leerbanen. Het zijn vooral mannen, zij namen 70 procent van de leerbanen voor hun rekening. Dit varieert echter aanzienlijk per bedrijfsactiviteit. In de bouw, waar weinig vrouwen werken, waren er bijna alleen maar mannen met een leerbaan. Alleen bij bedrijven in de cultuur en overige dienstverlening waren er meer vrouwen dan mannen met een leerbaan. Hier werd 53 procent van de leerbanen bezet door vrouwen.

Grootste deel van de uitgaven naar opleidingsinstellingen

In 2005 is door de bedrijven ruim 1,7 miljard euro uitgegeven aan cursussen of opleidingen. Dit is 450 euro per werknemer. Meer dan driekwart van de uitgaven ging naar opleidingsinstellingen en vergoedingen van studiekosten. De kosten van intern opleidingspersoneel voor begeleiding en dergelijke, bedroegen 222 miljoen euro. Verder is 86 miljoen euro betaald aan reis- en verblijfkosten. Het gebruik van

gebouwen, ruimtes, uitrusting en materialen kostte 96 miljoen euro. Dit is 6 procent van de totale uitgaven voor cursussen of opleidingen.

Staat 7.2.1
Uitgaven aan cursussen of opleidingen, 2005

	Totaal	
	<i>mln euro</i>	%
Uitgaven aan cursussen of opleidingen	1 738	100
Uitgaven aan opleidingsinstellingen en vergoeding studiekosten	1 334	77
Uitgaven aan intern opleidingspersoneel	222	13
Materiële uitgaven (gebouwen, ruimtes, uitrustingen en materialen)	96	6
Vergoedingen reis- en verblijfskosten	86	5

Bron: CBS (Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2005).

Onderzoek bedrijfsopleiding

De gegevens in deze bijdrage zijn afkomstig uit het onderzoek Bedrijfsopleidingen 2005. Via een enquête bij bedrijven is er gevraagd naar de deelname van werknemers aan bedrijfsopleidingen, de kosten hiervan en het opleidingsbeleid van bedrijven. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Europese Unie (EU) en sluit aan bij de doelstellingen van de Europese Top in Lissabon maart 2000. Bedrijfsopleidingen zijn een belangrijk thema in de strategie voor levenlang leren.

Het onderzoek is gehouden onder een steekproef van bedrijven met 10 of meer werknemers in de particuliere sector. De landbouw en visserij, het openbaar bestuur, overheidsdiensten, sociale verzekeringsinstellingen alsmede het onderwijs en de gezondheids- en welzijnszorg bleven buiten beschouwing.

Er is onderscheid gemaakt naar verschillende vormen van bedrijfsopleidingen zoals cursussen of opleidingen, opleidingen op de werkplek, job rotation/ functieroulatie, deelname aan kwaliteitscirkels/georganiseerde groepsdiscussies, zelfstudie en conferenties, workshops of lezingen. Voor de categorie cursussen of opleidingen zijn vragen gesteld naar aantal en samenstelling van de deelnemers, type opleiding, opleidingsorganisaties, bestede arbeidsuren en kosten. De gegevens uit deze bijdrage hebben met name betrekking op de bedrijfsopleidingen in de vorm van cursussen of opleidingen.

Noten in de tekst

- 1) Er is sprake van een bedrijfsopleiding als de opleiding georganiseerd wordt om nieuwe kennis of vaardigheden te ontwikkelen of bestaande kennis of vaardigheden te verbeteren. De opleiding dient geheel of gedeeltelijk door het bedrijf financieel dan wel door het beschikbaar stellen van werktijd ondersteund te worden. Daarnaast dient de opleiding op voorhand gepland te zijn.
- 2) Bij cursussen of opleidingen gaat het om opleidingsactiviteiten die worden gegeven aan een aantal deelnemers/cursisten tegelijk. Verder worden deze vrijwel altijd gegeven buiten de eigen werkplek, zoals in een trainingscentrum of klaslokaal en kennen een hoge mate van organisatie door de trainer of het opleidingscentrum.
- 3) Een leerbaan is een baan met een opleidingsdoel. Het hoofddoel is kennis op te doen waarmee een officieel erkend diploma of een kwalificatie wordt behaald. De leeractiviteit is op zijn minst gedeeltelijk praktijkgericht. De opleiding wordt geheel of gedeeltelijk gefinancierd door het bedrijf waarbij de leerlingen vaak een speciaal 'leer-werkcontract' hebben.

7.3 Voortijdig schoolverlaters en hun baanbezit na schooluitval

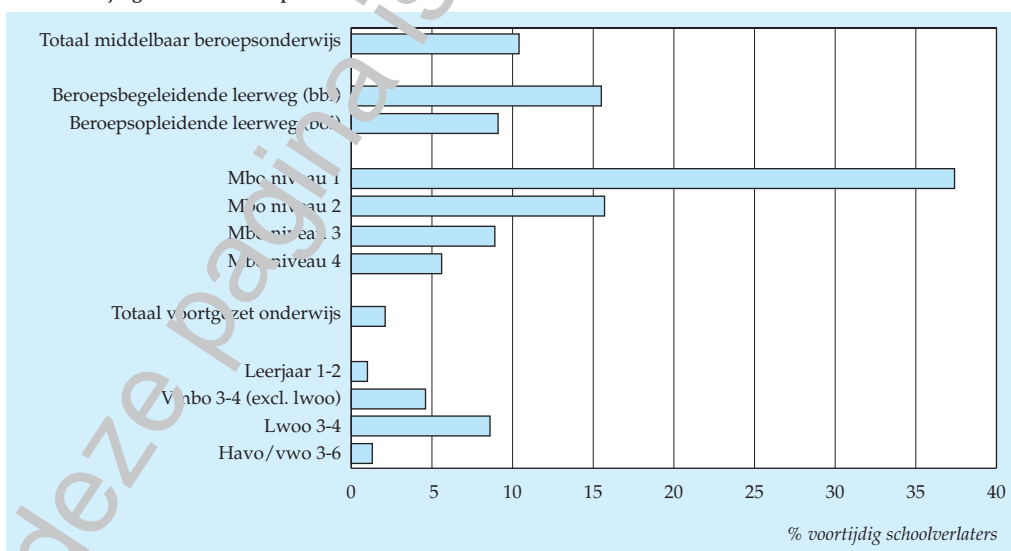
In het schooljaar 2004/'05 zaten 1,2 miljoen jongeren in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Een jaar later had ongeveer een op de twintig het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Wanneer jongeren zonder startkwalificatie van school gaan, wordt verwacht dat ze problemen krijgen op de arbeidsmarkt. Na het verlaten van de school bleef de helft van de voortijdig schoolverlaters een betaalde baan te hebben. Voortijdig schoolverlaters vanuit het mbo hadden vaker betaald werk dan leerlingen die uitstromden uit het voortgezet onderwijs. Een op de vier voortijdig schoolverlaters met betaald werk verdiende minder dan de helft van het minimumjeugdloon.

Vier procent verlaat het onderwijs zonder startkwalificatie

Van de leerlingen in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs in 2004/'05 (jonger dan 23 jaar en behorende tot de Nederlandse bevolking; zie kader) verliet ruim 4 procent het onderwijs zonder startkwalificatie. Dit zijn ruim 53 duizend jongeren. De meeste uitval vond plaats vanuit het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), namelijk 10 procent van alle leerlingen. In het voortgezet onderwijs betrof het aantal voortijdig schoolverlaters 2 procent van het totaal aantal leerlingen.

Binnen het mbo geldt: hoe hoger het niveau, hoe lager het percentage voortijdig schoolverlaters. Van de leerlingen op het eerste mbo-niveau had 37 procent een jaar later het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Op niveau twee was dat

7.3.1 Voortijdig schoolverlaters per schoolsoort (2004-'05)

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

16 procent en op de niveaus drie en vier respectievelijk 9 en 6 procent. Bovendien was er meer voortijdige schooluitval vanuit de beroepsbegeleidende leerweg (bbl: 16 procent) dan vanuit de beroepsopleidende leerweg (bol: 9 procent).

In het voortgezet onderwijs vallen vooral vmbo'ers uit

Met 5 procent vond binnen het voortgezet onderwijs de meeste uitval plaats vanuit de laatste twee leerjaren van het vmbo. Leerlingen met een indicatie voor leerweg-ondersteunend onderwijs (lwoo) binnen het vmbo vielen bijna twee keer zo vaak uit als vmbo-leerlingen zonder deze extra ondersteuning. Leerlingen die vertraging hadden opgelopen in hun schoolloopbaan vielen naar verhouding ook vaak uit. Wanneer leerlingen één jaar of meer achterop zijn geraakt, hebben zij een vijf keer zo grote kans om voortijdig het onderwijs te verlaten dan leerlingen die nooit zijn blijven zitten. Ook als het examenjaar zonder diploma wordt afgesloten, verlaten relatief veel leerlingen voortijdig het onderwijs. Het is echter niet bekend hoeveel van deze leerlingen in het particulier onderwijs alsnog een diploma proberen te behalen. Hoewel een vmbo-diploma nog geen startkwalificatie geeft, stroomde toch ruim 7 procent van de vmbo-geslaagden uit het onderwijs.

Vaker uitval onder niet-westers allochtone leerlingen

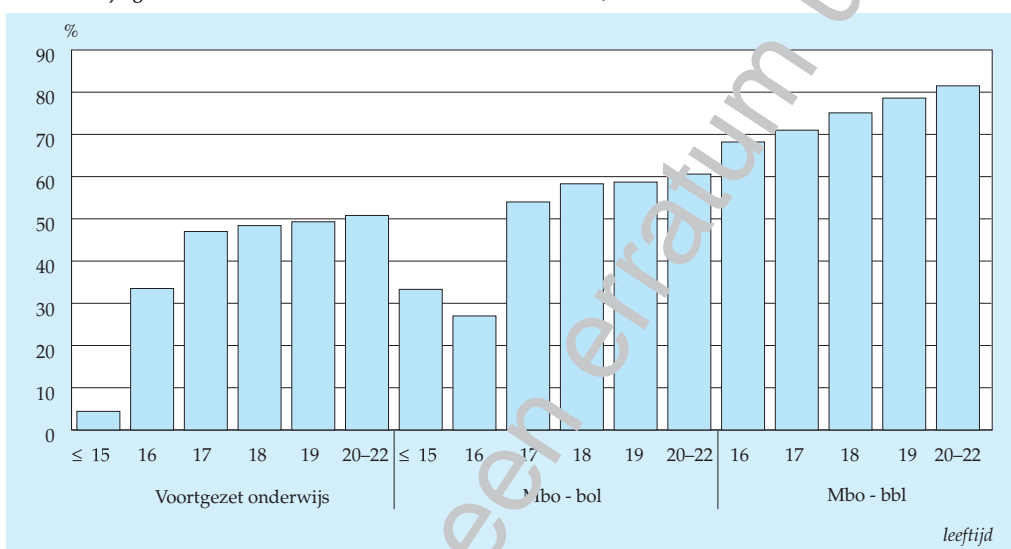
Het aandeel voortijdig schoolverlaters onder niet-westerse allochtonen was met 7 procent hoger dan onder autochtonen (4 procent). Binnen het voortgezet onderwijs was het de eerste generatie die vaker uitviel dan de tweede generatie, en dan met name diegenen die korter dan vijf jaar in ons land woonden. Jongens bleken gemiddeld iets vaker voortijdig het onderwijs te verlaten dan meisjes. Dit verschil was vooral zichtbaar binnen de beroepsopleidende leerweg (bol) van het mbo, 11 procent van de jongens tegenover 8 procent van de meisjes. Binnen de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) van het mbo vielen daarentegen de meisjes iets vaker uit. Tevens geldt dat oudere leerlingen vaker voortijdig uitvallen dan jongere leerlingen. Dit komt uiteraard ook doordat voortijdig schoolverlaten voornamelijk plaatsvindt vanuit de hogere leerjaren van het voortgezet onderwijs en vanuit het mbo en doordat voortijdig schoolverlaters vaker vertraging hebben opgelopen in hun schoolloopbaan.

Helpt voortijdig schoolverlaters heeft na schooluitval een baan

Een startkwalificatie wordt noodzakelijk geacht om een volwaardige plaats op de arbeidsmarkt te veroveren. Van de jongeren die gedurende het schooljaar 2004/'05 zonder startkwalificatie van school zijn gegaan, had in september 2005 – dat wil zeggen ná het schooljaar waarin de leerlingen uitstroomden – 55 procent een betaalde baan. Leerlingen die uitvielen vanuit de beroepsbegeleidende leerweg van het mbo hadden vaker betaald werk (bbl: 78 procent) dan leerlingen vanuit de beroepsopleidende leerweg (bol: 58 procent) en het voortgezet onderwijs (35 procent). Ook oudere voortijdige schoolverlaters hadden vaker een betaalde baan na het verlaten van de school.

Jongens hadden na het voortijdig schoolverlaten iets vaker betaald werk dan meisjes, maar dit verschil is minimaal. Wanneer onderscheid wordt gemaakt naar herkomstgroepering, blijkt dat autochtone voortijdig schoolverlaters vaker betaald werk hebben (62 procent) dan allochtone (40 procent), waarbij allochtonen met een niet-westerse achtergrond het minst vaak werk hebben (38 procent).

7.3.2 Voortijdig schoolverlaters met een betaalde baan na schooluitval, 2005*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

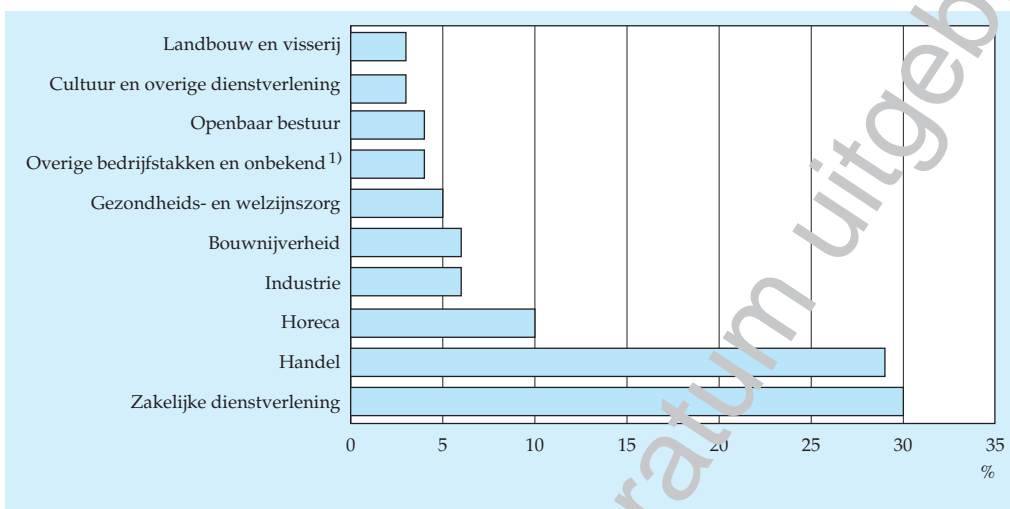
Vooraf banen in handel en zakelijke dienstverlening

Voortijdig schoolverlaters die na schooluitval een betaalde baan hadden, waren voornamelijk werkzaam in de handel (29 procent) en de zakelijke dienstverlening (30 procent), en in iets mindere mate in de horeca (10 procent). Dit geldt voor zowel autochtone als allochtone voortijdig schoolverlaters. Jongere voortijdig schoolverlaters werkten relatief vaker in de horeca. Voortijdig schoolverlaters vanuit de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) waren vaker werkzaam in de industrie en de bouwsector dan in de horeca. Het waren voornamelijk de jongens die in deze sectoren werkzaam waren. De meisjes werkten na de horeca het meest in de gezondheids- en welzijnszorg.

Inkomsten uit werk bij een op de vier minder dan de helft van het minimumloon

Ruim een derde van de voortijdig schoolverlaters met betaald werk verdiende in september 2005, na het verlaten van de school, meer dan 1,2 keer het minimumloon dat geldt voor zijn of haar leeftijd¹⁾. Daarentegen verdiende een kwart minder dan

7.3.3 Banen van voortijdig schoolverlaters na schooluitval, verdeling naar bedrijfstak, 2005*

¹⁾ Bedrijfstakken met een aandeel van minder dan 3 procent en bedrijfstak onbekend.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

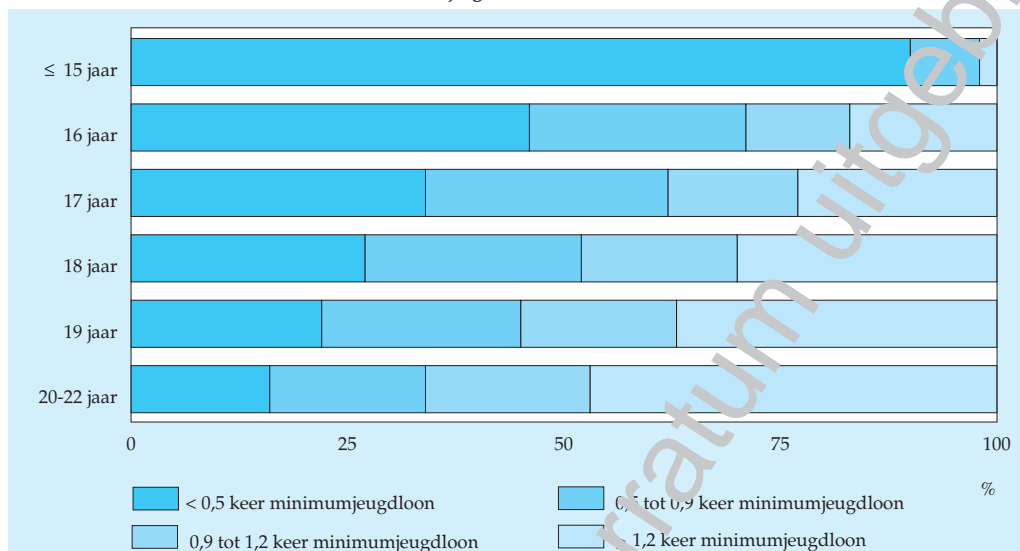
de helft van het minimumjeugdloon. Dit zou kunnen komen doordat zij minder uren werken. Voortijdig schoolverlaters vanuit het voortgezet onderwijs hadden veelal een lager maandloon dan de uitvallers vanuit het mbo. Bij het voortgezet onderwijs verdiende 42 procent minder dan de helft van het minimumjeugdloon. Bij de beroepsopleidende leerweg (bol) van het mbo lag dat aandeel op 28 procent en bij de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) van het mbo op 9 procent.

Het minimumloon lag in 2005 tussen 379 euro bruto per maand voor 15-jarigen tot 1 075 euro voor 22-jarigen. Hoewel rekening is gehouden met het minimumjeugdloon per leeftijdscategorie, blijkt dat jongere voortijdige schoolverlaters over het algemeen minder verdienen dan oudere. Autochtone voortijdig schoolverlaters met betaald werk verdienen over het algemeen meer dan allochtone. Ook was er een verschil in inkomsten tussen jongens en meisjes. Jongens verdienen veel vaker dan meisjes meer dan 1,2 keer het minimumjeugdloon (42 procent tegenover 23 procent).

Over het algemeen hebben voortijdig schoolverlaters met betaald werk inkomsten uit één baan. Slechts 7 procent van de voortijdig schoolverlaters met betaald werk combineert meerdere banen voor zijn inkomsten. Dit zijn voornamelijk voortijdig schoolverlaters vanuit de beroepsopleidende leerweg (bol) van het mbo (9 procent). Ook oudere leerlingen en leerlingen van niet-westers allochtone afkomst combineren vaker twee of meer banen, maar dit aandeel komt niet boven de 10 procent.

7.3.4 Inkomsten uit baan na schooluitval van voortijdig schoolverlaters, 2005*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Voortijdig schoolverlaters

Voortijdig schoolverlaters worden gedefinieerd als leerlingen die het (bekostigd) onderwijs verlaten zonder een startkwalificatie. Een leerling heeft een startkwalificatie met ten minste een afgeronde havo- of vwo-opleiding of een basisberoepsopleiding (mbo niveau 2).

De gegevens in deze paragraaf zijn gebaseerd op de directe door- en uitstroom uit het door de overheid bekostigde onderwijs tussen 1 oktober 2004 en 1 oktober 2005, ofwel de uitstroom gedurende het schooljaar 2004/'05. Dit wordt ook de jaarlijkse nieuwe aanwas voortijdig schoolverlaters genoemd. Leerlingen die in een eerder schooljaar zonder startkwalificatie uitstroomden worden niet meegeteld. Bovendien worden leerlingen die later toch nog hun schoolloopbaan vervolgen niet wél als voortijdig schoolverlater geteld.

De cijfers hebben betrekking op de leerlingen uit het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs die ultimo september 2005 jonger waren dan 23 jaar en die op beide peilmomenten – ultimo september 2004 en ultimo september 2005 – tot de Nederlandse bevolking behoorden (ingeschreven in de Gemeentelijke Basisadministratie, GBA). Het totaal aantal leerlingen in deze onderzoekspopulatie wijkt daarmee af van het totaal aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs in 2004/'05. De cijfers beogen dan ook niet het totaal aantal voortijdig schoolverlaters in Nederland weer te geven.

Het voortgezet onderwijs wordt weergegeven exclusief het praktijkonderwijs en de vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra. Het middelbaar beroepsonderwijs is exclusief leerlingen die alleen ingeschreven stonden voor het doen van een examen (extraneï). Het onderwijsnummerbestand van het middelbaar beroepsonderwijs van 2004/'05 was nog niet volledig en betreft ongeveer 91 procent van het totaal aantal ingeschrevenen.

De achtergrondgegevens hebben betrekking op de situatie vóór het schoolverlaten, namelijk ultimo september 2004 (met uitzondering van de leeftijd, die over de situatie ultimo september 2005 gaat). De gegevens over baanbezit ná het schoolverlaten betreffen ultimo september 2005. Opgemerkt dient te worden dat deze baangegevens gebaseerd zijn op voorlopige cijfers.

Noot in de tekst

- 1) Het betreft het brutomaandloon dat hoort bij het aantal uren dat de voortijdig schoolverlater heeft gewerkt in de maand september. Dit is gerelateerd aan het minimumjeugdloon behorende bij de leeftijd van de leerling. De genoemde minimumloonbedragen gaan uit van een voltijdbaan.

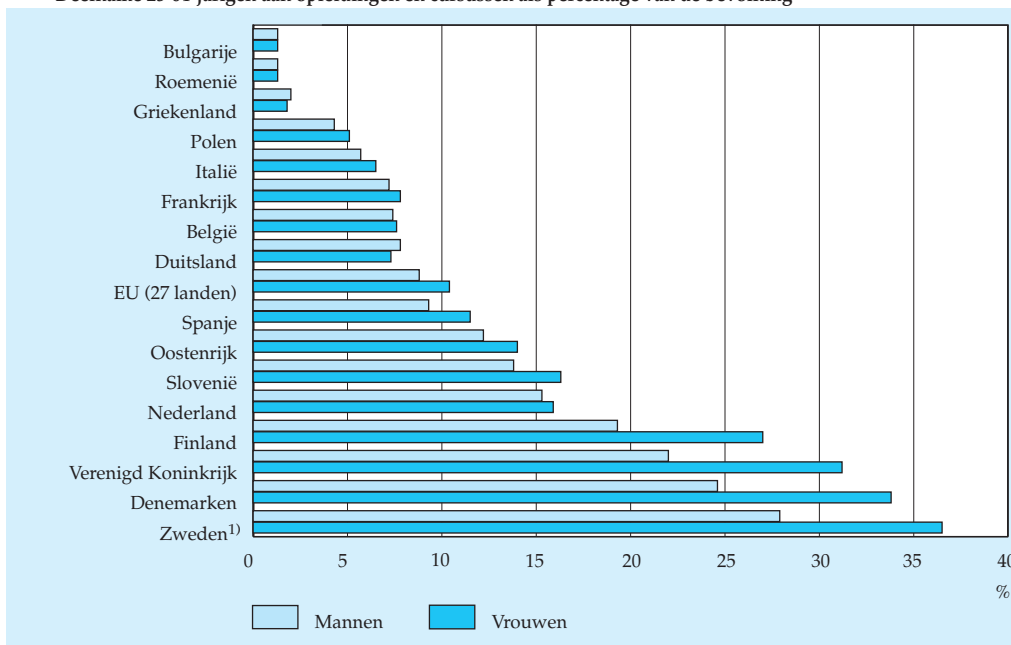
7.4 Een levenlang leren: post-initieel onderwijs

Het (blijven) leren van volwassenen wordt steeds meer als vanzelfsprekend gezien. In een maatschappij die constant in beweging is en waar technologieën elkaar in snel tempo opvolgen, is het van groot belang dat de mensen zich blijven bijscholen; zowel ten behoeve van het werk, als voor particuliere doeleinden. Deze paragraaf beschrijft het leren van mensen nadat ze hun initiële opleiding hebben afgerond.

Life-long learning: Nederland behoort in Europa tot de subtop

Tijdens de Europese Raad van Lissabon in maart 2000 is vastgesteld dat de EU er naar zal streven om de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie van de wereld te worden. Dit is nodig door enerzijds de mondialisering van de economie en anderzijds de opkomst en toenemende betekenis van de informatie- en communicatietechnologieën (ICT) in de beroeps- en in de privé-sfeer. Om de verdere ontwikkeling van de kenniseconomie te bevorderen zijn een aantal streefcijfers vastgesteld, de zogenaamde Lissabondoelstellingen. Eén van deze doelstellingen is dat in 2010 in heel Europa 12,5 procent van de bevolking van 25 tot 65 jaar deelneemt aan enige vorm van opleiding of cursus; zowel werkgerelateerde als vrijetijdscursussen. De

7.4.1 Life-long learning in de EU, mannen en vrouwen, 2006
Deelname 25-64-jarigen aan opleidingen en cursussen als percentage van de bevolking

¹⁾ Zweden 2005.

Bron: Eurostat.

Nederlandse regering heeft zichzelf een ambitieuzer doel gesteld en streeft naar een deelnamepercentage van 20 procent in 2010.

Nederland voldoet al jaren ruim aan de Lissabonnorm voor levenlang leren van 12,5 procent, maar de Nederlandse norm voor 2010 was in 2006 nog niet gehaald. Van de Nederlandse bevolking van 25 tot 65 jaar volgde dat jaar 15,6 procent een opleiding of cursus. Dat was iets lager dan de percentages voor de jaren ervoor, 16,4 procent in 2003 en 2004 en 15,9 procent in 2005.

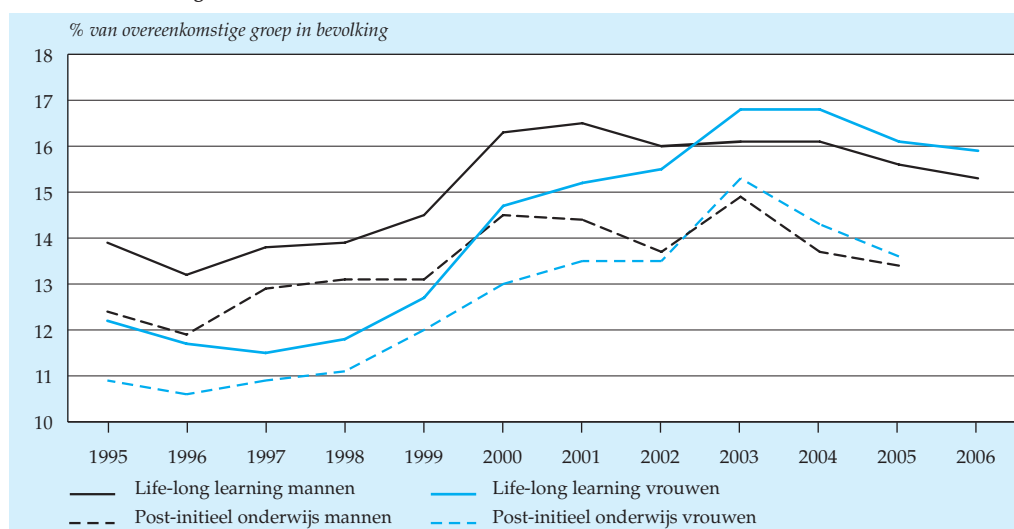
Europese landen die hoog scoren op de indicator zijn de Scandinavische landen, het Verenigd Koninkrijk en de niet-EU-landen Zwitserland en IJsland. Nederland behoort samen met Oostenrijk en Slovenië tot de subtop. Andere landen in onze regio, zoals Duitsland, België en Frankrijk hadden voor 2006 een deelnamepercentage van 7,5 procent. Net als voor Nederland lijkt de deelnamecurve vanaf 2004 in veel Europese landen wat af te vlakken en zelfs terug te lopen¹⁾.

In de meeste Europese landen volgen relatief meer vrouwen dan mannen een opleiding of cursus. Dit geldt de laatste jaren ook voor Nederland. Voor 2003 was het deelnamepercentage van de Nederlandse mannen duidelijk hoger dan dat van vrouwen; daarna volgden juist iets meer vrouwen dan mannen een opleiding of cursus.

Deelname post-initieel onderwijs iets lager dan life-long learning

De Europese indicator voor 'life-long learning' is een vrij ruwe maat. Iedereen tussen 25 en 65 jaar die deelneemt aan een opleiding of cursus wordt meegeteld. In

7.4.2 Ontwikkeling van de indicatoren life-long learning (25-64 jaar) en post-initieel onderwijs (15-64 jaar) in Nederland naar geslacht.

Bron: Eurostat, CBS (Onderwijsstatistieken).

de indicator zijn dus ook de wat trage studenten van hbo en wo en een enkele mbo-leerling opgenomen, die nog in hun initiële schoolloopbaan bezig zijn, terwijl bijvoorbeeld een 24-jarige die een bedrijfsopleiding volgt niet wordt meegenomen. Het CBS heeft daarom de indicator post-initieel onderwijs ontwikkeld. Hierin wordt de deelname aan opleidingen weergegeven na toetreding in de maatschappij, dus nadat men het initiële onderwijs heeft verlaten.

Tot het post-initieel onderwijs wordt alle deeltijdonderwijs gerekend, plus het voltijdonderwijs als in de periode daarvóór de onderwijsloopbaan van deze persoon voor ten minste vijf jaar is onderbroken. De indicator wordt uitgedrukt als percentage van de bevolking tussen 15 en 65 jaar die geen initieel onderwijs volgt. Scholieren en studenten blijven dus buiten beschouwing. De Europese indicator voor life-long learning heeft een ondergrens van 25 jaar. Beide indicatoren, post-initieel onderwijs en de Europese life-long learning, worden bepaald met behulp van de EBB.

Beide indicatoren, life-long learning en post-initieel onderwijs, laten voor Nederland over de jaren eenzelfde verloop zien. De indicator voor post-initieel onderwijs steeds op een wat lager niveau dan de life-long learning indicator. Ook de verschillen tussen de deelname van mannen en vrouwen geven in beide indicatoren eenzelfde beeld. De grootste verschillen tussen beide indicatoren zijn te vinden in de jongere leeftijdscategorieën.

1,3 miljoen deelnemers aan post-initieel onderwijs

De indicator post-initieel onderwijs is berekend voor de jaren 1995 tot en met 2005. In 2000 is sprake van een kleine breuk. In dat jaar is de vraagstelling in de EBB veranderd van 'Volgt u onderwijs op het moment van enquêteren' in 'Heeft u in de afgelopen vier weken onderwijs gevolgd'. Deze verandering was nodig om de Nederlandse waarneming meer in overeenstemming te brengen met de Europese richtlijnen. Het gevolg was dat meer mensen werden getypeerd als onderwijsvolgend. Vanaf 2003 is een deel van het voltijdonderwijs meegenomen in het post-initieel onderwijs; als de deelnemers voorafgaande aan de opleiding vijf jaar of langer niet op school hebben gezeten.

De deelname aan het post-initieel onderwijs steeg van 1,1 miljoen deelnemers in 1995 tot 1,3 miljoen deelnemers in 2005. In 2003 werden de meeste deelnemers geteld, namelijk 1,5 miljoen. Als percentage van de bevolking tussen 15 en 65 jaar die geen initieel onderwijs meer volgt, was de deelname in 1995 11,6 procent, in 2003 15,1 procent en in 2005 13,5 procent.

Grote verschillen bij deelnemers

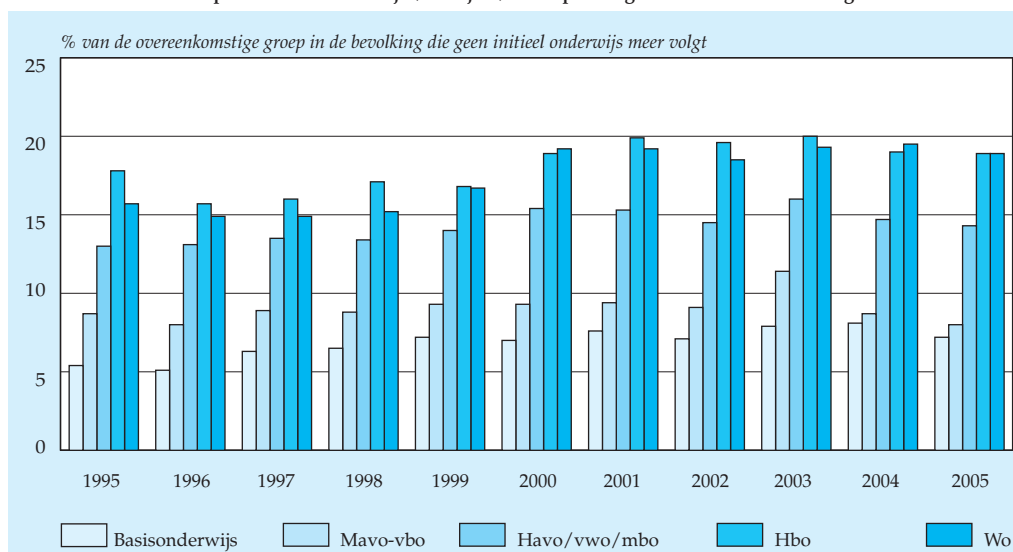
In de deelname aan het post-initieel onderwijs zijn grote verschillen te constateren naar leeftijd. Hoe ouder de Nederlander, hoe lager de deelname aan opleidingen en cursussen. In 2005 volgden meer dan 20 procent van de 15 tot 30-jarigen een post-

initiële opleiding. Van de groep 30 tot 35 jaar was het deelnamepercentage 18 procent en van de 35- tot 45-jarigen rond de 15 procent. Daarboven neemt het percentage verder af tot 4,5 procent bij de 60 tot 65 jarigen.

Allochtonen volgden in de hele periode van onderzoek vaker een post-initiële opleiding dan autochtone Nederlanders. Met name de niet-westerse allochtonen. Dit komt doordat zij veel opleidingen doen die te maken hebben met de inburgering en het leren van Nederlands.

Mensen die al een hoger opleidingsniveau hebben, namen vaker deel aan post-initieel onderwijs dan mensen met een laag opleidingsniveau. Bovendien is de deelname van mensen met een wo-opleiding sinds 1995 behoorlijk toegenomen (van 15,7 procent in 1995 tot 18,9 procent in 2005). De overige groepen groeiden veel minder hard, terwijl de deelname van mensen met een vooropleiding op mavo/vbo-niveau zelfs iets terugliep.

7.4.3 Deelname aan het post-initieel onderwijs (15-64 jaar) naar opleidingsniveau van de bevolking

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Grootste deel post-initieel onderwijs heeft te maken met werk

Mensen die niet behoren tot de beroepsbevolking volgden veel minder vaak een post-initiële opleiding dan mensen die werkloos zijn of een baan hebben van 12 uur per week of meer. Deze laatste groep, de werkzame beroepsbevolking, volgde weer iets vaker een opleiding of cursus dan de werkloze beroepsbevolking.

Het merendeel van de opleidingen en cursussen is arbeidsmarktgerelateerd, maar dit aandeel lijkt wat af te nemen, namelijk van 87 procent in 2000 en 88 procent in 2001 tot 83 procent in 2005. Als belangrijkste motivatie voor het volgen van de opleiding of cursus worden 'om bij te blijven' genoemd en 'om ander werk te kunnen doen', in 2005 respectievelijk 32 en 24 procent. Voor een op de vijf deelnemers was de opleiding of cursus verplicht en maar iets minder deelnemers noemden als reden 'om promotie te kunnen maken'. De reden van promotie wordt overigens vaker door mannen dan door vrouwen genoemd.

Noot in de tekst

- 1) Voor een deel is dit het gevolg van veranderde waarneming. Tot 2000 was de indicator gebaseerd op de waarneming in het tweede kwartaal, terwijl vanaf 2005 jaargemiddelden zijn gebruikt. In de tussenliggende periode verschilde dit per land. In het tweede kwartaal worden vaker opleidingen en cursussen gevolgd dan gemiddeld over het jaar.

7.5 Jongeren steeds langer op school

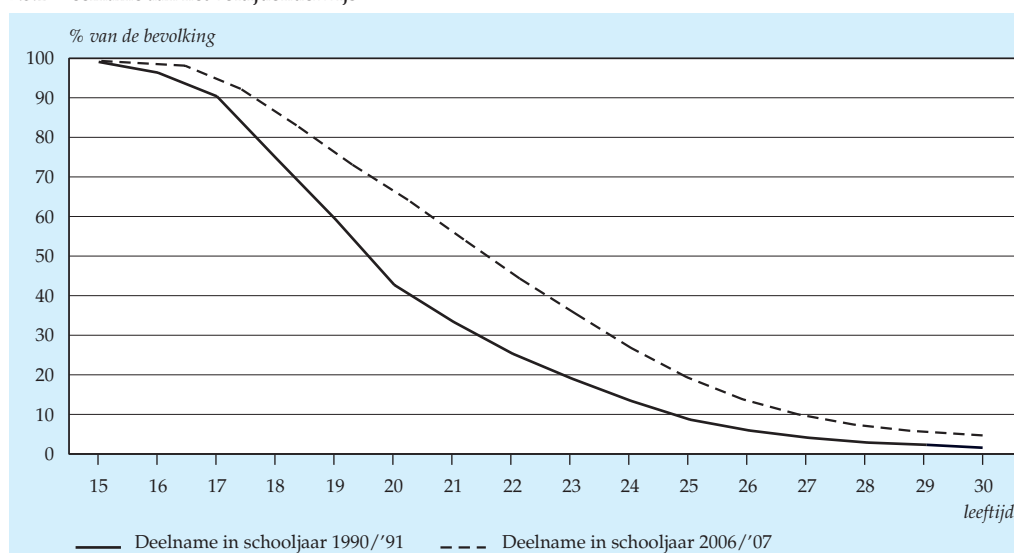
De deelname van de bevolking aan het onderwijs is sinds 1990 aanzienlijk toegenomen. Vooral vrouwen hebben een forse inhaalslag gemaakt en hun traditionele achterstand in onderwijsdeelname op de mannen vrijwel goedgemaakt. De gemiddelde leeftijd waarop jongeren de schoolbanken verlaten en de arbeidsmarkt opgaan wordt steeds hoger. Door de gestegen onderwijsdeelname is sinds 1990 de gemiddelde verwachte verblijfsduur in het voltijdonderwijs voor een vijfjarige toegenomen van bijna 16 jaar naar ruim 17 jaar.

Deelname aan het voltijdonderwijs neemt toe

Jonge mensen nemen steeds langer deel aan het voltijdonderwijs. Het percentage mensen van 17–29 jaar dat nog op school of in de collegebanken zit is de laatste zestien jaar fors toegenomen. In het schooljaar 1990/'91 was gemiddeld 28 procent van de jongeren van 17–29 jaar scholier of student. In het schooljaar 2006/'07 was dat toegenomen tot 38 procent. De onderwijsdeelname nam in deze periode bij vrouwen sterker toe dan bij mannen. Zij hebben daardoor een forse inhaalslag gemaakt op de mannen en hun traditionele achterstand in onderwijsdeelname vrijwel goedgemaakt.

In het schooljaar 1990/'91 lag de onderwijsdeelname van vrouwen in de leeftijdsgroep 17–29 jaar op gemiddeld 25 procent. Bij mannen was dat 31 procent. Zestien jaar later bedroeg het deelnamepercentage van de vrouwen in deze leeftijdsgroep gemiddeld 38 en dat van de mannen gemiddeld 39. In de leeftijdsgroep 17–21 jaar

7.5.1 Deelname aan het voltijdonderwijs

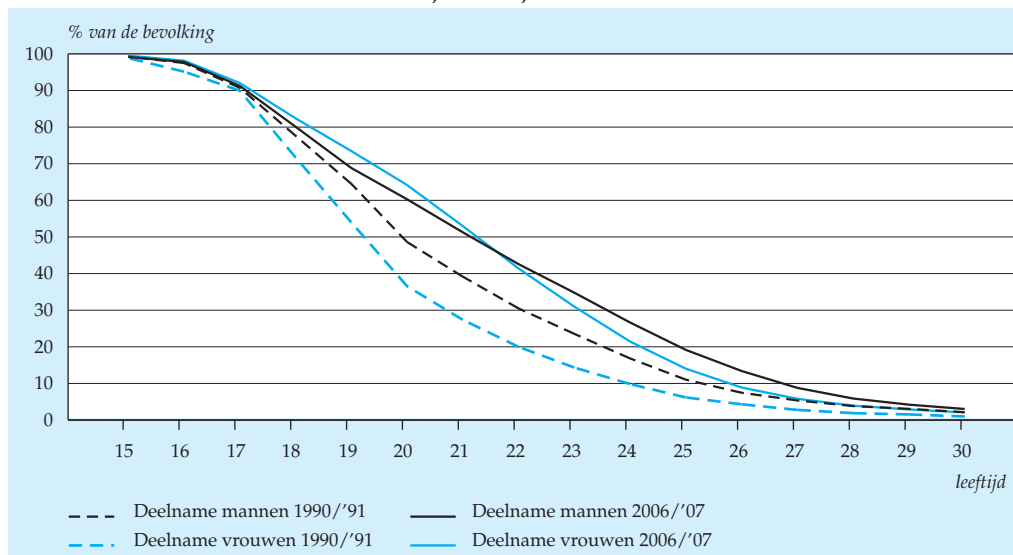

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

namen in het schooljaar 2006/'07 zelfs meer vrouwen deel aan het onderwijs dan mannen.

7.5.2 Deelname mannen en vrouwen aan het voltijdonderwijs

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

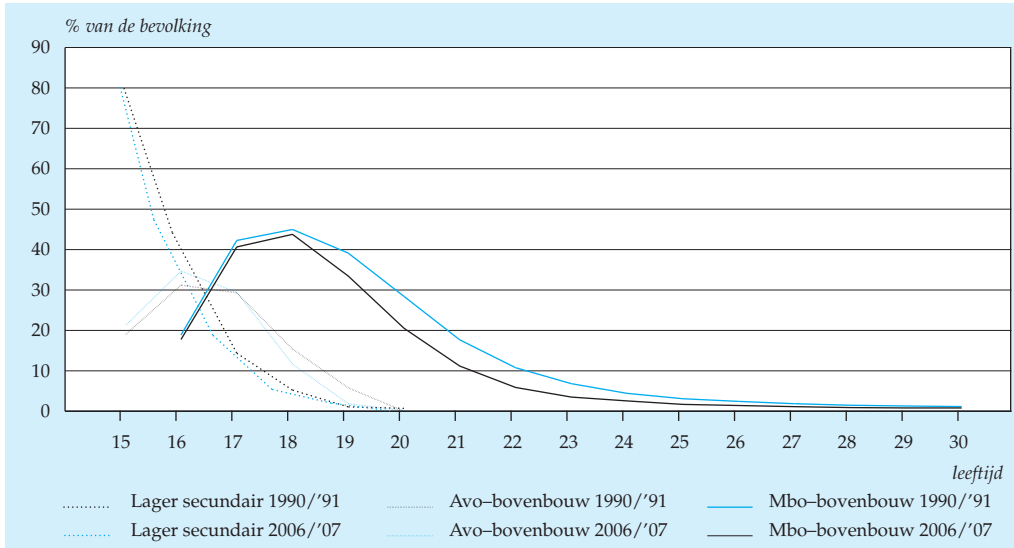
Vooraf meer jongeren in hoger onderwijs

Over het algemeen zitten jongeren in het schooljaar 2006/'07 dus langer op school dan in 1990/'91. Per onderwijssoort zijn er echter duidelijke verschillen. Zo is in deze periode de onderwijsdeelname in het lager secundair onderwijs¹⁾ gedaald en is er een verjonging opgetreden. Dat is toe te schrijven aan een snellere doorstroom van leerlingen: er is minder vertraging en leerlingen verlaten deze onderwijssoort gemiddeld op iets jongere leeftijd. De verjonging treedt ook op in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Het deelnamepercentage van 15- en 16-jarigen is toegenomen en het deelnamepercentage van 18- en 19-jarigen is gedaald.

Per saldo is de totale deelname aan de hogere klassen van havo en vwo, gerelateerd aan de bevolking, nauwelijks toegenomen. Anders ligt het in de bovenbouw van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo)²⁾. Het deelnamepercentage aan het mbo is bij alle leeftijden gestegen, maar vooral in de leeftijdsgroep 19-24 jaar. Het percentage jongeren van 16-18 jaar dat mbo volgt, is slechts licht toegenomen.

De reden voor de sterk toegenomen duur van de onderwijsloopbaan ligt in de forse groei van de populariteit van het hoger onderwijs. In de leeftijdsgroep 17-29 jaar is het gemiddelde deelnamepercentage van het voltijd hoger beroepsonderwijs (hbo)

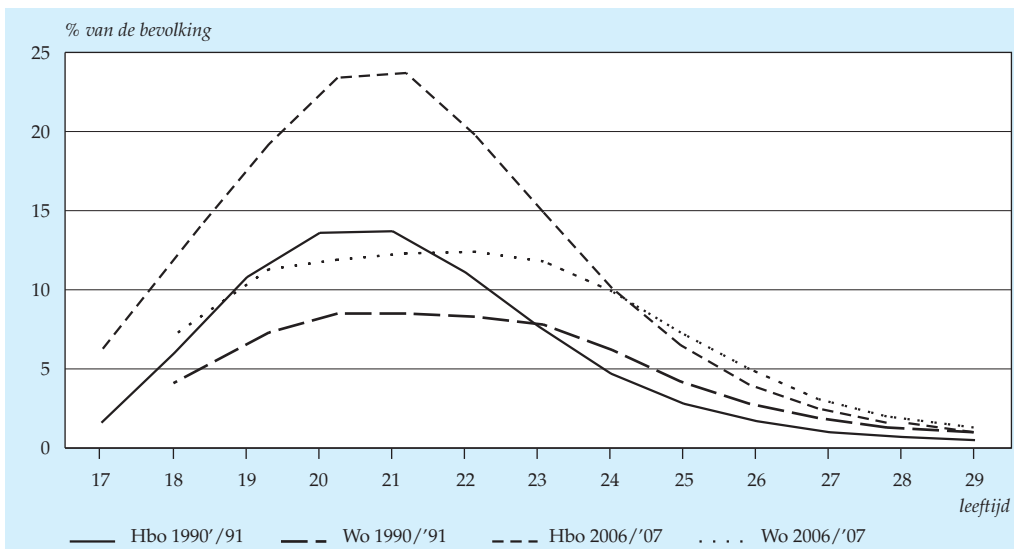
7.5.3 Deelname aan het voltijd middelbaar onderwijs per leeftijdsjaar

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

en het voltijd wetenschappelijk onderwijs (wo) tezamen toegenomen van 11 procent in het schooljaar 1990/'91 tot 19 procent in 2006/'07. Vooral de belangstelling voor inschrijving in het hbo is toegenomen. In de beschouwde periode is het deelname-

7.5.4 Deelname aan het voltijd hoger onderwijs per leeftijdsjaar

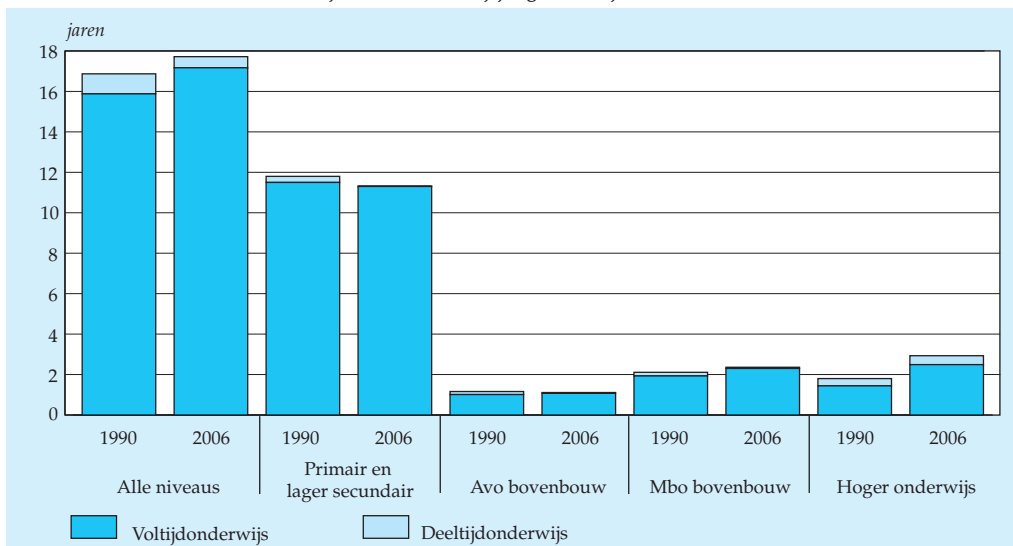
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

percentage van 17–29-jarigen aan het voltijd hbo spectaculair gestegen van 6 naar 11 procent.

Verwachte verblijfsduur in onderwijs loopt op tot 17 jaar

Op basis van de deelnamefracties aan het onderwijs per afzonderlijk leeftijdsjaar kan de gemiddelde verwachte verblijfsduur in het onderwijs geschat worden. In schooljaar 1990/'91 was de gemiddelde verwachte verblijfsduur in het voltijd-onderwijs voor een vijfjarige bijna 16 jaar. In het schooljaar 2006/'07 is dat opgelopen tot ruim 17 jaar. Met andere woorden: gemiddeld over de hele bevolking bezien, dus inclusief de mensen die niet meer aan het voltijdonderwijs deelnemen, geldt dat de huidige generatie jongeren van school komt op een leeftijd van ruim 22 jaar. Als ook deelname van mensen op latere leeftijd aan het deeltijd onderwijs wordt meegerekend, komt de gemiddelde verwachte verblijfsduur voor een vijfjarige in het schooljaar 2006/'07 op bijna 18 jaar.

7.5.5 Gemiddelde verwachte onderwijsduur voor een vijfjarige, schooljaren 1990/'91 en 2006/'07

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

In figuur 7.5.5 is te zien dat van schooljaar 1990/'91 op schooljaar 2006/'07 de gemiddelde verwachte verblijfsduur van een vijfjarige in het voltijd mbo is toegenomen van nog net geen 2 jaar naar ruim 2 jaar. De toename van de verwachte verblijfsduur in het voltijd hoger onderwijs was fors: van bijna 1,5 jaar tot 2,5 jaar. De animo voor het deeltijdonderwijs nam in de bestreken periode af, behalve in het hoger onderwijs. De gemiddelde verwachte verblijfsduur in deeltijdvormen van het hoger onderwijs nam toe tot bijna een half jaar.

Technische toelichting

De gemiddelde verwachte verblijfsduur in het onderwijs wordt geschat door voor een bepaald schooljaar de deelnamefracties aan het onderwijs per leeftijdsjaar te sommeren (over alle leeftijdsjaren heen). Dus als in dat schooljaar alle mensen van een bepaalde leeftijd deelnemen aan het onderwijs telt dat voor een heel deelnamejaar. Als slechts een kwart van de mensen van een bepaalde leeftijd deelnemen telt dat voor een kwart deelnamejaar, enzovoorts. Deze rekentechniek is niet gebaseerd op longitudinale waarneming van een echt geboortecohort, maar is een schatting op basis van een dwarsdoorsnede van de bevolking in één specifiek schooljaar.

Noten in de tekst

- 1) Het lager secundair onderwijs omvat het vmbo, de eerste drie leerjaren van havo en vwo, en de assistent-opleidingen van het mbo.
- 2) De bovenbouw van het mbo omvat de basisberoepsopleidingen, de vakopleidingen, de middenkaderopleidingen en de specialistenopleidingen. De beroepsbegeleidende leerweg van het mbo is tot het voltijdonderwijs gerekend.

7.6 Studievoortgang in het voortgezet onderwijs naar achtergrondkenmerken

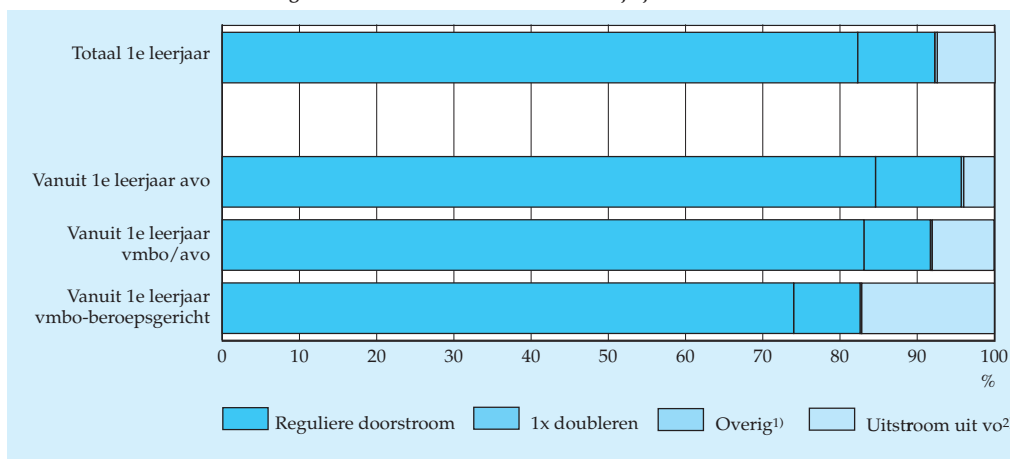
De leerlingen die in 2003/'04 zijn gestart in de brugklas van het voortgezet onderwijs zijn gevolgd tot het vierde jaar van hun schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs (vo). De meeste leerlingen bleven in een schoolsoort die aansluit bij hun schoolsoort in de brugklas. Niet-westers allochtone leerlingen en jongens stroomden tijdens de eerste vier jaren iets vaker af van het algemeen voortgezet onderwijs (avo) naar een vmbo-beroepsgerichte leerweg. Hetzelfde geldt voor leerlingen uit eenoudergezinnen of uit gezinnen met een lager inkomen. Autochtone leerlingen en jongeren uit twee-oudergezinnen stroomden daarentegen vaker op van de vmbo-beroepsgerichte leerweg naar een hoger niveau.

Acht van de tien brugklassers zonder doubleren door naar vierde leerjaar

Van de 193 duizend leerlingen die in het schooljaar 2003/'04 in de brugklas van het voortgezet onderwijs zaten¹⁾, begon 17 procent in een klas die hen voorbereidt op een van de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo (vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg), 53 procent in een klas voorbereidend op avo-onderwijs (vmbo-gemengde of theoretische leerweg, havo of vwo) en 29 procent in een combinatieklas vmbo/avo (algemeen leerjaar voorbereidend op alle onderwijssoorten in het voortgezet onderwijs).

In het schooljaar 2006/'07 is 82 procent van de leerlingen uit het brugklascohort 2003/'04 doorgestroomd naar het vierde leerjaar zonder te blijven zitten of een klas

7.6.1 Door- en uitstroom van brugklascohort vo 2003/'04 in vierde verblijfsjaar

¹⁾ De categorie 'overig' is vrijwel niet zichtbaar omdat meerdere keren doubleren of een klas overslaan voor elk brugklastype vrijwel nihil is.

²⁾ Onder uitstroom uit het vo vallen ook de leerlingen die zijn uitgestroomd naar het praktijkonderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

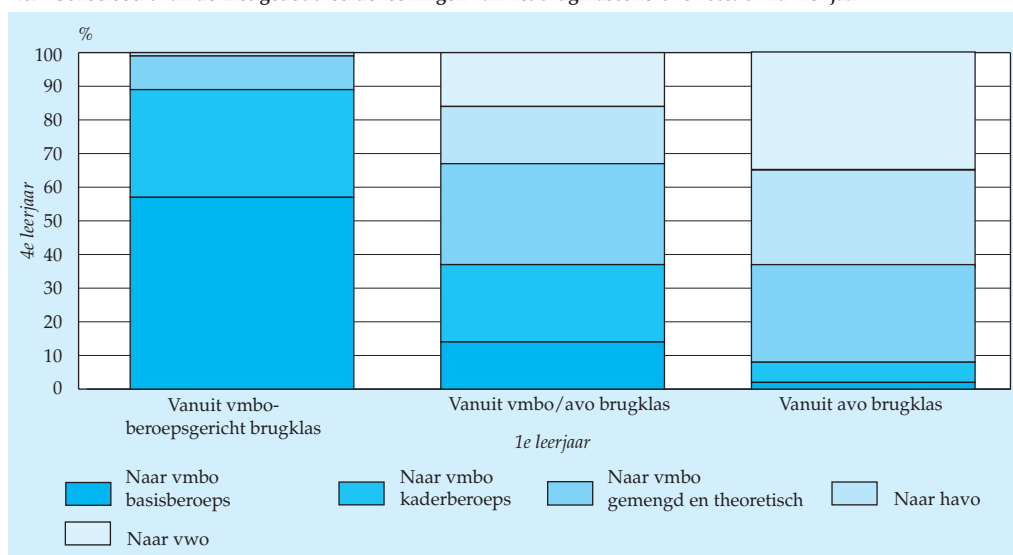
te hebben overgeslagen. Vanuit de avo-brugklas is 85 procent in één keer doorgestroomd naar het vierde leerjaar en is 11 procent één keer blijven zitten. Bij de vmbo-beroepsgerichte brugklassen valt op dat een groot deel van de leerlingen na vier jaar uitgestroomd is uit het voortgezet onderwijs (17 procent). Dit zijn echter niet allemaal voortijdige schoolverlaters (zie daarvoor paragraaf 7.3). Deze uitgestroomde leerlingen volgen niet langer een opleiding in het bekostigd voortgezet onderwijs, maar kunnen over zijn gegaan naar ander onderwijs, zoals bijvoorbeeld het praktijkonderwijs, speciaal onderwijs, de assistentenopleiding van het mbo of het particuliere onderwijs. Meer dan één keer doubleren of een klas overslaan, kwam nauwelijks voor.

Meeste leerlingen blijven in het schooltype waarin ze zijn begonnen

De leerlingen die in het vierde verblijfsjaar niet zijn blijven zitten of zijn uitgestroomd, zitten inmiddels in de eindexamenklas van het vmbo of in de bovenbouw van de avo. Daarbij hebben alle leerlingen inmiddels een keuze gemaakt voor een van de leerwegen in het vmbo, of voor de havo of het vwo. De aansluiting in het schoolniveau tussen het eerste en vierde leerjaar blijkt groot te zijn. Van de leerlingen die in 2003/'04 zijn gestart in het avo zat 92 procent in het vierde leerjaar nog steeds in een klas op avo-niveau en van de leerlingen die zijn gestart in de vmbo-beroepsgerichte leerweg zat 89 procent daar in het vierde leerjaar nog.

Meer dan de helft van de leerlingen uit de vmbo-beroepsgerichte brugklassen die niet zijn blijven zitten, zat in het vierde leerjaar in de basisberoepsgerichte leerweg.

7.6.2 Schoolsoort van de niet-gedoubleerde leerlingen van het brugklascohort vo 2003/'04 na vier jaar

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

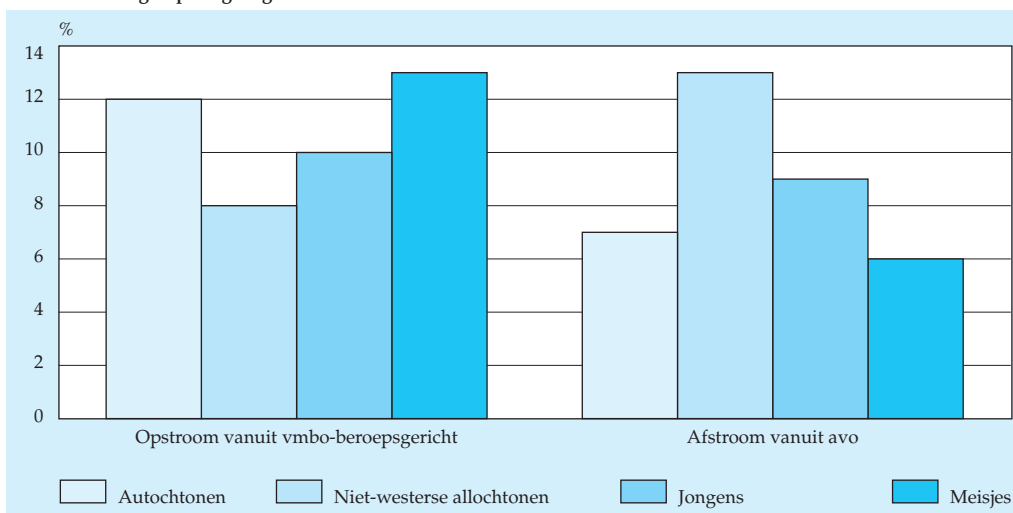
Een derde zat na vier jaar in de kaderberoepsgerichte leerweg. Vanuit de avo-brugklas gingen de meeste leerlingen naar het vwo (35 procent). Naar de gemengde of theoretische leerweg van het vmbo en de havo ging elk 29 procent van de leerlingen uit de avo-brugklas.

Van de leerlingen uit het brugklascohort 2003/'04 die in een combinatieklas vmbo/avo zijn begonnen en niet zijn blijven zitten, zat het grootste deel na vier jaar in het avo, namelijk 63 procent. Zij kozen dan vooral voor de vmbo-gemengde/theoretische leerweg. Een veel kleiner deel van de combinatieklas (37 procent) koos voor een van de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo.

Eén op de negen leerlingen stroomt op van vmbo-beroepsgericht naar avo

Niet alle leerlingen blijven in de schoolsoort waarin ze in de brugklas zijn begonnen. Van de bijna 25 duizend regulier doorgestroomde leerlingen uit de vmbo-beroepsgerichte brugklas zat 11 procent in het vierde leerjaar in het avo; deze leerlingen zijn dus opgestroomd naar een hoger schoolniveau. Van de bijna 87 duizend regulier doorgestroomde leerlingen uit het avo daarentegen stroomde 8 procent af naar een lager schoolniveau, dat wil zeggen een vmbo-basis- of kaderberoepsgerichte leerweg. Bijna alle leerlingen die uit de vmbo beroepsgerichte brugklas naar een hoger niveau zijn doorgestroomd, zijn terechtgekomen in de gemengde of theoretische leerweg van het vmbo. De leerlingen die vanuit het avo zijn afgestroomd, zijn grotendeels naar de vmbo-kaderberoepsgerichte leerweg gegaan. Maar 2 procent

7.6.3 Op- en afstroom van de niet-gedoubleerde leerlingen van het brugklascohort vo 2003/'04 na vier jaar naar herkomstgroepering en geslacht

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

van alle brugklasleerlingen uit het avo zat na vier jaar in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo.

Niet-westers allochtone leerlingen minder vaak van vmbo naar avo

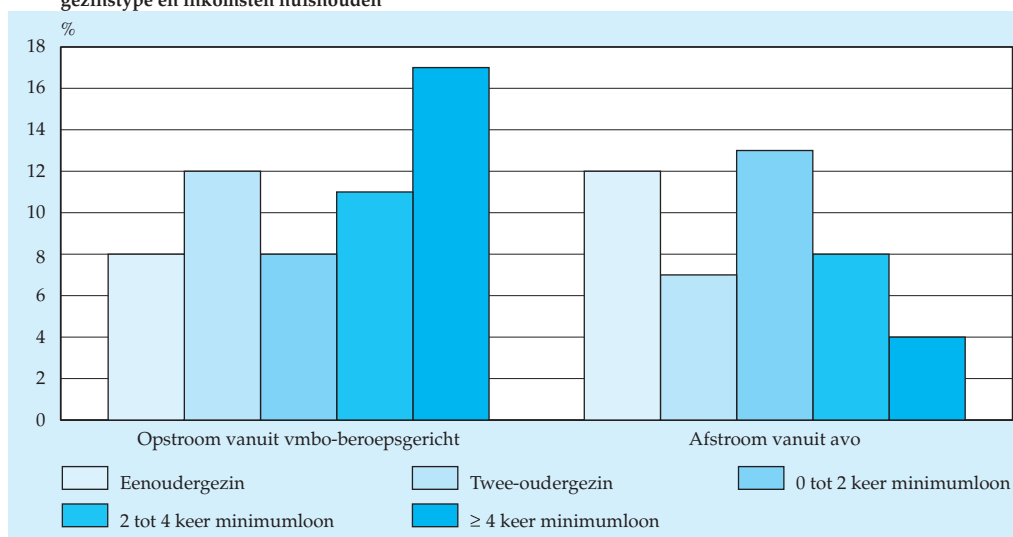
Van de niet-westers allochtone leerlingen is 8 procent binnen vier jaar van de vmbo beroepsgerichte brugklas opgestroomd naar een hoger niveau in het avo. Dat is minder dan bij de autochtone leerlingen, waar 12 procent dat deed. Ook blijkt dat een groter deel van de niet-westers allochtone leerlingen die begonnen zijn in het avo uiteindelijk toch in de vmbo-beroepsgerichte leerweg (13 procent) terecht komt dan van de autochtone leerlingen (7 procent). Daarnaast stroomden meisjes vaker op dan jongens en stapten jongens vaker over naar een lager schoolniveau dan meisjes.

Jongeren uit een eenoudergezin stappen vaker over naar lager schoolniveau

Van de jongeren uit een eenoudergezin stroomde 12 procent af van het avo naar het beroepsgerichte vmbo. Dat is meer dan bij de jongeren uit een gezin met twee ouders, waar 7 procent zo'n overstap naar een lager niveau maakte. Jongeren uit eenoudergezinnen stroomden bovendien minder vaak op van het beroepsgerichte vmbo naar het avo dan de andere jongeren.

Ook onder jongeren uit gezinnen met een lager inkomen kwam het vaker voor dat zij na vier jaar terecht waren gekomen in een lager niveau van het voortgezet onderwijs dan dat zij in de brugklas waren begonnen. Van de leerlingen uit gezinnen uit de

7.6.4 Op- en afstroom van de niet-gedoubleerde leerlingen van het brugklascohort vo 2003/04 na vier jaar naar gezinstype en inkomsten huishouden

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

laagste inkomensklasse kwam 13 procent vanuit het avo uiteindelijk in het beroepsgerichte vmbo, tegenover 4 procent van de leerlingen uit gezinnen uit de hoogste inkomensklasse. Andersom blijkt dat naarmate de inkomsten van het huishouden stijgen, meer jongeren de overstap maakten naar een hoger niveau.

Met de komst van het onderwijsnummer is het mogelijk leerlingen in het Nederlandse bekostigde onderwijs integraal over de jaren heen te volgen in hun schoolloopbaan. Momenteel zijn gegevens beschikbaar van de eerste vier jaar van de 193 010 leerlingen die in 2003/'04 zijn gestart in het voortgezet onderwijs. In de hier gebruikte onderwijsnummerbestanden zijn alleen de leerlingen opgenomen die deelnemen aan het bekostigd voortgezet onderwijs, exclusief de leerlingen uit het praktijkonderwijs. Tot 2005/'06 bevatten de onderwijsnummerbestanden bovendien geen gegevens over de vmbo-afdelingen aan de Agrarische Opleidingscentra (AOC's). De leerlingen die in de brugklas in het agrarisch onderwijs zijn begonnen, zijn dan ook niet opgenomen in het cohort.

In de analyses zijn geen gegevens gebruikt van andere onderwijssoorten, het particulier onderwijs of de Gemeentelijke Basisadministratie. Dat betekent dat in dit artikel uitstroom gezien kan worden als leerlingen die het onderwijs hebben verlaten, maar ook als leerlingen die naar een andere onderwijssoort zijn gegaan of zijn geëmigreerd of overleden.

De gegevens uit de onderwijsnummerbestanden zijn gekoppeld aan leerlingkenmerken (geslacht en herkomstgroepering) en huishoudkenmerken (gezinstype en inkomsten uit arbeid en uitkering van het huishouden). Deze achtergrondgegevens hebben betrekking op de situatie bij aanvang van het voortgezet onderwijs, dat wil zeggen ultimo september 2003.

Noot in de tekst

- 1) De leerlingen uit het praktijkonderwijs en de leerlingen die in de brugklas zijn gestart in het landbouwonderwijs zijn hier niet meegenomen; zie kader voor details.

7.7 Uitgaven per diploma^{1,2)}

In 2005 kostte het behalen van een vmbo-diploma de samenleving 77 duizend euro. Het behalen van een universitair diploma kostte 134 duizend euro. Tussen 1998 en 2005 zijn de gemiddelde uitgaven per diploma duidelijk toegenomen. Vooral de uitgaven per leerling in het basisonderwijs en secundair onderwijs namen toe. Het hoger onderwijs bleef hierbij achter.

Uitgaven aan diploma's afhankelijk van opleidingsduur en omwegen

Een eerste eenvoudig uitgangspunt voor het bepalen van de uitgaven per diploma zijn de zogenaamde korte routes door het onderwijssysteem. Zo vergt bijvoorbeeld een opleiding naar een havo-diploma minimaal acht jaar basisonderwijs gevolgd door vijf jaar voortgezet onderwijs. Vermenigvuldiging van deze opleidingstijd met de uitgaven per leerling in 2005 in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs, levert een totaal bedrag van 74 duizend euro op. Deze uitkomst is echter de minimumprijs van een diploma, want in de praktijk kost het opleiden van leerlingen tot een bepaald diploma meer. Leerlingen doen namelijk gemiddeld langer over een opleiding dan de voorgeschreven duur en een groot deel van de leerlingen volgt langere en soms duurdere routes richting een bepaald diploma.

Staat 7.7.1
Benodigde uitgaven in 2005* voor een diploma volgens de korte en werkelijke routes

	Theoretische korte route	Totale uitgaven voor het diploma volgens de theoretische korte route	'Werkelijke' gemiddelde opleidingsduur	Totale uitgaven voor het diploma volgens werkelijke opleidings-trajecten
		euro	jaren	euro
Vmbo-diploma	8 jr. bo, 4 jr. vo	67 900	12,4	77 000
Havo-diploma	8 jr. bo, 5 jr. vo	74 400	13,7	78 800
Vwo-diploma	8 jr. bo, 6 jr. vo	80 900	14,4	82 500
Mbo (niveau 4)	8 jr. bo, 4 jr. vo, 4 jr. mbo	92 600	16,5	99 300
Hbo-diploma	8 jr. bo, 5 jr. vo, 4 jr. hbo	102 100	19,4	118 300
Wo-diploma ¹⁾	8 jr. bo, 6 jr. vo, 4,25 jr. wo	112 300	21,4	134 200

¹⁾ Dit betreft een diploma op doctoraal of master niveau. De genoemde 4,25 jaar als theoretische opleidingsduur voor een wo opleiding reflecteert het feit dat sommige opleidingen een voorgeschreven cursusduur van 4 jaar hebben en andere van 5 jaar.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken / Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Uitgaven per diploma: berekeningswijze

Het opleiden van leerlingen vanaf de peuterleeftijd tot aan een bepaald eindniveau of diploma waarmee men de arbeidsmarkt op kan, wordt algemeen gezien als de kerntaak van het onderwijssysteem. Het bereiken van een goed opleidingsniveau is belangrijk, maar niet gratis. De totale uitgaven voor een opleidingstraject geven inzicht in de werking van het onderwijssysteem en het geld dat daarin omgaat. Het betreft echter geen getal dat eenvoudig direct 'waarneembaar' is.

Om een realistisch beeld te krijgen van de uitgaven per diploma volgens de opleidingstrajecten die leerlingen in werkelijkheid doorlopen, wordt gebruik gemaakt van een gedetailleerd model van het onderwijssysteem. In dit model wordt informatie over de doorstroom tussen de verschillende soorten onderwijs en de gemiddelde opleidingstijd voor de gevolgde onderwijstrajecten gekoppeld aan de gemiddelde uitgaven per leerling voor een jaar onderwijs. De uitkomst is een getal dat uitdrukt wat het, gegeven de financiering van het onderwijssysteem in een verslagjaar en gegeven de werking van het onderwijssysteem in dat verslagjaar, gemiddeld kost om leerlingen een compleet opleidingstraject naar een diploma te geven.

Studieduur en omwegen vooral effect op uitgaven voor diploma hoger onderwijs

Het opleiden van een leerling tot vmbo-niveau kostte in 2005 gemiddeld 77 duizend euro. Dit is ruim 9 duizend euro meer dan berekend volgens de korte route. Dat komt deels doordat er in de route naar een vmbo-diploma onderwijsvertraging optreedt. De belangrijkste reden is echter dat ongeveer één op de vijf leerlingen die het vmbo-diploma halen, dat via de duurdere vormen van het speciaal onderwijs of het leerweg ondersteunend onderwijs doet.

Een gemiddeld opleidingstraject naar een havo-diploma kostte 79 duizend euro en naar een vwo-diploma 83 duizend euro. De afwijking van deze bedragen ten opzichte van de korte routes wordt vooral veroorzaakt door opgelopen vertraging in het voortgezet onderwijs. In de havo is deze gemiddeld groter dan in het vwo.

In het hoger onderwijs is het verschil in uitgaven tussen de korte route en de werkelijke route groter. Dat komt doordat studenten in het hbo en wo de nominale studieduur gemiddeld met een jaar of twee overschrijden, maar ook doordat men deze diploma's haalt via vele 'omwegen'.

Slechts iets meer dan de helft van degenen die een universitair diploma halen, doet dat via de directe vwo-route. Zij lopen daarbij een gemiddelde vertraging van ongeveer tweeënhalf jaar ten opzichte van het snelste schema op.

Staat 7.7.2
Uitgaven voor een vmbo- en wo-diploma in 2005*

	Verdeling deelnemers	Gemiddelde opleidingsduur	Totale uitgaven
	%	jaren	euro
Route naar het vmbo-diploma	100	12,41	77 000
w.v.			
Direct: via het basisonderwijs en het vmbo	78	12,38	70 100
Route via de havo	2	12,31	69 900
Route via het lwoo	14	12,39	89 900
Routes via het speciaal onderwijs	6	12,80	124 100
Route naar het wo-diploma	100	21,39	134 200
w.v.			
Direct: via basisonderwijs, vwo en wo	55	20,64	129 700
Route via havo en hbo	12	21,65	135 700
Route via mbo en hbo	8	24,09	153 500
Overige routes	25	22,08	137 000

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken / Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Uitgaven per diploma hoger dan in 1998

Tussen 1998 en 2005 zijn de reële uitgaven (uitgaven gecorrigeerd voor inflatie) per diploma over de hele linie duidelijk gestegen. De prijs voor opleidingstrajecten naar vmbo-, havo-, vwo- en mbo-niveau is naar verhouding sterker omhoog gegaan dan voor het totale traject naar hbo- en wo-niveau.

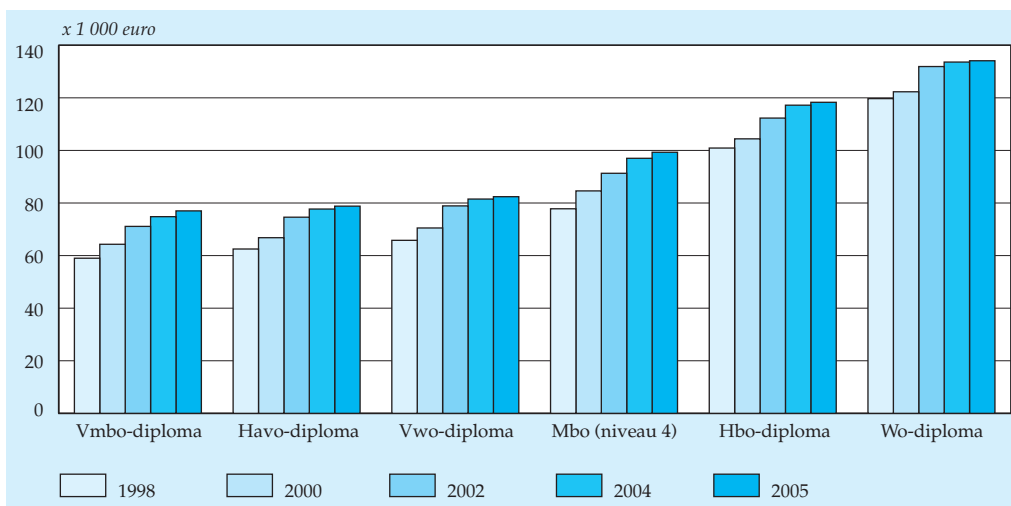
Staat 7.7.3
Analyse verandering uitgaven per diploma tussen 1998 en 2005¹⁾

	Uitgaven per diploma in 1998, uitgedrukt in prijzen van 2005	Uitgaven per diploma in 2005	Totale verandering, in constante prijzen	Verandering a.g.v. andere werking onderwijs-systeem	Verandering a.g.v. andere uitgaven per leerling
	euro		%		
Vmbo-diploma	59 000	77 000	30,5	0,2	30,3
Havo-diploma	62 500	78 800	26,2	-1,4	27,6
Vwo-diploma	65 800	82 500	25,3	-1,5	26,8
Mbo (niveau 4)	77 800	99 300	27,6	-0,5	28,1
Hbo-diploma	100 900	118 300	17,3	-0,8	18,1
Wo-diploma	119 700	134 200	12,0	-0,5	12,5

¹⁾ Betreft voorlopige uitkomsten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken / Statistiek van de onderwijsuitgaven).

7.7.1 Uitgaven per diploma 1998–2005¹⁾

¹⁾ Weergave in constante prijzen, uitgaven uitgedrukt in prijzen van 2005, voorlopige uitkomsten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken / Statistiek van de financiën van het onderwijs).

Tussen 1998 en 2005 heeft in het Nederlandse onderwijs, los van de financiering, een aantal veranderingen plaatsgevonden die van invloed zijn op de gemiddelde 'prijs' van de diploma's. De twee meest significante ontwikkelingen vonden plaats in het voortgezet onderwijs. In de eerste plaats nam het aantal zittenblijvers duidelijk af, waardoor de gemiddelde opleidingstijd terugliep. In de tweede plaats nam het aantal leerlingen dat overstapt van de ene onderwijssoort naar de andere af³⁾. Dat gold vooral voor het aantal leerlingen dat met een havo-diploma op zak doorgaat naar het vwo. De veranderingen in onderwijspatronen hebben voor vrijwel alle diploma's geleid tot een prijsdaling van ongeveer 1 procent. De uitzondering hierop is het vmbo-diploma. Dat komt door de relatieve stijging van het aantal leerlingen dat het vmbo-niveau via het leerwegondersteunend onderwijs haalt.

Vooraf hogere uitgaven in basisonderwijs tussen 1998 en 2005

De toegenomen uitgaven per deelnemer hebben echter veel meer effect dan de veranderingen in onderwijspatronen. Tussen 1998 en 2005 zijn de gemiddelde reële uitgaven per deelnemer in een aantal onderwijssoorten sterk gestegen. Het meeste extra geld is naar het basisonderwijs gegaan. Ook de instellingen voor het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs ontvingen meer geld per leerling. Dat komt voornamelijk door klassenverkleining, maar bijvoorbeeld ook door meer inzet van computers in het onderwijs en het tegengaan van voortijdig schoolverlaten. Voor het hoger beroepsonderwijs geldt dat de uitgaven per deelnemer ongeveer gelijk zijn gebleven, terwijl deze uitgaven in het wetenschappelijk onderwijs licht zijn gedaald.

De toegenomen uitgaven per leerling in het basisonderwijs hebben vanzelfsprekend een verhogende werking op de benodigde uitgaven voor alle soorten diploma's. Ook de extra uitgaven in het secundair onderwijs zijn direct terug te zien in een hoger uitgavenniveau voor een vmbo-, havo-, vwo- en mbo-diploma. De extra uitgaven in de voortrajecten werken tevens door in hbo- en wo-diploma's, maar doordat de uitgaven per leerling in het hoger onderwijs niet zijn toegenomen, is de procentuele stijging voor het totale traject naar een hbo- of wo-diploma kleiner dan voor de overige diploma's.

Noten in de tekst

- 1) Deze bijdrage is een verkorte bewerking van een eerder verschenen artikel 'Het Prijskaartje van een Diploma' in de CBS-uitgave 'De Nederlandse Economie 2006', pp. 193–203. Verschillende methodologische aspecten in relatie tot het bepalen van de uitgaven per diploma worden hier niet in detail toegelicht. Meer informatie kan worden opgevraagd bij het CBS. De hier gepresenteerde voorlopige resultaten hebben het karakter van een nog experimentele statistiek.
- 2) Met uitgaven wordt het geld bedoeld dat door de samenleving is besteed aan onderwijsinstellingen voor het verzorgen van onderwijs. Hieronder valt het geld dat de overheid uitkeert aan onderwijsinstellingen. Ook valt hieronder het geld dat huishoudens en bedrijfsleven uitgeven aan onderwijsinstellingen, bijvoorbeeld in de vorm van ouderbijdragen en les- en collegegeld. Niet meegemeld zijn uitgaven voor research & development, studiefinanciering en uitgaven van huishoudens voor boeken en overige leermiddelen. De uitgaven aan onderwijsinstellingen hebben alleen betrekking op het gesubsidieerde onderwijs, het private onderwijs is hier niet bij betrokken. Ook de financiële bijdragen van het bedrijfsleven aan beroepsopleidingen zijn niet meegenomen.
- 3) Het percentage leerlingen dat (gediplomeerd of ongediplomeerd) overstapt, is in 2005 lager dan in 1998. De sterkste daling vond echter plaats tussen 1998 en 2002, sindsdien stijgen de percentages weer.

7.8 *De financiële positie van instellingsbesturen in het onderwijs*¹⁾

Er woedt al enige tijd een maatschappelijke discussie over de financiële positie van besturen van onderwijsinstellingen in Nederland. De discussie gaat vooral over de vraag of de besturen jaarlijks teveel geld in reserve houden. Voor de analyse van de financiële positie worden financiële kengetallen gebruikt zoals solvabiliteit, rentabiliteit en weerstandsvermogen. Gemiddeld vallen de besturen in iedere onderwijssector binnen de signaleringsgrenzen die door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zijn bepaald voor de kengetallen. Tussen besturen is echter een grote spreiding te zien en er zijn met name relatief veel instellingsbesturen die boven de grenzen uitkomen, zelfs gedurende de gehele periode 2001–2005.

Waarom inzicht in het vermogen van onderwijsinstellingen?

De laatste jaren neemt de belangstelling voor en kritiek op de vermogenspositie van de besturen van onderwijsinstellingen toe. Ze zouden onterecht grote sommen overheidsgeld opsparen, die volgens critici niet apart gehouden, maar in het onderwijs gestoken zouden moeten worden. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) stelt echter dat eigen vermogen ook noodzakelijk is om op een financieel gezonde manier te kunnen besturen. Het is nodig als een reserve voor uitgaven op de lange termijn, bijvoorbeeld voor huisvesting en onderwijsvernieuwing. Het ministerie heeft wel zogenaamde signaleringsgrenzen aangegeven, omdat te veel of te weinig eigen vermogen ook niet goed is. Bij een te laag eigen vermogen is de financiële positie van een bestuur ongezond te noemen, bij een te hoog eigen vermogen wordt volgens het ministerie te veel geld niet besteed aan onderwijs en onderzoek.

Als een instellingsbestuur voor meerdere jaren achtereen grote bedragen aan geld opspaart of een al omvangrijke reserve verder laat toenemen, dan houdt dat bestuur waarschijnlijk teveel geld buiten het onderwijssysteem. Evenzogoed verkeert een instellingsbestuur pas in financiële problemen, als een problematische financiële situatie voor meerdere jaren achtereen aanhoudt. Dit artikel beschrijft daarom ook over een periode van vijf jaar de financiële gegevens van schoolbesturen in het voortgezet onderwijs (vo), beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve), hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo).

Welke kengetallen geven inzicht in de financiën?

De financiële structuur wordt meestal inzichtelijk gemaakt met kengetallen als solvabiliteit en rentabiliteit. Deze zogenaamde ratio's beschrijven de verhouding tussen twee eenheden. In dit artikel komen de volgende aan bod²⁾:

Solvabiliteit

De solvabiliteit geeft aan hoe de bezittingen van de instellingsbesturen zijn gefinancierd, met eigen of vreemd vermogen³⁾. Een hoog ratio geeft aan dat er veel eigen

vermogen is. De signaleringgrenzen die het Ministerie van OCW heeft opgesteld voor de solvabiliteitsratio zijn lager voor besturen in het vo dan voor besturen van bve- en hbo-instellingen en universiteiten, omdat besturen in het vo geen huisvesting te financieren hebben.

Rentabiliteit

De rentabiliteitsratio geeft aan welk deel van de totale baten overblijft na aftrek van de lasten, met andere woorden of er winst gemaakt is of niet. Winst is bij een instellingsbestuur in het onderwijs anders dan in het commerciële bedrijfsleven geen primair doel. In het onderwijs herinvesteert het bestuur de winst binnen zijn onderwijsinstellingen om de continuïteit te waarborgen en de gestelde onderwijsdoelen te realiseren.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen tot slot geeft aan of een bestuur voldoende reserves heeft gevormd om risico's voortkomend uit de gewone bedrijfsvoering op te kunnen vangen. Met een voldoende hoog weerstandsvermogen kunnen tekorten in de exploitatie worden opgevangen en investeringen worden gedaan.

Signaleringsgrenzen financiële kengetallen

Het Ministerie van OCW heeft voor een aantal kengetallen signaleringgrenzen bepaald: een onder- en een bovengrens met daartussen de bandbreedte waarbinnen een bestuur zich het beste zou kunnen bevinden voor een gezonde financiële positie. De solvabiliteitsratio zou in het vo tussen 10 en 45 procent moeten liggen en in bve, hbo en wo tussen 10 en 60 procent. De rentabiliteitsratio heeft in vo, bve, hbo en wo een begrenzing van min en plus 3 procent. Het weerstandsvermogen zou in het vo een percentage tussen 10 en 40 procent moeten bedragen. Voor de overige sectoren zijn door het ministerie (nog) geen signaleringgrenzen voor weerstandsvermogen bepaald. Voor deze sectoren is voor dit artikel een eenvoudige (en min of meer willekeurige) verdeling gemaakt van de besturen over drie klassen, zodat er in ieder geval een indicatie te geven is van de financiële stand van zaken. In het vervolg van het artikel zullen deze klassen voor het gemak ook signaleringgrenzen worden genoemd, ook al zijn ze niet door het ministerie bepaald of erkend.

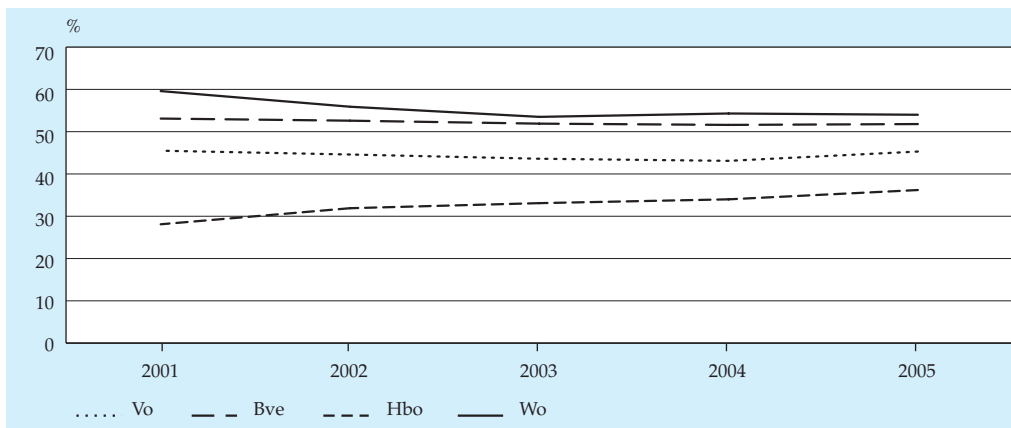
Gemiddelde financiële positie in 2005 gezond

De gemiddelde financiële positie van de besturen⁴⁾ in 2005 is in alle onderwijssectoren gezond te noemen. In vergelijking met de andere sectoren is de langzame maar gestage toename van de gemiddelde solvabiliteit van besturen in het hbo in de periode opvallend.

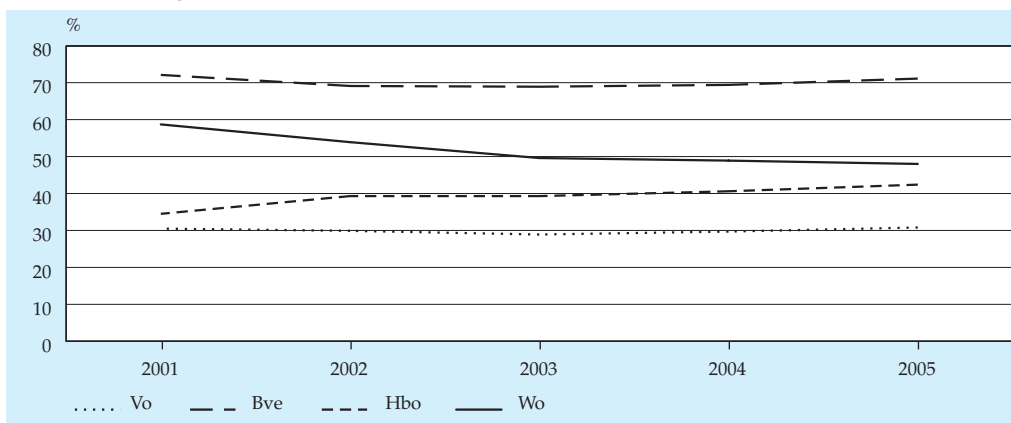

7.8.1 Financiële kengetallen van instellingsbesturen per onderwijssector, 2001-2005

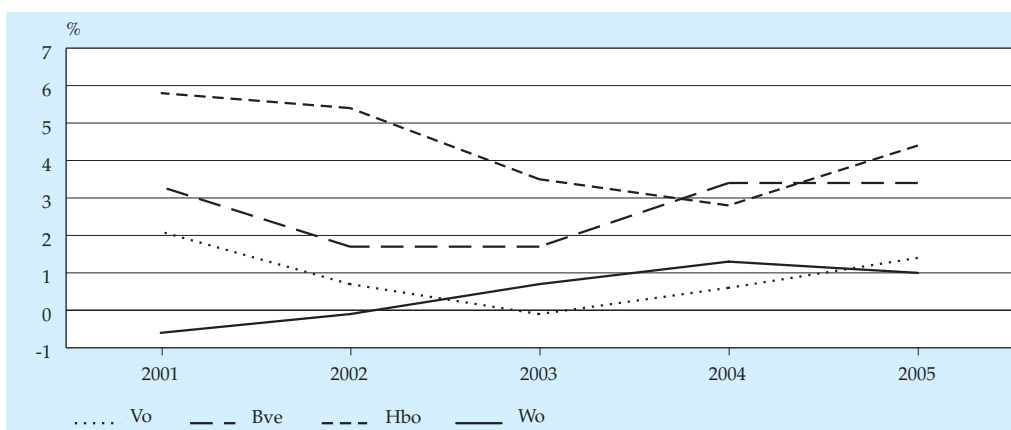
a. Solvabiliteitsratio

b. Weerstandsvermogen

c. Rentabiliteitsratio

Bron: OCW (Cfi), CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Het verloop van het gemiddelde weerstandsvermogen is min of meer hetzelfde als dat van de gemiddelde solvabiliteitsratio, al laat het weerstandsvermogen van besturen in het bve de laatste jaren een zekere stijging in plaats van een stabilisatie zien en blijft het weerstandsvermogen van besturen in het wo juist dalen.

De gemiddelde rentabiliteitsratio laat voor alle onderwijssectoren met uitzondering van het wo een daling gevolgd door een stijging zien. De besturen in het wo kenden aan het begin van de periode als enige een negatief rentabiliteitsratio, wat betekent dat de besturen meer lasten dan baten hadden en zogezegd verlies draaiden. Geleidelijk is de rentabiliteit echter verbeterd.

Veel instellingsbesturen buiten signaleringsgrenzen

Naast gemiddelden voor de hele sector is het interessant om te kijken hoeveel besturen buiten de bandbreedte van de signaleringsgrenzen vallen. In 2005 waren er veel die boven de signaleringsgrenzen uitkwamen. Maar bij elke onderwijssoort is er ook een aantal besturen dat onder de ondergrens zat.

Het voortgezet onderwijs is opvallend doordat meer dan de helft van het totaal aantal onderzochte besturen in 2005 boven de bovengrens voor de solvabiliteitsratio uitkwam. Ook had deze sector in 2005 relatief meer instellingsbesturen die met het weerstandsvermogen onder de ondergrens zaten. Dit betekent dat deze besturen in dat jaar een laag eigen vermogen hadden dat weinig ruimte bood om tekorten in de exploitatie op te vangen of investeringen te plegen. In het bve waren er in 2005 naar verhouding juist meer instellingsbesturen met een hoog weerstandsvermogen.

Hoe is de financiële positie op langere termijn?

Eén jaar boven de door OCW geaccepteerde norm voor het eigen vermogen uitkomen, is echter niet direct kwalijk. Het zou onderdeel kunnen zijn van een goede bedrijfsvoering, bijvoorbeeld als vooruitzicht op een omvangrijke investering in de toekomst. Als echter blijkt dat een instellingsbestuur gedurende een langere periode boven de door het Ministerie van OCW vastgestelde signaleringsgrenzen uitkomt, dan lijkt de financiële positie een structureel karakter te krijgen. Deze besturen reserveren een groot deel van hun ontvangsten voor een uitgave in de toekomst en laten deze reservering door de jaren heen steeds verder toenemen. Besturen die gedurende een langere periode juist onder de door OCW vastgestelde ondergrenzen vallen, beschikken waarschijnlijk over een relatief laag eigen vermogen, terwijl ze toch vervangingsinvesteringen te plegen hebben, waardoor ze voor langere tijd in een minder makkelijke financiële situatie belanden.

Op langere termijn veel onderwijsbesturen boven de grens

Het aantal besturen dat in de hele periode 2001–2005 een solvabiliteit, rentabiliteit of een weerstandsvermogen had dat boven de bandbreedte van de signaleringsgrenzen uitkwam, was vrij groot. Het bve valt op door het grote aantal besturen dat

voor de gehele periode boven de bovengrens voor het weerstandsvermogen uitkwam. Bijna geen enkel instellingsbestuur kwam de gehele periode 2001–2005 onder de bandbreedte van de financiële kengetallen uit. Er waren slechts drie besturen in het voortgezet onderwijs die gedurende die vijf jaren onder de ondergrens voor weerstandsvermogen verbleven. Veel besturen voerden kortom een goed financieel beleid. Uitzondering is een toch relatief grote groep besturen die een hoog percentage van de ontvangsten als eigen vermogen aanhield.

Noten in de tekst

- 1) Een uitgebreidere versie van dit artikel staat onder de titel 'De financiële positie van instellingsbesturen in het onderwijs, 2001–2005' op de website van het CBS, onder Thema's en vervolgens Onderwijs.
- 2) Een vierde kengetal, de liquiditeitsratio (deze geeft aan in welke mate op korte termijn aan betalingsverplichtingen kan worden voldaan), wordt in dit artikel buiten beschouwing gelaten. Deze ratio is vooral nuttig voor de interne controle van de bedrijfsvoering door het instellingsbestuur zelf, maar heeft minder waarde voor buitenstaanders.
- 3) De solvabiliteit wordt hier berekend als de verhouding tussen het eigen vermogen (exclusief voorzieningen) en het balanstotaal.
- 4) De populatie bekostigde instellingsbesturen die in dit artikel onderzocht is, is iets kleiner dan de populatie waarover elders in dit Jaarboek onderwijs en op de website van het CBS in de database StatLine gegevens te vinden zijn. Er is daardoor een afwijking tussen de getallen die per onderwijssoort in dit artikel en op StatLine gepresenteerd worden. Tabel 7.8.3 achterin het Jaarboek onderwijs bevat als enige artikeltabel wel de volledige populatie van gesubsidieerde onderwijsinstellingen, zoals deze ook op StatLine staat.

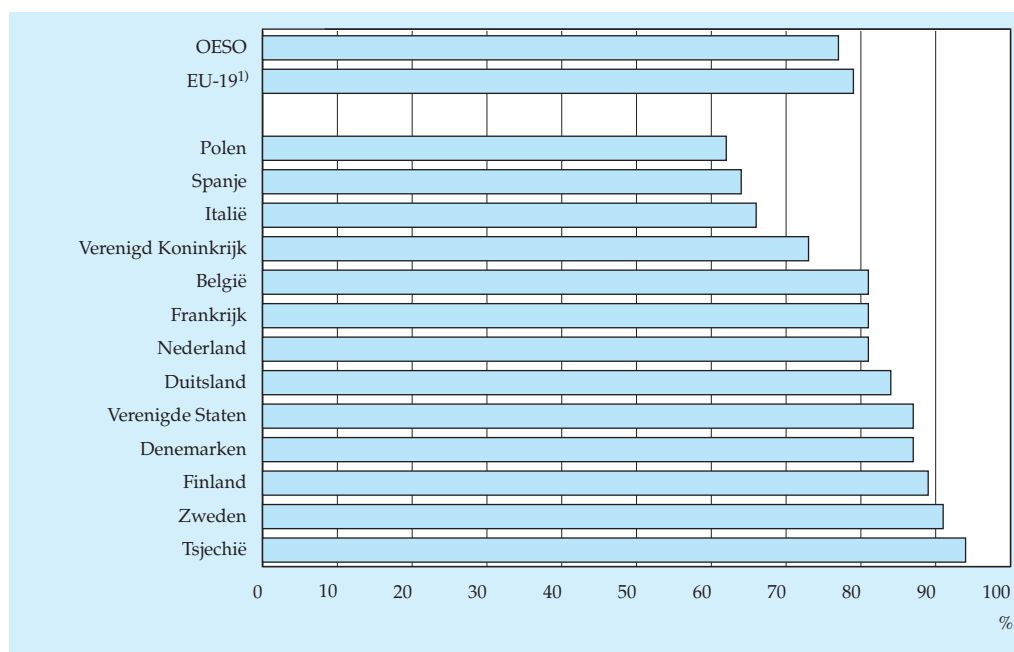
7.9 Het opleidingsniveau van Nederlanders in internationaal opzicht¹⁾

Het opleidingsniveau in Nederland is in internationaal opzicht goed. Het aandeel 25–34-jarigen met een startkwalificatie lag in 2005 net boven het gemiddelde niveau in de EU. Op dit punt laten omringende landen echter zien dat er veel ruimte is voor verbetering. Het is van belang dat de komende jaren veel meer jonge mensen een startkwalificatie voor de samenleving van de toekomst behalen. Nederland rust relatief wel veel jonge mensen uit met een langere opleiding in het hoger onderwijs.

Aandeel met startkwalificatie in Nederland rond EU-gemiddelde

In Nederland bezat 72 procent van de 25–64-jarigen in 2005 een diploma op ten minste hoger secundair niveau. Dat houdt in dat zij ten minste een havo- of vwo-diploma hebben of een diploma op mbo-2 niveau. In Nederland noemen we dit de startkwalificatie. Het Nederlandse aandeel van 72 procent ligt iets hoger dan het gemiddelde van de EU²⁾ en de OESO, waar ongeveer 70 procent van de 25–64-jarigen een diploma op ten minste hoger secundair niveau had in 2005. Het percentage 25–64-jarigen in Nederland dat een diploma in het hoger onderwijs heeft behaald, is ook hoger dan gemiddeld in de OESO en de EU.

7.9.1 Aandeel 25-34-jarigen met ten minste hoger secundair onderwijs, 2005

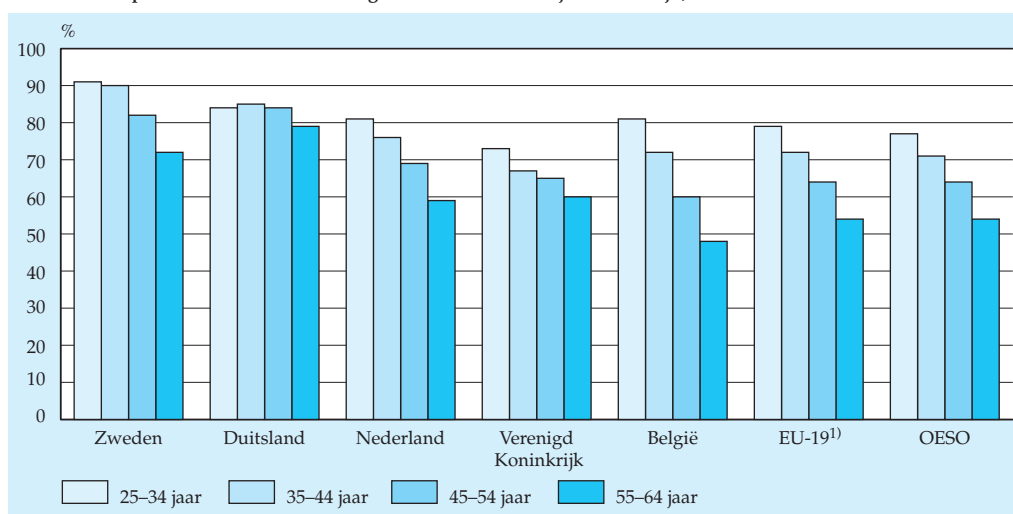
¹⁾ Dit zijn de 19 EU-landen die ook tot de OESO behoren, zie begrippenlijst achterin dit jaarboek.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Het onderwijsbeleid is er op gericht zoveel mogelijk mensen goed op te leiden voor de moderne kennissamenleving. Het behalen van een diploma op tenminste hoger secundair niveau, de startkwalificatie, staat daarbij voorop. Van de 25–34-jarigen in Nederland bezat 81 procent in 2005 zo'n niveau. Dit is iets hoger dan het OESO- en EU-gemiddelde, dat lag op respectievelijk 77 procent en 79 procent. Landen om ons heen laten echter zien dat het mogelijk is om een groter aandeel van de jonge mensen een startkwalificatie te laten behalen. In Zweden had 91 procent een startkwalificatie in 2005, in Denemarken 87 procent en in Duitsland 84 procent.

Het verschil tussen het aandeel jongeren en ouderen met een startkwalificatie geeft een indicatie van hoe het opleidingsniveau in een land is toegenomen de afgelopen decennia. In Nederland lag in 2005 het aandeel van de 25–34-jarigen met 81 procent aanzienlijk hoger dan het aandeel van 59 procent van de 55–64-jarigen. In België is het verschil nog groter, 80 procent van de jongeren tegenover 50 procent van de ouderen. In Duitsland is het verschil tussen de leeftijdsgroepen veel kleiner. Dat komt vooral doordat het aandeel ouderen met een startkwalificatie met 79 procent daar al erg hoog lag.

7.9.2 Aandeel personen met ten minste hoger secundair onderwijs naar leeftijd, 2005

¹⁾ Dit zijn de 19 EU-landen die ook tot de OESO behoren, zie begrippenlijst achterin dit jaarboek.

Bron: Education at a Glance, 2007.

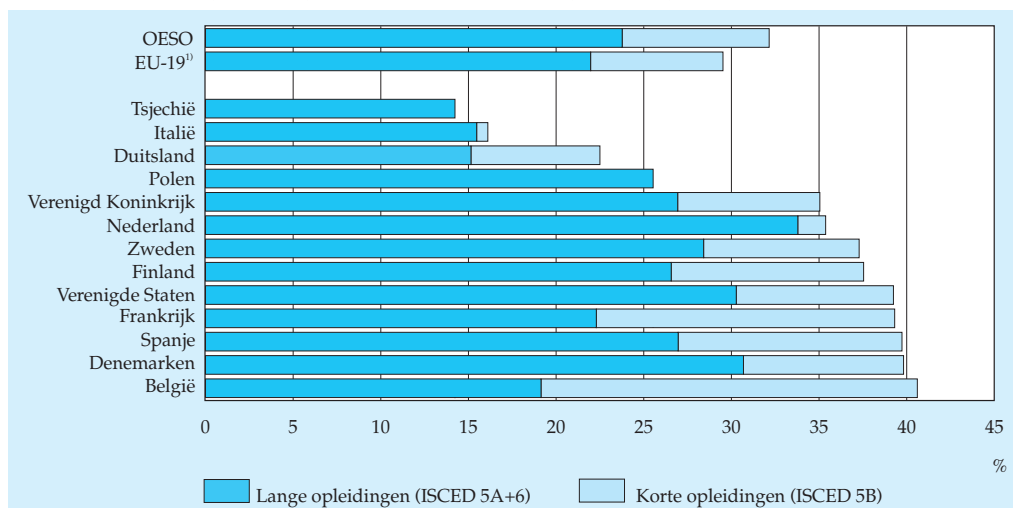
Aandeel 25–34-jarigen met hoger onderwijs in Nederland boven EU-gemiddelde

In Nederland lag in 2005 het aandeel 25–34-jarigen dat een opleiding in het hoger onderwijs heeft afgerond op 81 procent. Dit is hoger dan gemiddeld in de OESO- en

EU-lidstaten (OESO 32 procent en EU 30 procent). Vooral in België, Denemarken, Spanje, Frankrijk en de Verenigde Staten heeft echter nog een hoger percentage van deze leeftijdsgroep een opleiding in het hoger onderwijs afgerond dan in Nederland.

Het is interessant om iets dieper in te gaan op de verschillende soorten hoger onderwijs die in Europa worden aangeboden. De OESO onderscheidt in Education at a Glance twee typen hoger onderwijs, namelijk type A en B. Type A betreft opleidingen die ten minste drie jaar duren (bachelor en master degree) en over het algemeen meer theoretisch georiënteerd zijn. In Nederland rekenen we daartoe het hbo en het wo. Type B betreft opleidingen die 2 jaar duren en voornamelijk beroepsgericht zijn.

7.9.3 Aandeel 25-34-jarigen met hoger onderwijs naar korte en lange opleidingen, 2005

¹⁾ Dit zijn de 19 EU-landen die ook tot de OESO behoren, zie begrippenlijst achterin dit jaarboek.

Bron: Education at a Glance, 2007.

In Nederland weinig korte opleidingen in hoger onderwijs

In Nederland heeft een zeer hoog aandeel van de jongvolwassenen een lange opleiding (type A) in het hoger onderwijs gevolgd. In Nederland behaalde 34 procent van de 25-34-jarigen in 2005 een diploma in het hbo of wo, terwijl gemiddeld in de EU 22 procent een lange opleiding in het hoger onderwijs afrondde. Een flink aantal landen biedt in tegenstelling tot Nederland ook kortere, meer beroepsgerichte opleidingen in het hoger onderwijs aan (type B). Dit verklaart waarom in landen als België, Denemarken, Spanje en Frankrijk het totale aandeel jongvolwassenen met een diploma in het hoger onderwijs hoger ligt dan in Nederland.

In Nederland waren er in het studiejaar 2004/'05 weinig kortdurende opleidingen in het hoger onderwijs. In het studiejaar 2006/'07 zijn de eerste pilots gestart met het aanbieden van 2-jarige opleidingen in het hoger onderwijs die worden afgesloten met een zogenaamde associate degree. Het doel is vooral de werkenden en afgestudeerde mbo'ers te bereiken die het minder aantrekkelijk vinden om nog een lange opleiding in het hoger onderwijs te volgen. De komende jaren lopen er 57 pilot-programma's. Dit zou volgens het Ministerie van OCW in de toekomst een positief effect kunnen hebben op het opleidingsniveau van de bevolking in Nederland.

ISCED-97

Om een internationale vergelijking van nationale onderwijssystemen mogelijk te maken worden onderwijsprogramma's ingedeeld in een aantal categorieën volgens internationaal afgesproken spelregels: de ISCED-97 classificatie. ISCED staat voor International Standard Classification of Education. In deze bijdrage worden Nederlandse termen gebruikt voor de verschillende ISCED-categorieën. De ISCED-termen corresponderen als volgt met Nederlandse onderwijsprogramma's:

– **ISCED 0 Pré-primair onderwijs**

Groep 1 en 2 van het basisonderwijs en speciaal onderwijs; leerlingen 3 t/m 5 jaar oud.

– **ISCED 1 Primair onderwijs**

Groep 3 t/m 8 van het basisonderwijs en speciaal onderwijs; leerlingen van 6 jaar en ouder.

– **ISCED 2 Lager secundair onderwijs**

Beroepsgericht: WEB assistentenopleiding (mbo-niveau 1), praktijkonderwijs, vmbo klas 3 en 4.

Algemeen: vmbo klas 1 t/m 4, havo/vwo klas 1 t/m 3, mavo klas 1 t/m 4, vavo, svo.

– **ISCED 3 Hoger secundair onderwijs**

Beroepsgericht: WEB basisberoepsopleiding (mbo-niveau 2 en 3), WEB vakopleiding (mbo niveau 2 t/m 4), WEB middenkaderopleiding (mbo niveau 3 en 4).

Algemeen: havo/vwo klas 4 t/m 6.

– **ISCED 4 Post-secundair niet-tertiair onderwijs**

WEB specialistenopleiding (mbo niveau 4), 1-jarig hbo

– **ISCED 5A Tertiair onderwijs (type A) (hoger onderwijs type A)**

4-6-jarig hbo en wo, wo- en hbo-bachelor, wo-master.

– **ISCED 5B Tertiair onderwijs (type B) (hoger onderwijs, type B)**

2-3-jarig hbo.

– **ISCED 6 Voortgezette onderzoekskwalificatie**

Assistent in opleiding, onderzoeker in opleiding, gepromoveerden, wo-doctor.

Noten in de tekst

- 1) Dit artikel is een bijdrage van Mevr. drs. D.P.S. de Wit van het Ministerie van OCW en is gebaseerd op de publicatie 'Education at a Glance' editie 2007 van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). Deze publicatie met diverse onderwijsindicatoren brengt de OESO jaarlijks uit. Op basis hiervan is het mogelijk een brede internationale vergelijking te maken van het onderwijs op het gebied van de prestatie van het onderwijssysteem, de kwaliteit, de onderwijsdeelname en de organisatie en financiën.
- 2) Het betreft hier een gemiddelde van de 19 EU-landen die ook tot de OESO behoren. Zie ook de begrippenlijst achterin dit jaarboek.

Tabellen

1. Algemeen overzicht

Matrix van het reguliere onderwijs 2005*

	Bestand 2004/'05							
	w.v. in 2005/'06							
	bao	sbao	speciale scholen	voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	praktijk-onderwijs	vmbo 3+	vmbo theoretische leerweg deeltijd	
	<i>x 1 000</i>							
Bestand 2005/'06	1 549,4	48,3	58,1	399,5	27,4	226,1	4,3	
w.v. in 2004/'05								
basisonderwijs	1 548,9	1 339,3	10,1	4,7	182,6	1,4		
speciaal basisonderwijs	50,1	0,3	36,8	1,3	6,7	4,4		
speciale scholen	54,4	0,8	0,8	46,2	1,0	0,3	0,2	
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	406,7		0,0	1,2	207,4	0,6	107,8	
praktijkonderwijs	26,4			0,2	0,1	20,4	0,2	
vmbo voltijd 3+	127,5			0,6	0,0	0,0	113,5	0,0
zd	99,1						0,0	0,0
md	28,4							
vmbo tl. deeltijd ²⁾	3,5							2,8
zd	0,8							
md	2,7							
havo voltijd 3+	95,4		0,1	0,1			2,6	
zd	37,3							
md	58,1							
havo deeltijd	4,4							
zd	1,3							
md	3,1							
vwo voltijd 3+	113,9		0,0	0,0			0,0	
zd	28,7							
md	85,2							
vwo deeltijd	1,4							
zd	0,7							
md	0,7							
bol voltijd	233,0		0,0					0,5
zd	82,9							0,2
md	150,1							0,3
bol deeltijd	11,6		0,0					0,1
zd	4,2							0,0
md	7,4							0,1
bbl	86,2		0,0					0,1
zd	56,5							0,0
md	29,7							
hbo voltijd	232,7							
zd	47,7							
md	185,0							
hbo deeltijd	51,2							
zd	14,6							
md	36,6							
wo voltijd	159,3							
zd	25,9							
md	133,4							
wo deeltijd	12,3							
zd	2,0							
md	10,3							
Totaal onderwijs	3 620,2	1 340,4	47,7	54,5	398,0	27,2	224,4	3,6
Geen onderwijs		209,0	0,7	3,6	1,6	0,2	1,7	0,6

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Onderwijsmatrices vanaf 1995/'96'.

¹⁾ Bestaat uit leerjaren 1 en 2 van vwo, havo, vmbo (inclusief lwoo) en leerjaar 3 ongedeeld vwo en havo.

²⁾ Vmbo theoretische leerweg deeltijd.

zd = zonder diploma; md = met diploma.

Bron: Voorlopige cijfers onderwijsmatrix 2005 OCW(Cfi), CBS.

	havo voltijd 3+	havo deeltijd	vwo voltijd 3+	vwo deeltijd	bol voltijd	bol deeltijd
	<i>x 1 000</i>					
Bestand 2005/'06	137,2	7,9	149,6	2,2	331,1	14,7
w.v. in 2004/'05						
basisonderwijs					0,1	0,0
speciaal basisonderwijs						
speciale scholen	0,0				0,4	0,1
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	37,8		42,1		0,8	0,0
praktijkonderwijs					0,5	0,0
vmbo voltijd 3+	0,9		0,0		5,0	0,1
md	7,4		0,0		65,6	0,2
vmbo tl. deeltijd ²⁾					0,0	0,0
zd					0,2	0,0
md					2,8	0,0
havo voltijd 3+	84,7		0,9		1,0	0,0
zd			1,7		0,1	0,0
md		3,2			0,0	0,0
havo deeltijd					0,0	0,0
zd			104,3		0,1	0,0
md	5,3				0,0	0,0
vwo deeltijd				0,8	0,0	0,0
zd					0,0	0,0
md		0,5		0,0	182,4	0,7
bol voltijd		0,0		0,0	10,5	0,5
zd		0,0			0,2	6,3
md		0,0			0,1	0,2
bol deeltijd		0,0			0,5	0,1
zd		0,0			0,2	0,1
md		0,0				
bbl						
zd						
md						
hbo voltijd						
zd						
md						
hbo deeltijd						
zd						
md						
wo voltijd						
zd						
md						
wo deeltijd						
zd						
md						
Totaal onderwijs	136,3	3,8	149,0	0,8	270,5	8,3
Geen onderwijs	1,0	4,1	0,6	1,4	60,6	6,3

Matrix van het reguliere onderwijs 2005* (slot)

		Bestand 2004/'05					
		w.v. in 2005/'06					
		bbl	hbo voltijd	hbo deeltijd	wo voltijd	wo deeltijd	geen onderwijs
		<i>x 1 000</i>					
Bestand 2005/'06		133,2	291,9	63,7	190,4	13,3	
w.v. in 2004/'05							
basisonderwijs		0,3					10,4
speciaal basisonderwijs		0,0					0,5
speciale scholen		0,5					4,0
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾		0,1					8,8
praktijkonderwijs		0,4					4,5
vmbo voltijd 3+	zd	1,8					5,5
	md	11,0					14,9
vmbo tl. deeltijd ²⁾	zd	0,0					0,6
	md	0,0					0,5
havo voltijd 3+	zd	0,2					4,0
	md	0,2	31,1	0,0			3,3
havo deeltijd	zd	0,0					1,0
	md	0,0	0,9	0,0			0,4
vwo voltijd 3+	zd	0,0					4,0
	md	0,0	4,3	0,0	21,4	0,0	2,9
vwo deeltijd	zd	0,0					0,6
	md		0,1		0,5		0,1
bol voltijd	zd	4,2					44,8
	md	3,2	19,0	1,0			48,4
bol deeltijd	zd	0,5					4,6
	md	0,4					3,5
bbl	zd	62,5					23,0
	md	8,3					47,9
hbo voltijd	zd		205,8	1,3	2,9	0,0	22,8
	md		1,8	0,8	5,6	0,2	39,3
hbo deeltijd	zd		0,4	39,8	0,1	0,1	10,8
	md		0,0	0,8	0,1	0,1	13,7
wo voltijd	zd		3,5	0,2	142,4	1,2	12,0
	md		0,1	0,1	3,0	0,1	22,7
wo deeltijd	zd		0,0	0,1	0,3	8,9	2,9
	md		0,0	0,0	0,0	0,0	1,9
Totaal onderwijs		93,5	267,0	44,1	176,1	10,6	364,4
Geen onderwijs		39,7	25,0	19,6	14,3	2,7	

2. Primair onderwijs

Kerncijfers

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07
Leerlingen	1 000	1 569,7	1 643,9	1 653,3	1 654,9	1 656,8	1 657,2
w.v.							
basisonderwijs	1 000	1 477,1	1 546,5	1 547,7	1 549,1	1 549,5	1 549,0
speciaal basisonderwijs	1 000	57,5	51,6	51,5	50,1	48,3	46,3
speciale scholen	1 000	35,1	45,8	54,1	55,7	59,1	61,9
w.v.							
basisonderwijs	1 000	23,6	30,3	33,6	34,1	35,1	35,8
voortgezet onderwijs	1 000	11,5	15,5	20,5	21,7	23,9	26,1
Scholen	1	8 262	7 759	7 680	7 638	7 619	7 584
w.v.							
basisonderwijs	1	7 411	7 059	7 007	6 986	6 970	6 941
speciaal basisonderwijs	1	514	368	349	328	326	320
speciale scholen	1	337	332	324	324	323	323
Personeelsleden	1 000 fte	.	110,3	129,2	129,3	130,4	131,6
w.v.							
basisonderwijs	1 000 fte	.	91,7	106,3	105,7	105,8	105,9
speciaal basisonderwijs	1 000 fte	.	7,3	8,1	8,1	8,1	7,9
speciale scholen	1 000 fte	.	11,3	14,8	15,5	16,5	17,8

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW(Cfi).

2.1 Basisonderwijs

2.1.1 Leerlingen in het basisonderwijs naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2005/'06	2006/'07		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	1 477,1	1 546,5	1 549,5	1 549,0	785,4	763,6
Leeftijd						
4 jaar	147,5	141,5	150,0	147,4	75,3	72,1
5 jaar	194,9	190,8	200,6	198,5	101,0	97,6
6 jaar	187,0	192,1	197,2	198,8	101,1	97,6
7 jaar	182,1	190,9	191,5	194,8	99,0	95,8
8 jaar	179,9	190,8	186,7	188,8	95,4	93,4
9 jaar	176,8	190,8	180,8	184,1	92,5	91,7
10 jaar	169,6	188,3	180,2	178,7	89,7	89,0
11 jaar	163,1	177,8	177,3	174,4	87,4	87,0
12 jaar en ouder	76,3	83,5	85,2	83,3	43,9	39,4
	<i>%</i>					
Denominatie van de school						
Openbaar	32	32	31	31	31	31
Protestants-christelijk ¹⁾	28	26	28	28	28	28
Rooms-katholiek	33	33	34	34	34	34
Overig bijzonder onderwijs ²⁾	7	9	8	8	8	8

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabellen 'Basisonderwijs; leerlingen' en 'Reguliere onderwijsinstellingen'.

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

²⁾ Het betreft hier de overige confessionele scholen, scholen voor algemeen bijzonder onderwijs, de vrije school en samenwerkingsverbanden tussen openbare en confessionele scholen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.1.2 Verdeling van autochtone en niet-westers allochtone leerlingen op scholen voor basisonderwijs¹⁾, 2006/07

	Gekleurde scholen ²⁾		Niet-westers allochtone leerlingen	Niet-westers allochtone schoolgenoten van ³⁾	
	50%	80%		autochtonen en westerse allochtonen ⁴⁾	niet-westerse allochtonen
	%				
Nederland	8	4	14	8	49
w.v.					
De vier grote steden	51	33	49	26	73
w.v.					
Amsterdam	55	38	54	31	74
Rotterdam	61	38	54	33	72
Den Haag	45	29	46	21	75
Utrecht	31	18	33	18	65
Overig Nederland	4	1	10	7	34
w.v.					
Noord-Nederland	1	–	5	4	22
Oost-Nederland	5	1	10	7	35
Zuid-Nederland	5	2	10	7	36
West-Nederland ⁵⁾	4	2	10	8	34

N.B. Meer informatie staat in het artikel 'Scholen in de Randstad sterk gekleurd' in de CBS-publicatie 'Socialeconomische trends; 2007, aflevering 3'.

¹⁾ Exclusief schoolvestigingen met minder dan 20 leerlingen.

²⁾ Een 'gekleurde' school is een schoolvestiging met meer dan 50, respectievelijk 80% niet-westers allochtone leerlingen.

³⁾ Hiermee wordt aangegeven dat niet-westers allochtone leerlingen niet evenredig over de scholen zijn verdeeld. Zo had een leerling op een basisschool in Nederland in 2006/'07 gemiddeld 14% niet-westers allochtone schoolgenoten.

Als gekeken wordt naar de herkomstgroepering van de leerling is dit percentage anders. Een niet-westerse allochtoon had gemiddeld 49% niet-westers allochtone schoolgenoten, terwijl een autochtoon of westerse allochtoon gemiddeld maar 8% niet-westers allochtone schoolgenoten had.

⁴⁾ Inclusief herkomstgroepering onbekend.

⁵⁾ Exclusief de vier grote steden.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.1.3 Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het basisonderwijs

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	'95/'96	'05/'06	'06/'07	'95/'96	'05/'06	'06/'07	'95/'96	'05/'06	'06/'07
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	1 477,1	1 549,5	1 549,0	7 411	7 134	7 108	199	217	218
w.v.									
De vier grote steden	163,0	170,6	170,9	614	632	626	265	270	273
w.v.									
Amsterdam	54,8	56,6	56,4	203	211	209	270	268	270
Rotterdam	53,0	51,1	50,6	199	191	190	266	267	266
Den Haag	36,1	41,0	41,3	132	142	139	273	289	297
Utrecht	19,2	21,9	22,6	80	88	88	239	249	257
Overige steden ≥ 100 000 inwoners	245,1	271,3	273,0	1 021	1 032	1 036	240	263	263
Gemeenten met < 100 000 inwoners	1 069,0	1 107,5	1 105,1	5 776	5 470	5 446	185	202	203

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.1.4 Het gemiddelde percentage vragen goed op de Eindtoets Basisonderwijs per herkomstgroepering¹⁾ en thuistaal²⁾ naar toetsonderdeel en geslacht, 2004/05

	Taal			Rekenen-wiskunde			Totaal ³⁾		
	totaal	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes
	%								
Totaal	70	69	71	69	72	65	70	70	69
Autochtonen	71	70	72	70	73	67	71	72	71
Allochtonen	66	64	67	65	69	61	66	66	65
w.o.									
Thuistaal Nederlands	69	68	70	67	71	63	69	70	68
Thuistaal niet-Nederlands	61	60	62	63	67	59	62	63	61
w.v.									
Westerse allochtonen	71	70	72	69	73	66	71	71	70
w.o.									
Thuistaal Nederlands	72	71	73	70	73	66	72	72	71
Thuistaal niet-Nederlands	66	64	68	66	69	63	66	66	66
Niet-westerse allochtonen	63	62	65	63	67	59	64	64	63
w.o.									
Thuistaal Nederlands	67	66	68	65	69	61	67	68	66
Thuistaal niet-Nederlands	60	59	62	63	67	58	61	62	60
w.o.									
Turken	59	58	60	63	67	58	60	61	59
w.o.									
Thuistaal Nederlands	62	62	63	63	68	58	63	64	61
Thuistaal niet-Nederlands	57	56	58	63	67	58	60	61	59
Marokkanen	61	59	62	61	65	57	61	61	60
w.o.									
Thuistaal Nederlands	63	62	64	62	66	58	63	63	62
Thuistaal niet-Nederlands	60	59	61	61	65	57	60	61	59
Surinamers	66	65	66	61	65	58	64	65	63
w.o.									
Thuistaal Nederlands	67	66	68	63	67	59	66	67	65
Thuistaal niet-Nederlands	58	57	59	54	58	50	57	58	56
Antillianen en Arubanen	65	64	67	61	64	58	64	64	64
w.o.									
Thuistaal Nederlands	70	69	71	67	70	63	69	70	69
Thuistaal niet-Nederlands	58	55	60	53	55	51	56	56	57
Onbekend	65	63	66	63	65	58	64	64	64

¹⁾ De totalen van de verschillende herkomstgroeperingen zijn inclusief leerlingen van wie de thuistaal zowel Nederlands als een andere taal is en inclusief de leerlingen bij wie de thuistaal niet is ingevuld.

²⁾ De taal die bij de leerlingen thuis gesproken wordt, is door de leerkracht ingevuld op het antwoordblad 1e toetsdag van de Eindtoets Basisonderwijs. Bij 3% van de leerlingen is de thuistaal niet ingevuld. In deze groep zijn de allochtonen oververtegenwoordigd. Cito heeft geen mogelijkheden om de juistheid van de ingevulde thuistaal te controleren.

³⁾ Voor de totaalscore op de Eindtoets Basisonderwijs wordt de score op de onderdelen taal, rekenen-wiskunde en studievaardigheden samengenomen.

Bron: CITO, CBS (GBA).

2.2 Speciaal basisonderwijs

2.2.1 Leerlingen in het speciaal basisonderwijs naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2005/'06	2006/'07		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	57,5	51,6	48,3	46,3	30,9	15,4
Leeftijd						
4 jaar en jonger	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1
5 jaar	1,0	0,9	0,9	0,8	0,6	0,2
6 jaar	2,4	2,1	1,9	1,9	1,3	0,6
7 jaar	4,6	4,0	3,5	3,3	2,4	1,0
8 jaar	7,3	6,2	5,3	5,2	3,6	1,6
9 jaar	9,6	8,4	7,5	7,2	4,8	2,4
10 jaar	10,9	10,1	9,2	8,8	5,8	3,0
11 jaar	10,9	10,3	10,4	9,7	6,3	3,4
12 jaar en ouder	10,5	9,4	9,5	9,2	6,0	3,2
	<i>%</i>					
Denominatie van de school						
Openbaar	29	26	26	26	26	25
Protestants-christelijk ¹⁾	24	24	23	24	24	23
Rooms-katholiek	35	33	33	33	32	34
Overig bijzonder onderwijs ²⁾	13	16	18	18	18	18

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabellen 'Basisonderwijs; leerlingen' en 'Reguliere onderwijsinstellingen'.

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

²⁾ Het betreft hier de overige confessionele scholen en scholen voor algemeen bijzonder onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.2.2 Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	'95/'96	'05/'06	'06/'07	'95/'96 ¹⁾	'05/'06	'06/'07	'95/'96 ¹⁾	'05/'06	'06/'07
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	57,5	48,3	46,3	514	381	367	112	127	126
w.v.									
De vier grote steden	6,4	5,1	4,8	64	53	48	100	96	100
w.v.									
Amsterdam	2,3	1,9	1,7	21	19	17	111	98	101
Rotterdam	1,7	1,5	1,4	17	16	15	102	94	96
Den Haag	1,5	1,2	1,2	17	12	12	89	100	99
Utrecht	0,8	0,5	0,5	9	6	4	90	85	116
Overige steden ≥ 100 000 inwoners	15,2	12,9	12,3	125	88	87	121	147	142
Gemeenten met < 100 000 inwoners	35,9	30,3	29,2	325	240	232	111	126	126

¹⁾ Het betreft hier respectievelijk het aantal scholen en de gemiddelde schoolgrootte.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.2.3 Leerlingenstromen tussen basisonderwijs en speciaal basisonderwijs

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07
	<i>x 1 000</i>					
Van basisonderwijs naar speciaal basisonderwijs	11,3	10,2	9,8	9,3	9,0	8,5
Van speciaal basisonderwijs naar basisonderwijs	0,4	0,5	0,3	0,3	0,5	0,3

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.3 Speciale scholen

2.3.1 Leerlingen op speciale scholen naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2005/'06	2006/'07		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	35,1	45,8	59,1	61,9	43,6	18,3
Basisonderwijs	23,5	30,3	35,1	35,8	25,5	10,4
Voortgezet onderwijs	11,5	15,5	23,9	26,1	18,1	8,0
Leeftijd						
4 jaar en jonger	1,1	1,4	1,2	1,2	0,8	0,4
5 jaar	1,5	2,2	2,5	2,4	1,7	0,7
6 jaar	2,1	2,9	3,1	3,2	2,3	0,9
7 jaar	2,7	3,3	3,5	3,7	2,6	1,1
8 jaar	2,8	3,7	3,9	4,1	2,9	1,2
9 jaar	2,8	3,7	4,3	4,4	3,2	1,2
10 jaar	2,9	3,8	4,6	4,7	3,5	1,2
11 jaar	2,9	3,7	4,7	4,9	3,7	1,3
12 jaar	2,6	3,5	4,7	4,9	3,5	1,4
13 jaar	2,3	3,1	4,6	4,7	3,4	1,3
14 jaar	2,4	3,3	4,7	5,2	3,7	1,5
15 jaar	2,6	3,6	5,3	5,5	3,8	1,7
16 jaar	2,4	3,1	4,7	5,2	3,4	1,7
17 jaar	1,8	2,2	3,6	3,9	2,5	1,4
18 jaar en ouder	2,3	2,5	3,4	3,8	2,5	1,4
	<i>%</i>					
Denominatie van de school						
Openbaar	21	21	20	19	19	21
Protestants-christelijk ¹⁾	13	14	13	14	13	16
Rooms-katholiek	30	27	26	26	26	26
Overig bijzonder onderwijs ²⁾	35	38	41	41	43	37

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabellen 'Speciaal onderwijs; leerlingen' en 'Reguliere onderwijsinstellingen'.

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

²⁾ Het betreft hier de overige confessionele scholen en scholen voor algemeen bijzonder onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.3.2 Leerlingen op speciale scholen naar clusters, afdelingen en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2005/'06	2006/'07		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	35,1	45,8	59,1	61,9	43,6	18,4
Basisonderwijs	23,6	30,3	35,1	35,8	25,5	10,4
w.v.						
Cluster 1	.	.	0,5	0,5	0,3	0,2
Visueel gehandicapten	0,6	0,5	0,2	0,3	0,2	0,1
Meervoudig gehandicapten	.	.	0,3	0,2	0,1	0,1
Cluster 2	.	.	6,9	7,0	4,9	2,1
Dove kinderen	0,4	0,3	0,5	0,5	0,2	0,2
Slechthorende kinderen	1,2	1,2	0,7	0,6	0,4	0,3
Kinderen met ernstige spraak- moeilijkheden	2,8	3,8	5,4	5,5	4,1	1,5
Meervoudig gehandicapten	.	.	0,4	0,4	0,2	0,2
Cluster 3	.	.	16,4	16,4	10,4	6,0
Zeer moeilijk lerende kinderen	6,5	9,0	9,7	9,5	6,1	3,5
Somatisch langdurig zieken	.	.	1,3	1,2	0,8	0,5
Lichamelijk gehandicapten	1,4	1,3	1,4	1,4	0,9	0,5
Meervoudig gehandicapten	.	.	4,1	4,3	2,7	1,6
Cluster 4	.	.	11,3	11,9	9,9	2,0
Zeer moeilijk opvoedbare kinderen	3,1	3,6	4,4	4,6	4,0	0,6
Kinderen op pedologische instituten	1,3	1,5	1,9	1,9	1,6	0,4
Psychisch langdurig zieken	.	.	4,9	5,4	4,3	1,0
Voortgezet onderwijs	11,5	15,5	23,9	26,1	18,1	8,0
w.v.						
Cluster 1	.	.	0,2	0,2	0,1	0,1
Visueel gehandicapten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Meervoudig gehandicapten	.	.	0,0	0,0	0,0	0,0
Cluster 2	.	.	1,9	2,1	1,4	0,6
Dove kinderen	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Slechthorende kinderen	1,0	1,2	1,5	1,6	1,2	0,5
Meervoudig gehandicapten	.	.	0,2	0,2	0,2	0,1
Cluster 3	.	.	9,5	10,2	6,0	4,2
Zeer moeilijk lerende kinderen	3,4	4,9	6,9	7,4	4,3	3,1
Somatisch langdurig zieken	.	.	0,5	0,6	0,3	0,3
Lichamelijk gehandicapten	1,1	1,3	1,3	1,3	0,8	0,5
Meervoudig gehandicapten	.	.	0,7	0,9	0,6	0,4
Cluster 4	.	.	12,3	13,7	10,6	3,1
Zeer moeilijk opvoedbare kinderen	4,4	6,3	10,7	11,8	9,1	2,7
Kinderen op pedologische instituten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Psychisch langdurig zieken	.	.	1,5	1,7	1,4	0,4

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Speciaal onderwijs; leerlingen'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

2.3.3 Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte op speciale scholen

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	'95/'96	'05/'06	'06/'07	'95/'96 ¹⁾	'05/'06	'06/'07	'95/'96 ¹⁾	'05/'06	'06/'07
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	35,1	59,1	61,9	337	457	479	104	129	129
w.v.									
De vier grote steden	7,3	10,7	11,0	62	79	81	118	135	136
w.v.									
Amsterdam	2,5	3,5	3,6	21	34	35	119	103	102
Rotterdam	2,5	3,6	3,7	20	25	26	123	144	143
Den Haag	1,2	1,7	1,8	11	10	10	105	172	177
Utrecht	1,2	1,9	2,0	10	10	10	120	188	197
Overige steden $\geq$ 100 000 inwoners	10,7	19,2	20,2	94	126	135	113	152	150
Gemeenten met < 100 000 inwoners	17,1	29,2	30,7	181	252	263	94	116	117

¹⁾ Het betreft hier respectievelijk het aantal scholen en de gemiddelde schoolgrootte.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3. Voortgezet onderwijs

Kerncijfers

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
Leerlingen	1 000	894	894	925	935	940	943
w.v.							
Vwo, havo, mavo, vbo, vmbo (exclusief lwoo)	1 000	807	785	809	814	814	816
Vmbo met indicatie lwoo ¹⁾	1 000	60	79	91	95	99	100
Speciaal voortgezet onderwijs ²⁾	1 000	27	17				
Praktijkonderwijs	1 000		13	25	26	27	28
Geslaagden	1 000	171	153	164	162	166	
Scholen	1	1 096	850	679	668	666	664
w.v.							
Voortgezet onderwijs	1	803	692	679	668	666	664
Speciaal voortgezet onderwijs	1	293	158				
Personeelsleden	1 000 fte		72,0	81,7	82,0	82,9	83,9
Uitgaven³⁾	mln euro		4 293	5 478	5 535	5 813	

¹⁾ In 1995/'96 was dit het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (ivbo).

²⁾ Dit omvat het voortgezet onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden en aan moeilijk lerende kinderen.

³⁾ Betreft de totale lasten op de exploitatierekeningen van de vo-instellingen (excl. speciaal voortgezet onderwijs en zelfstandige praktijkscholen die onder het declaratiestelsel vallen). De uitgaven zijn gelijk aan de totale lasten uit de exploitatierekening + de financiële lasten + de buitengewone lasten. Het betreft hier kalenderjaren. Zo heeft 2005/'06 betrekking op 2005.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW(Cfi).

3.1 Leerlingen, scholen en geslaagden

3.1.1 Leerlingen in het voortgezet onderwijs naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2005/'06	2006/'07*		
				totaal ¹⁾		
				w.v. jongens	meisjes	
<i>x 1 000</i>						
Totaal	894,1	894,1	939,9	943,0	475,5	467,4
Leeftijd						
11 jaar of jonger	0,9	1,4	2,0	2,1	1,1	0,9
12 jaar	98,3	108,2	110,0	110,1	52,8	57,3
13 jaar	166,2	184,0	189,3	186,2	93,6	92,6
14 jaar	180,1	188,9	198,0	194,3	98,4	96,0
15 jaar	182,4	182,9	197,3	196,5	99,2	97,3
16 jaar	139,3	135,1	144,0	150,4	77,2	73,2
17 jaar	83,6	67,7	72,9	76,2	38,3	37,9
18 jaar	33,4	21,2	22,3	23,1	12,5	10,6
19 jaar of ouder	10,0	4,7	3,9	3,7	2,2	1,5
Onbekend	–	–	0,4	0,4	0,2	0,2
<i>%</i>						
Denominatie van de school						
Openbaar	20	25	26	26	26	25
Protestants-christelijk ²⁾	24	25	23	23	23	23
Rooms-katholiek	32	27	26	26	26	26
Overig bijzonder onderwijs ³⁾	24	23	26	26	25	26

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; leerlingen en geslaagden' en 'Reguliere onderwijsinstellingen'.

¹⁾ Inclusief een zeer klein aantal leerlingen waarvan het geslacht onbekend is.

²⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

³⁾ Het betreft hier de overige confessionele scholen, scholen voor algemeen bijzonder onderwijs, de vrije school en samenwerkingsverbanden tussen openbare, confessionele en algemeen bijzondere scholen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.2 De verdeling van autochtone en niet-westers allochtone leerlingen op scholen van het voortgezet onderwijs¹⁾, 2006/'07*

	Gekleurde scholen ²⁾		Niet-westers allochtone leerlingen	Niet-westers allochtone schoolgenoten van ³⁾	
	50%	80%		autochtonen en westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
	%				
Nederland	8	4	14	10	35
w.v.					
De vier grote steden	46	25	44	26	65
w.v.					
Amsterdam	52	31	51	32	68
Rotterdam	50	27	43	22	67
Den Haag	32	15	38	25	57
Utrecht	42	16	36	23	57
Overig Nederland	2	0	11	9	20
w.v.					
Noord-Nederland	0	0	6	6	9
Oost-Nederland	1	0	11	9	19
Zuid-Nederland	1	0	9	8	17
West-Nederland ⁴⁾	4	1	13	11	23

N.B. Meer informatie staat in het artikel 'Scholen in de Randstad sterk gekleurd' in de CBS-publicatie 'Socialeconomische trends; 2007, aflevering 3'.

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs, maar inclusief de vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ Een 'gekleurde' school is een schoolvestiging met meer dan 50, respectievelijk 80% niet-westers allochtone leerlingen.

³⁾ Hiermee wordt aangegeven dat niet-westers allochtone leerlingen niet evenredig over de scholen zijn verdeeld. Zo had een leerling op een school voor voortgezet onderwijs in Nederland in 2006/'07 gemiddeld 14% niet-westers allochtone schoolgenoten. Als gekeken wordt naar de herkomstgroepering van de leerling is dit percentage anders.

Een niet-westerse allochtoon had gemiddeld 35% niet-westers allochtone schoolgenoten, terwijl een autochtoon of westerse allochtoon gemiddeld maar 10% niet-westers allochtone schoolgenoten had.

⁴⁾ Exclusief de vier grote steden.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.3 Leerlingen, scholen en schoolgrootte in het voortgezet onderwijs

	Leerlingen			Scholen			Gemiddelde schoolgrootte		
	'95/'96	'05/'06	'06/'07*	'95/'96	'05/'06	'06/'07*	'95/'96	'05/'06	'06/'07*
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	894,1	939,9	943,0	1 096	666	664	816	1 411	1 420
w.v.									
De vier grote steden	105,1	102,9	104,2	145	96	95	724	1 072	1 097
w.v.									
Amsterdam	33,1	35,4	34,9	45	34	35	735	1 040	998
Rotterdam	38,0	34,9	36,9	55	29	27	690	1 204	1 365
Den Haag	21,1	21,5	21,5	27	19	19	783	1 130	1 132
Utrecht	12,9	11,2	10,9	18	14	14	716	797	778
Overige steden ≥ 100 000 inwoners	211,1	227,7	229,0	249	161	164	848	1 414	1 396
Gemeenten met < 100 000 inwoners	578,0	609,3	609,8	702	409	405	823	1 490	1 506

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.4 Leerlingen in het voortgezet onderwijs naar schoolsoort en leerjaar

	2000/'01	2005/'06	2006/'07*	w.v. in leerjaar			
				3	4	5	6
	<i>x 1 000</i>						
Totaal	894,1	939,9	943,0				
Leerjaar 1	197,8	194,3	193,5				
Vwo, havo, vmbo (exclusief lwoo), algemeen leerjaar	173,2	166,3	166,6				
Vmbo met indicatie lwoo, algemeen leerjaar	24,6	28,0	26,9				
Leerjaar 2	192,5	198,8	195,0				
Vwo, havo, vmbo (exclusief lwoo), algemeen leerjaar	174,8	172,0	167,4				
Vmbo met indicatie lwoo, algemeen leerjaar	17,7	26,8	27,5				
Leerjaar 3 en hoger	473,5	519,5	527,0				
Vwo-havo, gemeenschappelijk leerjaar	5,6	6,5	6,3	6,3			
Vwo	128,2	149,7	155,8	41,7	41,6	39,0	33,6
Havo	117,3	137,2	141,8	40,5	55,7	45,6	
Mavo, vbo, vmbo (exclusief lwoo)	191,3	182,3	177,7	88,5	89,1		
w.v.							
Mavo	99,0						
Theoretische leerweg		78,2	78,3	35,8	42,5		
Voorbereidend beroepsonderwijs	90,3						
Gemengde leerweg		21,2	21,9	14,4	7,5		
Kaderberoepsgerichte leerweg		51,2	50,0	25,0	25,0		
Basisberoepsgerichte leerweg							
algemeen		30,4	26,3	12,9	13,3		
leerwerktraject		1,0	0,9	0,3	0,6		
assistentopleiding		0,2	0,3	0,0	0,2		
Vrije school	2,0						
Vmbo met indicatie lwoo	31,0	43,9	45,4	24,2	21,2		
w.v.							
Theoretische leerweg		1,7	2,1	1,2	0,9		
Gemengde leerweg		0,9	1,1	0,7	0,4		
Kaderberoepsgerichte leerweg		8,8	10,4	5,8	4,7		
Basisberoepsgerichte leerweg							
algemeen		29,3	28,8	15,5	13,4		
leerwerktraject		2,7	2,4	1,0	1,4		
assistentopleiding		0,5	0,6	0,1	0,4		
Geen leerjaren	30,4	27,3	27,5				
Speciaal voortgezet onderwijs	16,9						
Praktijkonderwijs	13,4	27,3	27,5				

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; leerlingen en geslaagden' en het Webmagazine-artikel 'Vmbo'ers met extra ondersteuning blijven goed bij'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.5 Deelname voortgezet onderwijs¹⁾ leerjaar 3 per herkomstgroepering naar schoolsoort, 2006/07*

	Totaal	Vwo	Havo	Algemeen leerjaar havo/ vwo	Vmbo, verdeeld naar leerwegen				Aandeel lwoo van het totaal vmbo
					theo- retisch	ge- mengd	kader- beroeps	basis- beroeps	
	<i>x 1 000</i>		<i>%</i>						
Totaal²⁾	201,2	21	20	3	18	8	15	15	21
Jongens	102,0	19	20	3	19	7	16	17	22
Meisjes	99,2	23	20	3	18	8	14	13	21
De vier grote steden ^{3,4)}	21,1	22	16	6	18	5	16	18	26
Overige steden ≥ 100 000 inwoners ⁴⁾	45,1	24	21	3	20	5	14	14	25
Gemeenten met < 100 000 inwoners ⁴⁾	135,0	20	20	3	18	9	16	15	20
Autochtonen	158,4	22	21	3	18	8	15	13	20
Jongens	80,5	20	21	3	18	8	16	15	20
Meisjes	78,0	24	21	4	18	8	14	11	19
De vier grote steden ^{3,4)}	9,7	30	19	9	15	5	12	10	21
Overige steden ≥ 100 000 inwoners ⁴⁾	34,5	26	22	3	19	5	14	12	22
Gemeenten met < 100 000 inwoners ⁴⁾	114,2	20	21	3	18	9	15	14	19
Allochtonen	42,1	16	17	3	20	6	17	22	27
Jongens	21,2	14	16	2	20	5	18	24	26
Meisjes	20,9	17	17	3	19	6	17	20	28
Westerse allochtonen	12,5	24	21	4	19	6	14	13	22
Jongens	6,3	22	20	3	19	5	15	15	22
Meisjes	6,2	26	21	5	18	6	12	12	23
Niet-westerse allochtonen	29,6	12	15	2	20	6	19	26	29
Jongens	14,9	11	15	2	20	5	19	28	28
Meisjes	14,7	13	16	3	20	6	19	24	30
De vier grote steden ^{3,4)}	9,8	11	14	3	21	5	20	26	29
Overige steden ≥ 100 000 inwoners ⁴⁾	7,1	12	16	2	23	4	17	25	32
Gemeenten met < 100 000 inwoners ⁴⁾	12,7	13	15	2	18	7	19	25	27
Eerste generatie	6,7	11	15	3	19	5	19	28	36
Tweede generatie	23,0	12	15	2	21	6	19	25	27
Turken	6,8	8	13	1	20	6	20	32	31
Marokkanen	5,9	7	11	2	21	5	21	33	29
Surinamers	5,4	12	16	3	21	5	20	23	25
Antillianen en Arubanen	2,1	13	13	3	17	6	20	28	31
Overig niet-westerse allochtonen	9,3	19	19	3	20	5	15	18	29

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; deelname naar herkomstgroepering'.

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs, maar inclusief de vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ Inclusief een klein aantal leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

³⁾ Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht.

⁴⁾ Het betreft hier de schoolgemeente.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.6 Sectorkeuze in de hoogste leerjaren¹⁾ van het vbo/vmbo (inclusief lwoo)

	Leerjaar 3			Leerjaar 4		
	2000/'01	2005/'06	2006/'07*	2000/'01	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	64,3	78,9	75,8	55,7	67,3	66,9
Landbouw	8,0	10,0	9,5	7,1	8,3	8,8
Techniek	23,0	22,5	21,4	20,5	18,9	19,2
Economie	16,6	22,3	21,3	13,9	18,7	18,0
Zorg en welzijn	16,8	24,2	23,5	14,2	21,3	21,0

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Exclusief theoretische leerweg, vrije school en algemene voorbereiding maatschappij en beroep.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.7 Sectorkeuze vmbo¹⁾ in de leerjaren 3 en 4 per herkomstgroepering naar geslacht, 2006/07*

	Jongens				Meisjes			
	land- bouw	techniek	econo- mie	zorg en welzijn	land- bouw	techniek	econo- mie	zorg en welzijn
	%							
Totaal²⁾	11	49	30	10	15	4	25	56
Autochtonen	14	52	25	10	18	5	19	59
Allochtonen	3	40	47	9	5	3	42	50
w.v.								
Westerse allochtonen	7	46	36	10	14	5	28	52
Niet-westerse allochtonen	2	39	50	9	3	3	45	49
w.v.								
Turken	1	37	55	7	1	2	51	46
Marokkanen	2	37	54	7	2	2	48	49
Surinamers	3	40	47	10	4	3	45	48
Antillianen en Arubanen	3	49	35	12	5	4	36	56
Overig niet-westerse allochtonen	3	37	50	10	4	4	40	52

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; deelname naar herkomstgroepering'.

¹⁾ Exclusief de theoretische leerweg.

²⁾ Inclusief een klein aantal leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.8 Profielkeuze in de hoogste leerjaren van de havo en het vwo

	Leerjaar 4			Leerjaar 5			Leerjaar 6		
	'00/'01	'05/'06	'06/'07*	'00/'01	'05/'06	'06/'07*	'00/'01	'05/'06	'06/'07*
	<i>x 1 000</i>								
Havo	45,2	53,7	55,7	35,4	44,1	45,6			
Natuur en techniek	5,9	5,1	5,2	4,2	4,1	4,1			
Natuur en gezondheid	6,7	9,5	10,3	4,1	7,4	8,0			
Economie en maatschappij	16,0	19,1	20,0	12,1	16,2	16,7			
Cultuur en maatschappij	13,2	17,5	17,6	9,8	15,0	15,4			
Overig ¹⁾	3,5	2,5	2,6	5,2	1,3	1,5			
Vwo	33,4	39,8	41,6	28,9	36,3	39,0	30,4	32,5	33,6
Natuur en techniek	3,5	3,9	4,2	4,8	5,0	5,4	1,0	4,4	4,5
Natuur en gezondheid	5,7	8,6	9,0	6,9	11,2	12,2	1,5	9,7	10,3
Economie en maatschappij	6,7	8,1	8,7	8,8	11,0	11,8	1,8	10,2	10,3
Cultuur en maatschappij	3,6	4,9	4,9	4,9	6,9	7,3	1,3	6,5	6,7
Natuur en techniek/ natuur en gezondheid	5,8	8,3	8,6	0,8	1,6	1,7	0,1	1,2	1,4
Economie en maatschappij/ cultuur en maatschappij	5,1	5,8	6,0	0,7	0,3	0,2	0,0	0,2	0,2
Overig ²⁾	3,0	0,2	0,2	2,0	0,2	0,3	24,8	0,4	0,3

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; leerlingen en geslaagden' en de Webmagazine-artikelen 'Meisjes kiezen vaker dan jongens basisvariant exacte vakken' en 'Studiekeuze sluit niet altijd aan op profiel'.

¹⁾ Combinaties van twee profielen of geen profiel.

²⁾ Overige combinaties van twee profielen of geen profiel.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.9 Profielkeuze in de hoogste leerjaren van de havo en het vwo¹⁾ per herkomstgroepering naar geslacht, 2006/'07*

	Jongens				Meisjes			
	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij
	%							
Havo leerjaren 4 en 5²⁾	21	21	48	15	2	20	28	53
Autochtonen	21	21	48	15	2	20	27	53
Allochtonen	18	19	52	16	3	17	32	52
w.v.								
Westerse allochtonen	19	20	48	18	2	16	27	57
Niet-westerse allochtonen	17	18	55	15	3	17	34	49
w.v.								
Turken	15	14	63	13	2	18	39	43
Marokkanen	9	10	66	18	2	12	36	52
Surinamers	17	16	55	16	3	13	38	50
Antillianen en Arubanen	19	22	46	19	3	16	26	57
Overig niet-westerse allochtonen	21	24	47	14	3	21	31	47
Vwo leerjaren 5 en 6²⁾	31	33	36	7	7	38	27	31
Autochtonen	32	32	36	7	6	38	27	31
Allochtonen	28	36	35	8	7	36	29	32
w.v.								
Westerse allochtonen	30	33	35	9	7	34	25	37
Niet-westerse allochtonen	27	39	35	6	6	37	32	27
w.v.								
Turken	21	37	41	6	5	41	32	25
Marokkanen	19	30	47	8	3	29	39	31
Surinamers	23	37	40	6	5	32	38	28
Antillianen en Arubanen	33	34	33	6	9	38	33	27
Overig niet-westerse allochtonen	31	42	29	5	7	41	28	27

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; deelname naar herkomstgroepering'.

¹⁾ Exclusief Engelse stroom (havo-niveau) en internationaal baccalaureaat (vwo-niveau).

²⁾ Inclusief een klein aantal leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is. De percentages van de profielen tellen op tot meer dan 100%, omdat een klein deel van de leerlingen een dubbel profiel kiest (meestal binnen de hoofdrichting).

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.10 Geslaagden voor de eindexamens in het voortgezet onderwijs (exclusief staatsexamens)

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	170,5	152,5	162,4	165,8	81,9	83,9
Mavo, vbo, vmbo¹⁾	107,1	95,4	97,4	99,3	51,0	48,3
w.v.						
Mavo	51,5	44,6				
Theoretische leerweg			38,4	40,1	19,9	20,2
Landbouw	5,4	6,3	7,2	7,7	3,7	4,0
w.v.						
vbo	5,4	6,3				
gemengde leerweg			0,7	0,8	0,3	0,5
kaderberoepsgerichte leerweg			2,8	3,1	1,4	1,7
basisberoepsgerichte leerweg			3,8	3,7	2,0	1,8
Techniek	21,9	18,2	17,0	16,1	15,5	0,6
w.v.						
vbo	21,9	18,2				
gemengde leerweg			1,1	1,1	1,0	0,1
kaderberoepsgerichte leerweg			6,4	6,5	6,1	0,3
basisberoepsgerichte leerweg			9,5	8,5	8,3	0,2
Economie	14,9	12,5	17,0	16,3	9,4	6,9
w.v.						
vbo	14,9	12,5				
gemengde leerweg			1,7	1,9	1,0	0,8
kaderberoepsgerichte leerweg			7,9	7,9	4,5	3,4
basisberoepsgerichte leerweg			7,4	6,6	3,9	2,7
Zorg en welzijn	12,8	13,2	17,9	19,2	2,5	16,7
w.v.						
vbo	12,8	13,2				
gemengde leerweg			1,8	2,0	0,2	1,7
kaderberoepsgerichte leerweg			7,5	8,9	1,3	7,6
basisberoepsgerichte leerweg			8,6	8,3	1,0	7,3
Algemene voorbereiding maatschappij en beroep	0,6	0,5				
Havo	34,9	30,2	36,7	37,5	17,6	19,9
w.v.						
zonder profiel	34,9	2,9				
natuur en techniek		3,5	3,4	3,3	3,0	0,3
natuur en gezondheid		3,6	6,1	6,4	3,0	3,5
economie en maatschappij		10,9	13,7	13,4	8,4	5,0
cultuur en maatschappij		8,7	12,4	13,1	2,3	10,8
combinaties van profielen		0,6	1,1	1,3	0,9	0,4
Vwo	28,5	27,0	28,3	28,9	13,2	15,7
w.v.						
zonder profiel	28,5	21,6				
natuur en techniek		0,8	3,3	3,4	3,0	0,5
natuur en gezondheid		1,3	8,3	8,7	3,2	5,5
economie en maatschappij		1,7	9,5	9,3	5,0	4,3
cultuur en maatschappij		1,1	5,7	5,8	0,9	5,0
combinaties van profielen		0,4	1,5	1,7	1,2	0,5

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Inclusief leerwegondersteunend onderwijs (lwoo).

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.11 Slagingspercentages¹⁾ in het voortgezet onderwijs naar herkomstgroepering²⁾, 2005/'06

	Vwo	Havo	Vmbo						
				Totaal		w.v.			
						theoretische en gemengde leerweg		kaderberoeps- en basisberoepsgerichte leerweg	
				totaal	w.v.	totaal	w.v.	kader-beroeps	basis-beroeps
			theoretisch	gemengd					
Totaal	93	89	95	95	95	95	96	97	95
Jongens	92	88	95	94	94	95	95	96	94
Meisjes	93	89	96	95	95	95	96	97	96
Autochtonen	94	90	96	96	96	96	97	97	96
Allochtonen	87	81	91	89	89	89	92	93	91
w.v.									
Westerse allochtonen	91	86	94	93	93	92	96	96	95
Niet-westerse allochtonen	83	78	90	88	88	87	91	92	90
w.v.									
Turken	74	71	85	82	82	83	87	87	87
Marokkanen	80	79	90	88	88	88	91	93	91
Surinamers	82	77	91	89	89	87	93	94	92
Antillianen en Arubanen	92	86	91	90	91	82	91	94	90
Overige niet-westerse allochtonen	86	81	92	91	92	90	93	95	92

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; geslaagden naar herkomstgroepering'.

¹⁾ Deze percentages hebben betrekking op de deelnemers aan genoemd eindexamen.

²⁾ Exclusief herkomstgroepering onbekend.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.12 Vertraging in het voortgezet onderwijs¹⁾ naar schoolsoort, leerjaar, geslacht en herkomstgroepering, 2005/'06–2006/'07*

	Totaal aantal leer- lingen	Aandeel vertraagde leerlingen ²⁾					
		totaal	geslacht		herkomstgroepering ³⁾		
			jongens	meisjes	autoch- tonen	westerse alloch- tonen	niet- westerse alloch- tonen
		<i>x 1 000</i>	%				
Totaal	912,6	5	6	4	5	6	6
Leerjaar 1	194,3	2	3	2	2	3	4
Leerjaar 2	198,8	4	5	3	3	5	5
Leerjaar 3							
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg	32,9	4	5	4	4	5	6
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg	31,5	4	4	3	3	5	4
Vmbo theoretische en gemengde leerweg	52,2	7	7	6	6	9	9
Havo/vwo	87,0	6	8	5	6	8	8
Leerjaar 4							
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg	31,2	2	2	1	1	2	2
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg	28,5	2	2	2	1	2	3
Vmbo theoretische en gemengde leerweg	49,9	4	4	4	3	5	7
Havo	53,7	14	17	12	14	14	15
Vwo	39,8	10	12	9	10	11	14
Leerjaar 5							
Havo	44,1	6	7	6	6	8	10
Vwo	36,3	8	10	7	8	9	10
Leerjaar 6							
Vwo	32,5	4	5	3	3	5	7

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; vertraging naar herkomstgroepering'.

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs.

²⁾ Het betreft hier het percentage leerlingen dat in het schooljaar 2006/'07 ofwel in een lager leerjaar, ofwel in een gelijk leerjaar van een niet-hoger schooltype zat dan in het schooljaar 2005/'06.

³⁾ Exclusief een kleine groep leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.13 Doorstroom van leerlingen vanuit het vmbo¹⁾ per geslacht en herkomstgroepering, 2005/06–2006/07*

	Eenheid	Totaal	w.v.				
			geslacht		herkomstgroepering ²⁾		
			jongens	meisjes	autochtonen	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
Vmbo-4 basis- en kaderberoepsgerichte leerweg zonder diploma	<i>x 1 000</i>	6,9	4,2	2,6	4,2	0,4	2,2
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	14	14	14	14	14	14
Mbo bol	%	48	42	57	43	47	57
Mbo bbl	%	13	18	6	18	11	3
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	1	1	1	1	x	1
Uitstroom ⁴⁾	%	22	23	20	22	24	21
Onbekend	%	2	2	2	1	3	4
Vmbo-4 basis- en kaderberoepsgerichte leerweg met diploma	<i>x 1 000</i>	52,9	28,1	24,7	40,1	2,9	9,8
w.v. in het volgend schooljaar							
Mbo bol	%	74	65	85	71	77	88
Mbo bbl	%	17	26	7	20	11	4
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	0	0	0	0	0	0
Uitstroom ⁴⁾	%	8	8	8	8	11	7
Onbekend	%	0	0	0	0	1	1
Vmbo-4 gemengde en theoretische leerweg zonder diploma	<i>x 1 000</i>	4,3	2,2	2,2	2,9	0,4	1,1
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	47	47	48	48	45	46
Mbo bol	%	32	32	33	34	31	29
Mbo bbl	%	3	4	2	4	x	x
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	7	7	7	5	7	13
Uitstroom ⁴⁾	%	9	9	9	8	13	9
Onbekend	%	1	1	1	1	x	2
Vmbo-4 gemengde en theoretische leerweg met diploma	<i>x 1 000</i>	45,5	22,4	23,2	37,0	2,6	5,8
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	16	17	15	15	20	21
Mbo bol	%	76	75	77	77	71	73
Mbo bbl	%	3	3	3	3	2	0
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	0	0	0	0	x	1
Uitstroom ⁴⁾	%	4	4	4	4	6	4
Onbekend	%	0	0	0	0	1	1

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; doorstroom naar herkomst, 2006'.

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs.

²⁾ Exclusief een kleine groep leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

³⁾ Het betreft hier het praktijkonderwijs, het voortgezet speciaal onderwijs, het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs en (ander) onderwijs waarvan de schoolsoort niet eenduidig kon worden vastgesteld.

⁴⁾ Leerlingen die geen bekostigd onderwijs meer volgen en van wie geen speciale omstandigheden bekend zijn (bijvoorbeeld overlijden en emigratie). Een aantal van hen zal nog wel een opleiding volgen in bijvoorbeeld het particulier onderwijs of na een of meerdere jaren weer instromen in het onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.14 Doorstroom van leerlingen vanuit havo en vwo per geslacht en herkomstgroepering, 2005/06–2006/07*

	Eenheid	Totaal	w.v.				
			geslacht		herkomstgroepering ¹⁾		
			jongens	meisjes	autochtonen	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
Havo-5 zonder diploma²⁾	<i>x 1 000</i>	6,1	3,0	3,1	4,2	0,6	1,2
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	50	51	49	52	51	44
Mbo	%	11	10	12	12	8	8
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	27	26	27	24	26	39
Uitstroom ⁴⁾	%	11	11	10	11	12	8
Onbekend	%	1	1	2	0	3	2
Havo-5 met diploma	<i>x 1 000</i>	38,0	17,8	20,1	32,0	2,4	3,6
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	5	6	4	5	6	6
Mbo	%	4	3	5	4	3	1
Hbo	%	78	79	78	78	74	83
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	0	0	0	0	0	1
Uitstroom ⁴⁾	%	12	12	12	12	16	9
Onbekend	%	0	0	0	0	0	1
Vwo-6 zonder diploma⁵⁾	<i>x 1 000</i>	3,1	1,5	1,6	2,1	0,4	0,6
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	41	45	36	43	36	35
Mbo	%	2	2	2	2	x	3
Hbo	%	7	7	7	8	3	6
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	32	29	34	32	29	37
Uitstroom ⁴⁾	%	16	15	18	15	26	16
Onbekend	%	3	2	3	1	4	4
Vwo-6 met diploma	<i>x 1 000</i>	29,5	13,4	16,0	24,9	2,4	2,2
w.v. in het volgend schooljaar							
Hbo	%	13	10	16	15	8	5
Wo	%	72	76	68	71	72	83
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	0	0	0	0	x	x
Uitstroom ⁴⁾	%	14	13	15	14	19	11
Onbekend	%	1	0	1	1	1	0

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; doorstroom naar herkomst, 2006'.

¹⁾ Exclusief een kleine groep leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

²⁾ Inclusief leerlingen Engelse stroom, van wie de diplomagegevens bij het CBS onbekend zijn.

³⁾ Het betreft hier het voortgezet speciaal onderwijs, het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs en (ander) onderwijs waarvan de schoolsoort niet eenduidig kon worden vastgesteld.

⁴⁾ Leerlingen die geen bekostigd onderwijs meer volgen en van wie geen speciale omstandigheden bekend zijn (bijvoorbeeld overlijden en emigratie). Een aantal van hen zal nog wel een opleiding volgen in bijvoorbeeld het particulier onderwijs of na een of meerdere jaren weer instromen in het onderwijs.

⁵⁾ Inclusief leerlingen Internationaal Baccalaureaat, van wie de diplomagegevens bij het CBS onbekend zijn.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.2 Uitgaven en inkomsten

3.2.1 Gecumuleerde exploitatierekeningen van instellingen in het voortgezet onderwijs

	1998	2000	2003	2004	2005
	<i>mln euro</i>				
Baten	3 584	4 297	5 441	5 554	5 866
Rijksbijdragen OCW	3 347	3 918	4 922	5 043	5 350
Overige overheidsbijdragen	.	100	151	143	127
Baten werk i.o.v. derden	5	4	4	3	3
Overige baten	232	275	364	364	385
w.v.					
Deelnemersbijdragen	30	36	38	34	35
Ouderbijdragen	41	49	75	82	88
Resultaat deelnemingen	.	.	0	0	0
Verhuur onroerende zaken	10	12	12	13	14
Detachering personeel	10	12	19	18	17
Schenking en sponsoring	.	.	2	2	1
Overige	141	166	218	214	231
Lasten	3 586	4 272	5 460	5 522	5 786
Personele lasten	2 947	3 446	4 393	4 464	4 645
w.v.					
Lonen, salarissen en sociale lasten	2 700	3 158	4 130	4 260	4 405
Overige personele lasten	302	353	336	277	310
Dotatie voorziening wachtgeld	5	6	2	3	0
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	21	24	40	53	57
Overige	277	323	294	221	253
Uitkeringen	-55	-64	-73	-73	-70
Afschrijvingen	76	108	153	162	169
w.v.					
Immateriële vaste activa	.	.	0	0	0
Gebouwen	10	16	29	30	34
Inventaris en apparatuur	55	77	111	116	118
Overige materiële vaste activa	10	15	13	16	17
Huisvestingslasten	246	309	391	378	428
w.v.					
Huur	13	17	25	27	30
Dotatie onderhoudsvoorziening	63	80	76	73	105
Klein onderhoud en reparatie	32	40	64	54	57
Energie en water	43	54	72	77	87
Schoonmaakkosten	53	66	97	101	104
Heffingen	5	6	9	9	9
Overige huisvestingskosten	38	47	49	36	37
Overige instellingslasten	316	408	523	519	543
w.v.					
Administratie- en beheerslasten	83	108	156	154	164
Inventaris, apparatuur, leermiddelen	76	99	176	184	191
Dotatie overige voorzieningen	27	34	19	12	11
Overige (werving, representatie ed)	131	167	172	169	177
Saldo baten en lasten (1)	-2	25	-20	31	80
Saldo financiële baten en lasten (2)	33	39	45	41	45
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	32	64	26	73	125
Buitengewoon resultaat (3)	8	12	0	2	-5
Aandeel van derden (4)	.	.	.	.	.
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3)+(4)	40	75	26	75	119

Bron: OCW (Cfi), CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

3.2.2 Investerings door instellingen in het voortgezet onderwijs

	1998	2000	2003	2004	2005
	<i>mln euro</i>				
Investerings	119	223	300	264	303
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	43	109	154	127	143
Inventaris en apparatuur	76	114	145	137	159
Desinvesteringen	.	25	62	24	46
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	.	56	20	29
Inventaris en apparatuur	.	.	6	3	17
Saldo investeringen	.	198	238	241	257
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	.	99	107	114
Inventaris en apparatuur	.	.	139	134	143

¹⁾ Inclusief overige materiële vaste activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven), OCW (Cfi).

4. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

Kerncijfers¹⁾

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
Leerlingen/deelnemers							
Middelbaar beroepsonderwijs	1 000	436	452	479	474	482	496
w.v.							
Beroepsopleidende leerweg (bol)	1 000	320	299	317	332	347	355
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	1 000	116	153	162	143	134	141
Basiseducatie	1 000	125	125	132	140	104	99
Vavo	1 000	46	24	14	13	15	10
Geslaagden							
Middelbaar beroepsonderwijs	1 000	111	129	140	142	144	
w.v.							
Beroepsopleidende leerweg (bol)	1 000	75	79	79	87	91	
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	1 000	36	49	60	56	51	
Leerweg onbekend	1 000					3	
Vavo	1 000	6	5	4	3	4	
Scholen							
Beroepsopleidende leerweg (bol)	1	141	73	70	68	70	71
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl) ²⁾	1	73	70	68	67	66	67
Vavo	1	52	41	40	37	37	36
Personeelsleden							
Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	1 000 fte		33,4	38,0	37,0	36,5	37,0
Uitgaven³⁾							
	mln euro		2 783	3 565	3 655	3 697	

¹⁾ Bij het middelbaar beroepsonderwijs en de vavo hebben de cijfers betrekking op schooljaren. Bij de basiseducatie gaat het om kalenderjaren. De periode 2006/'07 heeft bij deze onderwijssoort betrekking op 2006.

²⁾ Vrijwel alle scholen van de bbl zijn verbonden aan een school voor de bol.

³⁾ Het betreft hier de totale lasten op de exploitatierekeningen van de bve-instellingen (som lasten, financiële lasten en buitengewone lasten). Het betreft kalenderjaren. Zo heeft 2005/'06 betrekking op 2005.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW (Cfi).

4.1 Middelbaar beroepsonderwijs

4.1.1 Leerlingen in het mbo per leerweg en sector naar leeftijd, 2006/07*

	Eenheid	Totaal	w.o.			
			landbouw	techniek	economie	zorg en welzijn
Beroepsopleidende leerweg (bol)¹⁾	<i>x 1 000</i>	355,0	17,1	79,8	131,3	124,6
15-19 jaar	%	72	79	70	71	71
20-24 jaar	%	24	19	25	25	23
25-29 jaar	%	2	1	2	2	2
30-34 jaar	%	1	0	1	1	1
35 jaar en ouder	%	2	1	2	1	3
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)¹⁾	<i>x 1 000</i>	140,6	8,8	64,3	34,3	32,9
15-19 jaar	%	34	33	42	35	19
20-24 jaar	%	29	21	31	32	24
25-29 jaar	%	10	7	9	9	11
30-34 jaar	%	6	7	5	6	8
35 jaar en ouder	%	21	32	13	18	37

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Inclusief een zeer klein aantal leerlingen waarvan de leeftijd onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.2 Leerlingen in de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol) naar geslacht, sector en niveau

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	288,7	271,5	296,2	315,8	332,3	341,1
Geslacht						
Mannen	149,3	133,3	145,5	153,9	160,4	162,6
Vrouwen	139,4	138,2	150,7	161,9	171,9	178,5
Sector						
Landbouw	16,8	16,0	15,0	15,6	16,3	16,9
Techniek	86,9	75,8	68,3	70,5	75,0	76,9
Techniek en economie					1,0	2,2
Economie	95,2	100,8	118,3	127,8	127,7	126,5
Zorg en welzijn	72,7	79,0	94,7	101,9	112,3	118,7
Overig ¹⁾	17,1					
Niveau²⁾						
Assistentopleiding		11,2	15,2	13,7	13,7	12,5
Basisberoepsopleiding		38,0	51,8	60,6	65,7	66,5
Vakopleiding		50,4	68,5	70,6	72,0	74,9
Middenkaderopleiding		170,5	159,3	168,4	178,4	184,9
Specialistenopleiding		0,3	1,4	2,5	2,5	2,3

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Hiertoe behoren het voorbereidend hoger beroepsonderwijs (vhbo), havo/mbo-opleidingen en de oriënterende en schakelende programma's.

²⁾ Het schooljaar 2000/'01 is exclusief de toen nog in afbouw zijnde oude mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.3 Leerlingen in de deeltijd beroepsopleidende leerweg (bol) naar geslacht, sector en niveau

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	31,7	27,3	20,8	15,7	14,9	13,8
Geslacht						
Mannen	14,6	12,2	9,4	6,9	6,5	5,9
Vrouwen	17,2	15,1	11,4	8,9	8,5	7,9
Sector						
Landbouw	0,1	0,0	0,2	0,2	0,4	0,2
Techniek	4,0	4,7	4,2	3,4	3,3	2,9
Techniek en economie					0,0	0,0
Economie	18,7	15,2	9,3	6,5	6,1	4,8
Zorg en welzijn	8,9	7,4	7,1	5,7	5,1	5,9
Niveau¹⁾						
Assistentopleiding		4,3	3,6	2,2	2,2	1,5
Basisberoepsopleiding		8,0	5,6	4,0	3,9	2,9
Vakopleiding		4,9	5,0	3,8	3,7	4,1
Middenkaderopleiding		9,6	6,6	5,7	4,9	5,1
Specialistenopleiding		0,0	0,0	0,1	0,1	0,1

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Het schooljaar 2000/'01 is exclusief de toen nog in afbouw zijnde oude mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.4 Leerlingen in de beroepsopleidende leerweg (bol) per opleidingsvorm naar geslacht en leeftijd, 2006/07*

	Voltijd			Deeltijd		
	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen
	<i>x 1 000</i>					
Totaal¹⁾	341,1	162,6	178,5	13,9	6,0	7,9
15-19 jaar	252,9	119,4	133,6	0,9	0,5	0,5
20-24 jaar	81,4	40,4	41,0	3,5	1,8	1,6
25-29 jaar	4,9	2,1	2,8	2,4	1,2	1,2
30-34 jaar	0,9	0,4	0,5	1,9	0,8	1,1
35 jaar en ouder	1,1	0,4	0,7	5,2	1,7	3,5

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Inclusief een zeer klein aantal leerlingen waarvan de leeftijd onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.5 Leerlingen in de beroepsbegeleidende leerweg (bb) naar geslacht, sector en niveau

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	110,5	153,1	161,8	142,7	134,4	140,6
Geslacht						
Mannen	84,4	100,8	97,9	90,5	88,5	94,4
Vrouwen	26,1	52,3	63,9	52,2	45,9	46,2
Sector						
Landbouw	7,6	8,1	9,2	9,3	8,8	8,8
Techniek	67,3	75,2	67,9	63,0	60,4	64,3
Techniek en economie					0,1	0,3
Economie	24,4	34,9	37,1	31,5	32,2	34,3
Zorg en welzijn	11,2	34,9	47,6	39,0	33,0	32,9
Niveau¹⁾						
Assistentopleiding		11,7	9,5	8,0	7,5	8,9
Basisberoepsopleiding		69,3	69,2	57,4	53,9	56,8
Vakopleiding		50,3	56,6	51,7	48,9	49,4
Middenkaderopleiding		15,7	21,4	20,8	19,2	21,1
Specialistenopleiding		5,4	5,2	4,9	4,8	4,5

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Het schooljaar 2000/'01 is exclusief de toen nog in afbouw zijnde oude mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.6 Leerlingen in de beroepsbegeleidende leerweg (bb) naar geslacht en leeftijd, 2006/07*

	Totaal	Mannen	Vrouwen
	<i>x 1 000</i>		
Totaal¹⁾	140,6	94,4	46,3
15-19 jaar	48,1	35,9	12,2
20-24 jaar	40,8	28,8	12,0
25-29 jaar	13,5	8,8	4,7
30-34 jaar	8,7	5,5	3,2
35-39 jaar	9,3	5,4	3,9
40-44 jaar	9,2	4,6	4,6
45-49 jaar	6,6	3,1	3,5
50-54 jaar	3,3	1,6	1,7
55 jaar en ouder	1,2	0,7	0,5

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Inclusief een zeer klein aantal leerlingen waarvan de leeftijd onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.7 Leerlingen in het mbo per herkomstgroepering naar opleidingsniveau en geslacht, 2006/07*

	Totaal	Assistent- opleiding	Basis- beroeps- opleiding	Vak- opleiding	Middenkader- en specialisten- opleiding
	<i>x 1 000</i>	%			
Totaal¹⁾	496	5	25	26	44
Mannen ¹⁾	263	6	30	22	42
Vrouwen ¹⁾	233	3	20	30	47
Autochtonen	366	3	23	27	46
Mannen	197	4	29	23	44
Vrouwen	169	2	17	31	49
Allochtonen	128	9	31	23	37
Mannen	65	11	35	19	35
Vrouwen	64	6	27	27	39
Westerse allochtonen	31	6	26	25	44
Mannen	16	7	30	22	41
Vrouwen	15	5	21	28	46
Niet-westerse allochtonen	97	10	33	23	35
Mannen	49	12	37	18	32
Vrouwen	49	7	29	27	37
Turken	20	9	36	22	33
Mannen	10	11	40	18	31
Vrouwen	10	7	32	26	35
Marokkanen	21	9	34	22	35
Mannen	10	12	39	17	32
Vrouwen	10	5	29	28	38
Surinamers	19	6	30	25	39
Mannen	9	9	35	20	36
Vrouwen	10	4	26	30	41
Antillianen en Arubanen	10	11	33	24	33
Mannen	5	15	36	18	31
Vrouwen	5	7	30	29	34
Overig niet-westerse allochtonen	27	12	33	21	34
Mannen	14	14	36	19	32
Vrouwen	13	11	29	24	37

¹⁾ Inclusief een klein aantal leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.8 Geslaagden in het mbo¹⁾ per leerweg naar sector naar leeftijd, 2005/'06*

	Eenheid	Totaal	w.o.			
			landbouw	techniek	economie	zorg en welzijn
Beroepsopleidende leerweg (bol)	<i>x 1 000</i>	91,0	4,5	17,5	37,9	31,1
15-19 jaar	%	34	30	25	37	35
20-24 jaar	%	60	67	67	59	57
25-29 jaar	%	3	2	4	3	3
30-34 jaar	%	1	0	1	1	1
35 jaar en ouder	%	2	1	2	1	4
Beroepsbegeleidende leerweg (bbi)²⁾	<i>x 1 000</i>	51,0	3,7	21,1	12,9	13,3
15-19 jaar	%	19	18	27	19	7
20-24 jaar	%	40	29	46	45	26
25-29 jaar	%	11	8	11	11	13
30-34 jaar	%	6	8	5	6	9
35 jaar en ouder	%	24	37	11	19	45

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Exclusief een klein aantal geslaagden waarvan de leerweg onbekend is.

²⁾ Inclusief een zeer klein aantal geslaagden waarvan de leeftijd onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.9 Geslaagden in de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol) naar geslacht, sector en niveau

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	69,1	75,0	75,4	82,4	87,3
Geslacht					
Mannen	32,2	34,1	35,4	37,5	39,6
Vrouwen	36,9	40,9	40,1	44,9	47,7
Sector					
Landbouw	4,3	4,7	3,0	4,1	4,4
Techniek	16,3	16,1	16,0	15,2	16,9
Techniek en economie					0,1
Economie	27,3	31,9	32,0	36,9	36,6
Zorg en welzijn	18,8	22,3	24,3	26,3	29,3
Overig ¹⁾	2,4				
Niveau²⁾					
Assistentopleiding		4,6	6,3	6,5	7,2
Basisberoepsopleiding		12,6	15,1	19,0	21,1
Vakopleiding		13,2	16,2	17,8	17,6
Middenkaderopleiding		43,2	37,3	38,3	40,3
Specialistenopleiding		0,2	0,4	0,8	1,1

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Hiertoe behoren het voorbereidend hoger beroepsonderwijs (vhbo), havo/mbo-opleidingen en de oriënterende en schakelende programma's.

²⁾ Het schooljaar 2000/'01 is exclusief de toen nog in afbouw zijnde oude mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.10 Geslaagden in de deeltijd beroepsopleidende leerweg (bol) naar geslacht, sector en niveau

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	5,8	4,4	4,0	4,1	3,7
Geslacht					
Mannen	2,4	2,0	1,5	1,5	1,3
Vrouwen	3,3	2,4	2,5	2,6	2,4
Sector					
Landbouw	.	0,0	0,1	0,1	0,1
Techniek	0,8	0,6	0,6	0,6	0,6
Economie	2,5	1,7	1,5	1,7	1,3
Zorg en welzijn	2,5	2,0	1,9	1,7	1,8
Niveau¹⁾					
Assistentopleiding		0,5	0,5	0,7	0,5
Basisberoepsopleiding		0,4	0,7	0,8	0,8
Vakopleiding		0,8	0,9	0,9	0,9
Middenkaderopleiding		2,4	1,9	1,7	1,5
Specialistenopleiding		0,0	0,0	0,0	0,0

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Het schooljaar 2000/'01 is exclusief de toen nog in afbouw zijnde oude mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.11 Geslaagden in de beroepsopleidende leerweg (bol) per opleidingsvorm naar geslacht en leeftijd, 2005/'06*

	Voltijd			Deeltijd		
	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	87,3	39,6	47,7	3,7	1,3	2,4
15-19 jaar	30,4	13,3	17,1	0,2	0,1	0,1
20-24 jaar	53,8	24,9	28,8	0,8	0,3	0,4
25-29 jaar	2,2	1,0	1,2	0,6	0,3	0,4
30-34 jaar	0,4	0,2	0,2	0,5	0,2	0,3
35 jaar en ouder	0,5	0,2	0,4	1,7	0,5	1,2

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.12 Geslaagden in de beroepsbegeleidende leerweg (bb) naar geslacht, sector en niveau

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	35,6	49,3	60,3	55,9	51,0
Geslacht					
Mannen	.	31,8	34,8	33,7	31,9
Vrouwen	.	17,5	25,5	22,3	19,1
Sector					
Landbouw	2,5	2,9	3,2	3,5	3,7
Techniek	19,8	23,7	24,3	22,4	21,1
Techniek en economie					0,1
Economie	8,2	11,1	14,6	14,0	12,9
Zorg en welzijn	5,1	11,6	18,2	16,0	13,3
Niveau¹⁾					
Assistentopleiding		5,3	5,6	4,9	4,4
Basisberoepsopleiding		20,8	25,7	22,9	21,0
Vakopleiding		17,0	20,1	19,1	17,2
Middenkaderopleiding		4,3	6,9	7,4	6,9
Specialistenopleiding		1,7	1,9	1,7	1,4

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Het schooljaar 2000/'01 is exclusief het toen nog in afbouw zijnde beroepsbegeleidend onderwijs (bbo).

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.13 Geslaagden in de beroepsbegeleidende leerweg (bb) naar geslacht en leeftijd, 2005/'06*

	Totaal	Mannen	Vrouwen
	<i>x 1 000</i>		
Totaal ¹⁾	51,0	31,9	19,1
15-19 jaar	9,7	7,2	2,5
20-24 jaar	20,2	14,1	6,1
25-29 jaar	5,7	3,6	2,2
30-34 jaar	3,3	1,9	1,4
35-39 jaar	3,5	1,8	1,7
40-44 jaar	3,6	1,5	2,2
45-49 jaar	2,9	1,0	2,0
50-54 jaar	1,5	0,6	0,9
55 jaar en ouder	0,6	0,3	0,3

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Inclusief een zeer klein aantal geslaagden waarvan de leeftijd onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.14 Instroom van leerlingen in de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol)

	Eenheid	1996	2004	2005*		
				totaal	w.v.	
					mannen	vrouwen
Totaal	1 000	101,6	124,8	138,2	66,8	71,4
w.v. in het vorig schooljaar						
Vmbo en havo zonder diploma	%	5	7	6	7	4
Vmbo met diploma	%	62	58	47	47	48
Havo met diploma	%	4	1	1	1	1
Vmbo theoretische leerweg deeltijd	%	2	0	0	0	0
Bbl	%	1	1	1	1	0
Overig voltijdonderwijs	%	1	2	1	2	1
Overig deeltijdonderwijs	%	2	0	0	0	0
Geen onderwijs	%	25	30	44	43	45

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Onderwijsmatrices vanaf 1995/'96'.

Bron: OCW(Cfi), CBS.

4.1.15 Uitstroom van leerlingen in de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol)¹⁾

	Eenheid	1996	2004	2005*		
				totaal	w.v.	
					mannen	vrouwen
Bol zonder diploma	x 1 000	33,8	40,3	50,6	27,5	23,1
w.o. in het volgend schooljaar						
Bol deeltijd	%	3	1	1	1	2
Bbl	%	11	9	8	10	6
Overig deeltijdonderwijs	%	1	2	2	2	2
Geen onderwijs	%	85	88	88	87	90
Bol met diploma	x 1 000	71,4	64,5	72,3	33,4	38,9
w.o. in het volgend schooljaar						
Bbl	%	6	5	4	5	4
Hbo voltijd	%	25	29	26	28	25
Hbo deeltijd	%	1	2	1	1	2
Overig deeltijdonderwijs	%	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	67	64	67	64	69

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Onderwijsmatrices vanaf 1995/'96'.

¹⁾ Deze tabel is gebaseerd op de onderwijsmatrix van OCW(Cfi). Vermoedelijk is de doorstroom binnen het middelbaar beroepsonderwijs onderschat. Dit betekent dat de uitstroom voor deze schoolsoort is overschat.

Bron: OCW(Cfi), CBS.

4.2 Educatie

4.2.1 Deelnemers aan de basiseducatie naar geslacht en leeftijd

	1995	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	125,4	125,5	131,9	139,8	104,2	99,4
	<i>%</i>					
Geslacht						
Mannen	38	37	35	34	33	32
Vrouwen	62	63	65	66	67	68
Leeftijd						
Tot 30 jaar	32	30	30	31	27	24
30-49 jaar	48	50	49	49	49	51
50 jaar en ouder	20	20	21	20	23	25

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Educatie; deelnemers en geslaagden'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.2.2 Deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo)

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	46,0	24,3	13,7	12,6	15,0	10,1
Mavo/vmbo theoretische leerweg	22,7	10,2	5,0	3,6	4,5	2,5
Havo	14,2	9,8	6,2	6,5	8,1	5,7
Vwo	9,1	4,4	2,4	2,5	2,5	1,9
Mannen	15,8	10,2	6,3	6,3	7,5	5,3
Mavo/vmbo theoretische leerweg	6,6	3,8	1,9	1,7	2,2	1,3
Havo	5,6	4,5	3,2	3,4	4,1	3,1
Vwo	3,5	1,9	1,1	1,1	1,2	0,9
Vrouwen	30,3	14,2	7,4	6,3	7,5	4,8
Mavo/vmbo theoretische leerweg	16,1	6,3	3,1	1,9	2,3	1,2
Havo	8,6	5,4	3,0	3,1	3,9	2,6
Vwo	5,6	2,5	1,3	1,4	1,3	1,0

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Educatie; deelnemers en geslaagden'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.2.3 Gediplomeerden in het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) naar geslacht en schoolsoort

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	5,9	5,4	4,2	2,8	4,2
Mavo/vmbo theoretische leerweg	1,6	1,2	0,9	0,8	1,0
Havo	2,5	2,8	2,2	1,3	2,2
Vwo	1,8	1,4	1,1	0,7	1,0
Mannen	2,6	2,5	2,0	1,3	2,1
Mavo/vmbo theoretische leerweg	0,6	0,6	0,5	0,4	0,5
Havo	1,2	1,3	1,0	0,7	1,1
Vwo	0,8	0,7	0,5	0,3	0,5
Vrouwen	3,3	2,9	2,2	1,5	2,1
Mavo/vmbo theoretische leerweg	1,0	0,6	0,4	0,4	0,5
Havo	1,4	1,5	1,1	0,7	1,1
Vwo	1,0	0,8	0,6	0,4	0,5

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Educatie; deelnemers en geslaagden'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.3 Uitgaven en inkomsten

4.3.1 Gecumuleerde exploitatierekeningen van bve-instellingen

	1998	2000	2003	2004	2005
<i>mln euro</i>					
Baten	2 389	2 786	3 560	3 690	3 748
Rijksbijdragen OCW/LNV	1 848	2 134	2 666	2 789	2 899
Overige overheidsbijdragen	226	302	458	489	455
Baten werk i.o.v. derden	101	111	158	154	141
Overige baten	214	239	279	259	253
Deelnemersbijdragen	66	52	87	86	87
Ouderbijdragen	.	2	2	4	4
Resultaat deelnemingen	.	-1	0	-1	1
Verhuur onroerende zaken	7	9	17	17	16
Detachering personeel	16	20	30	26	24
Schenking en sponsoring	.	0	0	0	0
Overige	124	156	142	127	119
Lasten	2 356	2 716	3 521	3 579	3 644
Personele lasten	1 676	1 959	2 560	2 614	2 669
Lonen, salarissen en sociale lasten	1 510	1 767	2 308	2 347	2 325
Overige personele lasten	166	205	277	290	361
Dotatie voorziening wachtgeld	14	15	16	12	18
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	57	101	136	124	151
Overige	95	88	125	153	192
Uitkeringen	.	-13	-25	-22	-17
Afschrijvingen	149	171	199	210	213
Immateriële vaste activa	0	0	2	1	1
Gebouwen	69	75	85	93	98
Inventaris en apparatuur	79	94	111	115	112
Overige materiële vaste activa	1	2	1	1	2
Huisvestingslasten	200	212	267	264	266
Huur	54	53	70	76	78
Dotatie onderhoudsvoorziening	32	30	33	21	20
Klein onderhoud en reparatie	.	21	29	31	30
Energie en water	31	34	42	45	49
Schoonmaakkosten	37	44	57	58	57
Heffingen	10	11	13	15	14
Overige huisvestingskosten	37	19	22	19	19
Overige instellingslasten	331	374	496	491	497
Administratie- en beheerslasten	94	164	197	175	178
Inventaris, apparatuur, leermiddelen	73	116	169	160	150
Dotatie overige voorzieningen	32	12	13	9	9
Overige (werving, representatie ed)	133	81	117	148	160
Saldo baten en lasten (1)	33	70	39	112	103
Saldo financiële baten en lasten (2)	-8	-4	-15	-18	-21
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	26	66	24	94	82
Buitengewoon resultaat (3)	8	-2	13	-4	41
Aandeel van derden (4)	.	.	0	0	0
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3)+(4)	33	64	37	90	123

Bron: OCW (Cfi), LNV, CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

4.3.2 Investerings door bve-instellingen

	1998	2000	2003	2004	2005
	<i>mln euro</i>				
Investerings	232	285	504	412	403
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	139	184	371	289	288
Inventaris en apparatuur	93	101	132	123	114
Desinvesteringen	.	35	75	142	77
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	.	73	129	72
Inventaris en apparatuur	.	.	2	13	5
Saldo investeringen	.	250	429	269	326
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	.	298	160	216
Inventaris en apparatuur	.	.	130	110	109

¹⁾ Inclusief overige materiële vaste activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven), OCW (Cfi).

5. Hoger onderwijs

Kerncijfers¹⁾

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
Ingeschrevenen	1 000	445,9	476,7	522,9	543,9	560,3	571,8
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	1 000	270,6	312,7	335,7	346,6	356,8	366,4
wetenschappelijk onderwijs	1 000	177,8	166,3	189,5	199,6	205,9	207,7
Geslaagden²⁾							
Hoger beroepsonderwijs:							
bachelor ³⁾	1 000	51,2	53,1	59,6	59,2	59,3	
master/vervolgopleiding	1 000	2,1	3,0	3,5	3,8	4,2	
Wetenschappelijk onderwijs:							
bachelor	1 000		0,1	5,7	12,8	18,7	
master	1 000			3,7	7,2	12,5	
doctoraal	1 000	28,3	20,4	20,1	19,0	16,6	
beroepsdiploma	1 000	2,4	2,4	2,9	2,9	3,1	
Instellingen	1	82	75	71	67	65	65
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	1	69	62	58	54	52	52
wetenschappelijk onderwijs	1	13	13	13	13	13	13
Personeelsleden	1 000 fte	60,1	61,7	62,7	62,3	61,4	
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	1 000 fte	20,1	21,7	24,0	23,9	24,5	
wetenschappelijk onderwijs	1 000 fte	40,0	40,0	38,7	38,4	36,9	
Uitgaven⁴⁾	mln euro		5 964	7 240	7 516	7 774	
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	mln euro		1 957	2 436	2 573	2 662	
wetenschappelijk onderwijs	mln euro		4 007	4 803	4 943	5 112	

¹⁾ Exclusief de Open Universiteit, de theologische universiteiten en de universiteit voor Humanistiek.

²⁾ Bij geslaagden in 2005/'06 gaat het om voorlopige cijfers.

³⁾ Inclusief degenen die vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel voor de hoofdfase van een hbo-studie zijn geslaagd.

⁴⁾ Het betreft hier de totale lasten op de exploitatierekeningen van de hbo- en wo-instellingen (som lasten, financiële lasten en buitengewone lasten). Tot de wo-instellingen is ook de Open Universiteit gerekend. Het betreft hier kalenderjaren. Zo heeft 2005/'06 betrekking op 2005.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven), OCW(Cfi).

5.1 Hoger onderwijs

5.1 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	445,9	476,7	522,9	543,9	560,3	571,8
Geslacht						
Mannen	232,6	234,8	255,7	265,5	272,9	276,7
Vrouwen	213,3	241,9	267,3	278,4	287,5	295,1
Opleidingsvorm						
Voltyd	393,0	396,6	430,3	452,5	471,1	485,4
Deeltijd	51,4	73,0	80,8	79,7	77,1	74,3
Duaal	1,5	7,1	11,8	11,7	12,1	12,1
Studierichting						
Onderwijs	62,6	67,8	78,9	82,7	84,6	85,2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	40,8	36,5	42,1	45,2	47,5	49,5
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	165,5	181,9	200,4	205,5	209,1	211,2
Sociale wetenschappen ¹⁾	54,4	58,3	63,2	64,3	63,8	61,1
Bedrijfskunde en administratie	85,9	101,6	112,7	114,5	116,6	119,6
Rechten	25,2	22,0	24,6	26,7	28,7	30,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	24,1	32,2	35,5	36,8	37,6	37,7
Techniek, industrie en bouwkunde	57,1	49,8	48,0	47,6	47,3	47,2
Landbouw en diergeneeskunde	6,9	6,5	6,9	6,9	6,7	6,7
Gezondheidszorg en welzijn	70,1	79,9	83,5	88,5	93,8	98,2
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	18,9	22,2	27,5	30,7	33,6	35,8
Onbekend	-	-	0,1	0,1	0,2	0,2

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Hoger onderwijs; ingeschrevenen'.

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2 Hoger beroepsonderwijs

5.2.1 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	270,6	312,7	335,7	346,6	356,8	366,4
Geslacht						
Mannen	137,8	149,8	161,0	166,3	170,8	174,9
Vrouwen	132,7	162,9	174,8	180,4	186,0	191,6
Opleidingsvorm						
Voltijd	227,4	245,8	257,1	269,3	281,0	292,7
Deeltijd	41,7	59,9	66,9	65,9	64,0	61,9
Duaal	1,5	7,0	11,7	11,5	11,8	11,9
Studierichting						
Onderwijs	57,1	62,1	72,0	75,1	76,8	77,4
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	15,5	16,5	19,4	20,6	21,3	22,1
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	78,5	99,4	104,3	105,1	106,2	109,4
Sociale wetenschappen ¹⁾	10,4	17,1	19,0	19,4	19,4	19,6
Bedrijfskunde en administratie	68,1	82,2	83,5	82,4	82,0	83,4
Rechten	-	-	1,9	3,4	4,8	6,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	9,7	18,4	20,5	20,9	21,5	21,5
Techniek, industrie en bouwkunde	38,0	32,6	30,5	30,0	29,7	29,8
Landbouw en diergeneeskunde	4,1	3,9	4,3	4,3	4,2	4,2
Gezondheidszorg en welzijn	51,0	59,1	59,0	61,8	65,2	68,1
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	16,8	20,7	25,8	28,9	31,8	34,0

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Hoger onderwijs; ingeschrevenen'.

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.2 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar herkomstgroepering

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	270,6	312,7	335,7	346,6	356,8	366,4
Autochtonen	226,6	242,7	258,7	265,5	272,6	278,2
Allochtonen	34,5	50,4	67,6	72,4	75,7	79,2
w.v.						
Westerse allochtonen	19,5	23,0	28,1	29,6	30,3	30,5
Niet-westerse allochtonen	15,0	27,5	39,5	42,8	45,4	47,7
w.v.						
Turken	2,1	4,0	5,4	5,8	6,3	7,0
Marokkanen	1,8	4,2	5,9	6,4	6,9	7,4
Surinamers	4,7	7,1	8,9	9,5	10,1	10,6
Antillianen, Arubanen	2,6	4,4	5,7	5,9	6,0	6,1
Overige niet-westerse allochtonen	3,7	7,8	13,6	15,2	16,2	16,6
Onbekend ¹⁾	9,5	19,6	9,4	8,7	8,6	10,1

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HO; ingeschrevenen naar herkomst' en het Webmagazine-artikel 'Allochtonen in hoger onderwijs in opmars'.

¹⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.3 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting per herkomstgroepering, 2006/07

	Autochtonen	Allochtonen			Onbekend ¹⁾	Totaal
		totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen		
<i>x 1 000</i>						
Totaal	278,2	78,2	30,5	47,7	10,1	366,4
Geslacht						
Mannen	134,0	36,6	14,1	22,5	4,3	174,9
Vrouwen	144,2	41,6	16,4	25,2	5,8	191,6
Opleidingsvorm						
Voltijd	220,5	63,9	24,5	39,4	8,3	292,7
Deeltijd	48,6	11,6	5,2	6,4	1,8	61,9
Duaal	9,1	2,7	0,8	1,9	0,0	11,9
Studierichting						
Onderwijs	65,6	11,4	5,1	6,3	0,5	77,4
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	14,5	5,6	3,7	1,9	2,0	22,1
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	75,6	30,9	9,6	21,3	2,9	109,4
Sociale wetenschappen ²⁾	15,0	4,4	1,9	2,6	0,2	19,6
Bedrijfskunde en administratie	56,8	24,0	7,2	16,8	2,7	83,4
Rechten	3,8	2,5	0,6	2,0	0,0	6,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	16,0	5,2	1,9	3,3	0,3	21,5
Techniek, industrie en bouwkunde	24,1	5,4	2,0	3,4	0,3	29,8
Landbouw en diergeneeskunde	3,5	0,6	0,3	0,3	0,1	4,2
Gezondheidszorg en welzijn	52,4	12,6	4,6	8,0	3,2	68,1
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	26,7	6,5	3,3	3,2	0,8	34,0

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HO; ingeschrevenen naar herkomst'.

¹⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.4 Eerstejaarsstudenten in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht, vooropleiding en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	67,3	85,3	87,5	88,7	88,8	90,9
Geslacht						
Mannen	33,2	39,9	40,7	41,5	41,7	42,5
Vrouwen	34,1	45,4	46,8	47,2	47,2	48,4
Vooropleiding						
Havo	23,9	36,5	34,6	35,8	36,2	36,9
Vwo	13,2	10,5	8,8	8,6	8,7	8,8
Mbo	17,6	19,3	24,3	25,7	26,6	28,7
Overige vooropleidingen ¹⁾	12,6	19,0	19,8	18,7	17,4	16,6
Studierichting						
Onderwijs	13,0	16,8	18,6	18,0	17,1	17,1
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	3,8	4,0	4,7	5,0	5,2	5,3
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	19,5	27,7	26,2	26,1	26,3	27,9
Sociale wetenschappen ²⁾	2,8	4,3	4,1	4,4	4,3	4,5
Bedrijfskunde en administratie	16,8	23,4	20,9	20,0	20,1	21,4
Rechten	–	–	1,2	1,8	1,9	2,0
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,3	5,4	4,9	5,0	5,2	5,0
Techniek, industrie en bouwkunde	8,7	8,5	7,9	7,7	7,6	7,6
Landbouw en diergeneeskunde	1,1	1,0	1,2	1,2	1,1	1,1
Gezondheidszorg en welzijn	14,4	16,2	16,3	17,3	17,5	18,3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	4,5	5,8	7,7	8,5	8,8	8,6

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Hoger onderwijs; eerstejaarsstudenten'.

¹⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.5 Geslaagden voor het bachelordiploma¹⁾ hbo naar geslacht, opleidingsvorm, studierichting en leeftijd

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	51,2	53,1	59,6	59,2	59,3
Geslacht					
Mannen	25,2	23,4	25,8	25,7	26,1
Vrouwen	26,0	29,7	33,9	33,5	33,2
Opleidingsvorm					
Voltijd ²⁾	43,0	44,1	48,1	47,4	48,0
Deeltijd	8,2	9,0	11,5	11,9	11,3
Studierichting					
Onderwijs	10,3	9,9	12,2	12,4	12,2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,6	2,4	2,9	3,2	3,4
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	14,8	15,4	18,0	17,9	17,5
Sociale wetenschappen ³⁾	1,7	2,5	3,2	3,2	3,2
Bedrijfskunde en administratie	13,2	13,0	14,8	14,7	14,2
Rechten	–	–	0,0	0,0	0,1
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	1,8	2,2	3,2	3,4	3,6
Techniek, industrie en bouwkunde	7,6	6,3	6,0	5,7	5,5
Landbouw en diergeneeskunde	0,9	0,9	0,9	1,0	0,9
Gezondheidszorg en welzijn	9,7	12,2	12,2	11,3	11,7
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	3,4	3,8	4,3	4,4	4,6
Leeftijd					
21 jaar en jonger	6,8	11,2	13,1	12,6	13,1
22 jaar	8,5	10,3	10,6	9,5	9,5
23 jaar	9,5	8,4	9,1	9,1	8,8
24 jaar	7,9	6,4	6,2	6,6	6,6
25 jaar	5,0	3,8	4,2	4,3	4,4
26 jaar	3,1	2,4	2,6	2,8	2,8
27 jaar	1,7	1,4	1,8	1,8	2,0
28 jaar	1,1	1,0	1,3	1,3	1,4
29 jaar	0,9	0,7	1,0	1,0	1,0
30 jaar en ouder	6,8	7,5	9,8	10,2	9,6

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden'.

¹⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

²⁾ Inclusief geslaagden voor duale studievarianten.

³⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.6 Geslaagden voor het bachelordiploma¹⁾ in het hoger beroepsonderwijs naar herkomstgroepering

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	51,2	53,1	59,6	59,2	59,3
Autochtonen	44,0	42,7	47,5	46,8	46,4
Allochtonen	5,1	6,3	9,5	10,2	11,1
w.v.					
Westerse allochtonen	3,3	3,3	4,6	4,8	5,1
Niet-westerse allochtonen	1,8	3,0	4,8	5,4	6,0
w.v.					
Turken	0,2	0,4	0,7	0,7	0,8
Marokkanen	0,2	0,5	0,7	0,8	0,8
Surinamers	0,6	0,8	1,1	1,2	1,2
Antillianen, Arubanen	0,3	0,4	0,6	0,7	0,7
Overige niet-westerse allochtonen	0,4	0,9	1,7	2,0	2,4
Onbekend ²⁾	2,0	4,2	2,7	2,2	1,9

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden naar herkomst'.

¹⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

²⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.7 Geslaagden voor het bachelordiploma¹⁾ in het hoger beroepsonderwijs per herkomstgroepering naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting, 2005/06*

	Autochtonen	Allochtonen			Onbekend ²⁾	Totaal
		totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen		
<i>x 1 000</i>						
Totaal	46,4	11,1	5,1	6,0	1,9	59,3
Geslacht						
Mannen	20,6	4,7	2,2	2,6	0,8	26,1
Vrouwen	25,7	6,4	2,9	3,4	1,1	33,2
Opleidingsvorm						
Voltijd ³⁾	37,2	9,2	4,1	5,0	1,6	48,0
Deeltijd	9,2	1,9	0,9	1,0	0,3	11,3
Studierichting						
Onderwijs	10,6	1,6	0,8	0,8	0,1	12,2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,2	1,0	0,7	0,3	0,3	3,4
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	12,8	4,2	1,6	2,5	0,5	17,5
Sociale wetenschappen ⁴⁾	2,5	0,7	0,4	0,3	0,0	3,2
Bedrijfskunde en administratie	10,3	3,4	1,2	2,2	0,5	14,2
Rechten	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,7	0,8	0,3	0,5	0,1	3,6
Techniek, industrie en bouwkunde	4,6	0,8	0,3	0,5	0,1	5,5
Landbouw en diergeneeskunde	0,6	0,2	0,1	0,1	0,0	0,9
Gezondheidszorg en welzijn	9,2	1,8	0,8	1,0	0,7	11,7
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	3,7	0,7	0,4	0,3	0,2	4,6

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden naar herkomst'.

¹⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

²⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

³⁾ Inclusief geslaagden voor duale studievarianten.

⁴⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.8 Rendementen van studenten in het hbo¹⁾ per cohort naar opleidingsvorm

	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma ²⁾ na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Volttijd³⁾							
1995	57,6	41	58	64	67	69	70
1996	61,5	41	58	65	68	69	70
1997	61,6	41	58	64	67	69	70
1998	63,2	42	57	64	67	69	
1999	68,2	42	57	63	66		
2000	69,2	41	56	62			
2001	67,2	41	56				
2002	66,7	41					
Deeltijd							
1995	6,8	39	48	52	54	55	56
1996	7,8	40	48	52	54	55	56
1997	8,2	38	47	50	52	53	54
1998	10,3	40	48	52	53	54	
1999	12,0	39	46	49	51		
2000	12,5	39	46	49			
2001	12,8	39	45				
2002	11,7	43					

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO; studievoortgang'.

¹⁾ Exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen.

²⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

³⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.9 Rendementen van studenten in het voltijd hbo¹⁾ per cohort naar geslacht, vooropleiding en herkomst-groepering

	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma ²⁾ na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Cohort							
1995	57,6	41	58	64	67	69	70
1996	61,5	41	58	65	68	69	70
1997	61,6	41	58	64	67	69	70
1998	63,2	42	57	64	67	69	
1999	68,2	42	57	63	66		
2000	69,2	41	56	62			
2001	67,2	41	56				
2002	66,7	41					
Mannen							
1995	28,6	34	51	59	62	64	65
1996	29,7	33	50	58	61	64	65
1997	29,4	34	50	58	62	64	65
1998	29,8	34	49	57	61	63	
1999	32,3	34	49	57	61		
2000	33,0	33	48	56			
2001	32,1	34	49				
2002	32,6	35					
Vrouwen							
1995	29,0	47	65	70	72	73	74
1996	31,8	49	65	71	73	74	75
1997	32,2	48	65	70	73	74	75
1998	33,4	49	64	70	72	74	
1999	35,9	48	63	69	71		
2000	36,2	47	62	68			
2001	35,1	48	63				
2002	34,1	48					
Vooropleiding havo							
1995	23,0	34	54	62	66	68	69
1996	25,7	36	55	63	67	69	71
1997	26,8	35	54	63	67	70	71
1998	28,3	36	54	62	67	69	
1999	32,5	35	53	61	66		
2000	34,5	34	52	60			
2001	29,4	34	53				
2002	30,5	34					
Vooropleiding vwo							
1995	12,6	48	67	73	75	77	77
1996	12,5	50	68	74	77	79	79
1997	11,4	50	68	74	76	78	79
1998	10,7	50	67	72	75	77	
1999	10,4	52	68	74	77		
2000	9,6	51	67	73			
2001	8,8	50	67				
2002	8,3	52					
Vooropleiding mbo/bol							
1995	14,6	44	60	65	67	68	69
1996	15,8	43	58	63	66	67	68
1997	16,1	46	59	64	66	67	68
1998	16,1	46	60	64	67	68	
1999	16,1	47	59	64	66		
2000	15,2	48	59	64			
2001	17,3	48	60				
2002	16,7	47					

5.2.9 Rendementen van studenten in het voltijd hbo¹⁾ per cohort naar geslacht, vooropleiding en herkomst-groepering (slot)

	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma ²⁾ na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Overige vooropleidingen³⁾							
1995	7,5	41	53	56	58	60	60
1996	7,5	41	51	56	58	59	60
1997	7,3	39	50	55	57	58	59
1998	8,1	42	51	54	56	58	
1999	9,2	44	53	56	58		
2000	9,8	43	51	55			
2001	11,8	42	51				
2002	11,3	45					
Autochtonen							
1995	47,1	42	61	67	70	71	72
1996	49,9	44	61	67	70	72	73
1997	49,2	44	61	67	70	72	73
1998	49,6	44	60	67	70	72	
1999	52,5	44	60	66	70		
2000	52,1	43	59	66			
2001	49,4	43	59				
2002	48,8	43					
Westerse allochtonen							
1995	4,1	32	49	56	60	62	63
1996	4,3	32	48	56	60	62	63
1997	4,4	32	48	56	60	62	63
1998	4,5	33	50	58	61	63	
1999	4,9	33	50	58	61		
2000	5,2	34	50	57			
2001	5,2	35	52				
2002	5,4	39					
Niet-westerse allochtonen							
1995	3,6	25	41	49	52	54	56
1996	4,7	23	39	48	52	55	57
1997	4,8	24	39	47	52	55	57
1998	5,5	24	38	47	52	54	
1999	6,3	24	39	48	53		
2000	7,2	24	39	47			
2001	7,8	27	42				
2002	8,8	28					
Onbekend⁴⁾							
1995	2,9	46	53	55	56	57	57
1996	2,7	44	52	55	56	56	56
1997	3,2	46	53	55	56	56	56
1998	3,6	47	52	54	54	54	
1999	4,4	51	55	55	56		
2000	4,6	49	52	53			
2001	4,8	47	50				
2002	3,7	52					

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO; studievoortgang'.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten, maar exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen.

²⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

³⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

⁴⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.10 Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo¹⁾ per cohort

	Totaal	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>							
Cohort									
1995	57,6	14	18	20	22	23	24	25	25
1996	61,5	14	18	20	22	23	23	24	24
1997	61,6	14	18	21	22	22	23	23	24
1998	63,2	15	20	21	22	22	22	23	24
1999	68,2	16	20	21	22	22	23	23	
2000	69,2	16	20	21	21	22	22		
2001	67,2	16	19	20	21	22			
2002	66,7	13	17	18	20				
2003	72,6	13	17	19					
2004	76,2	14	18						
2005	76,9	14							

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO; studievoortgang'.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten, maar exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.11 Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo¹⁾ naar geslacht, vooropleiding, herkomstgroepering en studierichting; stand na 5 jaar van cohort 2001

	Totaal	Geslaagd voor het eerste eind-diploma ²⁾ in het hooftjaar	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 5 jaar	Ingeschreven in jaar 6		
				totaal	w.v.	
					hbo	wo
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>				
Totaal	67,2	57	22	21	18	3
Geslacht						
Mannen	32,1	49	24	26	23	3
Vrouwen	35,1	65	19	16	14	2
Vooropleiding						
Havo	29,4	54	17	29	26	3
Vwo	8,8	70	10	20	14	5
Mbo/bol	17,3	60	26	14	14	1
Overig ³⁾	11,8	52	36	12	11	1
Herkomstgroepering						
Autochtonen	49,4	61	19	21	18	3
Westerse allochtonen	5,2	54	22	25	21	3
Niet-westerse allochtonen	7,8	43	26	31	27	4
w.v.						
Turken	1,1	39	28	33	30	4
Marokkanen	1,2	44	27	30	26	3
Surinamers	1,5	43	24	33	30	3
Antillianen, Arubanen	1,2	33	31	37	34	3
Overige niet-westerse allochtonen	2,8	49	23	28	23	5
Onbekend ⁴⁾	4,8	50	48	1	1	0
Studierichting						
Onderwijs	10,5	60	22	18	16	2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	3,9	57	23	20	17	3
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	22,4	52	23	25	22	3
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	4,2	52	20	28	25	3
Techniek, industrie en bouwkunde	7,5	62	19	19	17	2
Landbouw en diergeneeskunde	1,2	58	28	14	12	1
Gezondheidszorg en welzijn	12,0	64	20	17	13	3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	5,6	60	22	18	17	1

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten, maar exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen.

²⁾ In het hbo is dit het bachelordiploma of, als het een studie vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel betrof, het diploma voor de hoofdfase van een hbo-opleiding.

³⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

⁴⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.12 Geslaagden voor een vervolgopleiding of master in het hbo naar geslacht en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	2,1	3,0	3,5	3,8	4,2
Geslacht					
Mannen	0,7	0,9	0,8	0,9	0,9
Vrouwen	1,4	2,1	2,7	2,9	3,3
Studierichting					
Onderwijs	2,0	2,6	3,0	3,3	3,6
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	0,0	0,3	0,5	0,5	0,4
Overige studierichtingen	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.3 Uitgaven en inkomsten hbo

5.3.1 Gecumuleerde exploitatierekeningen van hbo-instellingen

	1998	2000	2003	2004	2005
	<i>mln euro</i>				
Baten	1 719	1 955	2 448	2 580	2 715
Rijksbijdragen OCW/LNV	1 170	1 314	1 634	1 739	1 836
w.v.					
Normatieve Rijksbijdragen	1 085	1 244	1 605	1 705	1 804
Overige subsidies	84	70	30	34	33
Overige overheidsbijdragen	.	.	24	15	15
Collegegelden	323	370	434	455	483
Baten werk i.o.v. derden	120	137	174	186	201
w.v.					
Opbrengst werk i.o.v. derden	117	138	172	185	198
w.v.					
Contractonderwijs	.	.	116	103	101
Contractonderzoek	.	.	9	35	43
Overige	.	.	47	46	54
Mutaties onderhanden werk i.o.v. derden	3	-1	2	1	3
Overige baten	106	134	181	186	180
w.v.					
Resultaat deelnemingen	1	1	0	0	0
Verhuur onroerende zaken	.	.	19	21	21
Detachering personeel	.	.	18	19	18
Schenking en sponsoring	.	.	2	4	3
Overige	105	133	143	142	138
Lasten	1 693	1 889	2 377	2 521	2 602
Personele lasten	1 177	1 308	1 665	1 761	1 824
w.v.					
Lonen, salarissen en sociale lasten	1 009	1 119	1 456	1 543	1 564
Overige personele lasten	168	191	222	228	267
w.v.					
Dotatie voorziening wachtgeld	9	5	4	4	3
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	102	119	111	125	138
Overige	57	66	106	99	126
Uitkeringen	.	-1	-12	-10	-7
Afschrijvingen	114	128	147	165	180
w.v.					
Immateriële vaste activa	0	3	1	1	2
Gebouwen	52	58	66	73	80
Inventaris en apparatuur	60	64	80	90	87
Overige materiële vaste activa	2	3	0	0	11
Overige instellingslasten	401	453	565	595	598
w.v.					
Huur	52	53	53	55	59
Dotatie onderhoudsvoorziening	13	17	10	13	11
Inventaris en apparatuur	17	19	24	27	32
Energie en water	20	20	21	28	28
Heffingen	7	8	7	10	9
Dotatie overige voorzieningen	13	19	15	29	8
Overige	280	317	435	434	451
Saldo baten en lasten (1)	26	65	71	59	113
Saldo financiële baten en lasten (2)	-30	-25	-23	-22	-28
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	-4	41	49	37	85
buitengewoon resultaat (3)	-7	-8	-7	3	5
Aandeel van derden (4)	.	.	0	0	0
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3)+(4)	-11	33	42	40	90

Bron: OCW (Cfi), LNV, CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

5.3.2 Investerings door hbo-instellingen

	1998	2000	2003	2004	2005
	<i>mln euro</i>				
Investerings	246	169	249	259	263
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	156	103	139	166	183
Inventaris en apparatuur	90	66	110	93	81
Desinvesteringen	.	51	18	35	84
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	.	7	35	82
Inventaris en apparatuur	.	.	10	1	2
Saldo investeringen	.	119	231	223	180
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	.	132	131	101
Inventaris en apparatuur	.	.	100	92	79

¹⁾ Inclusief overige materiële vaste activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven), OCW (Cfi).

5.4 Wetenschappelijk onderwijs

5.4.1 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	177,8	166,3	189,5	199,6	205,9	207,7
Geslacht						
Mannen	96,1	86,2	95,9	100,3	103,2	102,9
Vrouwen	81,7	80,1	93,6	99,2	102,7	104,8
Opleidingsvorm						
Volgtijd	167,6	152,8	175,1	185,1	192,1	194,6
Deeltijd	10,2	13,4	14,3	14,2	13,6	12,8
Duaal		0,1	0,1	0,2	0,3	0,3
Studierichting						
Onderwijs	5,8	6,0	7,3	7,9	8,2	8,2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	25,8	20,4	23,1	25,1	26,6	27,9
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	88,1	83,6	97,1	101,3	103,7	102,7
Sociale wetenschappen ¹⁾	44,5	41,6	44,6	45,3	44,7	41,9
Bedrijfskunde en administratie	18,2	19,8	29,5	32,5	34,9	36,4
Rechten	25,5	22,3	23,0	23,6	24,1	24,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	14,6	13,9	15,2	16,0	16,2	16,3
Techniek, industrie en bouwkunde	19,3	17,4	17,7	17,8	17,8	17,7
Landbouw en diergeneeskunde	2,8	2,5	2,6	2,6	2,6	2,6
Gezondheidszorg en welzijn	19,2	21,0	24,8	26,9	28,9	30,3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	2,2	1,5	1,7	1,8	1,8	1,9
Onbekend	-	-	0,1	0,1	0,2	0,2

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Hoger onderwijs; ingeschrevenen'.

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.2 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar herkomstgroepering

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	177,8	166,3	189,5	199,6	205,9	207,7
Autochtonen	146,4	132,3	146,5	152,5	155,7	155,6
Allochtonen	28,3	29,8	39,4	43,3	45,9	46,9
w.v.						
Westerse allochtonen	17,6	16,2	19,4	21,0	22,1	22,3
Niet-westerse allochtonen	10,7	13,6	20,0	22,4	23,8	24,6
w.v.						
Turken	1,2	1,7	2,3	2,4	2,6	2,7
Marokkanen	0,8	1,3	2,0	2,2	2,3	2,3
Surinamers	3,7	3,5	4,4	4,7	4,9	5,0
Antillianen, Arubanen	1,6	2,0	2,6	2,8	2,8	2,8
Overige niet-westerse allochtonen	3,3	5,1	8,8	10,2	11,2	11,8
Onbekend ¹⁾	3,1	4,2	3,7	3,8	4,3	5,3

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HO; ingeschrevenen naar herkomst' en het Webmagazine-artikel 'Allochtonen in hoger onderwijs in opmars'.

¹⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.3 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting per herkomstgroepering, 2006/'07*

	Autochtonen	Allochtonen			Onbekend ¹⁾	Totaal
		totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen		
<i>x 1 000</i>						
Totaal	155,6	46,9	22,3	24,6	5,3	207,7
Geslacht						
Mannen	78,6	21,8	10,3	11,5	2,5	102,9
Vrouwen	77,0	25,1	12,1	13,0	2,8	104,8
Opleidingsvorm						
Voltijd	145,3	44,2	21,0	23,2	5,2	194,6
Deeltijd	10,1	2,7	1,3	1,4	0,1	12,8
Duaal	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,3
Studierichting						
Onderwijs	7,0	1,1	0,6	0,5	0,0	8,2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	21,3	5,9	3,7	2,1	0,8	27,9
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	74,7	24,7	11,3	13,4	3,3	102,7
w.v.						
Sociale wetenschappen ²⁾	31,1	9,1	5,0	4,1	1,8	41,9
Bedrijfskunde en administratie	26,5	8,7	3,6	5,1	1,3	36,4
Rechten	17,1	7,0	2,7	4,3	0,3	24,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	12,3	3,8	1,8	2,0	0,3	16,3
Techniek, industrie en bouwkunde	13,4	4,0	1,8	2,2	0,3	17,7
Landbouw en diergeneeskunde	2,1	0,4	0,2	0,2	0,0	2,6
Gezondheidszorg en welzijn	23,3	6,6	2,7	3,9	0,4	30,3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	1,4	0,5	0,2	0,2	0,0	1,9
Onbekend	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HO; ingeschrevenen naar herkomst'.

¹⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.4 Eerstejaarsstudenten in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht, vooropleiding en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	30,0	32,9	38,6	40,9	42,3	43,1
Geslacht						
Mannen	15,9	16,1	18,8	19,6	20,5	20,4
Vrouwen	14,1	16,9	19,8	21,2	21,9	22,7
Vooropleiding						
Vwo	20,3	21,2	22,8	23,9	24,9	25,7
Hbo-propedeuse	1,8	2,2	2,8	2,9	2,9	3,0
Hbo-einddiploma	5,0	6,2	8,1	8,3	8,1	7,5
Overige vooropleidingen ¹⁾	2,9	3,4	5,0	5,7	6,5	6,9
Studierichting						
Onderwijs	1,2	1,6	1,7	1,9	2,0	1,9
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	4,2	4,3	4,7	5,2	5,7	5,9
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	14,8	17,1	20,2	20,8	21,6	21,8
Sociale wetenschappen ²⁾	7,4	9,0	8,4	8,5	8,9	8,6
Bedrijfskunde en administratie	2,8	4,0	7,4	7,6	8,0	8,4
Rechten	4,7	4,1	4,3	4,7	4,7	4,8
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,7	3,1	3,0	3,2	3,1	3,4
Techniek, industrie en bouwkunde	3,4	3,1	3,5	3,7	3,7	3,6
Landbouw en diergeneeskunde	0,4	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5
Gezondheidszorg en welzijn	3,0	3,2	4,7	5,1	5,3	5,5
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,3	0,2	0,5	0,5	0,4	0,4
Onbekend	–	–	0,0	0,1	0,1	0,1

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Hoger onderwijs; eerstejaarsstudenten'.

¹⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.5 Geslaagden voor een doctoraalexamen of master in het wo¹⁾ naar geslacht, opleidingsvorm, studierichting en leeftijd

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06*
<i>x 1 000</i>					
Totaal	28,3	20,4	23,8	26,2	29,1
Geslacht					
Mannen	14,1	10,0	11,0	12,1	13,6
Vrouwen	14,2	10,4	12,7	14,1	15,4
Onderwijsvorm					
Voltijd ²⁾	27,0	18,6	21,9	24,3	26,9
Deeltijd	1,3	1,8	1,8	1,9	2,1
Studierichting					
Onderwijs	1,1	0,8	1,0	1,1	1,3
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	3,9	2,2	2,4	2,7	2,9
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	14,6	10,6	12,4	14,0	16,2
Sociale wetenschappen ³⁾	7,8	5,1	6,2	6,8	7,6
Bedrijfskunde en administratie	3,3	2,7	3,5	4,3	5,6
Rechten	3,5	2,7	2,7	2,9	2,9
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,5	1,6	2,0	2,2	2,5
Techniek, industrie en bouwkunde	2,6	1,8	2,2	2,3	2,2
Landbouw en diergeneeskunde	0,5	0,3	0,5	0,5	0,4
Gezondheidszorg en welzijn	2,5	2,9	2,9	3,0	3,1
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,7	0,3	0,4	0,5	0,5
Leeftijd					
22 jaar en jonger	2,6	2,8	3,0	3,2	3,6
23 jaar	6,0	3,9	4,3	4,5	4,7
24 jaar	6,3	4,1	4,4	5,2	5,5
25 jaar	4,7	3,1	3,8	4,1	4,8
26 jaar	2,9	2,0	2,6	2,9	3,2
27 jaar	1,6	1,2	1,6	1,8	2,1
28 jaar	0,9	0,7	0,9	1,0	1,3
29 jaar	0,6	0,4	0,6	0,7	0,8
30 jaar en ouder	2,7	2,2	2,6	2,8	3,2

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden'.

¹⁾ Vanaf 2002/'03 zijn geslaagden voor een doctoraalexamen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld.

²⁾ Inclusief geslaagden voor duale studievarianten.

³⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.6 Geslaagden voor een doctoraalexamen of master¹⁾ in het wetenschappelijk onderwijs naar herkomstgroepering

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	28,3	20,4	23,8	26,2	29,1
Autochtonen	24,2	16,8	18,7	20,3	22,1
Allochtonen	3,6	2,8	4,3	5,2	6,1
w.v.					
Westerse allochtonen	2,5	1,8	2,3	2,8	3,2
Niet-westerse allochtonen	1,1	1,1	2,0	2,4	2,8
w.v.					
Turken	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3
Marokkanen	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Surinamers	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4
Antillianen, Arubanen	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3
Overige niet-westerse allochtonen	0,3	0,4	1,1	1,4	1,6
Onbekend ²⁾	0,5	0,8	0,7	0,7	0,9

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden naar herkomst'.

¹⁾ Vanaf 2002/'03 zijn de geslaagden voor een doctoraalexamen, respectievelijk masteropleiding bijelkaar geteld.

²⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.7 Geslaagden voor een doctoraalexamen of master in het wetenschappelijk onderwijs per herkomstgroepering naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting, 2005/06*

	Autochtonen	Allochtonen			Onbekend ¹⁾	Totaal
		totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen		
<i>x 1 000</i>						
Totaal	22,1	6,1	3,2	2,8	0,9	29,1
Geslacht						
Mannen	10,5	2,7	1,4	1,3	0,5	13,6
Vrouwen	11,7	3,3	1,8	1,5	0,4	15,4
Opleidingsvorm						
Voltijd ²⁾	20,4	5,7	3,0	2,7	0,9	26,9
Deeltijd	1,8	0,4	0,2	0,2	0,0	2,1
Studierichting						
Onderwijs	1,1	0,2	0,1	0,1	0,0	1,3
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,2	0,6	0,4	0,2	0,1	2,9
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	12,4	3,2	1,8	1,4	0,6	16,2
Sociale wetenschappen ³⁾	5,8	1,5	0,9	0,6	0,3	7,6
Bedrijfskunde en administratie	4,3	1,1	0,5	0,5	0,3	5,6
Rechten	2,2	0,6	0,3	0,3	0,1	2,9
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	1,8	0,6	0,3	0,3	0,0	2,5
Techniek, industrie en bouwkunde	1,6	0,6	0,3	0,4	0,0	2,2
Landbouw en diergeneeskunde	0,3	0,1	0,1	0,0	0,0	0,4
Gezondheidszorg en welzijn	2,5	0,6	0,3	0,3	0,1	3,1
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,3	0,2	0,1	0,1	0,0	0,5

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden naar herkomst'.

¹⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

²⁾ Inclusief geslaagden voor duale studievarianten.

³⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.8 Rendementen van studenten in het wo per cohort¹⁾ naar opleidingsvorm

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ²⁾ in het wo na						
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)						
Voltijd³⁾								
1997	28,6	5	11	27	44	56	63	67
1998	30,2	6	11	28	45	57	65	
1999	31,1	7	14	31	48	61		
2000	30,7	8	19	37	54			
2001	33,4	12	26	46				
2002	33,4	22	41					
2003	34,0	22						
Deeltijd								
1997	1,8	5	11	18	25	29	33	36
1998	2,0	5	12	20	27	32	35	
1999	2,2	5	12	19	25	30		
2000	2,2	5	14	21	29			
2001	2,0	5	12	21				
2002	2,1	7	19					
2003	1,8	13						
	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma ⁴⁾ hbo na						
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)						
Voltijd³⁾								
1997	28,6	1	2	5	6	7	8	8
1998	30,2	1	2	5	7	8	8	
1999	31,1	1	2	5	6	7		
2000	30,7	1	2	4	6			
2001	33,4	1	2	5				
2002	33,4	1	2					
2003	34,0	1						
Deeltijd								
1997	1,8	3	4	4	4	5	5	5
1998	2,0	2	3	3	3	3	4	
1999	2,2	3	3	4	4	4		
2000	2,2	2	3	3	3			
2001	2,0	2	3	3				
2002	2,1	2	3					
2003	1,8	2						

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'WO; studievoortgang'.

¹⁾ Als gevolg van de invoering van het bachelor-masterstelsel zijn de rendementen tussen de afzonderlijke cohortjaren niet goed met elkaar te vergelijken. Geleidelijk aan is het aandeel geslaagden voor de vierjarige doctoraalopleiding op het totaal aantal geslaagden steeds kleiner geworden, terwijl dat voor de driejarige bacheloropleiding steeds verder toenam.

²⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding.

³⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

⁴⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.9 Rendementen van studenten in het voltijd wo¹⁾ per cohort²⁾ naar geslacht, vooropleiding en herkomst-groepering

Cohort	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ³⁾ in het wo na						
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
		x 1 000	% (cumulatief)					
Cohort								
1995	28,3	6	10	26	43	54	60	64
1996	27,7	5	10	26	43	55	61	65
1997	28,6	5	11	27	44	56	63	67
1998	30,2	6	11	28	45	57	65	
1999	31,1	7	14	31	48	61		
2000	30,7	8	19	37	54			
2001	33,4	12	26	46				
2002	33,4	22	41					
2003	34,0	22						
Mannen								
1995	15,1	6	9	21	36	48	55	59
1996	14,3	4	8	20	35	48	56	60
1997	14,8	5	9	21	37	50	58	63
1998	15,2	6	10	22	38	50	59	
1999	15,6	6	13	25	41	54		
2000	15,1	8	17	30	46			
2001	16,4	11	23	39				
2002	16,0	16	34					
2003	16,6	16						
Vrouwen								
1995	13,2	6	11	32	51	62	67	69
1996	13,4	5	12	33	51	62	67	70
1997	13,9	5	12	33	52	63	69	72
1998	15,0	6	13	34	53	64	70	
1999	15,5	7	16	36	55	67		
2000	15,7	9	21	43	61			
2001	17,0	13	29	53				
2002	17,3	27	48					
2003	17,4	28						
Vooropleiding vwo								
1995	20,2	0	2	22	43	57	64	68
1996	20,2	0	4	23	43	58	66	70
1997	20,6	0	4	23	44	59	68	72
1998	21,2	0	4	24	45	60	69	
1999	21,5	0	6	25	47	63		
2000	21,1	2	12	32	53			
2001	22,1	5	19	42				
2002	21,4	16	37					
2003	22,7	17						
Vooropleiding hbo								
1995	4,2	35	48	54	57	58	59	59
1996	3,2	34	48	55	58	60	61	61
1997	3,4	35	50	57	60	62	63	64
1998	3,9	33	48	56	60	62	63	
1999	4,9	32	49	58	62	64		
2000	4,8	33	51	60	65			
2001	5,5	35	53	63				
2002	6,0	38	57					
2003	5,6	40						
Overige vooropleidingen⁴⁾								
1995	3,9	4	9	21	31	37	41	44
1996	4,3	4	9	20	30	36	40	43
1997	4,6	6	10	22	32	39	43	45
1998	5,1	8	13	25	36	43	48	
1999	4,7	8	15	29	41	49		
2000	4,8	10	18	34	46			
2001	5,7	16	27	44				
2002	5,9	25	40					
2003	5,7	23						

5.4.9 Rendementen van studenten in het voltijd wo¹⁾ per cohort²⁾ naar geslacht, vooropleiding en herkomst-groepering (slot)

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ³⁾ in het wo na						
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)						
Autochtonen								
1995	22,8	6	10	28	46	57	64	67
1996	21,9	5	10	28	46	58	65	69
1997	22,4	5	11	28	47	60	67	71
1998	23,3	6	12	29	48	60	68	
1999	24,4	6	14	32	50	63		
2000	23,8	8	19	38	55			
2001	25,4	11	26	47				
2002	25,4	21	42					
2003	25,8	22						
Westerse allochtonen								
1995	2,5	3	6	20	36	48	55	59
1996	2,5	3	7	21	36	48	55	60
1997	2,6	3	7	21	38	51	60	65
1998	2,8	3	7	23	40	53	61	
1999	2,9	4	10	25	42	56		
2000	2,9	6	15	32	49			
2001	3,3	11	25	44				
2002	3,3	23	41					
2003	3,4	21						
Niet-westerse allochtonen								
1995	1,8	3	6	16	29	39	46	51
1996	1,9	2	7	17	29	41	48	53
1997	2,2	2	6	17	31	42	50	55
1998	2,4	3	7	19	33	44	52	
1999	2,6	3	9	22	36	48		
2000	2,8	6	15	29	43			
2001	3,4	9	21	35				
2002	3,7	17	32					
2003	3,9	18						
Onbekend⁵⁾								
1995	1,2	10	15	23	29	32	33	33
1996	1,3	9	15	23	28	30	31	31
1997	1,5	13	18	26	31	33	33	34
1998	1,7	17	23	32	37	40	41	
1999	1,3	21	30	40	46	49		
2000	1,2	25	32	44	52			
2001	1,4	32	38	54				
2002	1,1	40	51					
2003	0,9	36						

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'WO; studievoortgang'.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Als gevolg van de invoering van het bachelor-masterstelsel zijn de rendementen tussen de afzonderlijke cohortjaren niet goed met elkaar te vergelijken. Geleidelijk aan is het aandeel geslaagden voor de vierjarige doctoraalopleiding op het totaal aantal geslaagden steeds kleiner geworden, terwijl dat voor de driejarige bacheloropleiding steeds verder toenam.

³⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding.

⁴⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

⁵⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.10 Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo¹⁾ per cohort naar enkele vooropleidingen

	Totaal	Uit het hoger onderwijs na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>							
Cohort									
1995	28,3	10	12	15	16	17	18	19	20
1996	27,7	9	12	13	15	16	16	17	18
1997	28,6	8	12	13	14	15	15	16	16
1998	30,2	9	11	13	14	14	14	15	16
1999	31,1	8	11	12	12	13	13	15	
2000	30,7	8	10	10	11	11	13		
2001	33,4	7	9	10	10	12			
2002	33,4	7	8	9	11				
2003	34,0	6	8	10					
2004	35,9	7	10						
2005	36,3	7							
Vooropleiding vwo									
1995	20,2	4	6	8	9	10	11	12	13
1996	20,2	4	6	7	8	9	9	10	11
1997	20,6	4	6	7	7	8	8	9	10
1998	21,2	4	5	6	7	7	7	8	10
1999	21,5	4	5	6	6	6	7	8	
2000	21,1	4	5	5	5	6	7		
2001	22,1	4	4	5	5	6			
2002	21,4	3	4	4	6				
2003	22,7	3	4	5					
2004	23,8	3	5						
2005	24,9	4							
Vooropleiding hbo									
1995	4,2	25	30	33	35	36	36	36	37
1996	3,2	22	28	31	33	34	34	34	34
1997	3,4	21	26	28	29	30	31	31	31
1998	3,9	21	26	29	30	31	32	32	33
1999	4,9	20	25	27	28	29	30	30	
2000	4,8	16	21	23	24	26	27		
2001	5,5	15	19	21	22	24			
2002	6,0	15	19	21	24				
2003	5,6	16	20	24					
2004	6,1	17	24						
2005	5,2	20							

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'WO; studievoortgang'.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.11 Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding naar geslacht en herkomstgroepering; stand na 6 jaar van cohort 2000

	Totaal	Geslaagd voor het eerste eind-diploma ²⁾ in het ho na 6 jaar	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 6 jaar	Ingeschreven in jaar 7		
				totaal	w.v.	
					wo	hbo
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>				
Totaal	21,1	59	7	34	29	4
Geslacht						
Mannen	10,6	49	9	42	36	5
Vrouwen	10,6	70	5	25	22	3
Herkomstgroepering						
Autochtonen	17,5	61	7	32	28	4
Westerse allochtonen	1,9	54	9	37	32	5
Niet-westerse allochtonen	1,7	48	9	42	37	5
w.o.						
Turken	0,2	46	11	43	38	5
Marokkanen	0,2	45	14	41	36	5
Surinamers	0,4	48	9	43	37	6
Antillianen, Arubanen	0,3	44	9	47	41	6
Overige niet-westerse allochtonen	0,7	53	8	40	36	3

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding in het wo. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding in het wo. Voor degenen die zijn overgestapt van het wo naar het hbo gaat het om het bachelordiploma van een hbo-opleiding.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.12 Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding voor enkele studierichtingen met een nominale studieduur van 4 jaar; stand na 6 jaar van cohort 2000

	Totaal	Geslaagd voor het eerste eindexamen ²⁾ in het hooftjaar na 6 jaar			Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 6 jaar	Ingeschreven in jaar 7		
		totaal	w.v.			totaal	w.v.	
			wo	hbo			wo	hbo
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>						
Totaal	16,1	62	55	6	7	31	27	4
Onderwijs Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	0,7	80	71	9	5	15	14	1
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	2,6	56	49	7	10	34	28	6
Gezondheidszorg en welzijn	10,4	61	54	7	8	32	28	4
	2,4	69	65	4	4	28	26	2

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding in het wo. Incidenteel gaat het om een diploma van een masteropleiding in het wo. Voor degenen die zijn overgestapt van het wo naar het hbo gaat het om het bachelordiploma van een hbo-opleiding.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.13 Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding voor studierichtingen met een nominale studieduur van 5 jaar; stand na 7 jaar van cohort 1999

	Totaal	Geslaagd voor het eerste eindexamen ²⁾ in het hooftjaar na 7 jaar			Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 7 jaar	Ingeschreven in jaar 8		
		totaal	w.v.			totaal	w.v.	
			wo	hbo			wo	hbo
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>						
Totaal	5,1	65	56	9	8	27	24	3
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,4	64	55	9	10	26	23	3
Techniek, industrie en bouwkunde	2,4	65	55	10	6	29	26	3
Landbouw en diergeneeskunde	0,3	80	72	8	6	14	13	1

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding in het wo. Incidenteel gaat het om een diploma van een masteropleiding in het wo. Voor degenen die zijn overgestapt van het wo naar het hbo gaat het om het bachelordiploma van een hbo-opleiding.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.14 Geslaagden voor een beroepsdiploma in het wo naar geslacht en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	2,4	2,4	2,9	2,9	3,1
Geslacht					
Mannen	1,0	1,0	1,2	1,1	1,1
Vrouwen	1,4	1,5	1,8	1,8	2,0
Studierichting					
Onderwijs	0,6	0,5	0,6	0,7	0,7
Landbouw en diergeneeskunde	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Gezondheidszorg en welzijn	1,7	1,8	2,1	2,1	2,2
Overige studierichtingen	0,0	–	–	–	0,0

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.15 Promoties naar geslacht en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06
Totaal	2 600	2 526	2 666	2 879	2 993
Geslacht					
Mannen	1 885	1 729	1 612	1 781	1 836
Vrouwen	715	797	1 054	1 098	1 157
Studierichting¹⁾					
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	250	215	200	209	230
Letterkunde	206	165	155	158	176
Godgeleerdheid	30	36	29	33	39
Wijsbegeerte	14	14	16	18	15
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	499	494	416	514	566
Sociale wetenschappen	232	259	188	248	282
Ruimtelijke wetenschappen, geografie en prehistorie	29	28	35	39	22
Economische wetenschappen	107	88	88	92	99
Bedrijfskunde	12	26	19	36	30
Rechtsgeleerdheid	119	93	86	99	133
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica					
Wiskunde en natuurwetenschappen	594	530	499	508	479
Techniek, industrie en bouwkunde					
Technische wetenschappen	401	390	483	557	535
Landbouw en diergeneeskunde	191	229	259	221	250
Landbouwwetenschappen	158	194	205	172	204
Diergeneeskunde	33	35	54	49	46
Gezondheidszorg en welzijn					
Geneeskunde	665	668	809	870	933

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Wetenschappelijk onderwijs; promoties'.

¹⁾ In tegenstelling tot alle andere tabellen met een verdeling naar studierichting in het hoger onderwijs zijn hier faculteiten in plaats van opleidingsclusters onder de hoofdgroepen van de ISCED vermeld. De uitkomsten berusten op een bestaande indeling naar faculteiten in een CBS-enquête, omdat de beschikbare registerinformatie geen gegevens over promoties bevat.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.16 Ingeschrevenen, eerstejaars en geslaagden aan de theologische universiteiten¹⁾ en de Universiteit voor Humanistiek naar instelling, geslacht, onderwijsvorm en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2003/'04	2004/'05	2005/'06	2006/'07
Ingeschrevenen	1 300	1 203	1 180	1 214	1 190	752
Instelling						
Theologie in Utrecht en Tilburg	648	541	482	479	441	
Overige instellingen	652	662	698	735	749	752
Geslacht						
Mannen	698	566	568	577	551	355
Vrouwen	602	637	612	637	639	397
Onderwijsvorm						
Voltijd	922	792	762	783	789	677
Deeltijd	378	411	418	431	401	75
Studierichting						
Theologie	1 064	881	871	908	862	399
Humanistiek	236	322	309	306	328	353
Eerstejaars	170	172	191	166	211	138
Instelling						
Theologie in Utrecht en Tilburg	120	108	101	104	78	
Overige instellingen	50	64	90	62	133	138
Geslacht						
Mannen	72	63	88	76	88	62
Vrouwen	98	109	103	90	123	76
Onderwijsvorm						
Voltijd	131	119	129	120	142	122
Deeltijd	39	53	62	46	69	16
Studierichting						
Theologie	93	89	134	120	145	81
Humanistiek	77	83	57	46	66	57
Geslaagden voor een doctoraalexamen of master	95	78	96	136	66	
Instelling						
Theologie in Utrecht en Tilburg	50	48	46	42		
Overige instellingen	45	30	50	94	66	
Geslacht						
Mannen	53	54	52	69	31	
Vrouwen	42	24	44	67	35	
Promoties	17	7	9	7	11	
Instelling						
Theologie in Utrecht en Tilburg	3	3	5	3		
Overige instellingen	14	4	4	4	11	

¹⁾ Vanaf het studiejaar 2006/'07 zijn de theologische universiteit in Utrecht en Tilburg beide opgegaan in de reguliere universiteit van Tilburg.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.17 Deelnemers Open Universiteit naar geslacht, programma, arbeidspositie en vooropleiding¹⁾

	1995	2000	2004	2005	2006	2007
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	27,2	20,1	18,9	16,9	16,3	15,2
w.o. Eerstejaarsstudenten	12,1	8,3	7,4	5,6	5,5	5,5
Geslacht						
Mannen	16,7	11,0	9,6	8,4	8,1	7,3
Vrouwen	10,5	9,1	9,3	8,5	8,3	8,0
Programma						
Diploma-studenten	13,0	13,3	13,2	13,2	11,8	9,7
Cursusstudenten	5,9	4,1	3,1	1,7	2,3	2,8
Nog open	5,6	2,8	2,6	2,1	2,2	2,8
Onbekend	2,7	0,0				
	<i>%</i>					
Arbeidspositie						
Met betaald werk	69	68	63	63	61	63
Zonder betaald werk	26	20	20	19	20	19
Onbekend	6	13	17	18	19	18
Vooropleiding						
Basisonderwijs	0	0	0	0	0	0
Vbo/vmbo: kaderberoeps- en basisberoepsgerichte leerweg	1	1	1	1	1	1
Mavo/vmbo: theoretische en gemengde leerweg	7	6	6	6	5	5
Havo/vwo	21	20	23	22	22	23
Mbo	12	12	13	12	12	13
Hbo	33	32	36	37	37	36
Wo	16	15	16	16	17	15
Onbekend	10	14	6	5	6	7

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Open Universiteit; studenten'.

¹⁾ Met een of meer inschrijvingen in het laatste jaar, stand per 1 januari.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.5 Uitgaven en inkomsten wetenschappelijk onderwijs

5.5.1 Gecumuleerde exploitatierekeningen van universiteiten

	1998	2000	2003	2004	2005
	<i>mln euro</i>				
Baten	3 547	3 974	4 776	4 940	5 125
Rijksbijdragen OCW/LNV	2 512	2 761	3 210	3 289	3 391
w.v.					
Normatieve Rijksbijdragen	2 486	2 729	3 169	3 249	3 326
Overige subsidies	26	33	41	40	66
Overige overheidsbijdragen	.	.	8	8	8
Collegegelden	199	212	273	296	314
Baten werk i.o.v. derden	568	682	849	926	969
w.v.					
Opbrengst werk i.o.v. derden	541	690	822	883	952
w.v.					
Contractonderwijs	.	.	108	118	100
Contractonderzoek	.	.	567	616	801
Overige	.	.	148	150	51
Mutaties onderhanden werk i.o.v. derden	27	-8	28	43	17
Overige baten	268	319	435	421	444
Lasten	3 503	3 975	4 754	4 903	5 085
Personele lasten	2 062	2 370	2 796	2 830	2 924
w.v.					
Lonen, salarissen en sociale lasten	1 732	1 985	2 430	2 536	2 564
Overige personele lasten	330	389	367	293	364
w.v.					
Dotatie voorziening wachtgeld	77	61	42	32	88
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	96	144	122	121	128
Overige	156	185	203	140	148
Uitkeringen	.	-5	-1	1	-4
Afschrijvingen	137	172	232	283	264
w.v.					
Immateriële vaste activa	.	.	2	3	1
Gebouwen	80	98	134	177	157
Inventaris en apparatuur	57	73	91	96	99
Overige materiële vaste activa	.	1	4	6	7
Inkomensoverdrachten	412	482	632	664	671
w.v.					
Rijksbijdr. acad. ziekenhuizen	369	401	504	528	502
Affiliaties	3	15	12	8	13
Subsidies en bijdragen	45	55	59	69	56
Diversen	-5	10	57	61	100
Overige instellingslasten	891	952	1 094	1 126	1 226
w.v.					
Huur	16	25	38	36	33
Dotatie onderhoudsvoorziening	24	72	16	2	12
Inventaris en apparatuur	116	124	116	104	131
Energie en water	44	49	58	56	59
Heffingen	15	15	16	15	17
Dotatie overige voorzieningen	6	8	24	4	31
Overige	670	659	826	908	944
Saldo baten en lasten (1)	45	-1	22	37	40
Saldo financiële baten en lasten (2)	43	44	24	16	11
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	88	43	46	53	51
Buitengewoon resultaat (3)	23	-5	-24	-4	-4
Aandeel van derden (4)	.	.	-6	-5	-7
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3)+(4)	111	38	16	44	40

Bron: OCW (Cfi), LNV, CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

5.5.2 Investerings door wo-instellingen

	1998	2000	2003	2004	2005
	<i>mln euro</i>				
Investerings	212	274	493	396	391
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	128	179	405	303	302
Inventaris en apparatuur	84	96	88	93	89
Desinvesteringen	.	2	83	32	15
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	.	76	31	11
Inventaris en apparatuur	.	.	7	1	4
Saldo investeringen	.	273	410	364	376
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	.	329	272	292
Inventaris en apparatuur	.	.	82	92	85

¹⁾ Inclusief overige materiële vaste activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven), OCW (Cfi).

6. Publieke en private uitgaven aan onderwijs

6.1.1 Totale uitgaven aan onderwijs¹⁾

	1995	2000	2004	2005	2006*
	<i>mld euro</i>				
Totaal	16,6	21,2	27,6	28,4	29,9
<i>w.v. aan:</i>					
instellingen	14,7	19,0	24,8	25,6	26,4
huishoudens ²⁾	1,9	2,2	2,8	2,8	3,6
Uitgaven uitgedrukt in prijzen van 2000	18,6	21,2	24,6	24,8	25,6
	%				
In % van het bruto binnenlands product	5,4	5,1	5,6	5,6	5,6
	<i>euro</i>				
Per hoofd van de bevolking					
Werkelijke uitgaven	1 076	1 337	1 697	1 743	1 833
Uitgaven uitgedrukt in prijzen van 1995	1 208	1 337	1 512	1 521	1 569

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabellen '[Onderwijsuitgaven; kerncijfers](#)' en '[Onderwijsuitgaven; publieke sector](#)'.

¹⁾ De publieke en private uitgaven aan huishoudens en instellingen. De onderwijsgerelateerde private uitgaven aan niet-onderwijsinstellingen zijn hierin niet opgenomen.

²⁾ De publieke uitgaven aan huishoudens zijn exclusief de subsidies voor collegegelden.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

6.1.2 Publieke uitgaven aan onderwijsinstellingen in lopende prijzen

	1995	2000	2004	2005	2006*
<i>mld euro</i>					
Totaal	13,3	17,2	22,4	23,4	24,1
<i>%</i>					
In % van het bbp	4,34	4,11	4,56	4,59	4,52
In % van totale publieke uitgaven	7,70	9,30	9,86	10,17	9,80
<i>mld euro</i>					
Per onderwijssoort					
Primair onderwijs	4,6	6,3	8,7	8,8	9,1
Basisonderwijs	3,9	5,5	7,5	7,7	8,0
Speciaal onderwijs ¹⁾	0,6	0,9	1,1	1,1	1,1
Secundair onderwijs	5,2	6,8	8,9	9,5	9,9
Voortgezet onderwijs	3,8	4,9	6,5	6,8	6,9
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	1,4	1,9	2,4	2,7	3,0
Tertiair onderwijs	3,5	4,0	4,8	5,1	5,1
Hoger beroepsonderwijs	1,2	1,4	1,9	2,0	2,0
Wetenschappelijk onderwijs	2,3	2,6	3,0	3,1	3,1

¹⁾ Dit omvat de uitgaven voor het speciaal basisonderwijs als bedoeld in de Wet op het primair onderwijs en de uitgaven voor het speciaal onderwijs als bedoeld in de Wet op de expertisecentra. De uitgaven voor het voortgezet speciaal onderwijs als bedoeld in de Wet op de expertisecentra zijn ondergebracht bij het secundair onderwijs.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

6.1.3 Uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer

	1995	2000	2004	2005	2006*
<i>1 000 euro</i>					
(Pré-)primair onderwijs	3,0	3,9	5,5	5,6	5,7
(Post-)secundair onderwijs	4,2	5,5	6,8	7,0	7,2
Tertiair excl. onderzoek	6,1	7,1	7,7	7,8	7,7
Tertiair onderwijs	9,8	11,5	12,4	12,4	12,4
Uitgaven uitgedrukt in prijzen van 2000					
(Pré-)primair onderwijs	3,3	3,9	4,9	4,8	4,9
(Post-)secundair onderwijs	4,7	5,5	6,0	6,1	6,1
Tertiair excl. onderzoek	6,9	7,1	6,9	6,8	6,6
Tertiair onderwijs	11,0	11,5	11,0	10,9	10,6

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

6.2 Internationale vergelijking

6.2 Private uitgaven aan onderwijsinstellingen en onderwijsgerelateerde uitgaven aan niet-onderwijsinstellingen

	1995	2000	2004	2005	2006*
	<i>mld euro</i>				
Totaal	2,2	2,7	3,7	3,6	3,8
Private uitgaven aan onderwijsinstellingen	1,4	1,8	2,5	2,2	2,2
	%				
In % van het bruto binnenlands product	0,47	0,43	0,50	0,43	0,41
	<i>mld euro</i>				
<i>door:</i>					
huishoudens	0,9	1,2	1,5	1,3	1,2
bedrijven/non-profit	0,5	0,7	1,0	0,9	1,0
Boeken en overige leermiddelen	0,7	0,9	1,3	1,4	1,6

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

6.3 Studiefinanciering¹⁾

	1995	2000	2004	2005	2006*
	<i>mln euro</i>				
Uitgaven	1 916	2 416	2 986	3 053	3 769
<i>Voor:</i>					
Secundair onderwijs	745	1 001	1 195	1 114	1 379
Tertiair onderwijs	1 171	1 416	1 791	1 939	2 390
Beurzen	1 705	1 587	1 922	1 864	2 126
<i>Voor:</i>					
Secundair onderwijs	707	970	1 115	1 006	1 132
Tertiair onderwijs	998	617	807	857	994
Leningen	212	829	1 065	1 190	1 644
<i>Voor:</i>					
Secundair onderwijs	39	30	80	108	247
Tertiair onderwijs	173	799	985	1 082	1 396
Ontvangsten	274	360	386	370	353

¹⁾ Uitgaven en ontvangsten in het kader van de WSF, plus publieke subsidies aan huishoudens voor les- en collegegelden in het kader van de WTOS.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

7. Onderwijs en maatschappelijke omgeving

7.1 Bevolking naar opleidingsniveau en arbeidspositie

7.1.1 Bevolking van 15-64 jaar naar arbeidspositie, geslacht en onderwijsniveau, 2006

	Totaal ¹⁾	Basis- onder- wijs	Vmbo, mbo-1, avo onder- bouw totaal	w.o. avo onder- bouw	Havo, vwo, mbo totaal	w.o. mbo-2 en -3	mbo-4	havo, vwo	Hbo, Wo bache- lor	Wo, master doctor
	x 1 000	%								
Bevolking	10 964	9	24	10	41	15	16	10	16	9
Mannen	5 524	9	23	9	41	15	17	9	16	10
Vrouwen	5 441	9	25	11	41	15	16	11	16	8
Werkzame beroepsbevolking	7 074	5	18	6	44	16	20	9	20	12
Mannen	4 040	6	20	6	43	16	20	8	18	12
Vrouwen	3 034	4	17	7	46	16	20	10	22	12
Werkloze beroepsbevolking	413	11	25	9	43	16	15	12	11	8
Mannen	191	13	24	8	42	16	14	12	12	8
Vrouwen	222	10	26	10	43	16	15	12	11	8
Niet beroepsbevolking	3 478	17	36	18	35	12	9	13	8	4
Mannen	1 293	18	33	19	35	11	9	15	9	5
Vrouwen	2 185	16	37	17	34	13	9	12	8	4

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Meer informatie is te vinden in StatLine in de map Onderwijs de tabel: [beroepsbev.; onderwijsniveau/-richting](#).

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

7.1.2 Bevolking van 15-64 jaar naar arbeidspositie, leeftijd en onderwijsniveau, 2006

	Totaal ¹⁾	Basis- onder- wijs	Vmbo, mbo-1, avo onder- bouw totaal	w.o. avo onder- bouw	Havo, vwo, mbo totaal	w.o. mbo-2 en -3	mbo-4	havo, vwo	Hbo, Wo bache- lor	Wo, master doctor
	<i>x 1 000</i>	%								
Bevolking	10 964	9	24	10	41	15	16	10	16	9
15-24 jaar	1 950	12	41	29	39	8	10	20	6	1
25-34 jaar	2 078	4	15	5	46	14	22	10	21	13
35-44 jaar	2 601	7	18	6	45	16	20	9	17	12
45-54 jaar	2 339	9	22	6	40	16	16	8	18	10
55-64 jaar	1 997	13	27	7	35	17	12	5	15	9
Werkzame beroepsbevolking	7 074	5	18	6	44	16	20	9	20	12
15-24 jaar	758	5	33	16	50	17	17	16	11	2
25-34 jaar	1 695	3	13	5	46	14	24	8	24	14
35-44 jaar	2 039	4	17	5	46	15	22	9	20	13
45-54 jaar	1 749	6	19	6	41	16	18	7	21	12
55-64 jaar	834	9	21	6	38	18	15	6	19	13
Werkloze beroepsbevolking	413	11	25	9	43	16	15	12	11	8
15-24 jaar	91	12	42	20	36	7	13	17	6	2
25-34 jaar	83	9	19	5	45	15	18	12	13	12
35-44 jaar	105	13	20	6	45	18	14	13	10	10
45-54 jaar	86	12	22	7	46	22	13	10	14	6
55-64 jaar	49	10	22	6	42	21	15	7	15	9
Niet-beroepsbevolking	3 478	17	36	18	35	12	9	13	8	4
15-24 jaar	1 101	18	47	38	31	3	5	23	3	1
25-34 jaar	300	13	23	7	47	15	13	19	9	7
35-44 jaar	457	17	26	8	42	18	13	11	7	6
45-54 jaar	505	19	32	9	33	16	9	8	9	5
55-64 jaar	1 115	16	33	8	32	17	10	5	13	5

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Meer informatie is te vinden in StatLine in de map Onderwijs de tabel: [beroepsbev.; onderwijsniveau/-richting](#).

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

7.1.3 Bevolking van 15-64 jaar naar arbeidspositie, herkomstgroepering en onderwijsniveau, 2006

	Totaal ¹⁾	Basis- onder- wijs	Vmbo, w.o. mbo-1, avo onder- bouw totaal	w.o. Havo, vwo, mbo	w.o. mbo-2 en -3	havo, mbo-4 vwo	Hbo, Wo bache- lor	Wo, master doctor		
	<i>x 1 000</i>		<i>%</i>							
Bevolking	10 963	9	24	10	41	15	16	10	16	9
Autochtonen		8	25	10	41	14	18	9	17	9
Allochtonen		14	22	9	41	16	11	14	9	11
Westerse allochtonen		7	19	9	44	18	12	14	14	16
Niet westerse allochtonen		21	24	10	38	14	9	15	6	8
Turken		32	26	9	32	11	6	15	3	3
Marokkanen		31	27	8	31	10	10	12	3	4
Surinamers		14	26	15	43	16	15	13	12	4
Antillianen/Arubanen		13	25	10	44	16	16	12	10	5
Overige niet westerse allochtonen		16	20	8	42	17	6	19	4	15
Werkzame beroepsbevolking	7 073	5	18	6	44	16	20	9	20	12
Autochtonen		4	19	6	44	15	21	8	21	11
Allochtonen		7	17	6	45	18	15	13	13	15
Westerse allochtonen		4	15	6	45	18	15	12	16	19
Niet westerse allochtonen		12	20	6	46	17	14	14	10	10
Turken		20	24	4	41	15	10	15	5	5
Marokkanen		17	23	5	43	15	17	11	8	6
Surinamers		9	19	9	49	18	19	12	16	5
Antillianen/Arubanen		8	25	9	45	18	19	8	13	7
Overige niet westerse allochtonen		8	15	4	48	18	11	19	7	20
Werkloze beroepsbevolking	413	11	25	9	43	16	15	12	11	8
Autochtonen		9	29	11	41	14	16	10	14	7
Allochtonen		16	19	7	47	19	11	16	6	10
Westerse allochtonen		11	14	7	47	20	13	13	12	14
Niet westerse allochtonen		18	21	6	47	19	11	18	3	8
Turken		31	24	6	40	13	11	17	2	0
Marokkanen		27	26	5	33	10	12	12	0	10
Surinamers		19	21	11	46	18	12	16	8	2
Antillianen/Arubanen		9	19	9	63	28	17	18	2	3
Overige niet westerse allochtonen		9	18	3	52	24	7	21	2	16
Niet beroepsbevolking	3 477	17	36	18	35	12	9	13	8	4
Autochtonen		15	38	19	35	12	10	12	9	3
Allochtonen		24	28	15	34	13	5	16	5	7
Westerse allochtonen		11	27	15	42	17	8	17	8	9
Niet westerse allochtonen		31	29	15	29	10	4	15	2	5
Turken		43	28	14	23	7	2	14	1	3
Marokkanen		41	30	12	23	6	4	13	1	2
Surinamers		21	39	26	31	11	7	13	5	2
Antillianen/Arubanen		22	28	13	34	8	10	16	9	2
Overige niet westerse allochtonen		24	25	13	35	14	2	19	2	10

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Meer informatie is te vinden in StatLine in de map Onderwijs de tabel: [beroepsbev.; onderwijsniveau/-richting](#).

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

7.1.4 Bevolking van 15-64 jaar naar arbeidspositie, landsdeel en onderwijsniveau, 2006

	Totaal ¹⁾	Basis- onder- wijs	Vmbo, mbo-1, avo onder- bouw totaal	w.o. mbo	Havo, vwo, mbo	w.o. mbo-2 en -3	havo, mbo-4	Hbo, Wo bache- lor	Wo, master doctor	
	<i>x 1 000 %</i>									
Bevolking	10 964	9	24	10	41	15	16	10	16	9
Noord	1 132	9	25	10	43	16	19	8	16	7
Oost	2 289	9	26	10	42	15	18	9	16	7
West	5 157	9	22	10	40	14	15	12	16	12
Zuid	2 387	9	26	10	41	15	17	9	15	7
Werkzame beroepsbevolking	7 074	5	18	6	44	16	20	9	20	12
Noord	697	5	18	6	48	18	23	6	21	9
Oost	1 472	4	20	7	46	16	22	7	20	9
West	3 381	5	17	6	42	14	18	10	20	15
Zuid	1 524	5	20	6	46	17	22	8	20	9
Werkloze beroepsbevolking	413	11	25	9	43	16	15	12	11	8
Noord	48	13	27	8	43	17	14	11	11	5
Oost	86	10	26	9	46	18	18	11	12	6
West	198	11	23	8	44	16	13	15	11	10
Zuid	80	13	30	11	37	14	15	9	11	6
Niet-beroepsbevolking	3 478	17	36	18	35	12	9	13	8	4
Noord	387	16	37	17	36	14	11	10	8	3
Oost	730	17	36	17	34	13	10	11	8	4
West	1 578	17	34	18	35	11	8	15	8	5
Zuid	783	18	38	18	33	12	9	12	7	3

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Meer informatie is te vinden in StatLine in de map Onderwijs de tabel: [beroepsbev.; onderwijsniveau/-richting](#).

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

7.2 Werknemers op cursus

7.2.1 Arbeidsuren aan cursussen of opleidingen per type opleiding naar bedrijfsgrootte en bedrijfstak, 2005

	Neder- lands en andere talen	Ver- koop en marke- ting	Boek- houding, finan- ciën, (perso- neels) mana- gement en kan- toor- werk	Per- soon- lijke vaar- dig- heden	Infor- matica en com- puter vaar- dig- heden	Tech- niek, bouw en con- structie	Milieu en arbeids- omstan- digheden op de werk- plek	Horeca toeris- me, trans- port- en veilig- heids- dienst- en	Overige oplei- dingen
	%								
Totaal	2	10	16	14	9	19	6	4	19
Bedrijfsgrootte									
10 tot 100 werknemers	3	10	6	14	10	29	4	5	21
100 tot 500 werknemers	2	10	8	14	11	16	6	4	28
500 en meer werknemers	2	10	26	14	9	14	6	4	15
Bedrijfstak									
Delfstofwinning	3	25	9	10	4	19	21	3	6
Industrie	4	4	6	14	11	33	10	2	17
Energie en waterleidingbedrijven	3	6	7	16	14	30	11	1	13
Bouwnijverheid	2	3	4	8	6	51	15	1	9
Handel	1	30	6	16	6	17	5	2	17
Horeca	1	5	16	10	3	0	3	54	9
Vervoer en communicatie	1	9	15	15	8	16	3	6	26
Financiële instellingen	2	7	62	12	7	1	1	0	8
Zakelijke dienstverlening	3	9	19	13	14	10	3	4	27
Cultuur en overige dienstverlening	5	6	5	32	7	5	6	2	33

Bron: CBS (Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2005).

7.2.2 Leerbanen, 2005

	Bedrijven met leerbanen	Aantal leerbanen	w.v.		Aantal leerbanen t.o.v. aantal werknemers
			mannen	vrouwen	
	%	x 1 000	%		
Totaal	39	79	70	30	2,1
Bedrijfsgrootte					
10 tot 100 werknemers	39	48	72	28	3,0
100 tot 500 werknemers	38	11	80	20	1,3
500 en meer werknemers	50	21	60	40	1,5
Bedrijfstak					
Delfstofwinning	48	0	88	12	1,2
Industrie	39	13	87	13	1,7
Energie en waterleidingbedrijven	35	0	91	9	0,6
Bouwnijverheid	47	11	98	2	3,7
Handel	40	22	58	42	2,5
Horeca	51	6	57	43	4,0
Vervoer en communicatie	36	5	84	16	1,2
Financiële instellingen	32	3	59	41	1,4
Zakelijke dienstverlening	32	13	63	37	1,6
Cultuur en overige dienstverlening	32	4	47	53	2,3

Bron: CBS (Onderzoek Bedrijfsopleidingen 2005).

7.3 Voortijdig schoolverlaters en hun baanbezit na schooluitval

7.3.1 Voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) vanuit het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs, naar achtergrondkenmerken, 2005¹⁾

	Leerlingen in onderzoekspopulatie op 1 oktober 2004	w.v. voortijdig schoolverlater op 1 oktober 2005	
		totaal	aandeel
	<i>x 1 000</i>		%
Totaal	1 207,7	53,6	4,4
Schoolsoort			
Voortgezet onderwijs	864,4	18,0	2,1
w.v.			
Leerjaar 1-2	377,7	3,6	1,0
Vmbo leerjaar 3	106,1	2,1	2,0
Vmbo leerjaar 4 zonder diploma	13,5	2,3	17,0
Vmbo leerjaar 4 met diploma	86,9	6,4	7,4
Havo 3-4 / vwo 3-5 ²⁾	206,5	2,0	1,0
Havo leerjaar 5 zonder diploma	7,0	0,9	13,4
Vwo leerjaar 6 zonder diploma	3,3	0,6	17,1
Havo 5 / vwo 6 met diploma	63,4		
Middelbaar beroepsonderwijs	343,3	35,6	10,4
w.v.			
Beroepsopleidende leerweg (bol):	273,0	24,7	9,1
Niveau 1	10,8	3,8	35,2
Niveau 2	53,3	7,9	14,9
Niveau 3	63,1	5,1	8,1
Niveau 4	145,8	7,9	5,4
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl):	70,3	10,9	15,5
Niveau 1	3,2	1,4	45,0
Niveau 2	36,9	6,2	16,9
Niveau 3	23,9	2,6	10,9
Niveau 4	6,3	0,7	10,3
Geslacht			
Jongens	618,4	31,9	5,2
Meisjes	589,3	21,7	3,7
Leeftijd			
13 jaar en jonger	147,6	0,6	0,4
14 jaar	181,6	1,4	0,8
15 jaar	180,7	1,6	0,9
16 jaar	173,7	4,7	2,7
17 jaar	169,4	11,5	6,8
18 jaar	140,8	11,3	8,0
19 jaar	92,4	8,5	9,2
20 jaar	62,0	6,1	9,9
21 jaar	37,9	4,7	12,3
22 jaar	21,4	3,2	15,1
Herkomstgroepering			
Autochtonen	947,0	36,1	3,8
Westerse allochtonen	76,7	4,4	5,7
Niet-westerse allochtonen	184,0	13,1	7,1

N.B. Meer informatie over voortijdig schoolverlaters staat in de StatLine-tabellen 'VSV naar achtergrondkenmerken'.

¹⁾ Het betreft een onderzoekspopulatie: leerlingen jonger dan 23 jaar en behorende tot de Nederlandse bevolking, zie kader in paragraaf 7.3.

²⁾ Inclusief algemeen leerjaar 3.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

7.3.2 Baanbezit van voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) vanuit het voortgezet onderwijs en middelbaar beroeps-
onderwijs, na schooluitval, 2005* 1)

	Vsv'ers in onderzoeks populatie		w.v. vsv'ers vanuit					
			voortgezet onderwijs		mbo-bol ²⁾		mbo-bbl ³⁾	
	x 1 000	%	x 1 000	%	x 1 000	%	x 1 000	%
Totaal voortijdig schoolverlaters	53,6	100,0	18,0	100,0	24,7	100,0	10,9	100,0
Geen betaald werk	24,3	45,3	11,6	64,6	10,3	41,7	2,4	21,7
Wel betaald werk	29,3	54,7	6,4	35,4	14,4	58,3	8,5	78,3
Jongens	31,9	100,0	10,2	100,0	14,0	100,0	7,7	100,0
Geen betaald werk	13,9	43,6	6,6	64,5	5,7	40,9	1,6	21,1
Wel betaald werk	18,0	56,4	3,6	35,5	8,3	59,1	6,1	78,9
Meisjes	21,7	100,0	7,8	100,0	11,0	100,0	3,2	100,0
Geen betaald werk	10,4	47,8	5,1	64,9	4,6	42,7	0,7	23,0
Wel betaald werk	11,3	52,2	2,7	35,1	6,1	57,3	2,4	77,0
Autochtonen	36,1	100,0	12,0	100,0	15,0	100,0	9,1	100,0
Geen betaald werk	13,8	38,2	7,0	58,5	5,0	33,4	1,8	19,4
Wel betaald werk	22,3	61,8	5,0	41,5	10,0	66,6	7,3	80,6
Westerse allochtonen	4,4	100,0	1,8	100,0	2,0	100,0	0,6	100,0
Geen betaald werk	2,3	53,0	1,3	71,3	0,9	44,8	0,2	26,5
Wel betaald werk	2,1	47,0	0,5	28,7	1,1	55,2	0,5	73,5
Niet-westerse allochtonen	13,1	100,0	4,2	100,0	7,8	100,0	1,2	100,0
Geen betaald werk	8,2	62,2	3,3	79,4	4,4	56,8	0,4	36,3
Wel betaald werk	5,0	37,8	0,9	20,6	3,4	43,2	0,8	63,7

N.B. Meer informatie over baanbezit van voortijdig schoolverlaters na schooluitval is te vinden in de maatwerklevering 'Voortijdig schoolverlaters 2005', bereikbaar via de themapagina Onderwijs.

¹⁾ Het betreft een onderzoekspopulatie: leerlingen jonger dan 23 jaar en behorende tot de Nederlandse bevolking, zie kader in paragraaf 7.3.

²⁾ Beroepsopleidende leerweg (bol) binnen het mbo.

³⁾ Beroepsbegeleidende leerweg (bbl) binnen het mbo.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

7.3.3 Kenmerken van banen van voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) vanuit het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs, na schooluitval, 2005¹⁾

	Vsv'ers met betaald werk in onderzoeks-populatie		w.v. vsv'ers vanuit					
			voortgezet onderwijs		mbo-bol ²⁾		mbo-bbl ³⁾	
	x 1 000	%	x 1 000	%	x 1 000	%	x 1 000	%
Totaal voortijdig schoolverlaters met betaald werk	29,3	100,0	6,4	100,0	14,7	100,0	8,5	100,0
Inkomsten vsv'ers met betaald werk na schooluitval								
< 0,5 keer minimumjeugdloon	7,4	25,4	2,7	42,1	4,0	27,6	0,8	9,3
0,5 tot 0,9 keer minimumjeugdloon	6,7	22,9	1,8	27,7	3,9	26,8	1,1	12,7
0,9 tot 1,2 keer minimumjeugdloon	5,0	17,1	0,8	12,5	2,5	17,1	1,8	20,5
≥ 1,2 keer minimumjeugdloon	10,1	34,6	1,1	17,7	4,1	28,5	4,9	57,5
Aantal banen vsv'ers met betaald werk na schooluitval								
Eén baan	27,2	92,6	6,0	94,2	13,1	90,9	8,0	94,2
Meerdere banen	2,2	7,4	0,4	5,8	1,3	9,1	0,5	5,8
Economische activiteit van (hoofd)baan vsv'ers met betaald werk na schooluitval								
Landbouw en visserij	0,8	2,9	0,2	3,8	0,4	2,5	0,3	3,0
Delfstoffenwinning	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Industrie	1,7	5,9	0,3	4,4	0,6	4,1	0,8	9,8
Energie- en waterleidingbedrijven	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bouwnijverheid	1,7	5,8	0,3	4,2	0,3	2,3	1,1	13,0
Handel	8,4	28,8	2,2	35,1	3,9	27,3	2,3	26,6
Horeca	3,0	10,3	0,8	13,0	1,7	11,5	0,5	6,4
Vervoer en communicatie	0,9	2,9	0,1	2,2	0,4	2,9	0,3	3,4
Financiële instellingen	0,2	0,7	0,0	0,6	0,1	1,0	0,0	0,5
Zakelijke dienstverlening	8,7	29,7	1,7	26,8	5,1	35,1	1,9	22,6
Openbaar bestuur	1,1	3,8	0,2	3,0	0,6	4,3	0,3	3,8
Onderwijs	0,1	0,4	0,0	0,4	0,0	0,3	0,0	0,6
Gezondheids- en welzijnszorg	1,5	5,0	0,2	3,2	0,8	5,3	0,5	5,8
Cultuur en overige dienstverlening	1,0	3,4	0,2	3,1	0,5	3,1	0,4	4,2
Onbekend	0,0	0,2	0,0	0,3	0,0	0,2	0,0	0,2

N.B. Meer informatie over kenmerken van banen van voortijdig schoolverlaters na schooluitval is te vinden in de maatwerklevering 'Voortijdig schoolverlaters 2005', bereikbaar via de themapagina Onderwijs.

¹⁾ Het betreft een onderzoekspopulatie van leerlingen jonger dan 23 jaar en behorende tot de Nederlandse bevolking, zie kader in paragraaf 7.3.

²⁾ Beroepsopleidende leerweg (bol) binnen het mbo.

³⁾ Beroepsbegeleidend leertraject (bbl) binnen het mbo.

Bron: CBS, IBG, SSB.

7.4 Een levenlang leren: post-initieel onderwijs

7.4 Deelname aan het post-initieel onderwijs van personen van 15-64 jaar¹⁾

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	%						
Totaal	11,6	13,7	14,0	13,6	15,1	14,0	13,5
Geslacht							
Mannen	12,4	14,5	14,4	13,7	14,9	13,7	13,4
Vrouwen	10,9	13,0	13,5	13,5	15,3	14,3	13,6
Leeftijd							
15-19 jaar	29,9	21,9	23,2	22,1	35,7	28,1	23,4
20-24 jaar	19,7	21,4	20,5	21,5	23,6	19,4	20,5
25-29 jaar	18,6	20,6	21,2	20,9	22,8	21,0	20,8
30-34 jaar	15,0	17,8	18,3	16,9	19,1	18,9	18,2
35-39 jaar	13,3	15,9	16,1	15,9	17,4	16,0	15,0
40-44 jaar	10,3	14,4	14,6	14,7	15,2	14,2	14,6
45-49 jaar	7,6	11,2	12,2	12,2	13,1	13,6	12,7
50-54 jaar	5,8	8,9	9,5	8,9	10,3	9,5	10,0
55-59 jaar	3,7	6,3	5,9	6,1	6,5	6,3	6,1
60-64 jaar	3,5	4,4	4,7	4,1	5,0	4,9	4,5
Opleidingsniveau							
Basisonderwijs	5,4	7,0	7,6	7,1	7,9	8,1	7,2
Mavo/vbo	8,7	9,3	9,4	9,1	11,4	8,7	8,0
Havo/vwo/mbo	13,0	15,4	15,3	14,5	16,0	14,7	14,3
Hbo	17,8	18,9	19,9	19,6	20,0	19,0	18,9
Wo	15,7	19,2	19,2	18,5	19,3	19,5	18,9
Herkomstgroepering							
Autochtoon	11,3	13,4	13,7	13,3	14,4	13,3	12,9
Niet-westerse allochtoon	16,1	15,7	16,7	16,0	19,7	18,5	17,3
Westerse allochtoon	13,5	15,3	14,2	14,3	16,2	14,8	14,5
Positie op de arbeidsmarkt							
Werkzame beroepsbevolking	13,7	16,1	16,2	15,7	17,3	15,9	15,7
Werkloze beroepsbevolking	14,1	14,7	15,5	13,4	13,7	12,6	13,6
Niet-beroepsbevolking	6,8	7,7	8,0	7,9	9,1	8,6	7,7
Bedrijfstak							
Industrie	12,0	13,8	13,0	12,7	13,1	12,4	12,1
Handel en horeca	11,0	12,3	12,7	12,0	14,2	11,1	11,6
Financiën en zakelijke dienstverlening	19,6	20,2	20,6	19,0	19,9	19,2	20,2
Overheid, onderwijs, gezondheid, cultuur	15,1	18,2	18,6	18,7	20,8	19,3	18,2
Overige bedrijfstakken	10,5	12,4	12,5	11,3	13,0	12,4	11,9
Bedrijfs grootte							
1-9 werknemers	11,7	11,2	11,1	10,7	12,7	11,7	11,5
10-99 werknemers	12,5	14,4	14,7	15,2	17,6	15,3	15,3
100 of meer werknemers	15,5	18,5	18,5	18,0	18,9	18,6	18,1

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Deelname aan post-initieel onderwijs'.

¹⁾ Als percentage van de overeenkomstige groep in de bevolking die geen initieel onderwijs meer volgt.

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

7.6 Studievoortgang in het voortgezet onderwijs naar achtergrondkenmerken

7.6.1 Brugklascohort vo 2003/'04 in vierde verblijfsjaar: door- en uitstroom naar brugklatype en leerling- en huishoudkenmerken

	Totaal	w.v.			
		reguliere doorstroom	1x doubleren	overig	uitstroom uit vo ¹⁾
	x 1 000	%			
Totaal	193,0	82	10	0	7
Brugklatype					
Vmbo-beroepsgericht	33,7	74	9	0	17
Vmbo/avo	56,6	83	9	0	8
Avo	102,7	85	11	0	4
Geslacht					
Jongens	98,7	79	12	0	9
Meisjes	94,3	85	8	0	6
Herkomstgroepering					
Autochtonen	32,7	37	43	1	19
Niet-westerse allochtonen	32,0	69	11	1	20
Gezinstype					
Eenouder gezin	26,8	75	14	0	10
Twee-ouder gezin	158,6	86	9	0	4
Inkomsten huishouden²⁾					
0 tot 2 keer minimumloon	49,1	75	12	1	13
2 tot 4 keer minimumloon	89,8	86	10	0	4
≥ 4 keer minimumloon	50,5	88	9	0	3

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabellen 'VO cohorten: VO studievoortgang, leerlingkenmerken' en 'VO cohorten: VO studievoortgang, ouderkenmerken'.

¹⁾ Het betreft leerlingen die niet langer een opleiding volgen in het bekostigd voortgezet onderwijs (exclusief het praktijk-onderwijs); wel kunnen ze zijn uitgestroomd naar ander onderwijs, zie kader in paragraaf 7.6.

²⁾ Het betreft de inkomsten van het huishouden (uit arbeid en uitkering) eind september 2003.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

7.6.2 Brugklascohort vo 2003/'04 niet-gedoubleerde leerlingen in vierde leerjaar: op- en afstroom naar leerling- en huishoudkenmerken

	Vanuit vmbo-beroepsgericht ¹⁾			Vanuit avo ¹⁾		
	totaal	opstroom	opstroom	totaal	afstroom	afstroom
	<i>x 1 000</i>		%	<i>x 1 000</i>		%
Totaal	24,8	2,7	11	86,9	6,6	8
Geslacht						
Jongens	13,3	1,3	10	42,0	3,8	9
Meisjes	11,5	1,5	13	44,9	2,8	6
Herkomstgroepering						
Autochtonen	17,7	2,1	12	71,6	5,0	7
Niet-westerse allochtonen	5,8	0,5	8	9,4	1,2	13
Gezinstype						
Eenouder gezin	4,2	0,3	8	9,9	1,2	12
Twee-ouder gezin	20,0	2,4	12	76,3	5,3	7
Inkomsten huishouden²⁾						
0 tot 2 keer minimumloon	8,7	0,7	8	16,3	2,1	13
2 tot 4 keer minimumloon	12,6	1,4	11	40,5	3,4	8
≥ 4 keer minimumloon	3,6	0,6	17	30,2	1,2	4

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabellen 'VO cohorten: VO studievoortgang, leerlingkenmerken' en 'VO cohorten: VO studievoortgang, ouderkenmerken'.

¹⁾ Het betreft de leerlingen die regulier zijn doorgestroomd vanuit de brugklas 2003/'04 naar het vierde leerjaar, zie kader in paragraaf 7.6.

²⁾ Het betreft de inkomsten van het huishouden (uit arbeid en uitkering) eind september 2003.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

7.8 De financiële positie van instellingsbesturen in het onderwijs

7.8.1 Gemiddelde solvabiliteitsratio, rentabiliteitsratio en weerstandsvermogen van instellingsbesturen in vo, bve, hbo en wo, 2001–2005

	Signaleringsgrenzen OCW	2001	2002	2003	2004	2005
	%					
Besturen in het vo						
Solvabiliteitsratio ¹⁾	10–45	45,5	44,6	43,6	43,1	45,3
Rentabiliteitsratio ²⁾	–3–3	2,1	0,7	–0,1	0,6	1,4
Weerstandsvermogen ³⁾	10–40	30,5	29,9	28,9	29,7	30,8
Besturen in het bve⁴⁾						
Solvabiliteitsratio ¹⁾	10–60	53,1	52,6	51,9	51,6	51,8
Rentabiliteitsratio ²⁾	–3–3	3,3	1,7	1,7	3,4	3,4
Weerstandsvermogen ³⁾		72,1	69,1	68,9	69,4	71,1
Besturen in het hbo						
Solvabiliteitsratio ¹⁾	10–60	28,1	31,9	33,1	34,0	36,2
Rentabiliteitsratio ²⁾	–3–3	5,8	5,4	3,5	2,8	4,4
Weerstandsvermogen ³⁾		34,5	39,3	39,3	40,6	42,4
Besturen in het wo⁵⁾						
Solvabiliteitsratio ¹⁾	10–60	59,6	55,9	53,5	54,3	54,0
Rentabiliteitsratio ²⁾	–3–3	–0,6	–0,1	0,7	1,3	1,0
Weerstandsvermogen ³⁾		58,7	53,9	49,6	48,9	48,0

¹⁾ Solvabiliteit is te berekenen via: (eigen vermogen/balanstotaal) x 100%.

²⁾ Rentabiliteit is te berekenen via: (totale baten– totale lasten)/totale baten x 100%.

³⁾ Weerstandsvermogen is te berekenen via: eigen vermogen / (totale baten + financiële baten) x 100%. De totale baten zijn inclusief de financiële baten en exclusief de buitengewone baten. Voor bve, hbo en wo heeft het Ministerie van OCW (nog) geen signaleringsgrenzen bepaald.

⁴⁾ Incl. ROC's, agrarisch middelbaar beroepsonderwijs en vakonderwijs. Excl. kbb's (kenniscentra beroepsopleiding bedrijfsleven).

⁵⁾ Excl. de Open Universiteit.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

7.8.2 Spreiding in de kengetallen van instellingsbesturen in vo, bve, hbo en wo, 2005

	Kengetal			Aantal instellingsbesturen		
	laagste	hoogste	gemiddelde	totaal	boven-grens	onder-grens
	%			absoluut		
Voortgezet onderwijs						
Solvabiliteitsratio ¹⁾	-39,2	93,9	45,3	303	153	5
Rentabiliteitsratio ²⁾	-12,2	13,2	1,4	303	92	30
Weerstandsvermogen ³⁾	-26,6	108,3	30,8	303	77	22
Solvabiliteit 2001–2005 ⁵⁾				303	96	0
Rentabiliteit 2001–2005 ⁵⁾				303	8	0
Weerstandsvermogen 2001–2005 ⁵⁾				303	42	3
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie						
Solvabiliteitsratio ¹⁾	21,3	83,3	51,8	62	22	0
Rentabiliteitsratio ²⁾	-13,1	14,7	3,4	62	32	3
Weerstandsvermogen ⁴⁾	15,2	222,8	71,1	62	37	0
Solvabiliteit 2001–2005 ⁵⁾				62	13	0
Rentabiliteit 2001–2005 ⁵⁾				62	8	0
Weerstandsvermogen 2001–2005 ⁵⁾				62	31	0
Hoger beroepsonderwijs						
Solvabiliteitsratio ¹⁾	-4,3	86,5	36,2	41	6	2
Rentabiliteitsratio ²⁾	-8,5	16,8	4,4	41	24	2
Weerstandsvermogen ⁴⁾	-5,2	176,1	42,4	41	7	2
Solvabiliteit 2001–2005 ⁵⁾				41	3	0
Rentabiliteit 2001–2005 ⁵⁾				41	8	0
Weerstandsvermogen 2001–2005 ⁵⁾				41	6	0
Wetenschappelijk onderwijs						
Solvabiliteitsratio ¹⁾	43,9	71,6	54,0	13	3	0
Rentabiliteitsratio ²⁾	-5,6	5,1	1,0	13	2	1
Weerstandsvermogen ⁴⁾	32,1	68,8	48,0	13	3	0
Solvabiliteit 2001–2005 ⁵⁾				13	3	0
Rentabiliteit 2001–2005 ⁵⁾				13	1	0
Weerstandsvermogen 2001–2005 ⁵⁾				13	3	0

¹⁾ Signaleringsgrenzen van het Ministerie van OCW stellen dat de solvabiliteitsratio in het vo tussen 10 en 45 procent zou moeten liggen en voor bve, hbo en wo tussen 10 en 60 procent.

²⁾ Signaleringsgrenzen van het Ministerie van OCW stellen dat de rentabiliteitsratio in het vo, bve, hbo en wo tussen min en plus 3 procent zou moeten liggen.

³⁾ Signaleringsgrenzen van het Ministerie van OCW stellen dat het weerstandsvermogen in het vo tussen 10 en 40 procent zou moeten liggen.

⁴⁾ Voor het weerstandsvermogen in bve, hbo en wo zijn door OCW geen signaleringsgrenzen bepaald. Voor dit artikel worden de instellingsbesturen eenvoudig verdeeld over drie klassen: lager dan 10 procent, van 10 tot en met 60 procent en meer dan 60 procent.

⁵⁾ Het aantal instellingsbesturen dat voor alle vijf jaar van de periode 2001–2005 boven of onder de signaleringsgrens voor solvabiliteit, rentabiliteit dan wel weerstandsvermogen uitkwam.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

7.8.3 Balans instellingsbesturen vo, bve, hbo en wo, 2001 en 2005¹⁾

	Vo		Bve		Hbo		Wo	
	2001	2005	2001	2005	2001	2005	2001	2005
<i>mln euro</i>								
Activa								
Vaste activa	1 282	1 680	2 123	2 680	1 632	1 906	2 747	3 224
Immateriële vaste activa	0	1	3	1	2	3	6	2
Materiële vaste activa, w.o.	890	1 193	2 036	2 616	1 500	1 752	2 478	3 031
Gebouwen en terreinen	397	587	1 670	2 210	1 276	1 500	2 208	2 740
Inventaris, apparatuur en leermiddelen	452	560	354	401	209	239	270	278
Financiële vaste activa, w.o.	392	487	84	63	130	151	263	192
Effecten (langlopende)	300	373	44	18	30	42	194	120
Vlottende activa	1 468	1 638	838	1 010	725	857	1 397	1 156
Vorraden	17	14	5	3	8	11	113	24
Vorderingen	549	576	289	309	244	296	542	490
Effecten (kortlopende)	16	26	9	16	19	10	131	10
Liquide middelen,	887	1 022	536	682	454	540	610	633
Kasgelden	2	7	16	7	4	0	1	1
Tegoeden op bank- en girorekeningen	473	557	255	393	191	262	193	327
Deposito's en overige liquide middelen	413	458	265	283	259	278	417	305
Totaal activa	2 750	3 318	2 961	3 690	2 356	2 763	4 144	4 380
Passiva								
Eigen vermogen,	1 240	1 542	1 559	1 879	585	925	2 449	2 399
Stichtingskapitaal	21	7	3	4	6	2	396	93
Algemene reserve	605	894	1 112	1 474	351	589	2 053	1 735
Bestemmingsreserves	614	641	445	402	228	334	.	570
Aandeel van derden	1	4	.	0	1	0	0	3
Egalisatierekening investeringssubsidies	140	132	40	34	86	67	14	29
Voorzieningen	461	601	249	364	204	216	416	422
Langlopende schulden	126	127	480	749	750	661	152	245
Kortlopende schulden	782	913	633	664	731	895	1 115	1 282
Totaal passiva	2 750	3 318	2 961	3 690	2 356	2 763	4 144	4 380

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel '[Onderwijsinstellingen; financiën](#)'.

¹⁾ In de balans is de populatie bekostigde instellingsbesturen aangehouden waarover ook op de CBS-website in de database StatLine gegevens te vinden zijn. Dit in tegenstelling tot de uitgangspunten van het onderzoek zoals die voor de overige inhoud van het artikel is aangehouden.

Bron: OCW (Cfi), CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Onderwijs op de CBS-website

StatLine

De cijfers van het CBS zijn beschikbaar via internet. Via internet kunt u toegang verkrijgen tot StatLine, de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een themaboom een keuze worden gemaakt uit alle publicaties die zijn opgenomen in StatLine.

Hoe vindt u de cijfers over onderwijs in StatLine?

Bijna alle informatie over onderwijs kunt u het snelst als volgt vinden. Ga naar de homepage van het CBS (www.cbs.nl). Kies voor het thema *Onderwijs*. U ziet dan een overzicht van de meest recente cijfers en artikelen over onderwijs. Ook heeft u dan toegang (weer via de horizontale menubalk bovenin) tot de *Cijfers*, maar ook tot de *Publicaties* op het thematerrein. Als u doorklikt op *Cijfers*, krijgt u een voorselectie van tabellen te zien.

Wilt u andere tabellen, scroll dan naar beneden. Daar kunt u klikken op *Alle tabellen over Onderwijs in de databank StatLine*.

Onder dit hoofdniveau *Onderwijs* staan algemene tabellen, zoals de onderwijsmatrices. Daaronder zijn de tabellen onderverdeeld in een aantal hoofdgroepen:

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Middelbaar beroepsonderwijs en educatie
- Hoger onderwijs
- Onderwijs financieel
- Levenlang leren
- Voortijdig schoolverlaters (VSV)
- Archief

U kunt ook op de homepage kiezen voor *Cijfers* i.p.v. *Thema*, en vervolgens voor *Cijfers per thema* (dan komt u in de bovengenoemde selectie terecht) of voor *StatLine Databank*. Als u dat laatste doet, kunt u kiezen tussen zoeken op trefwoord of selecteren via de themaboom. Indien u kiest voor selecteren via de themaboom, kiest u het thema *Onderwijs*.

Toelichting op enkele gebruikte begrippen

Denominatie

In Nederland worden openbare en bijzondere scholen onderscheiden. Openbare scholen worden door de overheid bestuurd en bieden hun onderwijs niet vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing aan. Bijzondere scholen worden niet door de overheid bestuurd. Vaak geven zij onderwijs vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing. Bijvoorbeeld rooms-katholieke, protestants-christelijke, reformatorische en islamitische scholen. Een deel van het bijzonder onderwijs bestaat uit niet-confessionele scholen. Dit zijn scholen voor algemeen bijzonder onderwijs, de vrije school en samenwerkingsverbanden tussen openbare en bijzondere scholen. Ongeacht de denominatie kunnen scholen werken vanuit speciale opvoedings- en onderwijsmethoden zoals Montessori, Jenaplan, Dalton en Freinet.

EU-19

Hieronder vallen de 19 landen van de Europese Unie (EU) die ook lid zijn van de OESO: België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

Herkomstgroepering

Bij de herkomstgroepering wordt onderscheid gemaakt tussen autochtonen en allochtonen. Tot de autochtonen behoren alle in Nederland woonachtige personen van wie beide ouders in Nederland geboren zijn. Tot de allochtonen behoren alle in Nederland woonachtige personen die minstens één in het buitenland geboren ouder hebben. De allochtonen zijn in twee hoofdgroepen te verdelen. Tot de westerse allochtonen behoren degenen die afkomstig zijn uit Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika, Japan, Oceanië en Indonesië. Tot de niet-westerse allochtonen behoren degenen die afkomstig zijn uit Afrika, Azië (exclusief Japan en Indonesië), Zuid-Amerika en Turkije. Daarnaast is bij de allochtonen soms onderscheid gemaakt tussen de eerste en tweede generatie. Allochtonen die zelf in het buitenland zijn geboren, vormen de eerste generatie; allochtonen die in Nederland zijn geboren, vormen de tweede generatie.

OESO

Onder de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) vallen: Australië, België, Canada, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, IJsland, Italië, Japan, Korea, Luxemburg, Mexico, Nederland, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Turkije, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Zweden en Zwitserland.

Onderwijzend personeel

De cijfers over het personeel hebben betrekking op het onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel tezamen. Bij deze gegevens (in fte's) gaat het om arbeidsmarkt cijfers in plaats van cijfers over de toegekende formatie.

Onderwijsuitgaven

De financiële gegevens gaan over instellingen in het voortgezet onderwijs, het (hoger) beroepsonderwijs, het wetenschappelijk onderwijs (met inbegrip van de Open Universiteit) en de volwasseneneducatie die worden gesubsidieerd door het Ministerie van OCW (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) en het Ministerie van LNV (Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit). Deze instellingen zijn wettelijk verplicht om jaarlijks voor 1 juli de jaarrekening bij het Ministerie van OCW (c.q. LNV) in te dienen, waarmee financiële verantwoording wordt afgelegd over het afgelopen verslagjaar. De ministeries van OCW en LNV hebben aan de instellingen voorschriften verstrekt over de wijze waarop de jaarrekening dient te zijn opgesteld. Door instellingsaccountants is gecontroleerd of de instellingen de voorschriften hebben nageleefd bij het samenstellen van de jaarrekeningen. De jaarrekeningen worden door Centrale Financiën Instellingen (Cfi), een agentschap van het Ministerie van OCW, verwerkt. Over de verslagjaren 1998 tot en met 2005 heeft het CBS, grotendeels gebaseerd op in bestandsvorm verstrekte data van het Cfi, geconsolideerde exploitatierekeningen en balansen en investeringsoverzichten opgesteld.

Op- en afstroom

In deze publicatie worden de begrippen op- en afstroom gebruikt voor leerlingen die binnen het voortgezet onderwijs een overstap maken naar een hogere of lagere schoolsoort. Leerlingen die bijvoorbeeld overstappen van een vmbo-beroepsgerichte leerweg naar de havo worden tot de opstroom gerekend. Leerlingen die daarentegen van de havo overstappen naar een vmbo-beroepsgerichte leerweg behoren tot de afstroom.

Lijst van afkortingen

<i>AOC's</i>	Agrarische Opleidingscentra
<i>avo</i>	algemeen voortgezet onderwijs
<i>BaMa</i>	Bachelor-master
<i>bao</i>	basisonderwijs
<i>bbl</i>	beroepsbegeleidende leerweg
<i>bbo</i>	beroepsbegeleidende opleiding
<i>BBP</i>	Bruto Binnenlands Product
<i>bol</i>	beroepsopleidende leerweg
<i>bve</i>	beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
<i>CBS</i>	Centraal Bureau voor de Statistiek
<i>Cfi</i>	Centrale Financiën Instellingen
<i>CITO</i>	Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling
<i>CROHO</i>	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs
<i>EBB</i>	Enquête beroepsbevolking
<i>EU</i>	Europese Unie
<i>fte</i>	fulltime equivalent
<i>GBA</i>	Gemeentelijke Basis Administratie
<i>havo</i>	hoger algemeen voortgezet onderwijs
<i>hbo</i>	hoger beroepsonderwijs
<i>ho</i>	hoger onderwijs
<i>IBG</i>	Informatie Beheer Groep
<i>ICT</i>	informatie- en communicatietechnologie
<i>iobk</i>	in hun ontwikkeling bedreigde kleuters
<i>ISCED</i>	International Standard Classification of Education
<i>ISOVSO</i>	Interimwet Speciaal Onderwijs en Voortgezet Speciaal Onderwijs
<i>ivbo</i>	individueel voorbereidend beroepsonderwijs
<i>kbb</i>	Kenniscentra beroepsopleiding bedrijfsleven
<i>KNAW</i>	Koninklijke Nederlandse Akademie van de Wetenschappen
<i>KSE</i>	Kwalificatiestructuur Educatie
<i>LNV</i>	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

<i>lom</i>	leer- en opvoedingsmoeilijkheden
<i>lwoo</i>	leerwegondersteunend onderwijs (voorheen ivbo)
<i>mavo</i>	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
<i>mbo</i>	middelbaar beroepsonderwijs
<i>mlk</i>	moeilijk lerende kinderen
<i>NT2</i>	Nederlands als Tweede Taal
<i>NWO</i>	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
<i>OCW</i>	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
<i>OECD</i>	Organization for Economic Cooperation and Development
<i>OESO</i>	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
<i>OU</i>	Open Universiteit
<i>OV</i>	Openbaar vervoer
<i>pro</i>	praktijkonderwijs
<i>ROC</i>	Regionaal Opleidingen Centrum
<i>sbao</i>	speciaal basisonderwijs
<i>SCP</i>	Sociaal Cultureel Planbureau
<i>so</i>	speciaal onderwijs
<i>SOI</i>	Standaard Onderwijsindeling
<i>svo</i>	speciaal voortgezet onderwijs
<i>UMC</i>	Universitair Medisch Centrum
<i>UNESCO</i>	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
<i>vavo</i>	voortgezet algemeen volwassenenonderwijs
<i>vbo</i>	voorbereidend beroepsonderwijs
<i>vhbo</i>	voorbereidend hoger beroepsonderwijs
<i>vmbo</i>	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
<i>vo</i>	voortgezet onderwijs
<i>VSNU</i>	Vereniging van Universiteiten
<i>vso</i>	voortgezet speciaal onderwijs
<i>VSV</i>	Voortijdig Schoolverlaten
<i>vwo</i>	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
<i>WBO</i>	Wet op het Basisonderwijs
<i>WEB</i>	Wet Educatie en Beroepsonderwijs
<i>WEC</i>	Wet op de Expertisecentra
<i>WHW</i>	Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek

<i>wo</i>	wetenschappelijk onderwijs
<i>WPO</i>	Wet op het Primair Onderwijs
<i>WSF</i>	Wet op de Studiefinanciering
<i>WTOS</i>	Wet tegemoetkoming Onderwijsbijdragen en Schoolkosten
<i>WVO</i>	Wet op het Voortgezet Onderwijs
<i>zmlk</i>	zeer moeilijk lerende kinderen
<i>zmok</i>	zeer moeilijk opvoedbare kinderen

Aan deze publicatie werkten mee

Auteurs

Mevr. drs. D.M. Andarabi-van Klaveren
F. Blom
P.J.G.M. Claessen
Mevr. drs. M.I. Hartgers
K.F.J.M. van der Heide
Drs. R. Kaashoek
R.C. Kapel
T.J.J. van Miltenburg
Ing. R.J. Overbeek
Mevr. dr. M.M. Pool
Mevr. drs. L.H.M. Stroucken
Drs. D.E.W. Takkenberg
Drs. M.R. de Vries
A.A. de Wit
Mevr. dr. J. van Zeijl

Hoofdstuk 7.9 *Het opleidingsniveau van Nederlanders in internationaal opzicht* is een bijdrage van Mevr. drs. D.P.S. de Wit van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Redactie

Mevr. drs. A.A. Boerdam
Drs. P.M. Duimelaar
Drs. T.M. Tol

